השוחט והשחיטה בספרות הרבנות

השוחט והשחיטה בספרות הרבנות

ספר כולל

טובו של השוחט וגורלו, השוחט והשחיטה בארצות הברית, ריב בינו
ובין הרב והקהל, תולדות השחיטה וקורותיה, כל מה שעבר עליהם
מימי חז"ל, הראשונים והפוסקים עד ימינו אלה, הריב הגדול
בברדיטשוב בשנת תר"ג־ד, הגאון מברעזאן והריב הגדול
בסנטזורץ. השנה האחרונה בחיי הגאון מברעזאן.

מאת

יקותיאל יהודה גרינוואלד

רב ואב"ד בקאלאמבום אחייא

ניו יורק • תשט"ו

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2026

Copyright 1955 *by* :

PHILIPP FELDHEIM, Inc.

Publishers and Booksellers

381 GRAND STREET

New York 2, N. Y.

Printed in the United States of America by

"BALSHON" LINOTYPING & PRINTING

בהנהלת מרדכי שוסטערמאן

238 Belmont Avenue Brooklyn 7, N. Y.

קטעים ממכתבי גאוני הדור ראשי ישראל

על ספרי המחבר

הגאון ר' אברהם יצחק הכהן קוק רב הראשי לארץ ישראל כתב:

שלום רב לכבוד ידי"ע הרב הגאון המצויין איש האשכולות מו"ה יי"ג.

...אחדש"ט באה"ר הנני בזה לאחזוקי טיבותא למר על תשורתו היקרה על דבר הכהנים הגדולים שהוא אוצר יקר ונחמד בספרות תולדותינו אשרי חלקו .. שהכניס כת"ר הרבה אורות בתהלוכות המקצוע הגדול הזה, שבכינוסו חדת היא לן בספרי מחברי ישראל יברך ה' חילו וכו'...

הגאון ר' אברהם פראנקל ראש לאגודת הרבנים בהונגריא כתב:

לכבוד ידידי הנכבד הרב הג' חכם חרשים בישנים וגם חדשים אדם ביקר מו"ה יי"ג.

...אחר דרוש"ט ברגשי כבוד ויקר. קבלתי חיבורו הנאדר „תלמוד בבלי וירושלמי" עם חלקיו ושמתי עיני עליו מעבר לפינה והיתה אמנם השקפה לטובה, באשר רכשתי לי הבנה וידיעה מערכו הרם..

הגאון ר' ברוך דוב לייבאוועץ ר"מ בקאמעניץ כתב:

כבוד הרב הגאון הגדול חובר חבורים מחוכמים, רב פעלים לתורה ולתעודה ריי"ג.

...הגיעני ספרו הנכבד לפלגות ישראל באונגאריא ותשואות חן לכת"ר על ספרו החשוב והנחוץ בזמננו כי ממנו נלמד מרבותינו הקדושים לדעת איך התנהגו הם בעת צרה לדתנו הק'...

הגאון ר' יהודה ליב גרויבארט מטאראנטא כתב:

כבוד ידידי יקירי גאון ומופת המחברים הה"ג בתורה ובחכמה ובקיאות נפלאה חוקר יודע בינה לעתים מו"ה יי"ג יחי' אב"ד קאלאמבוס.

...תמול הופיע נגד פני ספרו החשוב „ארץ ישראל ובבל" ושמחתי עליו מאד, ולא אכחד כי הנני מקנא בכ"ת כי הוא מוליד בנקל בלי כל חבלי לידה ספרים יקרים חדשים לבקרים ומשפיע ומעניק לנו רוב טובה פרי הלולים..

הגאון ר' אברהם דובער כהנא שפירא אב"ד דקאוונא כתב:

... נתכבדתי לקבל ספריו היקרים, עברתי עליהם ונהניתי מהם והנני אומר לפעלא טבא יישר...

מאד אני תאב לראות גם יתר ספריו.. ויפוצו מעינותיו חוצה...

בירחון כרם בית שמואל שנת תרצ"א דף ס"א:

הרב הגאון כליל המדעים אביר סופרי ישראל החרדים וחוקר בקדמוניות ייג"ר.

בשרד נאמן ובלשון של זהורית מגולל לפנינו פרשת חיי ישראל בארץ הגר.. והרב הסופר והגאון שפעלו תמים ועטו פרי הדר ראוי לתודה וברכה ותהלה.

תוכן הספר

מבוא 5

השוחט והשחיטה, השוחט והשחיטה בארצות הברית, השחיטה ורודפיה.

פרק ראשון 21

טבחים בימי חז"ל, טבחים שנכשלו בימי חז"ל והוציאו טרפות מתחת ידיהם, טבחים שנקנסו, מתי ומדוע נשתנו שמותיהם מטבחים לשוחטים "קבלה" וטובה.

פרק שני 47

טובם של שוחטים, שוחטים לומדים ומחברים, רבנים מתאוננים. אם השביחה תקנת חכמים — נתינת קבלה — את מעמד הכשרות בישראל?

פרק שלישי 66

שוחטים שקלקלו ונאסרו, רבנים ושוחטים, מדוע נאסרו, סכין פגום, הוציאו טרפות מידיהם, נכשלו בפריצות וזנות, לא למדו או למדו ושכחו, נשותיהן זלזלו בטהרת משפחה.

פרק רביעי (המשך) 99

עברו על תקנות שונות, שוחטים שהשיגו גבול אחיהם, שוחטים קלים, שוחטים גנבים, שוחטים מלוים ברבית, שוחטים עוסקים גם במסחר, שוחטים שאבדו הרגשתם, ידיהם מרתתין, שוחטין חולים בחולי נכפה, שוחטים שעיניהם כהו, שוחטים סריסים ועוד.

פרק חמישי 129

התלונות על שוחטים שהכשירו יותר מן המדה, האם לתלות בזלזול אומנתם, או באומנות וזריזות, פולמוס נורא בעיר ברדיטשוב בשנת תר"ג בין גדולי הדור.

פרק ששי 156

הרב והשוחט, אם נאמן הרב כשהשוחט מכחישו, אם צריך הרב לברר ולמסור דבריו בכתב מדוע אסרו, ואם נאמן השוחט לאמר שהרב שונא לו, האם נזקקין לו, פולמוס נורא בסנטזורץ בזה, הגאון מברעזאן נזדקק לו. השנה האחרונה בחיי הגאון מברעזאן. רב ושוחט במונקאטש.

ביוגרפיה קצרה מתולדות המחבר ז"ל 183

מ ב ו א

א) השוחט והשחיטה, ב) השוחט והשחיטה בארצות הברית.
ג) השחיטה ורודפיה בארצות הברית.

א) השוחט והשחיטה.

השוחט והשחיטה, הרב והשוחט, לקחו ולוקחים חלק גדול בספרות הרבנות ובספרי שאלות ותשובות מכל הארצות ובכל ערים ואמהות בישראל.

כשתפתח את הספרים שנתחברו מחכמי ישראל מאז עד היום הזה, הן בספרי הלכה על שו"ע יור"ד והן בספרי שאלות ותשובות, בכולם תמצא דינים ופסקים, שאלות ותשובות בנוגע לשוחטים ושחיטה, לבודקים ולבדיקה. אמת שעל פי רוב, מצאו השוחטים בהרבנים ידידיהם ומגיניהם, גם היו להם לפה ולמליץ, כי על פי רוב ידעו השוחטים כי מלאכת ה' המה עושים והיו למופת לבני קהלתם.

אבל קרה ויקרה כפעם בפעם מדנים וקטטות בין השוחטים וחברי הקהלות וכן בין הרבנים והשוחטים, קרה ג"כ שהריבות הללו הביאו פירוד לבבות. ידידים נתרחקו ואוהבים נתפרדו. ולא פעם אחת או שתים נולדו בגלל מריבות הללו, קהלות חדשות, כן לא פעם עזב הרב את קהלתו כשלא עזרו לו ידידיו כשיצא לריב עם השוחט, או כשהוכרח להכריז איסור על הבשר, ולא פעם קרה שבני קהלתו מיאנו לשלם לו משכורת, וכן גם לא לשוחט והיו רעבים ללחם.

קרה גם כן שגדולי ישראל לא היו בעצה אחת כשפרצו מדנים בין קהל ושוחט, או בין רב ושוחט, אז גדלה המהומה עד מאד, ראה להלן פרק חמישי וששי, כן גם לא פעם אחת נתחלל שם שמים כשאחדים מסרו משפטם לפני שרי העיר, והמה פסקו כשר או טרפה ושם שמים נתחלל, אוי לאותה בושה, ומכל שכן שהשוחט היה גם כן חזן, אז רבו ידידיו שהגינו עליו, גם קרה שהשוחט־חזן לא שמע לדברי הרב כשהרגיש כי רבים עמו.

בספרי זה תמצא קורות השוחט והשחיטה, שוחטים גדולי תורה, שוחטים מחברים, שוחטים שנאספו, שוחטים מזידים, שוחטים קלים, והמה פרקים נכבדים בדברי ימי ישראל, בקורות הקהלות, בקורות התורה והאמונה ובקורות הכשרות.

אמת כי לא הבאתי כל מה שנמצא בספרי שאלות ותשובות ובספרי הפוסקים בנוגע לשוחטים, כי לא יספיקו לי אפילו עשרה ספרים, הלא השאלות והתשובות בזה עולות לאלפים, אבל תמצא ברכה בספר זה, כי הכל נערך לפניך כשלחן ערוך.

ב) השוחט והשחיטה בארצות הברית.

גם ארצנו — ארצות הברית —, אינה יוצאת מן הכלל, ואם כי אין זכר לה בספרות הרבנות מימיה הראשונים, פשוט מטעם שלא היה מי לשאול, כפי עדותו של הרב ר׳ אברהם זוסמאן מלונדון אנגליה בספרו היקר „בית אברהם״ [1]) שכתב בשנת ת״ר בערך, ושם בדף א׳ בהגהותיו בשם „אדני זהב״ הערה 1 ושם „על של עתה באתי לעורר לבבות החרדים אל ה׳ . . . מפאת נותני הקבלה שיבא אחד מן הנוה אחרי הצאן כמו במדינות הללו, שאפילו דין אחד לא ידעו אותו לדבר או להבין בלשון הקודש רק לומדים אותם הדינים בלשון לע״ז בעל פה והולכים מעבר לים להיות שם שו״ב עד יום מותם והוא ארץ אשר לא יעבור שם לא רב ולא ת״ח שמשגיח עליהם בעוה״ר ואשים מחסום לפי״.

אכן כשהגיעו לכאן רבנים לומדים, מיד פרץ ריב בנוגע לשוחט ושחיטה.

הריב הראשון בארצנו שנזכר בספרות הרבנות והגיע עד אירופא, היה בשנת תרכ״ב. שני רבנים גדולים יצאו לריב ושניהם פנו אל ראשי הדור באירופא לבקש הסכמותיהם ושניהם מצאו תומכים.

א) הרב הגדול ר׳ יודיל מידלמאן, יליד לבוב אליו כתב הגאון רבי יוסף שאול נטנזון „רחוק מעיני׳ [2]) וקרוב ללבנו״, כן הוא כותב לשואל אחד [3]) „ולא רציתי לכתוב עוד בזה אלא כי ביקש ממני להודיעהו אדות ר׳ יהודה מידלמאן מניו יארק, אודיעהו כי יש לי הרבה שאלות ממנו גם בגטין, והוא נר לרגלי היושבים שם כי הוא בעל תורה״.

ב) הרב הגדול רבי יוסף משה ברבי אהרן, יליד סאלאנט, היה כמה שנים מ״מ ומו״צ בק״ק מירא ברוסיא, ואחר כך רב ומורה בק״ק זעליווא ומשם נתקבל לק״ק ראצקי בפולניאה „ומשם נתבקש מאת כל רוזני עדת ישורון במדינת אמעריקא״ [4]). ושם בהקדמה לספרו מטעי משה, כותב המו״ל „ולעת חלדו נדרש ונתבקש מגדולי רבני קשישא ארזי לבנון יסודי עולם אדירי התורה ומצדיקי הרבים להיות מושבו למדינת אמעריקא לרב ומו״צ ומ״מ על כמה עיירות גדולות ומחוזות להורותם הליכות עולם״...

---

1) על דיני שחיטות וטריפות, נדפס בהסכמת גדולי הדור ובתוכם רבי יעקב ארינשטיין — לבוב, ראה להלן.

2) נדפס תשובתו בספר טוב טעם להשו״ב ר׳ אהרן צבי פרידמאן בשנת תרל״ה בבית הדפוס החדש של משה טאפאלאווסקי רחוב קנל בניויארק.

3) שו״ת שואל ומשיב תליתאי ח״א קפ״ה ונזכר עוד בשו״ת הנ״ל ותמצא באלו התשובות חומר ולבנים לתולדות ישראל במדינה זו.

4) בראש ספרו מטעי משה. נדפס בירושלים יתברכ״ו לפ״ק. ב״ח הענף הראשון לפרש דברי חכמינו וענף השני י״ד נטיעות שו״ת ובסוף הספר על שיר השירים.

בספר מטעי משה הנ"ל [5], ח"ב דף כ"ה במאמרו בשם „לכבוד אלקי ישראל", שהוא מכתב גלוי ומודעה רבה אל הרבנים הגאונים המפורסמים רבני ודייני צדק המרומים דגל התורה נושאי דגל הדת"... „אי לזאת אספרה אל חוק האספסוף והמורים שבניי־יארק, והנה בעת אשר החלו אנשי פולאנייא לרוב על אדמת אמעריקא בנו להם מגדל בית להתפלל בו וקראו למו בשם „מדרש", אך לפי שהיה קבוצת עמים רבים לזאת לא באו בעמק השוה בדעותיהם והתפרדו לכתות שונות, וזה חמש שנים (בשנת תרכ"ב) אשר התעה אותי אלקים מארץ העברים לרדת אמעריקא כי נקרא נקראתי מכת אחת הנקראים בשם בית המדרש מרחוב עללען ואז התיעצתי עם חבירי ואלופי מורי הוראה בישראל גדולי מדינתנו שבארץ רוסיא ורובם יעצו אותי שאקבל עלי אחר שרבים מאנשי המדינות אשר הולכים לאמעריקא וכמה מוכרחים לשלוח גט לנשותיהם, ולכן יוכלו לסמוך כי גט כשר הוא ונסדר עפ"י הד"ת ולזאת קבלתי עלי הטלטול הקשה".

כאמור לעיל מיד כשהגיע לניו־יארק פרץ הריב ביניהם ואלה דבריו בספרו מטעי משה הנ"ל דף ט' „הנה כאשר התעה אותי אלקים לבא לעיר ניו יארק... מצאתי שכל העיר אוכלים בשר עגלים המדוקרים

---

5) ספר זה נדפס בהסכמות הגאונים דירושלים, ה"ה ר' אברהם אשכנזי וה"ה משה יהושע יהודה ליב דיסקין (ירושלים תרל"ח) ושם יספר המו"ל „אכן לעת כי ינטו צללי ערב, טרם ביאת שמשו בהיותו במדינת אמעריקא, העיר ה' את רוחו הטהורה ואמר לנפשו ולרעיתו.. עד מתי נתגורר על אדמת נכר קומה נסעה ונלכה בהר ה', אבל דרך נסיעתו בא לעיר סאגאגע (שיקגו) החלה וישכב במקום ההוא ביום ש"ק שנת תרל"ה כ"ה אלול.

ספרו הראשון „פרדס הבינה" דפוס אמסטרדם תר"ב, אגדה, מחקר והלכה נדפס בהסכמת גדולי הדור ה"ה ר' ישראל מסאלאנט, רב יהושע אייזיק רב דקלוועריא מחבר ספר עמק יהושע ורבי יחיאל העליר רב דסוואלק ועוד.

בספרו מטעי משה, הוא מוסר ממעמד הנורא בימיו בעיר ניויארק „ואיזה כתות מנו להם אנשים הדיוטים להיות להם מורי דרך ומאז התחיל כל אחד לבנות להם במה לעצמו במדינות החרות וכל אחד יאמר אני אני הוא ולי יאתה למלוך על הדיוטים הללו".

ושם תשובות אחדות גם לבלטימר (תשובה ח') שנפל ס"ת ארצה, וחותם „יוסף משה הנקרא אהרענזאהן חונה בביהמ"ד קהל עדת ישורון עהללען סטריט בעיר ניי־יארק".

אולם לא זכה למנוחה כי מיד פרץ ריב בינו ובין הרב ר' אברהם יוסף אש שהיה רב בביהמ"ד הגדול ברחוב קלינטאן ואח"כ ברחוב לודלאוו, ראה באוצר ישראל בערכו וכן ב„בית ועד לחכמים", מהחכם י"ד אייזנשטיין במאמרו „שאלות ותשובות בין רבני ארץ החדשה והישנה" דף י'.

איזה שעות קודם שחיטתם או ביום שלפני השחיטה, בכדי שיהי' הבשר לבן וצח... בעיר באלטימור יש שם רב מומחה וחכם מופלג רבי אברהם רייס וגם הוא אסר הקזה לכל השומעים בקולו בסביבותיו וגם בעיר הגדולה סינסינעטי נאסרה ההקזה על ידי רבני העיר, ופה בניו יארק פרצה המכשלה על ידי שנים דהיינו שוחט אחד הבא ממדינת פולין שהיה מלפנים שוחט בעיר סטאוויסק .... והשני הרב מידלמאן וחיפש היתר לכל דבר איסור ובעבור זה ישר הוא בעיני ההמון".

הרב ר' יוסף משה פנה אל גדולי הדור נשיאי העדה ושם בדף י"ג הוא מונה שבעה בתי דיני בני ישראל שנענו לדבריו הלא המה א) הרב יעקב צבי מעקלינבורג בעל הכתב והקבלה רב דקעניגסבערג. (ושם גם תשובתו שהשיב לו) ב) הרב מו"ה שמשון רפאל הירש בעל החורב ומוציא לאור הישורון רב דפפ"מ, ג) הרב מו"ה אלעזר הלוי הורוויץ רב דווין. ד) הרב מו"ה שלמה קלוגער "אשר התפשטה בקצוות תבל תורתו וספריו הרבים" רב בבראד. ה) הרב ר' יצחק הלוי רב דווירצבורג. ו) הרב מו"ה אברהם שמואל ממדינת רוסיא. ז) והאחרון הכביד בי דינא רבא דקהל קדושים בית דין הגדול שבירושלים, ושם הוא מביא שיש לו ג"כ תשובה מהגאון מרדכי עטינגער מלבוב.

רק ארבע תשובות נמצאו לפנינו שהשיבו הגאונים הנ"ל ומפני שנוגע לדברי ימי ישראל בארץ זו אביאם בקצרה.

הג"ר שלמה קלוגער בשו"ת טוב טעם ודעת תליתאי מ"ח "לעיר נאוו יורק באמעריקא להרב מו"ה יוסף משה רב דשם.. הנה מכתבו בא אלי אך נתאחר הרבה על הבי דואר ובא אלי ק"פ (קודם פסח) ולא היה לי שהות להשיב עד היום ועתה אני משיבו.. הן אמת דבחבורי טוב טעם ודעת מהד"ק[6]) התרתי בהמות הנעשה בהם הקזה אבל אין לו דמיון כלל לזה דאותן העגלים דנידון שלנו המה ספק נבילות ממש... וכל מי שבשם ישראל יכונה ועמדו אבותיו על הר סיני חלילה לו לאכול מזה ויהיו מובדלין ממנו כמובדל מנבלות ממש וכל אוכליו יאשמו רעה תבא עליהם.. וכל המורים בזה להיתר המה מורים כבן סורר ומורה ועתידין ליתן את הדין" וכו' ופליאה בעיניו "ואין פוצה ומצפצף אף כי לכמה שוחטים אשכנזים היא לזרה בעיניהם".

גאוני ירושלים השיבו לו בח' אייר שנת תבר"ך ג"כ שאסור לעשות כן, ושם המה כותבים "ובלי ספק כי הגאון דלעמבערג (ראה להלן) לא כיוון להתיר רק כשמקיזים לרפואה ואח"כ נמלך לשחיטה, אבל לא כשעיקר הקזה הוא לשחוט היום או למחר כדי שהבשר יהי' מלובן וצח וכמ"ש".

---

6) בתשובה נ"ז הביא מה שכתב לק"ק קארץ ולהרב וואלף היילפערין רב בזלאטאפאליא, ובשתיהם הוא מתיר.

וחותמים שמואל סלאַנט, בנימין דוד מווילנא, יעקב בלא"א שמשון תאומים שהיה רב בווילין" ושם החותם בד"צ דק"ק אשכנזים פרושים בעה"ק ירושלים. ראה במטעי משה דף נ"ג, ושם ג"כ מכתבו מרבי יעקב צבי בר' גמליאל מעקלינבורג מיום ב' ניסן תרכ"ב.

ביותר בירר הלכה זו לכל פרטיה הרב אלעזר הורוויץ רב דווינא נדפסה בשו"ת יד אלעזר תשובה קט"ו משנת תרכ"ב, ואביא פה כמעט כל דבריו.

„יוסף הוא המסביר בהלכה, מאת ה' ישא ברכה, ה"ה כבוד הרב המופלג בתורה וביראה, חו"ב המפואר מו"ה יוסף משה נ"י רב דקהל עדת ישרון בבהמ"ד דעיר נוא יארק יצ"ו..

הנה נפשו לשאול הגיעה אדות מנהג הרע שם במדינתו שמקיזין הטבחים ישראלים ואינם ישראלים, דם מהעגלים איזו שעות או יום אחד קודם השחיטה למען יהי' הבשר צח ולבן ויש להם כלי ברזל מיוחד לזה ואורכו לא פחות מאורך שן מפתח גדול ורחבו כפלים ולו ב' פיות חדות מב' צדדיו ועוקץ בראשו באורך צאלל אחד ומכים בקורנס ברזל עם הכלי על הצוואר בעורק הדופק המכוון אל מול הושט, ואם לא יכוונו מעשיהם בפעם אחת ישנו וישלשו עד שפוך דם הרבה בקלוח וסותמים אח"כ במהירות פי החבורה, למען לא ימות העגל תחת ידם ועכ"ז כמה מהעגלים מתים לשעה או לשתים אחרי כן והנשארים בחיים גם המה תשי כח כל כך עד שצריכים להעמידם וכמעט שאינם יכולים לילך גם אינם אוכלים עוד מני אז, ורו"מ קרא תגר על המנהג הרע הזה ומפלפל בחכמה לברר כהלכה שאסור לעשות כן ואותי קרא לחוות דעי למרחוק בענין זה".

ושם מפלפל הרב בשאלה זו וחושש לנקיבת הושט, „יען כי עורק הדופק שמנקבין בהקזה הוא לעומת הושט.. וכיון שהדבר מסור לנערי הטבחים שאינם אומנים בקיאים אין לנו שום ראיה להתיר".

ושם, מה שמביאים ראיה משו"ת ח"ס יור"ד כ"א אינו ענין לכאן דהתם יסוד ההיתר בנוי על שלשה דברים.

א) התם ענין הקזה מסורה לאומן רופא דבקי באומנתו ויודע לכוון מול גוד הדופק באופן שלא יגע ולא יפגע בושט.

ב) שקושר חבל בצוואר הבהמה עד שנראה פליטת גיד הדופק וה"ל כתופס בקנה בסימן כ"ג.

ג) שמיעוט המצוי הוא בבהמות ורובם של אותם המיעוט שנראה בהם רושם הקזה חיים לפנינו ש"מ דהאומנים בקיאים בדבר, וכל הני טעמי ליתנהו בנדון שלפנינו כמבואר מתוך לשון השאלה של מע"כ [7].

---

7) השואל כאמור מזכיר שכבר פסקו גאוני ירושלים, אבל המתירים הראו שהגאונים ח"ס ושו"ת ברית אברהם התירו ראה להלן, אכן הרב השואל לא סמך

שהדבר מסור לטבחים שאינם אומנים וצריכים לפעמים לשנות ולשלש עד שיכוונו ויגיעו להמטרה, גם אינם קושרים חבל בצוואר העגל למען תגלה ותראה פליטת העורק, והעיקר שאין חזקת חיים לפנינו, יען אין כוונתם לרפואה ואדרבה נהפוך הוא כי תש כח העגלים וכמעט שאינם יכולים לילך.

ולפ״ז כל אלו העגלים שמקיזים דם יש לדונם כעוף או בהמה הבאה לפנינו וצווארה מלוכלכת בדם דאסורה, דחיישינן לנקיבת הוושט ואין אנו בקיאים בבדיקה... לכן יפה דן ויפה הורה כ״ת שיצא ללחום מלחמת מצוה ומלחמת חובה נגד המקילים המתחדשים לבקרים, אלו בני אדם המנוערים השואפים אחרי היתרים בספרים והמחפשים קולות לפרוץ גדרים״.

**
*

ואלה הם המתירים.

השוחט ר׳ אהרן צבי בן רבי יעקב שלום פרידמאן [8] מסר לנו בספרו הקטן „טוב טעם״ [9] בחלק הנקרא חן טוב דף 47 אלה הדברים „כאשר באתי לפה נוא יארק במדינת אמעריקא בעת רדת״י (תרי״ד) לבהמ״ט (לבית המטבחיים) מצאתי שמקיזין דם מצווארי עגלים, הן קצבי יהודים והן קצבי נכרים, הן בעיר נוא יארק והן בכל המקומות אשר סביבות נוא יארק אין אחד מהם אשר לא יקיז דם מעגלים אשר יניחם לעמוד יום או יומים אחר שקנה אותם ושאלתי את פיהם מדוע יעשו כן, ואמרו לי מפני שהעגלים אשר יביאו לנוא יארק וסביבותיה מביאים אותם בספינות רחוק מנוא יארק ועומדים כל ימי נוסעם על הספינה ותך עליהם השמש, לכן

עליהם באמרו כי איסור הקזת עגלים אינו דומה לאלה שהתירו הגאונים הנ״ל משום רפואה, חדא מפני ריבוי הדם היוצא מבהמה ויש לחוש שהוא דם הנפש כדאיתא בכריתות כ״ב, שנית יש חשש נקיבת הושט מפני שעורק הווריד הוא לעומתו... והכל נעשה בבית המטבחיים פה בחפזון ושוחטים כמה מאה בהמות בכל יום ואינם מדקדקים כ״כ אם יקלקלו וימותו ע״י הקזה, שלישית שאם נתיר הקזה בדקירה, יראו אח״כ להמות הבהמה על הראש ותשתכח תורת השחיטה בארץ הזאת שהתורה מועטת והחפשית גברה מאד. ושם בספרו דף י״א „והנה התועבה הזאת היא דראון לכל בשר, ואף למי שלא עמדו אבותיו על הר סיני, כי גם לפי תורת האדם אין להתנהג באכזריות עם אחד מהברואים להמית בעלי חיים בכמה פעמים ולזאת כשהותר לבני נח אכילת בשר, נאסר להם אבר מן החי, ומה גם לאיש הישראלי אשר נצטווה בפירוש על צער בעלי חיים (חולין ז׳)... כי דם המחיה הבהמה הוסר ממנה והיא נבלה מחיים״.

8) יליד פולין ושו״ב בסטאוויסק.

9) כולל כמה קונטרסים שנדפסו ביחד, והמה 1) „טוב טעם״, 2) „לוית חן״, 3) „חן טוב״, 4) „טעם וריח טוב״, נדפסו בשנת תרל״ה בניו יארק בבית הדפוס החדש של משה טאפאלאווסקי 112 קנל סטריט. ראה גם להלן.

הם חולים ואם לא יקיזו מהם דם אינם יכולים לחיות עוד אפילו יום אחד[10]. וזה אמת ברור אשר בעיני ראיתי כן בהמשך הזמן והודעתי את הדבר בביהמ"ד ואמרו לי שהגאון ר' שלמה אדלער הרב מלונדון אשר במדינת אנגליה נהג היתר להקיז[11], והנה כן היה במדינת פולין, אשר היה דבר בבהמות ושלחה בכל עיר רופאים בפקודת הממשלה להקיז דם, ובעת הזאת הייתי שו"ב בק"ק סטאוויסק תחת יד הגאון בעהמח"ס אבני זכרון והיתר יען שנעשה ע"י אומן, ולצאת כל הדעות, שלחנו שו"ת לישאל פי הגאונים בעלי מפרשי הים[12] בלבוב הי"ו וזהו תשובתן:

ישאו הרים שלום לכבוד הרבנים אנשי ביהמ"ד חפשית ובראשם הרב רחוק מעינינו וקרוב ללבנו וכו' מו"ה יודיל מידעלמאן נ"י שלום.

בדבר השאלה לענין הקזת דם, כבר היתירו פרושים הדבר, בשו"ת חתם סופר להגאון וצדיק מו"ה משה סופר[13] ז"ל אב"ד פרעשבורג והגאון בעל ברית אברהם ויפה כיוונו וגם פה במדינתנו מקיזים דם לכל הבהמות בלי פוצה פה רק שיהיה על ידי אומן.

הצעיר יוסף שאול נטנזאהן אב"ד דק"ק לבוב להגליל".

ושם מוסיף המחבר וז"ל "והנה מי הנקרא אומן אשר יכולים לסמוך עליו זהו אשר הוחזק במלאכתו בשלש פעמים ולא קלקל זהו אומן וכן הדין בשחיטה אשר שחט שלשה כשרות זא"ז רצופין הוא הנקרא אומן והמקיזים דם מקיזים בכל יום יותר מעשר פעמים שלשה, בוודאי מוחזקים לאומנים ואין לחוש יותר".

אולם אחרי שהרב אהרנסון הרעיש את כל גדולי הדור, ורבים מהם השיבו לאסור הקזה זו. פנו המתירים עוד הפעם אל הג"ר יוסף שאול הלוי הנ"ל וזאת אשר השיב להם.

בעזהי"ת יום א' בא תבר"ך לפ"ק

מכתבכם הגיעני בערב שבת קודש העבר, וכבר הגיעני זה איזה שבועות מכתב מאיש אחד לא אדע מי הוא, ומכנה עצמו בשם רב והוא

---

10) האוסרים וגם המתירים מסרו לפני הגאונים ענין זה באופנים שונים, האוסרים נתנו טעם להקזה, כדי שיהי' הבשר צח ולבן. והמתירים אמרו שכוונתם משום רפואה.

11) ראה בפתחי תשובה יור"ד כ"ג אות י"ג שהביא כמה פוסקים שהתירו, החי"ס, הברית אברהם ובשו"ת מים חיים יור"ד ג' ד', ראה גם בדעת תורה סימן כ"ג אות מ', אבל לא התירו מנהג אמעריקא.

12) טעה הכותב, כי רק אחד מהשני הגאונים בעלי מפרשי הים התיר, אבל הג"ר מרדכי זאב היה בין האוסרים כי הידידים נתרחקו אז.

13) ראה לעיל במכתבו של הרב ר' אלעזר הורוויץ באיזה אופן התיר החי"ס.

צועק ככרוכי׳ על הקזת עגלים סמוך לשחיטה, לא רציתי להשיב, כי נכרין הדברים שלקנתר בא, וכבר כתבתי על הקזה להתיר כמ״ש בספר חתם סופר וברית אברהם ובאמת שם שאי אפשר לבאה בהמה בלתי הקזה כי הארץ חמה מאד, בוודאי אין דנין אפשר משאי אפשר, וליתר שאת ימתינו אחר הקזה מלשחוט עד שיעברו שני מעת לעת.

אמנם רואה אנכי, כי לא על זה לבד עיקר יסוד מחלוקתם, ובעוה״ר השטן מרקד ביניהם, על כן לא תאבו ולא תשמעו לדברי מחלוקתם, ותראו לעשות שלום כי שנאוי המחלוקת וגדול השלום, כחפצכם ונפש ידידכם הצעיר

יוסף שאול הלוי נאטינזאהן אבד״ק לבוב והגליל״.

**
*

ושם הוסיף הג״ר יוסף שאול „מאד מאד יפלא בעיני אחרי כי אתם בארץ מרחוק ותורתכם קצרה ורבים מעמי הארץ יבואו שם ומעט מעט היודעים שמה, למה תריבון אלי כולכם. ויראתי מאד אולי בעבור המחלוקת חלילה תתגרשון מן הארץ ולא תוכל הארץ לשאת אתכם, כי אם כלה תגרשון, ה׳ ירחם עליכם ויתן בלבבכם כי תהיו לאגודה אחת ותרחמו עליכם ועל בניכם ותעשו שלום ותהי׳ לברכה בקרב הארץ כיאת נפשכם ונפש המעתיר בעדכם הנ״ל״ [15]).

**
*

ואם כי אחרי כן הגיעו לכאן רבנים גדולים, גם שוחטים מומחים, עם כל זאת קרה גם פרצות על שדי הכשרות, כשתקרא הספרים „זכרונותי״ מהחכם י״ד אייזנשטיין ו„ספר היובל״ מאגודת הרבנים תראה כי עמלו מאד הרבנים לתקן הפרצות אבל לא בכל עת הצליחו.

בספר „שואל כענין״ להרב שלום אלחנן יפה, אז — בשנת תרנ״ג — בסנט לואיז, תמצא מכתבו להשו״ב ר׳ צבי הירש זילבערמאן בק״ק קאלמאזו (מישיגען) ושם בדף ע״ד „באשר בפה המדינה רח״ל פרוץ מרובה על העומד ואם לא נחפש צדדי היתר נכונים להתיר בשר תמותה שחוטה, יוכלו לבא חלילה לידי בשר נבלה, לזאת על כגון דא נאמר במקום שאין אנשים השתדל להיות איש״.

בשנת תרנ״ד, הדפיס הרב ר׳ משה ווינבערגער רב לעדת אוהב שלום בפילידלפיא, קונטרס בשם „הלכה למשה״, „כולל פס״ד ומו״מ של הלכה בענין שו״ב שהעידו עליו כי יצאה טרפה מתחת ידו״. ובשו״ת

---

15) את המכתבים הללו לא מצאתי בשו״ת שואל ומשיב, רק בהספר הקטן „חן טוב״ הנ״ל. נראה כי לא רצה להעתיק בספריו, מטעם שחש סוף כל סוף לדברי האוסרים, וגם במכתב זה הוא מרמז שאי אפשר באופן אחר, „ושאין דנין אפשר מאי אפשר״, היינו שכן כתבו לו המתירים.

נטע שורק להרב שרגא צבי טענענבוים תשובה צ"א משנת תרנ"ה, שהשיב להרב משה ווינבערגער רב בביהמ"ד הגדול בעיר ניו יארק. ושם „שבעירו בחרו בהשו"ב.. ר' פנחס אהרן לשוחט ראש בית המטבחיים החדש והוא לקח לו לשוחט שני ועוזר על ידו את האברך מו"ה פייש צבי גראס אשר למד אצלו אומנת הזבח, אבל מיד באותו היום שהתחיל לעזור לו ולשחוט במקומו, נודע הדבר שבשנה העברה חתם ר' פייש צבי הנ"ל על כתב איסור לפני השוחט הנכבד.. ר' בונם וקבל עליו בנדר ובחרם על דעת רבים השוחטים דשם שלא ישחוט בניו יארק והגליל מבלי דעתם ורשותם וזהו פתשגן כתב האיסור; אני פייש צבי ב"ר ראובן גראס חתום מטה מקבל עלי באיסור גמור ובחרם גמור ובנדר גמור על דעת השוחטים ובודקים דפה ניו יארק והם החברה שו"ב הנקראה בשם מלאכת הקודש דפה, שלא לשחוט ושלא לבדוק בשום בית המטבחים הן בפה והן בגליל הן גסות והן דקות הן לאחרים והן לעצמו מבלי רשות כל החברה הנ"ל ואם חלילה אעבור על זה, אז יהי' שחיטתי כנבלה וטריפה, וכ"ז קבלתי עלי בביטול מודעה ומודעה דמודעה... ה' פקודי תרנ"ד [16]).

הק' פייש צבי גראס.

כן כשנתקבל הרב ר' יעקב יוסף ז"ל לרב ראשי לניו יארק, תיכף לבואו פרסמו[17]) כרוז זה „ונוכחנו לדעת על פי עדים כשרים ונאמנים, כי השו"ב משה קעמילהאר... בשאט נפש הוציא טרפות מתחת ידו במזיד, ויצא הפסק דין מאתנו ח"מ, כי הוא שוחט פסול ואסור לאכול משחיטתו ובדיקתו על פי ד"ת" (ח"י כסלו תרנ"ו).

כן פרצה בשיקאגו מחלוקה נוראה בין הגאון רידב"ז והרב צבי שמעון אלבום בדבר השוחטים שחתמו וקבלו עליהם בשבועה, בחרם חמור ובאיסור שלא להראות סכיניהם לשום רב מבלי הסכמת הרב שלהם הנ"ל, ועל זה כתב הרידב"ז בהקדמתו לספרו נמוקי הרידב"ז שהיא נבלה, „נבלה גדולה אשר לא נשמע מזמן מתן תורה עד היום". והרב צבי שמעון השיב לו בקונטרסו בשם „ספר דבר אמת" הדפיסו בשנת תרס"ד בשיקאגו. אבל קיבל תשובה בהקונטרס בשם „אכן נודע הדבר", מאת „בעה"ב לומדי תורה, לומדים פשוטים ובתוכם אני הצעיר פ. גווירצמאן מניו יארק התנצלות בעד הרב רידב"ז ונגד הספר דברי אמת לרבי צבי שמעון אלבום". נדפס בקליוולנד בדפוס יהושע ראקער. (שנת תרס"ד).

---

16) ראה להלן בפרק רביעי הבאתי גם תוכן המשא ומתן.

17) הוא והרב הלל הכהן המכונה ד"ר קליין ראה בספר „זכרונותי" להחכם י"ד אייזנשטיין דף 270 ושם בהערה.

אמנם נשתנו העתים ארצות הברית זכתה לשוחטים מומחים ובתוכם לומדים מופלגים. ועושים מלאכתם מלאכת הקודש באמונה, ואם כי יקרה פה ושם שוחט מזלזל בדינים[18]).

**
*

שחיטה תלוי' בספר „חן טוב" להשוחט ר' אהרן צבי בן מו"ה יעקב שלום פרידמאן שוחט בניו יארק מסר לנו בספרו הנ"ל שהדפיס שנת תרל"ה. מנהג חדש שהנהיגו השוחטים בניו יארק והואיל והוא הראשון שמסר לנו ההחדשות הזאת הנני למסור דבריו ככתבו וכלשונו.

שם בדף 42 „הנה מקרוב נתחדש פה נוא יארק במדינת החפשית אמעריקא, חידוש בשחיטה לשחוט על אופן חדש אשר עדן לא ניראה ולא נשמע בכל תפוצות ישראל אשר לפענ"ד אסור לשחוט כן, וכל השוחט על זה הדרך מאכיל טריפות לישראל בלתי ספק וכל אשר יראת ה' נוגע בלבבו ישמר ויזהר שלא לאכול מבשר זבח הלזה, כי פיגול הוא לא ירצה ולא יטמא נפשו בתועבה הלזה, וזה אני אומר מקירות לבי הן כל היודע ומכיר אותי או שמע ממני, מפורסם אנכי ב"ה לאומן גדול בשו"ב וגם בדיני שו"ב, זה יותר משלשים ושלש שנים אשר אנכי עומד ומשמש בעבודת הקודש הלזה, עוד במדינת פולין הייתי שו"ב דמתא בק"ק סטאוויסק ת"י הרב הגאון בעהמ"ח ספרי אבני זכרון על ארבע שו"ע זי"ע תשע שנים והעמדתי תלמידים הרבה, אומר אני שא"א לשום אומן אשר ירא את ה' אלקיו לעשות הרעה הגדולה הזאת לחטוא ומחטיא את הרבים שישחוט בדרך הזה כי לא יצא מת"י מתוקן וזהו" ; .

„נוהגין פה נוא יארק במדינת החפשית אמעריקא עד היום כאשר רוצים לשחוט בהמות הגסות, קושרים בחבל שני רגלים האחרונים, והחבל נקשר להחבל הקבוע בגלגל מלמעלה בבית המטבחיים וסובבים את הגלגל והחבל עולה עם הגלגל ומושך את הבהמה בשני רגליה עד שאינה יכולה לעמוד על ידיה ונופלת לארץ ומונחת על צדיה וידי' אינם אסורות כלל ויכולה לנענע ולפרכס בהם כרצונה ומשרתי הטבחים תופסים בראשה בחזקה ומעמידים את הראש על שתי קרניו בארץ עד שאינה יכולה לנענע ולפרכס בראשה והצואר מתוח ובא השוחט במהירות וזריזות גדולה ושחטה, יען כי ירא שלא ילקה במתנת ידי הבהמה אשר אינם אסורות, ובשארי מדינות או עירות קושרים הד' רגלים כדי שלא תוכל לפרכס ולנענע גם בהם כן נהגו אבותינו ואבות אבותינו שוחטים על דרך זה אשר נפיל הבהמה ומחזיקין בראשה ושוחטין אותה".

---

18) פשוט הדבר כי הנני מביא רק מאורעות שנמצאו זכרם בספרות הרבנות, ראה לדוגמא קונטרס „משיב כהלכה על אדות השוחט ובודק בס"ט לואיז מהרב יעקב יוסף גרודסקי", ס"ט לואיס תש"ד.

„ועתה נתחדש פה מאת איזה טבחים שמצוין להעלות בגלגל את כל הבהמה עד שכל הבהמה תלויה ברגליו באויר עם ראשה ורגליו סמוך לארץ וצוארה מגיעין מלמטה עד נגד הצואר וחותך מלמטה למעלה ומשרתי הטבחים אוחזים את השור בשתי קרניו, ובא השוחט ומכניס את סכינו מלמטה נגד הצואר וחותך מלמטה למעלה ומשרתי הטבחים דוחקים את הראש עם הצואר על הסכין והשוחט חותך בסכינו מלמטה למעלה נגדם וכה נשחט, והנה השוחט אין לו מקום לעמוד אלא בצד הבהמה, כי ירא ונבהל מידי הבהמה אשר אינם אסורות שמא תפרכס הבהמה בהם, וזה ידוע אשר כל דבר התלוי, בוודאי מתנענע, כי אין סומך על שום דבר ובפרט אשר משרתי הטבחים, העוזרים עוד לדחוק את הצוואר על הסכין בוודאי מתנענע ואף אם ינענע רק קצת תהי' שהייה ודרסה, וזה ראיתי בעיני אשר כולם באשם תלוי ואף שתהי' רק כהרף עין ראוי לחוש כמו שביארנו וכי יכול לאמר כל שוחט שאינו נבהל כשהשור מתחיל לפרכס ברגליו, ואף אם רק קצת יבהל השוחט כדרך כל הירא לנפשו ומשרתי הטבחים כאשר מתחיל לפרכס דוחקין עוד יותר והיא דרסה וודאית בלי שום ספק. ולבד כל זאת הרי אנחנו אוסרין לשחוט מלמטה למעלה אף באין דוחקין את הצוואר על הסכין ובנד"ד דוחקין בחוזק את הצוואר על הראש ואסורה משום דרסה וודאית. וראוי לגזור על אותן השוחטים שלא יזידון ולא יעשו עוד התועבה הזאת, וכל מי שיש בידו למחות ואינו מוחה עתיד ליתן את הדין ולא תאמינו לדברי השוחטים האלה שאומרים שהיא שחוטה יפה, רעה היא בעיני אלקים ואדם וחוטאים בנפשותם האומרים כן ועשים הדבר הרע הזה ביד רמה וראוי לכל הנותן קבלה לשוחט, להזהירו על זה ודי בזה. ומה שבכחי עשיתי להודיע הדבר לרבים ובזה את נפשי הצלתי ודי".

***

בשנת תרס"ד נשאל אדמו"ר הג"מ משה גרינוואלד[19]) זצ"ל מעיר בונאס איירעס (ארגענטיניא) מהרב חיים אשר אנשיל הופמן „ע"ד השוחטים דשם פרצו גדר ועברו חוק ושוחטים מתחת לצוואר, באופן שהבהמה עומדת לשחיטה העומדות על רגליה ובשעת זביחתה מתנענעת לכל צד וצד".. ושם בשם בעל מנחת הזבח „היודע מהות הענין דכשהבהמה עומדת וצאוורה למטה, אז מיד כשמתחילין לשחוט נרתעת וחלישות אוחזתה ליפול לארץ ומכבדת על הסכין ויש בה דרסה גמורה וגם בקל לעשות שהייה ושאר קלקולים עכ"ל, ע"כ יש לגעור בשו"ב הנ"ל בנזיפה שלא יוסיפו לעשות כדבר הרע הזה ואם לא ישמעו ויאזינו, ראוי להעבירם מאומנתם".

***

בספר „שמושה של תורה"[20]) דף ק"ח „ובהיותי עובר אורח בעיר

---

19) בשו"ת ערוגת הבושם יור"ד ח"א תשובה ג'.

20) ספר יקר ונצרך, מהרב דוד פעלדמאן רב דמנשסטר, לונדון תשי"ב, ושם עוד עצות טובות לשוחטים ולשחיטה.

ניו־יארק בארצות הברית בשנת תרפ"ח סיפר לי אחד מידידי הרבנים נ"י בבית שחיטת העופות העומדת תחת השגחתו, שעופות למאות ולאלפים נשחטים בכל יום בהכשר על צד היותר טוב, ורציתי להתחקות על הדבר והלכתי עמו לבית שחיטת העופות, וראיתי שהטבחים אוחזים כמה עופות בידיהם והשוחטים תופסים רק את ראשי העופות ושוחטים במהירות ובזהירות גדולה, הרב ראה והכיר שאין דעתי נוחה, צוה להשוחטים שיפסיקו ויתנו לי סכיניהם לבדוק, ולהראות לי העופות השחוטים בשעה שתופס האגודל, ומצאתי הכל כראוי, והראה לי כי מוכנים להם הרבה סכינים בדוקים ואמרתי לו תנוח דעתך שהנחת את דעתי ואמרו לי השוחטים, כי השחיטות הרבות עשו אותם למומחים, והעיקר שאינם עיפים וידיהם אינן כבדות מאחוזת העופות".

ואם כי הרב האורח לא ראה רע, עם כל זאת טוב מזה ומזה להזמין עוד שוחטים, כדי שלא לשנות מסורת אבות ולא להיות תלוי באחרים, ואם כי אמת שהשוחטים אינם עייפים, אבל האוחזים העופות, עייפים ויש לחוש לשהייה, אם לא באלה המקומות שהנהיגו שהיחידים אוחזים העופות בשעת שחיטה אכן שם המדובר מיחיד דוקא. ויש לחוש גם כן משום צער בעלי חיים.

בדיקת פנים בחפזון.

כשהייתי בסאראטאגו ספרינגס בקיץ העבר (תשי"ד) נשאלתי מהרב דשם, על בדיקת הריאה בחפזון, שהמציאו איזה ראשי בתי מטבחים, — כדי להרוויח זמן כמנהג אמעריקא — שהבהמה, אחר שנשחטה, היא תלוי' על גלגל ובכח חשמל, היא מתנענעת והולכת מפינה לפינה ועל דרכה, הפועלים עושים מלאכתם, הולכים ופושטים, פוסעים וחותכים, וכן גם השוחט ובודק עליו לילך ולבדוק, לפסוע וכמה פעמים בפסיעות גדולות, כדי שלא לעכב סדר העבודה, וכה הוא בודק בדיקת פנים, ושאל אותי דעתי, האם כשר בדיקה זו? האם לפתוח שערי עירו לבשר זה שהשוחטים בודקים הריאה בחפזון באופן הנ"ל?.

וכששאלתי באיזה אופן בודקים השוחטים בדיקת חוץ, לא ידע מה להשיב, אבל הוסיף לאמר שאחד מן הרבנים המפורסמים הוא נותן ההכשר, והוא הרב בעצמו פנה אליו בזה.

ועניתיו, שאם יפתח שערי עירו לבשר זה, מיד איסע לביתי, ואפרסם ברבים הטעם, כדי שלא אכשל בבשר זה, כי בדיקה זו, הוא בעיני כאלו לא בדק וגורמת חילול השם, והשומע יצחק או ידאג על קלות זו.

אגב היו בידי — לרגלי עבודתי בספר זה — השמלה חדשה, והראיתי לו מה שכתב בסימן ל"ט סק"ב „בדיקה זו היינו שיכניס הבודק ידו לפנים בנחת וימשש בכל חלקי הריאה במתון וישוב הדעת", וכי

תחשוב אף לרגע שאפשר ליליד אשה להכניס ידו בנחת ובמתון וישוב הדעת, בשעה שעליו לכוון לשמור הפסיעות, וכמה פעמים פסיעות גדולות ..הרי אם „הלך ילך"! „ובכה" עלינו לבכות על ההפקרות, שבכל עת תמצא רבנים גדולים, שנענים על כל צרה שלא תבא.
כן הראיתי לו שו"ת טוב טעם ודעת קמא — שהיה עמי — ושם בראש הספר (תוצאה שניה) תמצא התקנות שתיקן הג"ר שלמה קלוגער להשוחטים דברדיטשוב ושם „הבודק יהי' יושב ולא עומד" ראה להלן בריש פ"ד תקנותיו שתיקן.

הרי ברור שאם היו פה הראשונים שכולם מדגישים, שהשחיטה והבדיקה תהי' בישוב הדעת, וכן הפוסקים כמו הח"ס ורש"ק ועוד, היו אוסרים הבשר בלי שום שאלה כלל, ומדוע עלי לאכול בשר בבדיקה זו.

כן הזכרתי לפניו דברי הרמב"ן שכתב „רואה אני דבריך טובים שאפילו בעסקי העולם כל משכיל בוחר לנפשו הדרך היותר משומר מכל נזק ומכשול ואפילו באפשר רחוק, על אחת כמה וכמה שיש לנו לעשות כן בדרכי התורה והמצות וכו' ואיך נכנס עצמינו במקום צר ומשעול הכרמים"[21]).

ובנוגע לדבריו שאחד מן הרבנים המפורסמים הוא המכשיר, צר לי מאד להשיבו על זה שתי תשובות, באמת פלא מאד בעיני, שגדולי הרבנים בארצינו אוחזים במדת השתיקה, הא לך דברים נעימים מרב מפורסם שכתב על זה בדרך כלל, הלא הוא הרב יהודא סג"ל ראזנר בספר „כתב יושר ודברי אמת" שהרבה הרבה הבאתי ממנו להלן בפרק ששי, וז"ל „הלא או ראה או ידע כתיב, ואיך מעידים על פי ידיעה מפי איש ולרוב הוי ע"י השתלשלות הידועה, כי הרב המאמין לאיש מכירו שהוא נאמן לו לפי השערתו והאיש הנאמן הזה מאמין לאיש אחר פחות ממנו וכך הולך הנאמנות עד שהשלישי והרביעי הנאמן אצלו הוא עבריין ממש, ובעיני ראיתי עדות רב כזה שהיה נותן הכשר לאיש נאמן, אולם הנאמן נתן נאמנות להשני, והשני לשלישי עד שבן השלישי שהיה מחלל שבת בפרהסיא בא ג"כ בכלל הנאמנים, ולפי דעתי עדות הכשר כזה אשר הרב איננו עד הרואה הוא בטל ומבוטל על פי דין, ואם כי הרב מעיד על המשגיח, גם בזה איננו רק עדות של ידיעה קמייתא ומי יודע האם לא שבק הימנותא, כבר כתב הגאון בדברי חיים ח"ר יור"ד ס"ס ו' בזה"ל ועיני ראו כמה יראי ה' לומדי תורה שהיו אצל צדיקים ולאחר שנתחנכו באומנות זה של שו"ב נהפכו לאיש אחר אשר אם לא ראיתי בעיני לא האמנתי". ממילא אין לת"ח ליכנס בפרצות דחוקות מאד.

עוד, וכי יחשוב כבודו שבחריפות תלו מילתא, לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא סייעתא דשמיא הוא, ראה יומא כ"ו „אמר רבא לא משכחת

---

21) מובא בשו"ת אבני צדק להרב י"י טייטלבוים יור"ד א'.

צורבא מדרבנן דמורי וכו' ואימא יהודה נמי דכתיב יהודה מחוקקי אסוקי שמעתא אליבא דהלכתא קאמינא", הרי דשבטו של יהודה נקרא מחוקק עם כל זה לא כולם זכו לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא. ומי לנו גדול בחריפות משמאי ותלמידיו שהיו חריפים ועכ"ז זכו בית הלל שנקבעו הלכה כמותם, ועיין בריב"ש תשובה ש"ץ וביד מלאכי כללי שאר הפוסקים אות ל"ב. וממילא חלילה לנו לשמוע להמסיתים למיניהם ויבחר בבשר כשר לכתחלה ולכל הדעות.

ג) השחיטה ורודפיה, מאת המגינים על בעלי חיים.

כל מי שקרא בתורתינו הן בן ברית והן אין בן ברית יודע כי כמה וכמה חקים ומשפטים נמצאים בתורתנו המזהירים אותנו על צער בעלי חיים ולהתנהג בחסד וברחמים את החי ולשמרו מבלי להרע לו. נזהרנו מהשי"ת "כי תראה חמור שונאיך רובץ תחת משאו" וכו'.. "ויתרם תאכל חית השדה", "ונתתי עשב בשדך לבהמתך", "ויום השביעי שבת לה' אלקיך לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך עבדך ואמתך ובהמתך", וכהנה וכהנה. כן העידו חכמים שונים כי השחיטה היא ממעטת צער לבעלי חיים והשחיטה בעצמה אינה גורמת צער, ולפיכך נצטוונו על השחיטה כדי למעט צער בעלי חיים — ראה להלן ריש פ"ג — והטביחה הרגילה על ידי מהלומה בראש, היא הגורמת צער גדול לבהמה, עם כל זאת, קמה מפלגה ידועה ועטרה לעצמה בעטרה "מגינים על בעלי חיים" ויגעה בכל כחה להרע לנו ולהוציא לעז על השחיטה ולאסרה בתחבולות שונות.

אמת כי לא הצליחה בכל עת ובכל מקום, אכן לדאבוננו די לנו לראות כי הצליחה בארץ שווייץ, ארץ אשר נתנה ונותנת חופש ודרור לכל יושביה, עם כל זה היתה הראשונה בין הממלכות, וכדבריה "אנחנו בני שווייץ היינו הראשונים באירופא אשר התעוררנו לאסור שחיטת היהודים ותודה לאל עלתה בידינו לאסרה, נקוה כי גם הממשלות האחרות תצאנה בעקבות אחותן" [22]).

שני מיני מגינים יש. יש מגינים שונאי ישראל אשר כוונתם להרע לעם ישראל, וחשבו כי בתחבולה זו תצליח להכות אותנו מכה גדולה, והמה התאספו מעת לעת ודרשו כי היהודים המה אכזרים, והשחיטה היא מיתה אכזריה, והמה הצליחו כי בארצות שונות הטילו חוב על השוחט שישתמש לפני השחיטה בדקירה או במהומה. ולצערנו באיזה מקומות הצטרפו עם שונאינו אלה גם אחדים מבני ישראל, ובטענת שקר, כי

---

22) "השחיטה והבדיקה" לד"ר יצחק דעמבא דף 4.

השחיטה לא יצאה מתורת משה, רק חכמי התלמוד המציאו אותה, וכבר הכו על קדקדם[23]) חכמי ישראל בכל דור ודור.

גם יש מגינים על בעלי החיים מגודל אהבה ורחמנות שנשרשו בלבם לכל חי, אכן אלה אחרי שראו אופן השחיטה שלנו ואופן הנחירה שלהם הודו ויודו להאמת.

גם בארצנו ארצות הברית נמצאו מגינים שהתערבו באופן השחיטה שלנו. אבל כששמעו וכשראו אופן שחיטתנו עזבו את בתי המטבחיים שלנו שבעי רצון, ורבים מהם דברו טובות עליה וחשקו לשימה לחוק בכל הארץ, ראה מה שהעידו עדים נאמנים[24]) „ר"ץ קהלות ישראל באוסטריה ערכו בקשה לפני הממשלה לסתום פיות שונאי ישראל הנקראים חבורה צער בעלי חיים שרצו לאסור שחיטת ישראל, ובני ישראל בבקשתם הדגישו כי השחיטה היא היסוד לאמונתם ודתם", ושם „גם נוצרים השתמשו בשחיטת ישראל וחברות של צער בעלי חיים באמעריקא תשתדלה לשימה לחק לכל המקומות".

---

23) למותר להאריך ולברר טעותם, אבל חכמי ישראל הצליחו לברר לפני נכרים תמימים, השקר הגדול הזה, הלא השמרונים החזיקו ומחזיקים עד היום בדיני שחיטה עם כלליה ופרטיה והלא הם נבדלו מקהל ישראל מאות שנים טרם נכתבה המשנה ומעולם לא היו להם דבר עם תורה שבע"פ, ומפורש בחז"ל בחולין ג' ע"ב „מצא בידו דקוריא של ציפורין, קוטע ראשו של אחד מהן ונותן לו, אכלו מותר לאכול משחיטתו". ושם „ודלמא קסברי כותים אין שחיטה לעוף מן התורה .. אלא כיון דאחזיקו בהו אחזיקו בהו", הלא מפורש ששמרו דיני שחיטה לכל פרטיה, לפי שגם המה שמרו הקבלות שנמסרה דור אחר דור ממשה רבינו ע"ה, ושם בחולין דף ה' ע"ב „דאמר רב נחמן ב"ר יצחק א"ר אסי אני ראיתי את רבי יוחנן שאכל משחיטת כותי אף רבי אסי אכל משחיטת כותי", וכן בגטין ט' „כל מצות שהחזיקו בה כותים הרבה מדקדקים בה יותר מישראל".

כמו כן הקראים יחזיקו בכל דיני שחיטה, הגם שדבר אין להם עם תורה שבעל פה, עכ"ז גם המה קבלו החק „דיני השחיטה הפרטיים, הן מזמן קבלת התורה מסיני", כן מפורש בהלכות שחיטה ע"פ בן אליהו ניקומידיאו ושם „השחיטה סתם ובכלל היא בקבלה מזמן נח ודיני השחיטה הפרטיים הם מזמן קבלת התורה מסיני". וכה שמרו כל דיני שחיטות, הכותים, הצדוקים והקראים ועכ"ז תשמע מפי בני ישראל זלזולים נוראים וכי השחיטה מפי חז"ל נאמרה.

ראה בספר „השחיטה והבדיקה" להחכם ד"ר יצחק דעמבא שהראה גדולות בספרו הנ"ל ושהיה פה ומליץ לפני בני ישראל בלחמו מלחמת ה' עם צוררי ישראל, ולשמחתי ראיתי שהאריך בשבחו הרב מנחם הכהן ריזיקאוו בספרו שו"ת שערי שמים יור"ד ב', ששם מסר לנו פרטים נכבדים מהחבורה הנ"ל ומה שעיניו ראו בעירו קאזאן.

24) ראה „יידישע פרעסע" שנת 1894 נומ' 19, ובספרו של החכם הנ"ל.

לעת עתה ראיתי שני ספרים כתובים בשפת עברית, נדפסו פה בארצנו ששם השתדלו לבאר טובה וחשיבתה של השחיטה, שנשאלו עליה מנוצרים מגינים על בעלי חיים.

א) ספר „טוב טעם", מהשוחט המופלג ר' אהרן צבי פרידמן (ניו יארק תרל"ה) ושם על השער „על השאלה שנשאלה מחכמי ושרי האומות, נכבדי תבל ומלואה, מדוע לא יוכשר בשר בהמה בלי הפרש והבדל לאכילת אדם, להכות על ראשה בברזל שנון לטרוף עליה חיי' ולהמיתה אף במיתת אכזרי, רק מיתה חטופה בכדי שתצא נפשה מהרה ולא על ידי שחיטה, יען כי תאריך מעט חייה ומדוע לא יטהר כן לבני ישראל, אך ורק על ידי שחיטה, עניתי וחברתי אני אהרן צבי בן לא"א מו"ה יעקב שלום ז"ל פה נוא יארק.

ושם „העתקת המכתב.. שנשלחה מחברת החמלה והחנינה אשר נתיסדה פה מאת עדת העיר, לרחם על יצור מעשי ה' שלא יוסרו באכזריות חמה לכל בעלי חיים נבחרו אנשים שרים ונכבדים לעיין על זה ונמסרו לידם, שעל פיהם יצא ועל פיהם יבוא לענוש בכל תוקף ועוז כל מי שיענה נפש כל חי.. עד אשר שאלו על דבר השחיטה הנהוגה בבני ישראל לזבוח זבח והכן לאכול בשר ולפי דעתם הוא צער בעלי חיים".

ושם הוא מיחד דבריו להאדון הענרי וועסטהיימער (בעל בית המטבחים) שבני ישראל שוחטים בתוכם ומבית המטבחים אשר השו"ב ר' אהרן צבי המחבר שלנו שחט שם ונמסר האגרת לידו, ושם תשובתו נכתבה בטוב טעם ודעת, וכנראה מצא בה טעם וקבל דבריו.

הספר השני הוא ספר „דברי אמת" מהרב צבי שמעון ב"ר נפתלי הירץ אלבום ושם „מחאה גלויה נגד אסיפת והסכמת הרבנים עם בעלי הכת צער בעלי חיים לעשות תקנות או סכנות בעניני שחיטה".

הספר הופיע בעברית ואנגלית. המחבר היה רב בשיקאגו וכנראה נתקבלו דבריו בחוגי הנוצרים.

רבת צררוני מנעורי יאמר נא ישראל גם לא יכלו לי.

**
*

בטרם אחתום דברי, הנני לתת תודה לידידי היקר הנכבד והחשוב, בן טובים ונכבדים, עומד לנס במסירת נפשו לחנך בני ביתו על טהרת הקודש ה"ה מו"ה שרגא יודא פעלדהיים נ"י מוציא לאור ספרים ומוכר ספרים בעיר ניו יארק, שזה שנים רבות שהוא מסור בלב ונפש להפיץ ספרי באלפים בכל תפוצות ישראל, ועל ידו ובעזרתו, זכיתי להוציא לאור מדי שנה בשנה ספרים יקרי ערך, יקבל נא תודתי מעומק הלב ממני ומאלפי קוראים שמצאו ומוצאים בספרי ברכה, יהי' ה' עמו עד עולם.

קאלומבוס אהייא ה' אדר תשט"ו

יקותיאל יהודה גרינוואלד

פרק ראשון

טבחים בימי חז"ל [1]), טבחים שנכשלו בימי חז"ל והוציאו טרפות מתחת ידיהם, טבחים שנקנסו. שוחטים [2]), מתי ומדוע נשתנו שמותיהם מטבחים לשוחטים. נתינת "קבלה", תנאיה וטובה.

א) מהיום שבחר ה' באבותינו. מאז שמרו ישראל דיני שחיטה [3]), על אברהם אבינו העידו חז"ל [4]) "אלולי שנתעכב אברהם לבדוק הסכין היה נשחט יצחק, אבל נתעכב לבדוק הסכין מיד נכמרו רחמיו של הקב"ה ואמר הקב"ה לפמליא שלו, ראו כמה הצדיק זריז לעשות דברי מאמרי, מיד אמר למלאך להצילו שנאמר ויאמר אברהם אברהם... ומנין שבדק את הסכין שנאמר ויקח את המאכלת... חשוב אותיות ויקח את המאכלת ותמצא י"ב, כמנין הבדיקות שעושין לסכין . . . שנאמר ושחטתם בזה, זה בגימטריא י"ב. עוד למדו חז"ל מפסוק הנ"ל דיני שחיטה [5]).

---

1) הגם שמצינו בתורתנו, פעמים אין מספר "ושחט", וכן במתניתין מצינו "שוחטין", "שחיטה", עם כל זאת בחרו חז"ל בלשון טבח ולא שוחט, על שם בית השחיטה שנקרא בחז"ל "בית המטבחיים", ראה ביצה כ"ה "רבי עקיבא אומר אפילו כזית חי "מבית טביחתה" ובחולין נ"א ע"ב "ואמר ר"נ בית המטבחיים אין בו משום ריכוקי איברים וכן בעדיות פ"ח מ"ד "העיד רבי יוסי בן יועזר ועל משקה בית מטבחייא דאינון דכיין" וכן בבכורות כ"ו ועוד.

2) בש"ע ובספרי הפוסקים אחריו, כבר תמצא "שוחט" במקום "טבח", לפי שמלת "טבח", כוללת, שוחט, מחתך ומוכר בשר, ו"שוחט" הכוונה רק על השוחטים בימינו שעוסקים רק עם השחיטה, ודבר אין להם במכירת הבשר, הגם שבתורתנו הקדישה מצינו גם שם טבח על השוחט כמו "טבח טבח והכן".

3) רבים הקשו על נוסח הברכה, "וצונו על השחיטה", מדוע אינם מברכין "על הזביחה" כמו שכתב בתורה "וזבחת". ראה שו"ת גיר לדוד תשובה קכ"ו, ומתרץ דלשון שחיטה מוקדם בתורה "ויקח את המאכלת לשחוט", עוד דהלשון שחיטה מורה גם כן על קצת הלכות כגון מוליך ומביא ושחיטה מפורעת (חולין ו' ע"א) משא"כ לשון זביחה, "אלמלא מקרא כתוב כאשר צויתיך דהיינו הלכה למשה מסיני בנחירה בעלמא מיקרי "זביחה".

4) ראה תנחומא פרשת צו י"ג ריש ד"ה זאת תורת העולה.

5) חולין ט"ז, ראה תורה שלמה וירא כ"ב—קי"ד וכן מדרשים שונים על הפסוק ויתן אל הנער (בראשית י"ח־י"ז).

גם צאצאיו שמרו דיני שחיטה „לפי שבני יעקב שומרי מצות היו, ואע"פ שלא נתנה תורה, מקובלין היו מאבותיהם"[6].

יוסף כשהזמין את אחיו לסעוד עמו, הזהיר את השוחט „וטבח טבח", „פרע להן בית השחיטה", „והכן", „טול גיד הנשה בפניהם"[7], עוד דרשו חז"ל מטבח טבח והכן „מה להלן שחיטה ראויה, אף כאן שחיטה ראויה"[8], ושם ברש"י „מה להלן שחיטה ראויה כדכתיב כי אתי יאכלו", וכן דרשו חז"ל „וטבח טבח והכן מיכן לבדיקת סכין"[9].

משה נצטווה דיני שחיטה על פה, כדכתיב „וזבחת מבקרך ומצאנך כאשר צויתיך"[10], „מלמד שנצטווה משה על פה".

ובשמואל א—י"ד אמר שאול המלך „גילו אלי היום אבן גדולה... ושחטתם בזה ואכלתם ולא תחטאו להי' לאכול על הדם", ובחולין י"ז ע"ב „אמר רב חסדא מניין לבדיקת הסכין[11]) מן התורה שנאמר ושחטתם בזה ואכלתם".

---

6) רש"י חולין צ"א.

7) חולין צ"א.

8) שם דף פ"ה.

9) סדר אליהו רבא פרק כ"ז.

10) חולין כ"ח. ראה בטו"ז ריש סימן א', שמבאר מדוע לא נאמר שנצטוו על הלכות שחיטה במרה כמו שדרשו חז"ל בסנהדרין נ"ו ששבת וכבוד אב ואם נצטוו במרה דכתיב כאשר צוך ה' אלקיך וא"כ מאי שנא הך כאשר צויתיך מן כאשר צוך, ראה בפלתי ריש סימן א שמתרץ קושייתו, כי על מצוות שלא חלו עליהם תיכף, רק לאחר זמן לא היה צורך להקדים, ובמדבר הלא קיי"ל כר"ע דלא שחטו חולין שהתירו להם בשר נחירה, וכדבריו ממש כתב גם כן האלי' רבא, ראה גם בפתיחת הפרמ"ג להלכות שחיטה.

11) היינו שבדק להם הסכין, לפי שהשתמש בלשון „בזה", כן ילפינן ג"כ שיעור אורך הסכין י"ד אצבעות, ראה ברמ"א יור"ד ח. ובבית הלל כתב „והנה בימי חורפי היה שוחט ובודק דמתא ק"ק בריסק דליטא ולא היה ידע הסימן והרמז על שיעור אורך הסכין י"ד אצבעות והעבירו הרב הגדול מו"ה יעקב ז"ל. אב"ד עד שלשים יום שלא ישחט שום עוף או בהמה מאחר שלא היה ידע הרמז הזה בע"פ" ראה בבאר היטב ובספר גבול בנימין דיני דרסה ז. אולם הפר"ח בקונטרס אחרון כתב שאין בזה כלום אף שאין בקי ברמזים ואין ראוי להעביר בשביל זה.

12) סכין גם „חליף" בספרי הפוסקים נקרא סכין, רק השוחטים ובספרי שו"ת משתמשים במלת חליף ואפשר ששם חליף נראה יותר שם חשוב.

המקור להשם חליף, הוא בעזרא א—ט „מחלפים", ושם ברש"י „מחלפים", הם סכינים והוא לשון בית החלפות, לפי שהיו נותנים בה הסכינים היתה נקראת לשכת בית החלפות, ושם בפירוש אבן עזרא, „מחלפים" „סכינים", והוא מענין כליל יחלף,

ב) ולפי שתורתינו לא ניתנה למלאכי השרת, ויליד אשה עלול הוא לטעות ולחטוא, על כן מאז ועד היום הזה מצינו פורצי גדר ועוזבי תורה, גם בין הטבחים היו כפעם בפעם אחדים שהאכילו את ישראל טרפות, פעם בשוגג ופעם במזיד ונקנסו כפי חטאם.

רבותינו הקפידו בכל הימים, שדוקא ת"ח ישגיחו וילמדו את השוחטים הלכות שחיטה, הרי מפורש בחז"ל (כתובות ק"ו) שדוקא תלמידי חכמים למדו את הכהנים הלכות שחיטה „אמר רב יהודה אמר שמואל ת"ח המלמדים הלכות שחיטה לכהנים, היו נוטלין שכרן[13]) מתרומת הלשכה",

---

בני חלוף שטעמים כריתה, ושם במצודת „מחלפים", „סכינים", והוא מלשון כליל יחלף, ע"ש שבהם שוחטים ומחליפים את הבהמה מחיים למיתה, והיינו מחזקת איסור לחזקת היתר", ראה גם במדות פ"ד „בית החליפות" ששם גנזו הכהנים סכיניהם. ובתוספתא כלים ב"ב פ"ז ה"ב „ויד בן חילוף חמשה ושל חילוף עשרה", פירושו „יד של סכין קטן ושל סכין גדול", וברש"י יומא ל"ו ע"א על „מן החליפות ולפנים", „ששם גנוזים סכינים של קדש וסכין קרא חילוף בלשון ערבי". אכן הרע"ב במדות הנ"ל (פ"ד משנה ד' דף ל"ז) כתב „שכן בלשון רומי קורין לסכינים הגדולים חלפים", ושם בתפארת ישראל „וסכין נקרא בלשון יון חלוף ובלשון יון שבזמנינו לא נקרא סכין כך". עד כאן דבריו. ובאמת אין לנו צורך לחפש בלשונות זרים פתרון חלף, בשעה שמפורש בעזרא ובחז"ל מחלפים ובית חלפות ולדברי המפורשים היא מלה עברית, ראה גם בהגהות שחיטות למהר"י וויל שהביא הטעם שנקרא חליף „על שיחליף את הבהמה מחיים למיתה והיינו מחזקת איסור לחזקת היתר" והביא דבריו הספר „דברי זכרון" להרב יוסף שטאַטהאגון (אמסטרדם תס"ה) דף י"ג ע"ג. עוד מצאו רמזים בספר „גבול בנימין" — ראה להלן — דיני סכין אות י „ד"א הגשם חלף הלך לו וע"ש שאנו צריכים לעשות הולכה והובאה נקרא חלף, ד"א חלף ר"ת „חד לא פגום".

13) בספרי אחרונים תמצא שקליא וטריא בזה, אם מותר לשוחטים ליקח שכר, ובאמת מפורש בריטב"א ספ"ב דקידושין דשכר טבחים ובודקים מותר דהנהו פועלים נינהו ולא שכר הוראה הוא, אלא שכר פעולה. ובערך ש"י יור"ד א הביא דל"ש השגת גבול גבי שוחט כמו ברבנות (יור"ד סו"ס רמ"ה) דאין ההיתר רק משום שכר בטלה דמלאכה ה"נ בשוחט שייך מה אני בחנם עיי"ש ונוראות נפלאתי, דזה אומנות, ומלאכה וטרחא מרובה. וראה בתשו' רשב"א סימן תע"ב, דמוהל שאינו רוצה למול בלי שכר אם אין לאב לשלם ב"ד כופין לזה שימולו בחינם כיון דאין מוהל אחר חל החיוב על זה ביותר, והובא ברמ"א סימן רס"א הרי דאם יש לאב לשלם צריך לשלם. . . ושחיטה עדיף ממילה דאם אין לבן אב מוטל על הב"ד ועל כל ישראל שיודעין למול, משא"כ אכילת בשר אינו חיוב, עד שיחויב אחר לשחוט בחנם, וראה באו"ח תקפ"ה דשם מבואר דמותר ליקח שכר על תקיעת שופר בר"ה, ולא שייך שכר בטלה, דבלא"ה אסור במלאכה, אם לא שנדחק דהתם נוטל משום תקיעות דרבנן, ועיין בפ"ת א"ע סימן פ"ב בשם רדב"ז ובבית שלמה יור"ד כ"א ובהלכות קטנות סל"ט ועוד.

ולא מסרו למוד זה לכהנים עצמם, רק בחרו בתלמידי חכמים, כי הרבה דינים כללים ופרטים יש באלו הלכות.

כן קבעו להלכה, לאלה שבחרו באומנות זו, עוד קודם שהניפו סכיניהם על הבהמות ועופות „אמר רבא מקרי ינוקא שתלא טבחא ואומנא וסופר מתא. כולן*) במותרין ועומדין נינהו" (ב"ב כ"א ע"ב) ושם ברש"י (שלא יקלקלו ואם קלקלו מסלק להו בלא אחרייתא אעפ"י שלא התרו בו קודם לכן", ושם הוסיף הרי"ף „וטבחא דנביל להו לחיותא".

וכן מצינו שהטבחים בינם לבין עצמיהם עשו סדרים במסחרם, כמו גדולי הסוחרים בימינו. בב"ב ט' ע"א „הנהו בי תרי טבחי דעבדי ענייגא בהדי הדדי דכל מאן דעביד ביומא דחבריה ניקרעוה למשכיה, אזל חד מינייהו עבד ביומא דחבריה ניקרעוה למשכיה (עור בהמה) אתי לקמי דרבא"...

היינו שהנהיגו, שאם אחד ישחוט ביום ידוע, שאל ישחט אז גם השני, כדי שיוכל ליקח המחיר כפי רוחו, גם שיהי' בידו למכרו מיד.

אולם מאז ועד היום הזה היו שוחטים קלים והכשילו את העם במאכלות אסורות, ראה ירושלמי פ"ח דתרומות ה"ג מה שקרה בימיהם „מעשה בטבח אחד בציפורין שהיה מאכיל לישראל נבלות וטריפות. פעם אחת שתה יין בערב שבת ועלה לגג ונפל ומת והיו כלבים מלקקין בדמו, אתון שאלין לר' חנינא מהו מורמיתי מן קמיהון אמר לון כתיב ובשר בשדה טריפה לא תאכלו, לכלב תשליכון אותו, וזה היה גוזל את הכלבים ומאכיל את ישראל, אמר לון ארפונין דמידדיהון אינון אוכלין".

על פי דברי הירושלמי, פסק בהגהות אשר"י בפרק גיד הנשה סימן ט"ז „והמוכר טריפות בחזקת כשרות ומת קודם שעשה תשובה שאסור להתעסק בקבורתו ואפילו כלבים אוכלים בשרו ולוקקים את דמו אסור להבריחם מעליו".

בספרי כל בו דף קצ"ב כתבתי שכמה פוסקים הקשו על פסקו הנורא. וכי גרע טבח זה ממי שהומת על פי בית דין ואנשי עיר הנדחת שעבדו עבו"ז ממש, שדוקא שם ציוותה לנו התורה לקברם, ודוקא מהם אנו למדים דיני קבורה, אבל הלא מפורש בירושלמי שקרה מאורע זה בערב שבת ובינתים שקעה השמש, ומשום שהאכיל טריפות לא רצו להתיר טלטול על ידי ככר או לשמרו ולהבריח הכלבים מעליו רק חכו עד מוצאי שבת כדי לקברו עיין גם בחומש תורה תמימה שמות כ"ב.

---

*) נראה שהיו טבחים נחשדים גם בימי חז"ל וקבעו במתניתין קידושין פ"ב „והכשר שבטבחים שותפו של עמלק", ושם ברש"י „ספיקי טריפות באות לידו וחש על ממונו ומאכילין".

ג) עוד תמצא בחז"ל עונשים על פורצי הדת האלה, ראה במסכת חולין דף צ"ג ע"ב, „טבח שנמצא חלב אחריו, רב יהודה אמר בכשעורה, רבי יוחנן אמר בכזית, ואמר רב פפא ולא פליגי כאן להלקותו[14]) (בכזית) כאן לעברו" (בכשעורה).. הראשונים ביארו הלכה זו באופן זה, ברא"ש פ"ז סוף אות ט"ז שם בהגהה[15]) „ונראה שיש להכריז עליו בבית הכנסת שני וחמישי ושני; פלוני הטבח העבירוהו מאומנתו מפני שנמצא אחריו חלב כשעורה ויהיה חודש ימים שלא יעסוק באומנתו, ולאחר חדש ימים יבא אל ת"ח שבעירו או עיר הסמוך לעירו ויאמר כך וכך עשיתי וחטאתי, ותוהא אני על הראשונות ויתנו לו הדיין לפי ראות עיניהן ואח"כ יכריזו בבית הכנסת פלוני הטבח שהעבירוהו מפני שנמצא אחריו חלב כשעורה כבר תהא ונתחרט על מעשה הרע הזה, וקבל עליו מה שצוהו ת"ח ומכאן והלאה החזירוהו לאמונתו, והרי הוא נאמן לסמוך עליו כבראשונה, וקודם שישמעו הכרזה זו בבית הכנסת אין לסמוך עליו ואסור ליקח ממנו בשר"...

„ואם נמצא אחריו כזית היו מלקין אותו ברבים בבית הכנסת ואחר המלקות 1. אומר בעצמו בקול רם, אני פלוני לקיתי מפני שנמצא אחרי כזית חלב. אבל אם מוכר חלבים בחזקת שומן או טרפות בחזקת כשירות מחמירינן 2. עליו מפני שהוא מזיד וצריך לקבל דין בפני ת"ח, ואפילו הכי לא סמכינן לאכשורי, ואפילו לעשות חנוני למכור אגוזים לא שבקינן ליה עד שילך למקום שאין מכירין אותו" וכו' (ראה סנהדרין כ"ה, ראה להלן).

ובבית יוסף סימן א' בד"ה כתב בספר מחזיק הבדק בשם רב עמרם גאון „שכל טבח שאינו יודע הלכות בדיקה אסור לאכול מבדיקתו, וכל שאינו מאכיל לאחרים אינו מותר להאכיל את עצמו ויש לנו להכותם ולנדותם כל אותם השוחטים או הבודקים לעצמם עד שיקבלו עליהם שלא לעשות עוד" . . .

ד) שוחטים שנאסרו בימי חז"ל. במסכת סנהדרין דף כ"ה ע"ב, מסרו לנו חז"ל מאורע נורא שקרה בימיהם וזה לשונם: „ההוא טבחא דאשתכח דנפקא טריפתא מתותי ידיה פסליה[16]) רב נחמן ועבריה, אזל רבי מזיה וטופריה (הגדיל שערו וציפורניו לנוול עצמו לעשות תשובה, שם ברש"י), סבר רב נחמן לאכשוריה, אמר ליה רבא דילמא איערומי קא מערים, אלא מאי תקנתיה כדרב אידי בר אבין דאמר רב אידי בר אבין החשוד על הטריפות אין לו תקנה עד שילך למקום שאין מכירין אותו

---

14) מכות מרדות, ראה רמב"ם ספ"ז מהלכות מאכלות אסורות, ושם בראשונים בחולין פ"ז.

15) ובעוד ספרי הראשונים.

16) הרי"ף שם גרס במקום „פסליה" „שמתיה", וברא"ש שם אות ט גרס „שמע רב נחמן ועבריה".

(וילבוש שחורים ויתכסה שחורים[17]), ויחזיר אבידה בדבר חשוב או שיוציא טרפה מתחת ידו בדבר חשוב משלו[18]).

הרמב"ם הביא הלכה זו כמה פעמים בספרו. בסוף פרק י"ב מהלכות עדות „וכן טבח שהיה בודק לעצמו ומוכר ויצאת טרפה מתחת ידו, שהרי הוא בכלל אוכלי טרפה שהם פסולין לעדות, הרי זה פסול לעדות עד שיראה ממעשיו שניחם על רעתו, וילבש שחורים ויכסה שחורים וילך למקום שאין מכירין אותו ויחזיר אבדה בממון חשוב או יוציא טרפה מתחת ידו בדבר חשוב", וכן בסוף פרק עשירי משחיטה „ואם יצאת טרפה מתחת ידו מגדין אותו ומעבירין אותו ואינו חוזר לכשרותו עד שילך למקום שאין מכירין אותו ויחזור אבדה בדבר חשוב או יוצא טרפה לעצמו בדבר חשוב". כאן השמיט הרמב"ם מלבישת שחורים ובפ"ח מהלכות מאכלות אסורות ה"ט כתב „טבח הנאמן למכור בשר ונמצא בשר נבלה או בשר טרפה יוצא מתחת ידו מחזיר את הדמים לבעלים[19]), ומשמתין אותו ומעבירין אותו ואין לו תקנה לעולם ליקח ממנו בשר עד שילך למקום שאין מכירין אותו", וסיים שם „שוודאי עשה תשובה בלא הערמה", וכן ברמב"ם פ"ו מהלכות תלמוד תורה הי"ד ששם מנה כ"ד דברים שמנדין את האדם, ושם אות י"ט „טבח שיצאה טרפה מתחת ידו".

והנה הפוסקים שלנו השמיטו מה שכתבו הראשונים שמי שהוכשל באכילת טרפות עליו ללבוש שחורים, ראה טור יור"ד סימן קי"ט, ושם ברמ"א סעיף י"ח והוסיף „אבל אם נוכל לאמר שבטעות[20]) נעשה לו, סגי בקבלת דברי חברות[21]) ויעשה תשובה לפי ראות עיני הדיין", (בשם תשובות הרא"ש והריב"ש).

והמהרש"ל הוסיף עוד להקל „שאם יראה לחכמים שא"א לו לנוד ממקומו דטפלי תלוי ביה וצרת הבת עליו, או כדומה לו, נותנין לו תשובה במקומו, בסיגוף, שדי שיהא עומד במשקל הזה" ועוד כתב „דבפעם א' שעובר חשבינן ליה מכשול", ראה בבאר היטב סימן קי"ט אות כ שהביא דברי מהרש"ל כנ"ל.

אבל כשקרה מאורע כעין זה בימי מהרי"ל, לא ידע לפשר עם הטבח, ולא רצה לוותר דבר מדברי חז"ל, ראה תשובתו סימן ק"כ (דפוס סלאפקוויץ שנת תקס"ז) ושם „ואותו שהכשיל פעם ושלש וכתבת קרוב לוודאי ורגלים לדבר שהוא מזיד, אם כן אין לו תשובה אלא כדמפרש בפרק זה

---

17) ראה ברא"ש שם פ"ז אות ט"ז. וגירסת הרי"ף והרא"ש כן וכאמור להלן גם ברמב"ם, והטעם שבלבישת שחורים יכנע זדון לבו.

18) ראה שם ברא"ש.

19) ראה במגיד משנה שם, שדין זה להחזיר הדמים מבואר בבכורות בפרק כל פסולי המוקדשין.

20) ראה להלן פ"ג אות ב.

21) להלן תמצא מה קבלה זו משמשת.

בורר, בההוא דרבי מזיא וטופריה דמסקינן דילמא איערומי קא מערים אלא עד דאזיל", וכו'.

ובבכורות דף כ"ט ע"ב "ההוא טבחא דהוה חשיד לזבוני תרבא דאטמא במר דכנתא (חלב טמא בחזקת חלב טהור) קנסיה רבא לזבוני אפילו אמגוזי".

ה) כן מסרו לנו חז"ל מאורע כעין זה בחולין י"ח ע"א "האי טבחא דלא סר סכינא קמי חכם[22]) משמתינן ליה ורבא אמר מעברינן ליה ומכריזין אבשריה דטריפה היא, ולא פליגי, כאן כשנמצאת סכינו יפה, כאן כשלא נמצאת סכינו יפה "האי טבחא דלא סר סכינו קמי דרבא בר חיננא שמתיה ועבריה[23]) ואכריז אבשריה דטרפה היא, איקלעו מר זוטרא ורב אשי לגביה אמר להו ליעיינו רבנן במלתיה דתלו ביה טפלי, בדקה רב אשי לסכיניה ונמצאת יפה ואכשריה, אמר ליה מר זוטרא ולא ליחוש מר לסבא, א"ל שליחותיה קא עבדינן"[24]).

הרי"ף הביא דברי חז"ל כלשונם, ולא העיר דבר, משמע כי בימיו טרם מינו אנשים ידועים בקיאים בשחיטה ולמדו כל צרכיהם, וכן הביא הרמב"ם דברי חז"ל כצורתם, בפ"א מהלכות שחיטה הלכה כ"ו "כל טבח שלא בדק הסכין שלו ששוחט בה לפני חכם ושחט בה לעצמו, בודקין אותה, אם נמצאת יפה ובדוקה מעבירין אותו ומנדין אותו לפי שיסמוך על עצמו פעם אחרת[25]), ותהיה פגימה וישחוט בה, ואם נמצאת פגימה מעבירין אותו ומנדין אותו ומכריזין על כל בשר ששחט שהוא טרפה", ראה שם ובנושאי כליו, שגם בימיו טרם ידעו מטובם של שוחטים.

ודע דבמסכת עירובין דף ס"ג ע"א, תמצא טעם חדש, שלפיכך צריך הטבח להראות סכינו לחכם, כדי שלא יהי' בבחינת תלמיד המורה הלכה בפני רבו.

ו) פתאום שינוי נעשה בדין זה שכל כך דקדקו בו חז"ל, והואיל ורבינו הרא"ש, הוא הראשון שמסר לנו תמורה זו שחלקו מלאכת הטבח לשני חלקים, ע"כ אביא פה דבריו מה שכתב במסכת חולין פרק הנ"ל אות כ"ד "והאידנא נהגו שאין מראין סכין לחכם, כי בימיהם היו הקצבים שוחטין בעצמם כדאמרינן האי טבחא דלא סר סכינו, והשתא נהוג בכל

---

22) חז"ל הטילו חוב קדוש על החכם ללמוד דיני שחיטה, ראה חולין ט "ואמר רב יהודה אומר רב ת"ח צריך שילמוד ג' דברים כתב שחיטה ומילה".

23) בשאילתות פרשת אחרי מות אות צ"ב לא גרס ועבריה.

24) ראה שם ברש"י ובמפורשים בירורי דברים. ומה שמתמה הרא"ש על הרי"ף שלא הביא דברי רבינא שהוא בתראה, ראה גם בב"ח ובשו"ת נחלת שבעה תשובה ט"ו.

25) ראה בפלתי סימן י"ח שהקשה על זה, מדוע לא קיבל הרמב"ם דברי חז"ל דהטעם שהצריכו להראות הסכין לחכם מפני כבודו. וראה שם מה שחידש בזה.

גלות ישראל[26]), שאין מאמינים לקצבים וממנים אנשים ידועים על השחיטה ועל הבדיקה, ולהם מחלו חכמים את כבודם, כי הן זריזין וזהירין ומתוך כך נתבטל בדיקת החכם לגמרי ואף אדם השוחט בביתו, ואף כי אינו נכון כי הרבה צריך ישוב הדעת ויראת שמים לבדיקת סכין" עכ"ל.

כאמור לא מצאתי בשום מקום מפורש, מתי ואיך הנהיגו דבר נכבד כזה, ובפרט לפי דברי הרא"ש "והשתא נהוג בכל גלות ישראל". דבר גדול ותיקון נכבד כזה לשנות מנהג ישן נושן להעביר הקצבים וליקח מהם סכיניהם ולשום על מקומם שוחטים תורנים ומופלגים, לא בין לילה נולד, ובפרט כי לא מסרו הקצבים במיטב רצוניהם סכיניהם ואולי היו גם קטטות מצדם ומצאו גם עוזרים ולענין נכבד זה אין זכר בספרי הראשונים[27]).

אמת כי הרא"ש בעצמו במקום אחר — בשו"ת שלו כלל שביעי סימן א' — מרמז, שהשתמשו בחרמים וגזרות קשות שלא ישחוט שום אדם רק הממונה מקהל וטעמו שם "כדי שלא יקפוץ כל אדם וישחט אף שאינו מומחה" ראה להלן ריש פ"ב[28]).

אבל כמדומה לי שאחד מן הראשונים מגלה טפח בזה, ואנסה לקבוע זמן והסיבה, גם מדוע קבלו הקצבים תקנה זו. גם נראה לי לבאר דברי הרא"ש

---

26) לאו דוקא בכל גלות ישראל. ראה להלן בפ"ב ובשו"ת שארית יוסף תשובה כ"ב.

27) בשמלה חדשה סימן א אות ה' ו' תמצא אלה הדברים "הנהיגו החכמים הקדמונים באלו הארצות (ושם: "התקנות בסוף תשובות מהר"ם ב"ב" לצערי לא מצאתי שם דבר) והתקינו ע"ז שאין לשום אדם לשחוט בינו לבין עצמו או לבדוק הריאה אפילו הוא בקי בכל הלכות שחיטה ובדיקה, כי אם אחר נטילת רשות מחכם לבדקו ועמד על תבונתו", אפשר שמכוון על תקנה זו, שהביא בשם "החכמים הקדמונים", ולפי שגם הרא"ש שם מזכיר בדבריו, "וממנים אנשים ידועים על השחיטה ועל הבדיקה", אבל גם אפשר שכוונתם שם על התקנה שתקנו להלן ליתן קבלה אם כי לא משמע כן בדבריו.

28) כאמור לעיל בהערה 26, לא בכל המקומות הצליחו, ראה בים של שלמה חולין פ"ז דין י"ז, שהיה יותר משלש מאות שנה אחר הרא"ש. ושם מפורש שבימיו היו בכמה מקומות, השוחט גם הש"ץ גם הטבח וגם המוכר.

רק גאון אחד הראה נפלאות לתקן כמה פרצות בנוגע לשחיטה ולשוחטים, ה"ה הרב ר' יעקב וויל, הוא הראשון ואולי האחרון שעשה גדולות (בשו"ת שלו סימן ג) . . "ואולי היה בשכונתי הייתי בודק אחריו; ועל אחרים אם המה בקיאים בהלכות שחיטה ובדיקה ועתה שלחתי גברא דמהימן למדינת נעקר ולכל פרווהא שיבדוק השוחטים והבודקים ואלמלי דאתית לאתרך הייתי משלח ג"כ לשכונתך ועתה פרצה היא באחריותך גדור", ועי' ברמ"א סימן י"ח — י"א "ולכן נוהגין בקצת מקומות שאין אדם שוחט ובודק לעצמו אלא אותן הממונים מן הקהל", ושם בטו"ז שהעיר על דבריו שכתב "באיזה מקומות", בשעה שאסור מן הדין באופן אחר.

הנ"ל מדוע מחלו פתאום החכמים על כבודם, כבוד שניתנו להם בימי חז"ל, והלא בכל עת טובים השנים מן האחד[29]).

ונראה לי שלקחו להם לקו דברי חז"ל בעירובין ס"ג . . . „לא סבר מר הא דאמר רבא צורבא מדרבנן חזי לנפשיהו" וברש"י שם „ואין צריך להראות לרבו", מפורש שאם השוחט צורבא מדרבנן, הגם ששם רבו אין צריך להראות לו סכינו אם כי שם תמצא עוד טעם — כאמור — להראות סכינו לחכם שלא יהי' מורה הלכה בפני רבו, עם כל זאת התירו לצורבא מדרבנן לשחוט מבלי לשום עליו חוב להראות סכינו.

ז) הא לך איזה ספרי הראשונים, שמפורש, שבימיהם כבר הנהיגו מנהג היפה, שהקהלות קבלו אנשים מומחים לשוחטים ובודקים, ראה בשו"ת הרשב"א סימן תקצ"ד, „שאלת ראובן ושמעון שהיו מושכרים מן הקהל לשחוט בהמות הנשחטות במקולין ואמר ראובן לשמעון בדוק סכין זה ובדקו שמעון ב' פעמים מהי"ב (בדיקות) שצריך לבדוק הסכין, ונתנו לראובן, וראובן היה הולך לשחוט ולא בדק הסכין ובא לוי וראה שכך היו מזלזלין בבדיקת הסכין לקחו הוא ובדקו והיו ב' אנשים עמו ומצאו בסכין ב' פגימות וימנעו להם הברורים שלא ישחטו, וראובן מתנצל ואמר שאע"פ שהיה הולך לשחוט דעתו היה לבדקו קודם שישחט"[30]).

כן גם מרמז הריב"ש שבימי הראב"ד, היו השוחטים תחת השגחות ראשי העיר, ראה שו"ת הריב"ש תשובה ת"ק „שהרב ז"ל (הראב"ד) היה מתנה עם הטבחים לתת להם שכר קצוב לשנה", היינו להשוחטים ולהבודקים.

כן בתשובות רבינו מהר"ם ב"ב תשובה צ', נשאל שם „ושאלת על חזן[31]) השוחט ובודק לקהל והשכירוהו לכך, והקצבים אינם מניחים אותו לבדוק מחמת שהוא שוהה יותר מדאי בבדיקתו ודרך טבחי גוים להקפיד". ראה גם בב"י בחושן המשפט סוף סימן של"ג מביא מאורע זה באלה הדברים „מצאתי כתוב על שוחט ובודק ששכרוהו לכך, והקצבים אינם מניחים אותו לבדוק מפני ששהה יותר מדאי בבדיקה דדרך טבחי עכו"ם להקפיד . . .

---

29) הטור והש"ע והפוסקים בסימן י"ח הביאו דברי הרא"ש להלכה, מבלי להוסיף או לגרוע, רק התבואות שור בסימן י"ח־ב הוסיף על דברי הנ"ל ראה להלן בהערה 32.

30) מעניין מאד כל דבריו שם, ע"כ הנני להביא כאן גם תשובתו, „באמת כך נראין הדברים שזה מקיל בבדיקת הסכין, כי בוודאי כשנתנו לשמעון לא לבדקו לחצאין נתנו לו, אלא לבדקו בדין נתנו לו וכשראה שלא בדקו כדינו קבלו מידו והלך לשחוט, מעשיו מוכיחים עליו שהיה די בבדיקת הללו ומיקל הוא בבדיקות ולפיכך מעבירין אותו . . . ומיהו אם נראה בעיניהם שהיה כעין שגגה ושהוא אדם כשר מחזירין אותו ובלבד בקבלות דברי חברות, דהיינו שיקבל עליו לפני ג' חכמים והכשרים שבעיר שלא ישיב עוד לדברים אלו, אלא שיבדוק בדיקה יפה".

31) למדנו מכאן שהיה בימיו השוחט גם כן חזן ובודק והיה ממונה מקהל עדתו.

אבל אם מקפידים בדבר שאין טבחי עכו"ם מקפידים כלל ומעולם לא שמע אדם שהקפידו בכך", ושם מסיים ע"כ מתשובת הר"מ (הנ"ל) רק השמיט שהיה ג"כ חזן אשר נפ"מ מאוד לדינא שרבים לא הסכימו שהשוחט יהיה ג"כ חזן, ראה להלן.

כן תמצא בשו"ת הריב"ש שהאריך מאד בכמה תשובות לברר ולבאר ענין זה, ראה דבריו שם מתשובה תצ"ז וזה לשונו „ מעשה היה בליל שני של ר"ה ששחט רבי יהושע אשבילי פרה אחת במקולין כמו שדרכו לשחוט במקולין לפי שקנה שישא (חזקה?) של הבשר מן הקהל ועם היות שיש בקהל שנים אנשים זקנים וידועים מומחים ומוחזקים ובקיאין בדיני שחיטה ובדיקה והם הממונים מצד הקהל לשחוט ולבדוק במקולין ועליהם סומכים הקהל והמוקדמים התרו לר' יהושע שלא יבדוק שום בהמה הנשחטת לאכילת יחידי הקהל בעוד שיהיה חק השיש"א שלו שלא יעבור הסכמת השלשים או רובם לבדוק ולהפקיע שם הבודקים בבשר הנמכר לרבים, עם כל זה רבי יהושע הנזכר בהיותו זריז ומשתדל בחק השיש"א אשר קנה הוא מתחזק ונחפז תמיד לשחוט הוא בעצמו מבלי שימתין לבודקים הממונים ולא ישית לב להסכמת השלשים ולהתראות המוקדמין וגם עתה שחט הפרה הנזכרת . . . והמוקדמין שלחו בעד ר' יהושע הנזכר ואמרו לו מדוע אתה עובר את הסכמת השלשים או רובם לשחוט ולבדוק בשר הנמכר לרבים ולהפקיע שם הבודקים והוא ענה להם עזות . . . עד כי יום שיצא ראש השנה הכריזו שלא ישחוט שום בודק במקולין אלא שני בודקין הממונים מצד הקהל".

ראה שם הדי"ת בין הקהל ור' יהושע טענותיו וטענות הקהל, ושם תשובה ת"ק הוא השיב על השאלה שנשאל אם עשו המוקדמין כראוי וכהוגן במה שהכריזו בקנס שלא ישחוט ויבדוק שום אדם במקולין זולתי השני בודקין המיוחדים והממונים מטעם הקהל או אם היה להם להמנע מזה... הדבר ברור שהמוקדמים עשו כראוי להרחיק האדם מן העבירה ומן החשד ולשמור הקהל מחשש ספק איסור ושלא לסמוך על מי שאינו ראוי לסמוך עליו וכל הני מילי מעלייתא ראוי להם ומן הפלא הוא איך עד עתה הניחו לשחוט ולבדוק לשום אדם בעולם זולתי לבודקים הממונים ובכל קהלות ישראל שיש בודקים שכורים מהקהל ולא ירום איש את ידו לשחוט ולבדוק במקולין מבלעדיהם". וכעין זה תמצא בשאר ספרי הראשונים, כמו ברבינו ירוחם בנתיב ט"ו סוף חלק א' שגם הוא נשאל שהטילו הקהל חרם שלא ישחוט אלא טבח ידוע ושחט אחר וכו' ראה שם.

ח) נשוב לדברינו ששאלנו לעיל, מתי ומדוע שינו המנהג הישן?

אחדים כתבו מטעם שאין בזמן הזה דין ת"ח, ראה בספר אגודה כפי גירסת מהרי"ל בשו"ת שלו סימן ס"ז, „אמנם באגודה כתב טעם אחר וז"ל כתבו הגאונים, דעתה אין ת"ח מקפיד אך מוחלין, עוד נ"ל דבעוונות

אין ת״ח עתה[32]), שיודע אפילו מסכת כלה, עכ״ל״. ועל זה הוסיף המהרי״ל „תא חזו מר, זה המחבר היה קודם הגזירות שידוע שאז הי׳ גאוני ארץ ועתה הדור היתום הזה שאין בו יודע בין ימינו לשמאלו וצפרנים של הראשונים ושיחתן עדיפא מכריסין ומתורתן של אחרונים, כלום יש בדור הזה שיש בו לפקפק בזה ולא שייך בזה יפתח בדורו . . . דההוא לענין דינא ולשמוע אליו נאמר ולא לענין כבוד כדילפינן ואל השופט וגומר״.

הרי לך כמעט מפורש שתקנה זו התקינו אחר גזירות תתנ״ו ימי מסעי הצלב, שנחרבו כמעט כל הקהלות והנשארים התחילו מחדש ליסד הקהלות במסירות נפש ממש ואז לקחו להם שוחט מלמד איש כל בו, ואין ספק שעל הימים האלה כתבו[33]) בשו״ת או״ז ומהר״ם ב״ב, מהמצב הקשה בימים ההם. ועוד נראה שאלה היו מהנמלטים מחרב רשעי גרמניא וצרפת מימי הגזרה שהתישבו שם וכל הונם ורכושם נפלו בידי צר והמה בגפם הלכו, וקשה היה להם ליתן מחיה להכלי קודש ומוכרחים היו לקמץ בכל מה דאפשר, הגם כי בימים ההם כאמור הי׳ מקומות רבים שכבר עמדו על המשמר תקנו תקנות וחקקו חקים טובים גם החזיקו שוחטים מובהקים והעניקו להם מקופת הקהל, ובלעדם לא הרשו לשום איש לשחוט, כמו שהבאתי לעיל דברי הריב״ש. וכן מרמז העיטור בריש הלכות טריפות שבזמנו היו הטבחים ברשות הצבור, ראה להלן הערה [43]).

---

32) ראה ש״ך בסימן י״ח־כ״ט, שהביא גם דברי שארי ראשונים שכתבו כן, וכן בשמלה חדשה סימן י״ח־כ „דמדינא דגמרא היה אסור לטבח לשחוט אפילו בסכין בדוק ויפה עד שיראנו לחכם, אם מפני כבוד החכם ואם מפני זהירות יתירה שהיה הסכין כשר בלי גמגום . . . והאידנא בעוונותינו אין לנו ת״ח ואזיל ליה הטעם הראשון, גם ממנים יראים ושלמים יודעי תורה וזריזים מפני טעם השני״. ושם „ראיתי במקומות החרדים לדבר ה׳ ממנים שנים וטובים השנים מן האחד ואיש את רעהו יעזורו ויזהירו ואפילו אי הוה ת״ח בזמן הזה כבודו מחול לממונים אלו ומה טוב היה בדורות אלו להחזיר הדבר ליושנה למנות אחד מגדולי העיר שאליו יובל הסכין לבדקו״.

33) „ואם אתה תבטל להם מגבת פורים ונדבות שמחת תורה ונדבת חתנים, הנה ברוב המקומות שבפולין, רוסיא ואונגרן שאין להם לומדי תורה מתוך דוחקם, ושוכרין להם אדם מבין מאשר ימצאו והוא להם שליח צבור, מורה צדק ומלמד בניהם ומבטיחים אותו על כל אלה ומשתבטלם לא יספיקו שכרם למחייתם וירדו מחומתם וישאירו בלי תורה, בלי תפלה ובלא מו״צ״..

34) בשלשה מקומות הוא כותב „ומוכר לאחרים״, בסוף פי״ב מהלכות עדות „וכן טבח שהיה בודק לעצמו ומוכר״, וכן בפ״ח ממאכלות אסורות ה״ט „טבח הנאמן למכור בשר״, ובסוף פ״י מהלכות שחיטה „כל טבח שהוא יודע בטריפות והרי הוא בחזקת כשרות מותר לו לשחוט ולבדוק לעצמו ולמכור ואין בו חשש״. הלא נראה כי בארצו ובזמנו טרם ידעו מתמורה זו או שלא היתה נתפשטה תמורה זו בכל הארצות, וראה בסו״ס ס״ה כתב המחבר „הטבחים נאמנים על גיד הנשה ומיהו אין לוקחין בשר מכל טבח ששוחט לעצמו ומוכר לעצמו אא״כ היה מוחזק בכשרות״.

ט) תמורה זו גרמה לפי דברי גדולי הפוסקים גם תמורה בדין. בטור חו"מ סימן ל"ד „טבח שנמצא אחריו נבלה הרי הוא כאוכל נבלות לתיאבון ופסול, לשון הרמב"ם טבח שבודק לעצמו ומוכר לאחרים ויצאה טריפה מתחת ידו פסול[34]. יראה מלשונו שהבודק לאחר אינו נפסל אם יצאה טריפה מתחת ידו עכ"ל". ובבית יוסף יור"ד סימן ס"ד בד"ה „ומ"ש רבינו מפני שהטבחים", ושם „כתב בת"ה כל טבח המנקר בשר ומוכר בשר לאחרים בחזקת מנוקר אם נמצא אחריו חלב אפילו כשעורה מעבירין אותו מיד", והוסיף שם הב"י „ונראה מדבריו שאם אינו מוכר בשר אלא שבעלי הבשר נותנין לו לנקר שאין מחמירין עליו כל כך". ובשו"ת שארית יוסף[35] תשובה כ"ב רצה למצוא חילוק זה בת"ה עצמו, ושם, „ונראה מדבריו שפירש דוקא בבשר שלו, אבל בבשר שאינו שלו אין להחמיר עליו ק"ו לנידון דידן[36] שאין הבהמה שלו ויותר בקל יש לדונו לשוגג שקרוב לאונס ולא בשוגג שקרב לפשיעה". עוד רצה למצוא חילוק זה גם ברשב"א והלא ר"י וויל כתב בפירוש לחלק חילוק זה, אף שלא הביא הראשונים הנ"ל ומכש"כ לא את הב"י, שהיה לפני הב"י כמה דורות. וראה ג"כ בספר הגהות מהר"ץ[37], הגהותיו לס' הלכות שחיטה לר"י וויל, סימן ח' בד"ה „כתב האשר"י" שמביא דברי הרא"ש שהבאתי לעיל, וזה לשונו „מכאן ראיה (היינו מדברי הרא"ש הנ"ל) שהשוחט הממונה מתוך הקהל שאם לא בדק הסכין מערב יו"ט, שיכול לבדוק הסכין קודם שחיטה ולא יתתין לאחר השחיטה כי דוקא בימיהם שהיו הקצבים שוחטים בעצמן הי' אסור להם לבדוק הסכין, כי חיישינן שאם ימצא פגימה היה משחיז הסכין לכן לא היו רשאין לבדוק הסכין קודם השחיטה אא"כ הראה הסכין לחכם, אבל האידנא שממנים אנשים ידועים ולהם מחלו החכמים על כבודם, א"כ הם עצמם עומדים במקום החכם ואז לא חיישינן שאם ימצא פגימה שישחיז הסכין, ועוד דהלא שוחט לאחרים ואין לחוש שבשביל אחרים יחטיא וישחיז הסכין דאין אדם חוטא ולא לו, לכן מותר לשחוט והממונה לבדוק הסכין בי"ט קודם השחיטה, אבל המנהג שאין שוחטין בי"ט אלא בסכין בדוק קודם השחיטה, אבל לאחר השחיטה יבדוק הסכין כשאר ימות השנה".

והב"י בחו"מ סימן ל"ד בד"ה „ל' הרמב"ן טבח שבודק", שהבאתי לעיל שהטור ירד לחלק בין טבח ובין שוחט על פי דברי הרמב"ם שכתב

---

35) להרב ר' יוסף רב דקראקא גיסו של הרמ"א וראש לדורו.

36) נשאל על שוחט שנתקבל לק"ק באך ושחט בהמה רק סימן אחד, ואחר חצי שנה טעה ג"כ ועשה כן ונשאל אם להטריף הכלים למפרע.

37) רבי יעקב וויל תלמיד מהרי"ל וראש לדורו, חיבר שו"ת מהרי"ו (מהר"י וויל) להלן בפ"ב הארכתי קצת ממנו והבאתי כל דבריו מה שכתב בתשובה צ"ז, ראה ג"כ בשו"ת הרא"ם ח"ב נ"ד מה שרצה לתקן ולפסול טבח דעיר קנשטנטינא בשביל זה, רק נמנע מחשש שלא יעלה בידו.

„ומוכר לאחרים", על זה כתב הב"י „ולא ידעתי למה לא כתב בשם הרא"ש (היינו אביו) שגם הוא ס"ל „דההוא טבחא דנפק טריפה מתותי ידיה", ביש לו הנאת ממון הוא שכך כתב בפרק זה בורר" . . „הרי בהדיא ס"ל דחשוד על הטריפה ביש לו בה הנאת ממון עסקינן אבל דעת הרמב"ם נראה שאינו כמו שחשב רבינו אלא כל מי שיצא טרפה מתחת ידו ל"ש בודק לעצמו ול"ש בודק לאחרים נפסל הוא ולא נשתנה דינו", ראה שם, אולם עם כל זאת מסיים „ומיהו אפשר דטבח שיצא טרפה מתחת ידו אם אין לו בה הנאת ממון לא מיפסל דכיון דאין לו בה הנאה לא חשדינן ליה במזיד אלא בשוגג", ועיין גם שם בב"ח דהאריך בזה, אולם כאמור יש לנו גאונים אדירים דהכריעו כן לחלק בין טבח לשוחט.

י) מעניין מאד מה שהשיב מהרי"ל לחכם אחד[38]) ומתשובתו אנו רואים מעמד ומצב השוחטים והשחיטה בזמנו, „חכם אחד הי' וחיבר הלכות שחיטה במליצת השיר וחרז בלשון אשכנז[39]) ובביאור מאד ובכוונה טובה עשה, יען כי ראה כי יש כמה עמי הארץ שיש בישובים שאין יכולים להשיג ולהבין מלה על בוריים אפילו הלכות שחיטה, מתוך חבור לשון הקודש ואפילו צריך לידעם תמיד ולהתרגל בהם תמיד בעל פה ולזכור אותם תמיד ולמרמי אנפשייהו בשעת השחיטה, וכל זה חמור עליהם מחבורי השחיטות ולחזור תמיד על כן יסד להם בלשון אשכנז, ואפילו הכי לא נתפשט, אלא כולם צריכים לידע הלכות שחיטה שיסדו להם מחכמים[40]), ואותם של אשכנז (היינו בשפת אשכנז) מבוארים היטב ואפילו הכי לא נהגו רבותינו להקביל השוחטים על פיהם אף כי בשחיטה דאורייתא", עכ"ל. נראה מדבריו שהרבנים ניסו השוחטים טרם קבלו רשות לשחוט.

יא) נתינת קבלה[41]) ונקראה גם כן „סמיכה"[42]), גם „כתב ראיה והרשאה" (ראה הערה [43]).

---

38) ב„קרית ספר" כרך עשרים דף 41 פרסם הרב אסף מכתב זה אשר מצא בכת"י. בלונדון, מה שכתב מהרי"ל לאחד שעלה בדעתו לחבר בלשון אשכנז ספר על הלכות נדה בשביל נשים ועמי הארץ, ושם כתב גם מהענין שלפנינו ממעמד השוחטים בזמנו.

39) אפשר שספר כת"י זה נזכר באוצר הספרים לבן יעקב אות ש מספר 390, שיש ספר בכת"י בחרוזים נתחבר אחר דורו של הטור ברשימת הרב ר' דוד אופינהיימר.

40) אין בידינו שום ספר או ספרים על שחיטות ממחברים שהיו לפני מהרי"ל.

41) בשמלה חדשה א סי"ב למד זכות על הרבנים הנוטלים שכר בעד נתינת קבלה. ושם בדעת קדושים וכן בדעת תורה אות י"ד האריכו בזה וחוששים משום חשדא, ומכש"כ ליקח סכום גדול ע"ז כולם כיוונו לדעת אחת שאין ליקח סכום גדול.

42) כן קראו על פי רוב גדולי חכמי ספרדים. ראה ברכי יוסף ריש חלק יור"ד וכן בדרכי תשובה שם סימן א.

אין בידינו מקורים נאמנים, שעל פיהם יכולים להחליט, מתי הנהיגו מנהג כשר זה, שכל שוחט הגם שלמד כל הדינים יודע ומרגיש, אסור לו לשחוט טרם שיעמוד לפני רב גדול, והרב יבחנו, יראה סכיניו יקלקלם והשוחט יתקנם לפני עיני הרב פעמים רבות, ואחר שיראה הרב התעודה[43]) שקיבל משוחט מפורסם ששם העיד השוחט המומחה, שהמדובר — השוחט נושא הכתב — למד די צרכו, והרב הבחינו") ויחתום בחתימתו על הקבלה או על הסמיכה, רק אז מותר לו לשחוט ורק אז יקבלו אותו לשוחט באיזה קהלה. ואין זה פחיתת הכבוד לשוחט ת"ח. ראה בשו"ת משיב דבר להגאון הנצי"ב דף פ"ד ע"ב בשם הירושלמי דמאי פ"ד והובא בתוספות יומא ח' ד"ה תנן התם, "דחבר נאמן לעצמו ולמתארח עצמו אבל ברבים בעי קבלה", "והכי נמי לענין לשחוט לרבים".

והגאון בעל כרתי ופלתי סימן י"ח, כרתי אות כ"ו, מחדש שם דנתינת קבלה "היינו הרשאה והיינו מחילה, דהא מרשהו לשחוט בלי שום אדם ולהעמיד סכין".

ונראה קצת שכבר בימי[44]) האגודה — ה"ה הרב אלכסנדר הכהן תלמיד הרא"ש — נהגו ליתן קבלות לשוחטים, הלא הרמ"א בסימן א' סעיף א' הבין כן מדברי האגודה[46]), ששם כתב "ואם בדקו לאיזה שוחט

---

43) הא לך נוסח קבלה שיצאה מפי הג"ר יהונתן אייבשיץ (ראה התאבקות דף ס"ג) "הבחור כה' מיכל מזילין למד פה והיה לו קבלה ממני על שחיטות ובדיקות כראוי, וכאשר אתמחי ששחט ובדק פה אלטונא והאמבורג זמן מה וכעת נאבד לו "כתב ראיה והרשאה" על שחיטות ובדיקות ממני, לכן אמרתי ליתן לו שנית מדברי סופרים, שהוא שוחט ובודק מומחה וראוי לסמוך על שחיטתו ובדיקתו בלי פקפוק כלל. והלואי שיהיו כל שוחטים ובודקים בישראל בחורים בעלי תורה ולא יומסר הדבר לחסרי מדע בעוה"ר אשר עוסקים בו כמצות אנשים מלומדה. ודי, חתמתי ה' ניסן "זה בהמ"ה תאכל"ו" לפ"ק.

יונתן חונה פה ק"ק אה"ו.

ואחריו חתם גם השוחט מאלטונא על הבחור הנ"ל שהוא בקי בהרגשת הסכין.

44) הרבה גדולי הפוסקים כתבו דהשוחט צריך להיות בקי בכל ע' טריפות. ראה בדעת תורה א"ח שהביא כל מה שנאמר בזה, ובשם העיטור ריש הלכות טריפות, ושם "ומי שאינו בקי בהם (בשבעים טריפות) אינו ראוי למנותו טבח על הצבור" וכן גם בבה"ג ראה שם.

45) ספר האגודה "חי' דינים וקצור מכל שיטות התלמוד כסדר הש"ס". רבים מיחסים זה הספר למרן הרא"ש או מתלמידין שאספו דברי רבם וקראוהו "אגודה".

46) ראה בשו"ת שארית יוסף (בימי הרמ"א) תשובה כ"ב "אבל בעל אגודה מדבר בשוחט שהוא כנידון דידן שנוהגים אנו שלא לשחוט שום אדם עד שישמעו שיודע ויהא מוחזק לשחוט ג' פעמים ואז אנו נותנים לו רשות לשחוט ע"י איזה חכם, וזה היה לו חזקה ואז כשנודע ששכח, אנו אומרים השתא שכח, כי הוא בחזקתו הראשונה עד שנודע. או הורע חזקתו".

ובודק ונמצא שאינו יודע, אם נטל פעם אחת קבלה אין מטריפין למפרע מה ששחט דאמרינן השתא הוא דאיתרע", בשם האגודה, אכן מדבריו לא נראה שהטילו אז חוב על השוחטים ועל הקהלות שלא ישחטו אם אין להם קבלה, הלא הביא שם בשם הרשב"א שאם לא נטל קבלה מעולם, נשתנה הדין, עכ"פ משמע ששוחטים שחטו אף בלי[47]) קבלות.

בבית יוסף סימן א', הביא בשם האגור שהיה כמאה ועשרים שנה לפניו, בד"ה "כתב באגור", דמשום דס"ל דלא סמכינן ארוב מצויים אצל שחיטה מומחים הם אלא בדליתא קמן, נהגו באשכנז שלא לסמוך על שחיטת אדם אלא אם כן יש לו רשות מחכם[48]) שבדקו וחקרו בדיני שחיטות ושחט[49]) לפניו שלשה עופות", ושם בדרכי משה אות ה' "ולזה נשתרבב המנהג שמקצת בני אדם לוקחים כתב מאיזה מומחה שהם מומחים בהלכות שחיטה*), ואין המנהג כן בזמן הזה, אלא כל הבא לשחוט מוסרין לו לכתחלה לשחוט ואין חוששין שמא לא נטל קבלה בפני חכם... ועוד נ"ל דאפילו לדברי האו"ז בזמן הזה דנוהגין דאין אדם שוחט אלא אם כן נטל קבלה בוודאי סמכינן ארובא אפילו דלא שכיח כלל ששום אדם ישחוט בלא קבלה", אכן בהגהותיו ברמ"א סימן א' ס"א, ושם "ולכן נוהגין שאין אדם שוחט אלא א"כ נטל קבלה לפני חכם". וכן כתבו כל הפוסקים אחריו.

אמת כי הקדמונים לא הזכירו השם "קבלה" או "סמיכה", אבל הרמב"ם והטור ועוד, כתבו**) שעליו לשחוט לפני חכם, טרם ישחוט לאחרים.

---

47) היינו לא הי' בידם כתב תעודה בשם קבלה, אבל מאז נצטוו השוחטים להופיעו לפני רב ולשחוט לפניו פעמים רבות, וכן כתב הרמב"ם פ"ד מהלכות שחיטה הלכה ג' "ישראל שיודע הלכות שחיטה לא ישחוט בינו לבין עצמו לכתחלה עד שישחוט בפני חכם פעמים רבות עד שיהיה רגיל וזריז", וראה שם בנושאי כליו. והרמ"א בהגהותיו בדרכי משה אות ג הוסיף על זה "ונראה דמטעם זה נהגו ליטול קבלה לפני חכם".

48) דוקא, ראה טו"ז סימן א סק"ד דלא סגי ליקח כתב מן שוחטים שאינם חכמים.

49) אי איתמחי לשחיטות עופות איתמחי נמי לשחיטות בהמות, או צריך לשחוט גם שלש בהמות. עיין ביוסף דעת ודברי שאול להגאון מלבוב ליור"ד סימן ב סעיף ט שצריך לשחוט גם שלש בהמות אולם בתורת חיים ב"ק דף צ"ט ע"ב בד"ה זיל אייתי שסגי גם לבהמות, וכה נוהגים העולם. ראה גם בדרכי תשובה סימן א ס"ק ל"א.

*) רוב פוסקים מזכירים רק שיהי' בקי בהלכות שחיטה, ומבדיקת הריאה לא כתבו. אבל ישנם אחדים שמדגישים שצריך השוחט ליטל קבלה גם על בדיקת הריאה, ראה בש"ע התניא ס"ק ט"ו, וכן בבית אפרים בפרט"ב סימן ל"ט סעיף י"ח העיר, שכמו שהמנהג שאין אדם שוחט אלא אם כן נטל קבלה לשחוט, כן המנהג שכל בודק צריך ליטול קבלה על בדיקת הריאה מקודם ובלעדה לא ירום איש את ידו להיות בודק, וכן כתבו עוד פוסקים וברוח חיים הספרדי סימן א אות ג כתב דאם בדק הריאה מי שאין לו קבלה על בדיקה יש לאסור כל הכלים וכתב שכן עשה מעשה דבדיקת בודק כזה, דינו כדין בודק צדוקי ואפיקורת שאינו מאמין בדברי חז"ל.

**) זה לשון הטור בסימן א', "והרמב"ם חולק בין מומחה ומוחזק לעניין לשאלו

יב) האריכו הפוסקים לכל פרטי' גם הטילו חוב קדוש על נותני הקבלות לדקדק מאד עם המקבלים קבלות ולשים על לבם שדוקא על מנת כך הם נותנים קבלות אם ישמרו התנאים הללו כל ימי חייהם ואם יפנו עורף להם*[49]) הרי הקבלה בטלה ואין בה ממש.

א) קודם כל עליהם לחקור את הגיל של המקבל, ולא יסמכו לשום אברך טרם נמלאו לו י"ח שנה**[49]).

ב) ושיהיה נשוי. כן כתבו רבנים גדולים שלא ליתן קבלה לבחור, אם כי קרה לפעמים שסמכו בחור ת"ח לשחוט כמו שעשה הג"ר יהונתן אייבשיץ ראה לעיל הערה מ"ג.

שכתב" . . . (הבאתי לשונו לעיל הערה 47). ראה גם שם בב"י ובב"ח ובספרי שאר פוסקים, ופשוט הוא כי המקור לזה הוא בחז"ל בריש חולין דף ג ע"ב "מוחזקין שוחט לפנינו שתים ושלש פעמים". ראה בלחם משנה פ"ד דשחיטה הלכה ג.

*49) מעניין המה התנאים אשר התנו ושמו לחוק על הרב המסמיך את השוחט, לשאול אותו ולשום על לבו באנגליה בשנת ת"ר, ראה בספר בית אברהם להשוחט מלונדון (ראה להלן) דף ו' ושם בפירושו בשם אדני זהב אות א' וזה לשונו.

"נבאר כאן הנהגות החכם עם השוחט הבא ליטול רשות על שחיטות ובדיקות.

א) ראשית חכמה, יחקור עליו אם דרכיו מתוקנים ויראת ה' על פניו וגם צריך שיהיה יודע ספר דהיינו לקרות בעצמו ולהבין בקצת גמרא עם פירוש רש"י שאז יש לו לב מבין להזהר.

ב) יבדוק אותו אם יודע חמשה הלכות שחיטה ודיני בדיקת הסכין ושאר הלכות דשכיחי וקצת לא שכיחי.

ג) אח"כ יבחננו החכם אם יש לו הרגשה טובה ודיעה מיושבת כי הרבה צריך שו"ב ישוב הדעת לזה.

ד) אח"כ ישחוט לפניו ג' שחיטות כשרות רצופים דוקא ואם יטרוף אחד מהם צריך לחזור ולשחוט ג' אחרים בכשרות כדי שיתחזק ברצופים שהוא אומן יד שאינו מתעלף.

ה) השו"ב לא ישתכר ואפילו בשבת או יו"ט, כי ביו"ט וודאי יש לחוש שיצטרך לשחוט עופות לחולה וליולדת וכדומה, אלא אפילו בשבת נמי יש לחוש שמא יצטרך תיכף ומיד במוצאי שבת אחר הבדלה לילך ולשחוט כי הוא מילתא דשכיחא טובא . . . וכל מי שאינו נוהג במדות הראויים לשו"ב, ה"ה מאכיל טרפות ונבילות לישראל ועונשו מפורש שמגלגל בכלב".

**49) ראה ברמ"א סימן א' בשם י"מ שלא ליתן קבלה טרם נמלאו י"ח שנה בשם הלכות א"י. ובאגור, בש"ך, טו"ז ובפלתי נמצאו שתי שיטות בזה, אבל גדולי אחרונים החליטו להלכה שדוקא לבן ח"י שנה יתנו קבלה כדברי הגדולים בשלטי

בשו"ת דבר משה מהרב ר"מ אמאריי ח"א יור"ד ג' בד"ה ולענין ש"יש תקנה מרבנים קדמונים שלא ליתן קבלה לשום בחור עד שיהי' נשוי אשה", ובמהר"ם שיק יור"ד א' במכתבו להג"מ אברהם שמואל בנימין סופר וכן בדרכי תשובה סימן א'-פ"ד "ובמדינתנו בוודאי דאף בדיעבד אין להכשירו כי מי שהוא גדול בשנים ולא נתיב איתתא אנו מחזיקין אותו לקל ואין יראת אלקים על פניו ואינו דחיל חטאין".

ג) שלא ליתן קבלה לקרובו וכל שכן לבנו[50].

ד) שלא ליתן קבלה לנשים[51].

הגבורים ריש מסכת חולין להרי"ף "אמת כי ראיתי בדורנו כמה בעלי הוראה שמחמירין שלא להרשות שום אדם לשחוט עד שישלמו לו ח"י שנה כדברי הלכות ארץ ישראל", וכן הוא במהרש"ל ריש חולין בראש דבריו (ים של שלמה) "ועוד בארנו דאין להחזיק לנער להיות שוחט עד שיהא בן י"ח שנה אם לא שהוא מומחה ומלומד וזהיר ביראת השם" ראה שם בסוף סימן א' ובברכי יוסף יור"ד א'. והב"ח הוסיף "אכן כשהוא משכיל ולומד תלמוד לא מחמרינן וכדאשכחן בפעוטות שהכל לפום חרפיה", ובב"י בשם האגור "וכן נוהגים באשכנז שלא להניח קטן לשחוט אפילו אחרים עומדים ע"ג, אמנם בשאר מקומות ראיתי מקילים בזה ותמהתי". והוסיף ע"ז הב"י שאין מקום לתמיהתו "שמה שנוהגים למסור לקטן לשחוט ואחד עע"ג, היינו כשיודע לאמן את ידיו דאז וודאי שרי לדברי הכל", ראה להלן בסוף פרק שני שהארכתי בזה.

50) הרבה נאמרו בזה בספרי הפוסקים. יש אוסרים ויש מתירים, ראה בהלכות קטנות ח"א ל' ובברכי יוסף יור"ד א', וכה האריך בזה בשו"ת פנים מאירות ח"ב יור"ד ג' אי מהגי קבלה מאביו, והביא דברי המתירים וסיים על דבריהם "והם יתד שלא תמוט". ושם "והאמת עד לעצמו שכבר יצאה הוראה זו להתיר מגדולי הדור כפי הנזכר בספר לחם הפנים ושימחתי שכיוונתי לדעת הגדולים", אכן רבים פסקו שלכתחילה יקח סמיכה מאחר כי רבים מחמירים מאד, ראה גם בספר לחם יהודה בקונטרס שו"ת שבסופו שהחמיר שם ומסיים ש"סמיכת האב גם קרובים הפסולים אינה כלום ואפילו בדיעבד שחיטתם אסורים" ראה גם בדרכי תשובה ובדע"ת.

51) פלוגתא ישנה שהתחילה מימי חז"ל ובכמה ספרי ראשונים, ואביא פה בנוגע לקבלה, ואם כי הרב חיד"א בברכי יוסף יור"ד בשיורי ברכה סימן א' העיד בזה הלשון "ראיתי רשות על קלף משנת של"ו לרב דק"ק מנטובה רבי אברהם שמשון באזילה לבחורה אחת וכבר כתבו הרב פר"ח והרב גור אריה שראו נשים שוחטות". ואך למותר להעיר, כי אנו מעולם לא ראינו זאת. בימי חרפי אמרתי לתרץ קושי' התוספות ריש חולין שהקשו על הלכות ארץ ישראל, שהלא אפילו נשים שוחטות לכתחילה, ואמרתי אמת הדבר, שקדשים שוחטות אבל לא חולין, לפי ששחיטת קדשים צריכה כוונה ממילא תכוונה ותדקדקה מאד, משא"כ שחיטת חולין אינה צריכה כוונה ולא תשימה לבה ויש לחוש שתקלקלה בשחיטתה.

ה) לפי אחדים מהפוסקים אל יתן קבלה לשוחט „שיש לו בתי עינים"[52], אכן רבו המתירים[53].

ו) כן שוחט שכבר נאסר מגדולי ישראל אין לסמוך[54].

ז) גם היו כותבים בקבלות, שעל מנת כן המה נסמכים שאין להם לקבל שום משרה אצל קהלות שנאסרו מגדולי ישראל כמו קהלות ריפרמים ושטאטוסקוואו, ואם לא ישמעו, קבלתיהם אינו קבלה[55].

ח) ושלא ישתו שום משקה המשכרות[56].

---

52) הרב ר' שלמה קלוגער בספרו טוב טעם ודעת ח"ג סוס"י פ"ה „ובפרט מה שהוא שוחט על הברילל זה וודאי לא יתכן, ועיין במג"א הלכות פסח סימן תל"ב דנגד חלון שיש בו זכוכית ודאי אין לבדוק, ומוכח שעל ידי זכוכית לא נדון כאבוקה, וא"כ ה"נ בשחיטה כיון דבעינן אור שיהי' דומה לאבוקה לא מהני ע"י ברילל".

53) רבים המה החולקים עליו ובראשם הגאון מברעזאן בספרו דעת תורה והובאו דבריו בדרכי תשובה סימן א' צ"ג וסיים „ואם יש לו ברילל טובה ומלובש בה בשעת שחיטה אין לחוש כלל". ראה פ"ד אות ט'.

54) במאמר מרדכי הישן, מובא בשו"ת שבות יעקב סימן טו"ב. מעשה שאירע לו שנתן קבלה לשוחט שנאסר מפי רב אחד מחמת חסרון הרגשה וחזר בו אח"כ ואסרו, אבל הגותן השני לא ידע וסמכו ואחרי כן כששמע, מה שקרה עמו התנצל לפני הרב בטענה שלא ידע דבר אבל ביקש מהשוחט הקבלה שנתן לו, חזרה, ראה להלן מזה.

55) מנהג זה הנהיגו גאוני אונגריה, על פי פסקו של הג"ר משה שיק בשו"ת שלו יור"ד ב' ובשאר מקומות עיין שם טעמו באריכות, וראה גם להלן בפ"ד מזה באריכות.

56) רבים הנהיגו מנהג יפה זה, שבקשו הבטחות שונות מהשוחטים שלא לשתות יין או שאר משקה, ראה בהקדמת המחבר גבול בנימין מהשו"ב הרב המפורסם בנימין וואלף מפראג בשנת ת"ע ושם הביא דברי הבית הילל כדבריו „אותן שוחטים ובודקים בקהלות קטנות או בישובים שרגילין ולמודים לשתות הרבה אע"פ שלא הגיעו לשכרותו של לוט מאחר שהם רגילים בכך אינו יכול להבחין אם עשה דרסה או לא, ראוי ונכון להעביר אותם ולגזור עליהם בכל עונשים קשים שלא יתעסקו בעסק שחיטות ובדיקות עד שיקבל עליו שלא ישתכר עוד, וכן הייתי נוהג את עצמי בכל מקומות שהייתי אב"ד ומורה צדק". ושם הביא המחבר את דברי הט"ז ביור"ד א'—י"א. ראה גם בפלתי סימן א' כרתי ל"ה „ובעוה"ר רבה המכשלה בכפרים ששוחטים משתכרים ביין או בי"ש וצריך שמירה מעולה". והרב גבול בנימין הנ"ל חותם הקדמתו בבקשה אל השוחטים „ובפרטות ישמור משתייה רבה כמ"ש למעלה וגם מעט אל ישתה יותר מלמודו בימים הראויים שישחוט בהם, ואז יזכה לשתות מיין המשומר בענביו". וראה גם בספר בית אברהם דף 5 שם הוא כותם מעשה נורא שקרה בימיו בשו"ב אחד, שהעבירו משום שכרות „ונשבע אח"כ במעמד כל העדה שלא לשתות ולא היה יוצא רבע שנה שחזר לשחוט כמקדם, ועוד נוסף ע"ז

ט) השוחט מחויב לחדש הקבלה בכל שלש שנים[57]) וכה נכתבו בקבלה שלהם.

י) שלא יסיג גבול שוחטים אחרים[58]).

שהתחיל למסור הן קהל והן ליחידים במסירות מפורסמות ונאספו המחזיקים ידו של השוחט וחתמו כולם שיהיה עוד יותר להם לשו"ב והלכו להשר וקימו חתימתם, ונתן השר תוקף על שחיטתו בלתי ידיעות הקהל והרב, והוכרח להיות שם לשו"ב אוי להם ולנשמתן". עיין עוד מזה בנוגע לשתייה בספרן של גדולי אחרונים בדעת תורה ודרכי תשובה.

ובשו"ת משיב כהלכה יור"ד ב' (קראקא תרמ"ה) בשו"ב שהעידו עליו שעשה דברים מכוערים ושם „אך נודע מה שאמרו חז"ל (יומא ע"ה) הרבה יין עושה וכמאמר רז"ל כי יתן בכוס עינו . . . ואולי בא לו מצד ששתה יותר מההרגל . . . ולזאת לדעתי נכון שישבע ויקבל על עצמו שלא ישתה משך שנה או שנתיים שום משקה המשכר זולתי שכר רק שבת ויו"ט יקדש על איזה משקה, חוץ מקידוש אל ישתה בשום אופן מעולם". ובספר מנחת יוסף כ"ב מזהיר לכל שו"ב שיזהר מכל משקה ושם, שיש מקומות שקבלו השו"ב עליהם לבל ישתו שום משקה המשכרת אף מעט דמעט בכל ימות החול „ומנהג יפה הוא", ועיין להלן הבאתי דברי שו"ת מהרי"א יור"ד מ"ז ובהגהות דעת קדושים על התבו"ש סימן ב' ס"ז, בשו"ב שקיבל עליו באו"ש ובת"כ ובחרם על דעת המקום וע"ד ב"ד עד"ר שלא ישתה שום משקה משכרת הן בחול והן בשבת ויו"ט רק על קידוש כוס יין". ראה גם בדרכי תשובה סימן א' אות קצ"ב, ובבית אברהם להשוחט מלונדון דף 12. וראה מה שנשאל בשו"ת גבול בנימין סימן כ"ד ע"ד שו"ב שלפעמים רחוקות היה מפריז בשתיית י"ש, והנה בכדי להנצל ממכשול ר"ל בשעת השחיטה היתה עצת אלוף העדה שהוא והשו"ב יתנו ת"כ זה לזה, כי חלילה לאחד מהם לשתות י"ש שלא במסבת רעהו וכה נהגו איסור באיזה משך, אך מחמת השבתות, מלבד שזולת י"ש אין להשיג בעיר משקה אחר לצורך קידוש, ולהאלוף היתה קשה מאד הזמנת השו"ב לשעת הקידוש, מחל לו האחרון את הת"כ, ועפי"ז הוא נוהג היתר בלי התרת ג' הדיוטים. אולם השו"ב עמד באיסורו עד העת שנזדמנה לו חתונה שהיה כבד עליו מאד לקיים שבועתו, או אז הורה כת"ר להתיר לשו"ב את הת"כ בב"ד בלי דעת האלוף. ראה מה שהאריך שם לברר שאלה זו.

57) הג"ר יהונתן אייבשיץ בספרו פלתי כרתי סימן א'—י"א, „ובמיץ ואגפיה צריכים כל השוחטים תמיד כשיעברו ב' ג' שנים לחזור לנסיון לפני חכם עיר בעת ההיא כי אולי שכח . . . ומתחלה נהגתי בעצמי כשנתתי קבלה לשוחט שכתבתי בתוכה שלא יועיל רק עד אחר ב' או ג' שנים ואח"כ הקבלה בטילה עד שישיב לעמוד על הנסיון ומפני חמת הקנאים לא החזקתי במנהגי בעוה"ר ומי שחננו השם היושב לבטח יקבל שכר אם ינהוג כן".

58) כן כותבים כמה רבנים בכתבי הקבלות וכן מבטיחים השוב"ם בכתב טרם מקבלים הקבלה, ראה משיב כהלכה (קראקא תרמ"ה) הנ"ל „שנתן (השו"ב)

יא) שלא יזלזל בבדיקת חוץ, הגם שבדק בבדיקת פנים ולא מצא דבר רע, ורבים מבקשים שבועה[59]) על זה מהשוחט. ובשו"ת מראה יחזקאל תשובה מ"ג שם „ומי שסומך על בדיקת פנים לבד עתיד ליתן את הדין".

יב) ואם יעזוב הקהלה עליו לבקש קבלה אחרת מהרב של אותו מקום החדש[60]).

יג) בירושלים היה המנהג לבדוק השוחטים פעם אחת בשנה הגם שנסמכו בזמנם[61]) ושוחט שהעיז לשחוט, טרם שקיבל קבלה, גדול עונו מנשוא.

להרב לאסור על נפשו מלשחוט במקומות הסרים למשמעתו בלעדי רשיון מהרב ועל אופן זה נתן לו הרב קבלה" ושם כתב השו"ב „שאם יעבור וישחט יה' נאסר לעולם". ראה להלן בפ"ד.

59) ראה בספר „בית אברהם" להשו"ב מלונדון בסוף ספרו בקונטרס הנקרא „חזקת הבית" דף 8 בד"ה „סימן הנ"ל, „וכן ראינו באהל ישראל שכמה גאונים גזרו בחרם על כל הבודקים שיוציאו הריאה לחוץ דוקא אף בדליכא שום ריעותא, וכ"ש אותן הבודקים שנטלו קבלה מחדש, ועכ"פ יש להוציא הריאה לחוץ עד אחר ג' שנים מיום נטילת קבלתם וצריך שישבע ע"ז בפני הרב, והרב יכתב לו בקבלה שלו שנשבע ע"ז ע"ש, ובזמננו נתחדשה הגזרה ע"י רבני גאוני הזמן ה"י ובאמת שהדבר ראוי ונכון הוא".

ועיין בשו"ת ערוגת הבושם יור"ד ח"א כ"ז שנשאל על שו"ב שלא בדק בדיקת חוץ והביא דברי הישועת יעקב סימן ל"ט מה שצווח על זה, וכן שגזרו חרם על הבודקים שבמקומם ואוסרים את הבשר גם הכלים שבהם בשלו בשר שלא בדקו הריאה בחוץ במזיד, וסיים לקנוס את השו"ב לקבל דברי חבירות ולוודות ברבים.

ובספר „אהל ישראל" על הלכות שחיטות ובדיקות להגר"י ווייל, מהרב ר' ישראל אבדק"ק קאפיינהאגן בסוף פירושו דף כ"ה ע"ב וז"ל, „הפוסקים מחולקים אם צריכה להוציא הריאה בכל פעם לחוץ אף בדליכא ריעותא ובקצת מקומות מקילין שלא לנפח הריאה רק אם היה הסירכא עוברת במשמוש היד. אבל הגאון רבי שעפטיל דרש וגזר בחרם יהושע ב"נ על כל הבודקים שיוציאו דוקא הריאה לחוץ אף בדליכא ריעותא. וגם הגאון מוה"ר אליעזר ליפמן בהגאון מוהר"ר יצחק אב"ד דק"ק טרניגראד גזר בחרם יב"נ באשר שרוב אין בקיאין במראות וקמטים ומכ"ש אותן הבודקים שנוטלין קבלה מחדש, פשיטא שמחוייבין להוציא הריאה לחוץ, ולעיין היטב באשר שהמה אינן יודעין רק מה ששומעין מרבותיהם בקבלה אבל לא במעשה, ע"כ עכ"פ צריך להוציא הריאה לחוץ עד אחר ג' שנים מיום נטילתן קבלתן וצריך שישבע על זה בפני הרב והרב יכתוב בקבלה שלו שנשבע על זה. ואיש הירא והחרד על דבר ה' יזהר מזה מאוד מאוד ואל יקל בעיניו בדבר שאינו רגיל בלי שאלת חכם באשר כתבתי ואז טוב לו בעוה"ז ובעוה"ב".

60) ראה תורת יקותיאל סימן י"ח ובשו"ת עטרת ישועה סימן ח' ועוד, דעל השו"ב לבקש מהרב אב"ד קבלה חדשה.

61) „נוהגים בירושלים לבדוק השוחטים פעם אחת בשנה לכל הפחות, הגם שיש להם כתבי סמיכה כנהוג" (קול אליהו ח"א יור"ד סימן א' דף כ"ג). ובעוד מקומות

ורבו האוסרים את השוחט ומה ששחט[62], רק אם שחט לצורך חולה ולא יכלו להשיג שוחט, יש מי שמתיר.

י"ד) כמו כן מצינו שגדולי הדור דברו קשות עם נותני הקבלות והזהירם מאד מאד, שעליהם להתבונן את מי הם סומכים. כן התאוננו על הרבנים שלא דקדקו היטב[63].

נהגו כן וגדולי ישראל שמו לחק שיהי' בכל עת משגיח תמידי, ראה דרכי תשובה סימן א' אות ע"ד, ושם בשם הגר"א מספר במעשה רב סעיף צ' "שמוטב לאכול מאכלי חלב בשבת מלאכול מבהמה שנשחטה בלי משגיח עומד על גבו.

62) בכמה ספרי שו"ת תמצא אריכות דברים בזה, גם שיטות שונות, ואביא פה דעות אחדות לרגלי הענין אשר לפני, הברכי יוסף יור"ד א', הביא בשם שו"ת דבר משה יור"ד ג', שאם יודע היטב דיני שו"ב יש להכשיר, אבל כתב כי רבים המה החולקים עליו, ראה בזכור לאברהם יור"ד ש. כן נשאל בעל המחבר שו"ת חות יאיר סימן קע"ח מלמדן אחד היודע היטב דיני שחיטה ובדיקה רק שמעולם לא שחט ולא בדק וזאת תשובתי "מצד הדין היה היתר גמור, כי ענין נתינת רשות ולקיחת קבלה אינו רק מנהג אחרונים . . . מ"מ לבי מהסס להתיר דבר כזה בדורות הללו שכבר גדולה המכשלה בארץ אשכנז ביושבי כפרים שנמסר דבר הגדול הזה לע"ה ובורים ונער קטן נוהג בם ועל זה אנו בושים ודווים ואיך נקל עוד שישחוט ויבדוק בלי קבלה". ושם "ונהירנא כד הוינא זוטרא לגברא אב"ד דמדינת קובעלענץ שנשאלתי מבעה"ב מכובד הדר בכפר מעבר לנהר רהיין "והיה לו נער שוחט ובודק . . . והנה הבעה"ב בעצמו כבר למד דיני שו"ב כהלכתן רק שעדיין לא לקח קבלה ושלח אלי אם יכול לשחוט לצורך גויים . . . ולא רציתי להתיר". וכה הכריעו גדולי אחרונים שאין לשחוט טרם נסמך ובידו תעודה מרב מפורסם רק בשעת הדחק התירו אחדים, ראה שערי צדק יור"ד ל', ובשו"ת דברי חיים ב' יור"ד י"ז אוסר כל מה ששחט ואפילו אם נתברר שבקי בכל הדינים אין לו לשחוט, ושם, "עוד יותר חטא שהרב הזהירו שאל ישחוט וממילא אפילו אם יביא קבלה עמו אסור לו לשחוט עד אם יתחרט ויקבל נזיפה לפני ב"ד שבעירו ויתן קנס". אפילו אלה שהקילו לו לשחוט בלי קבלה אם גמר ולמד, עם כל זאת מצינו שחילקו בינו ובין מי שנטל קבלה, אם נמצא אצלו סכינו פגום לאסור כל הכלים למפרע מיום שהתחיל לשחוט (רמ"א סימן א'—א' ובש"ך וטו"ז). ראה גם בשו"ת שארית יוסף תשובה כ"ב.

63) אביא פה דברי השל"ה ואלה דבריו (דפוס לבוב דף ק"כ) בשער האותיות, ראשית דבר, דבר גדול מחמת בדיקת הסכין של שחיטה כתב רבינו יונה בשער התשובה (הבאתי מדבריו להלן) "ואני הגבר מיום היותי לאיש נצטערתי על דבר זה שאוכלים בשר מכל אשר יביאו מיושבי העיר ואגפיה, ואף שנתמנה שם שוחט שקבלוהו בני הישוב ההוא, מכל מקום לפעמים מקבלים שוחט, מכל אשר בחרו, אף שאינו מופלג בחסידות ואומנות יתירה. ואף בעיר גדולה שהיא עיר ואם בישראל ראוי לכל ירא וחרד לדבר על לב אב בית דין לחקור ולרדוש איך הוא הסכין של שוחט דמתא, אף אם הוא ירא שמים, כי נוסף על יראת שמים צריך אומנות

הרב ר' שמואל רב דוויניצאה מחבר שו"ת דבר שמואל ואחד מגדולי הדור, בספרו "הזכרונות" "זכרון שלישי" שם אזהרות גדולות לשוחטים ובודקים, ומתאונן שם מאד. וכדבריו "והתימא הגדולה מכמה נותני רשות לשחוט, שכל הרוצה ליטלה יבא ויטול . . . מצד הנותן, והוא שלא כל חכם ומנהיג הוי אומן בקי בבדיקת הסכין והרגשות הפגימות כי זו אומנות בפני עצמו היא, ומי שאינו רגיל בה מאד, היאך יכול להורות לאחרים שיסמכו עליו וישחטו ויאכלו וכי יש בזה משום חסרון דעת ותישגנו חרפה וכלימה, אם יודה שאינו מרגיש ואינו רגיל בדבר"[63]*).

כן יתאונן עוד רב גדול — כמעט בן זמנו של הרב ר' שמואל הנ"ל — רבי יוסף שטאטהאגן[64]) בספרו "דברי זכרון" "גם ראיתי שערוריה

יתירה, ואני ראיתי אחד מן הפרושים האמיתיים שלא אכל בשר אם לא כששחט הוא בעצמו והיה בא לעיר גדולה לאלקים המתנהגת בחסידות ובקדושה ודברו עמו חכמי העיר, למה לא יאכל הבשר ששחט השוחט מומחה שלהם, ובכן לרוב הפצרתם לקח את הסכין מיד השוחט ובדק אותו, ואמר אל השוחט, תאמר לי איך אתה מחזיק הסכין, אמר השוחט; הוא כשר! אמר לו להשוחט "בדוק אותו שנית" ובדק אותו שנית ואמר גם כן שהוא כשר, אחר כך הראה הוא לחכמים ואמר תראו בכאן יש פגימה וכדבריו כן היה ותמהו חכמי העיר . . . והנה כשזיכני השי"ת לבוא לירושלים עיר הקדש תובב"ב, ראה ראיתי הנהגת בדיקת הסכין בכאן באימה יתירה ובהראותו לחכמי העיר, וכן המנהג בכל המלכות הזאת ראו עיני וישמח לבי" . . .

והרב ר' דוד פעלדמאן שהביא כל הדברים האלה בספרו "שמושה של תורה", הוסיף שם בדף פ"ז "ומעתה כמה גדולה המבוכה בדור הזה שסומכים על עצמם ליתן קבלה בשאט נפש ולכתוב יאכלו עגונים וישבעו, כאלו מבטן אמם נולדו להיות אומנים בהרגשה ואפילו אם הוא גדול בתורה סיני ועוקר הרים, אפילו הכי אין מוכרח שתהי' לו הרגשה" . . . והאריך שם כמה דפים פי חכם חן. מעורר את המקבלים ואת הנותנים לדקדק היטב את מי הם סומכים, ואת הסומכים שיהי' בעצמם מוסמכים.

63*) עוד נזהרו נותני הקבלות שלא לכתוב דבריהם על קלף, כי קבלות על קלף גרמו מכשולים לפי "שאחד גנב הקלף מחברו וגרר שם חברו וכתב את שמו במקומו" פוסקים רבים האריכו בזה. ראה בדרכי תשובה סימן א' אות ס"ד ובדעת תורה שם ס"ק י"ג, וכן יספר מורי בערוגת הבושם, ליור"ד תשובה כ"ז "ומה שנמצא בו עוד ריעותא במה שזייף הקבלות שנתנו לו איזה רבנים", ראה גם בשו"ת שבות יעקב ח"ב נ"ח שהזהיר את הרבנים שיזהרו מאד ויחקרו בחקירות ודרישות על המקבל הקבלה.

64) רבי יוסף נולד במינץ בשנת ת' בערך, היה נכד הגאון רבי יוסף אשכנזי רב דמינץ בימי הגאון ר"מ מלובלין, והיה ביניהם (בין זקנו רבי יוסף ור"מ לובלין) פולמוס נורא אודות אוזות שמלעיטין שאכלו בלי בדיקת הושט והורה רבי יוסף אשכנזי, לאסור, ראה שם בספרו של נכדו רבי יוסף שלנו "דברי זכרון" ח"א דף ס',

אשר יש נותן קבלה ליודע הלכות שחיטה ולא חקר ודרש ושאל מתחלה על אותו המקבל, לשכניו ומיודעיו בענין הליכותיו והנהגותיו ובייחוד כשאין לחכם ההוא הנותן קבלה מקל ורצועה וכפייה על המקבל".

ושם „ובאתי בנא לשון בקשה מכם שתשגיחו על זה בהשגחה פרטיי ולגזור אומר בכל פלך ופלך עיר ועיר, בראשון שלא יתן קבלה כי אם לאותם המוכנעים תחת יד רב אחד או שמתקשר עצמו בקנסות ועונשין שיהי' זהיר וזריז לעשות כל מה שיצווה עליו הרב המרשה אותו בענין זה". שנית. שלא יתן קבלה אלא אם כן יש בידו מראשי עם במדינתו ומקום דירתו כתב ראיית מיושר הנהגותיו. שלישית. גם שלא ישחט מי שיבא ממרחקים אף כי שיש בידו כתב קבלה אלא אם כן שיבא עמו עדות נאמנה אשר ניתן לו בזמן שיצא ממקומו שלא פקר ושעדיין היה עומד בכשרותו במציאתו בעירו כי יכול להיות שמחמת איזה קלות העבירוהו שמה והכתב קבלה נשאר בידו".

ובחות יאיר קע"ח ...„שכבר גדלה המכשלה בארץ אשכנז ביושבי כפרים שנמסר דבר הגדול הזה לע"ה ובורים ונער קטן נוהג בהם ועל זה אנו בושים ודווים איך נקל עוד שישחוט ויבדוק בלי קבלה".

והרב חיד"א בברכי יוסף יור"ד א' „ומה גם שיש לפקפק מעיקרא שאינן בודקין אותו כראוי". אמנם באשר אחסור דרי ומרבים לתת קבלה לכל הרוצה ליטול ואין בודקין אותו כראוי, וגם הנוטל קבלה אינו חוזר על הדינים" [65]).

וכן התאונן רבינו יהונתן בספרו כרתי ופלתי, בכרתי סימן א'-י' „שגור בפיו (ההלכות בפיו של השוחט) החמירו בזה הואיל ונמסר לכל אדם ממש ובעוה"ר בני אדם שאינם בעלי תורה ואם אינם שגור בפיהם למאד, בקל לטעות". ראה גם כן דבריו בכתב קבלות שלו שנתן לשו"ב אחד שהעתקתי לעיל.

ט"ו) אבל ביותר דיבר עם הנותנים קבלות קשות, שנותנים טרם יודעים בעצמם כל דיני שחיטות והשחזת והרגשות החליף, הלא הוא הרב ר' הילל ליכטענשטיין [66]) בספרו היקר שו"ת בית הלל (סאטמאר תרס"ח) תשובה מ"ז. וזה לשונו:

„מה שעלה על רעיוני זה כמה פעמים שראוי לכתוב לרבנים שהמה יראי ה' שלא יסמכו על הרגשתם להקל לנסות השוחטים ולא ידעתי מאין נתפשט ובא המכשול וטעות הזה, וכי בשביל שהוא בקי בהויות דאביי ורבא

ושם, שהשל"ה עמד בצדו והורה ג"כ לאסור האוזנות הנ"ל, עוד, השל"ה החרים כל הקונים הספר שו"ת מהר"ם מלובלין שיסירו ממנו הדפים או העמודים אשר בהן שלח המחבר את ידו לדבר עתק על הג"ר יוסף, כי גם הוא הסכים עמו לאסור האוזנות אשר השליכו הראשים מהם במזיד בלי בדיקה. ראה בספרי „לפני שתי מאות שנה" דף 36. הספר דברי זכרון נדפס באמסטרדם שנת תס"ה.

65) ברכי יוסף בשיורי ברכה יור"ד א'—ב' ובכנה"ג יור"ד א'.

66) רב גאון וצדיק מפורסם רב בכמה קהלות קדושות ובסוף ימיו אבד"ק קאלמיי, לא חת מפני אדם ותמיד קלע אל השערה במסירת נפשו.

ויורד לעומקו של הלכה ויודע לבנות מגדל הפורח באויר, יודע ומבין ג"כ בבדיקת הסכין אתמהה? וכי מאי ענין זה לזה, הלא מתת אלקים הוא, יש שיש לו חוש מישוש גדול והרגשה חזקה הגם שאין לו יד ושם בתורה וכן להיפך, ואם בזמן הגמרא היה צריך להראות סכינו לחכם אז היה ת"ח ג"כ שוחט ואומן כדברי חז"ל בפ"ק דחולין: ת"ח צריך שילמוד כתב שחיטה ומילה וכפירש"י שם שאומן ידו לכך . . . ואם ת"ח בדורות הראשונים שהיה בלי ספק גם ירא ה' באמת רוצה להיות שוחט, בוודאי היה מכתת רגליו זמן זמנים לילך מעיר לעיר מאומן לאומן ללמוד על צד היותר טוב חכמה זו השחזה והרגשה... משא"כ עתה, אמש היה בחור, מה דרכו של בחורים, תפארת בחורים כוחם, לעייל פילא בקובא דמחתא ולפלפל, למחר נשא אשה ואח"כ נעשה רב ומיד ישמיע כל תהלתו וכל רז לא אניס ליה דמאחר שנקרא „מורה מורינו", בושה היא לו שאין לו הרגשה ולקרות לאחר[67] שיסייענו לנסות את השוחט, וסומך על עצמו להקל ונותן קבלה וכותב יאכלו עונים וישבעו כמשה מפי הגבורה . . . ובעוה"ר עיני ראו ולא זר כמה וכמה רבנים הגורמים להאכיל טרפות, הגם שהמה יראי ה' בענינים אחרים, אוי לאותה בושה, כמה האמת נעדרת, וכמה וכמה מקלקלת השורה מדת הגאוה הסרוחה המושרשת בלבם, אלא כל רב ומורה שיראת ה' על פניו צריך תחלה לנסות את עצמו דהיינו שיקרא כל השוחטים ובעה"ב שיש להם הרגשה ויראה להם פעם ושתים ושלש ואז אנו יכולים לסמוך על בדיקתו"[68] עכ"ל. ויותר מזה כתב חתנו הג"ר עקיבא יוסף (בעל לב עברי) ראה כל דבריו בספר „שמושה של תורה" דף פ"ה ומה שהוסיף המחבר הנכבד הי"ו בזה.

ט"ז) מעניין הדברים שבימים ההם בין שנות ת"ל תק"כ, שמהם דברו הרבנים הנ"ל, שאז כבר היו בידי כל איש הש"ע ש"ך וט"ז, לא עלתה על דעת רב מובהק לדבר אל לב השוחטים, שילמדו ש"ע הלכות שחיטות

---

67) ראה מה שכתב הג"ר יהונתן בספרו כרתי ופלתי, ראה פלתי סימן א—י"ב „ובעוה"ר רב המכשלה כי צריך מאד הרגשה, ולפעמים המורה בעצמו אין לו הרגשה בפרט איש אשר בא בימים ובוש לומר לאחר שיבדוק ובין כך בעוה"ר התקלה מצויה ורבים חללים הפילו ועצומים כל הרוגיה, ומעיד אני עלי אף שת"ל יש לי הרגשה מ"מ הואיל וזקנתי אין אני סומך על בדיקתי עד שיסכימו שוחטים מומחים עמי".

68) ביותר נכשלו אלה שגרו בישובים קטנים ועטרו עצמם בעטרת רב ונתנו קבלות לכל אלה שבקשו מהם, ראה מה שכתב הרב ר' יוסף שטאַטהאגן — לפני שלש מאות שנה — בספרו דברי זכרון הנ"ל . . . „ושראיתי בישובים קטנים . . . שנוטלים קבלה על שחיטות ובדיקות מאיזה מלמדים ביישובים הסמוכים אליהם והם כעם לא עוו בהם כנמלים אשר אין להם קצין שוטר ומושל, היינו רב או ב"ד עליהם ועושין לפי דעתם ולית מאן דיכול למחות בידם ומי שיאמר להם דבר, גם ניתן לפעמים קבלה לאיזו אשר אינם יודעים כי אם בדוחק פירוש המלות, לא ידעו לחבר חיבור תיבה

וטריפות[69]) והיו מאושרים אם השוחטים ידעו עכ"פ שחיטות ובדיקות להג"מ יעקב ווייל, אשר כל הקונטרס שלו מחזיק אולי שמונה דף[70]).

ודוקא מעיר לונדון, קם שוחט מומחה ורב מובהק שרצה לתקן פרצה זו, וכה דבריו בהקדמת ספרו „בית אברהם"[71]) דף ד ושם „וסהדי במרומים שעיקר מה שהעירוני ע"ז... מפני שראיתי מה שכתב הגאון המובהק בעל תבואות שור בסימן א' בשמ"ח ס"י וז"ל „ראיתי רבים יחכמו מתוך שחיטות ובדיקות מהרי"ו והגהותיו ואינם משגיחים ללמוד דברי אחרונים וידוע שהם חידשו כמה דברים סותרים ובונים ומפיהם אנו חיים, לכן נ"ל דאין ליתן קבלה עד שילמוד הקצורים החדשים שהובא בהם דברי רבותינו אחרונים ז"ל" עכ"ל... עמדתי מרעיד ומשתומם מדוע לא ראיתי מעולם ספר כזה, הנה כל המחברים על שו"ב כולם תלוי עדיהן על מהר"י ווייל, והמה עשו ביאור קצר סביבו, אמנם כן הוא עשה הנ"ל כי בימיו עדיין לא נפתחין חלוני רקיע הש"ע עם הגהות רמ"א ז"ל המאורות הגדולים שמושלים ביום ובלילה בכל תפוצות ישראל... אמרתי הנה בוודאי מקום הניחו לי מן השמים להתגדר בו".

לא אפריז על המדה, אם אומר כי נשתנה לטובה — השוחט והשחיטה — נתרבו שוחטים מובהקים ולומדים מופלגים ועומדים תחת השגחת הרבנים, כממלכה בתוך ממלכה, ובפרט טרם נחרבו קהלות ישראל, בארצות אונגריה,

---

אל חברתה בשחיטות ובדיקות ואין צריך לאמר שמדלגין דלוגין בחצי קנה פגום וג' מדות בסכין ופשיטא שלא ילמדו כלום בהגהות מהרי"ו".

69) הגאון מהר"ם שיק שהיה רב בדור דעה עכ"ז כשדיבר מה שעל השוחטים ללמוד (שו"ת מהר"ם שיק יור"ד א') הודיע שם שלא די בלימוד דיני השחיטות מר"י ווייל אבל צריכים ללמוד גם מה שהוסיפו האחרונים למשל הספר אהל יעקב, זבחי שלמים או ספר שחיטות ובדיקות של הרב שלמה גאנצפריד. אבל עד ימיו היו הרבנים מאושרים אם השוחטים ידעו עכ"פ דברי ר"י ווייל.

70) רבי יעקב, יליד ווייל ורב בקהלות גדולות בימים ההם, נורנבורג, אויגסבורג ואירפורט, ראה בספרי „מהרי"ל וזמנו" דף 19. הוא הוא המחדש והמתיר למשמש בסירכות ולמעך, באמרו שבכל מקום שיתמעך תולין להקל לפי שאין זו סירכא אלא ריר בעלמא (רמ"א סימן ל"ט סקי"ג) והוא הוא המחבר הראשון על שחיטות ובדיקות, מקודם הדפיס דבריו בסוף ספרו שו"ת מהר"י ווייל ואח"כ בפני עצמו, ראה באוצר הספרים לבן יעקב אות ש' מספר 385.

71) נדפס בקיניגסבורג בשנת ע"ת לחנו"ה לפ"ק. והוא ביאור חדש ופירוש מספיק על שו"ע יור"ד, שחיטות וטריפות, ושם הש"ע והרמ"א, ופירושים, „באר יוסף", „שפתי זהב", „אדני זהב", מלוקט מהש"ך וט"ז, תבואות שור, לבושי שרד ועוד. שם המחבר „אברהם זוסמן" שו"ב בלונדון.

גליציאה, פולין, רוסיא, ליטא, גרמניה, ואנגליה, רוב השוחטים היו מומחים ועמדו לנס, ואם כי רבים לא מצאו ברכה בזה[72]).

---

72) בקונטרס „כתב יושר דברי אמת" ראה להלן פרק ששי, ושם במכתבו של הרב יצחק אייזיק רב דטורץ „ואוי לך מדינת אונגארן אם יקחו השובי"ם מתחת ידי הרבנים", אכן בקונטרס „עקד הרועים" (ראה להלן פ"ו) דף י"ג יאמר הרב דוד פריינקל „והגם שרבני גליציאה ואונגארן נהגו סלסול בעצמן למשול על השובי"ם שררה בלתי מוגבלת ולו לבדו משפט הבחירה לדון על השו"ב". ושם בהקדמת משפט לעשוקים דף ב' ע"ב, „ואמנם קשר קשרו יחדיו לעזור איש על יד רעהו לשלוט בהשוחטים ובקהלות כרצונם בלי דין ומשפט".

פרק שני

טובם של שוחטים, שוחטים תורניים ולומדים, שוחטים מחברים, רבנים מתאוננים על השוחטים, אם השביחה תקנת הגדולים (קבלה) את מעמד הכשרות בישראל?

א) טובם של השוחטים, אחר ששינו שם השוחט מ„טבח" ל„שוחט", ולחלק אומנות הטבחים לשנים, ויקחו שחיטת הבשר, מהטבח לגמרי, שינוי זה לא הצליח בכל עת.

הראשון שלא ראה בשינוי זה ברכה, היינו מה שנתנו רשות לשוחט מבלי להראות סכינו לחכם כדברי חז"ל, הוא הרא"ש בעצמו, ושם במסכת חולין פ"א אות כ"ד ששם הוא מסר לנו שינוי זה, הוסיף שם על דבריו, „אף כי אינו נכון, כי הרבה צריך ישוב הדעת ויראת שמים לבדיקת סכין".

אף הוא הגין על התקנה בכל כחו, ראה בשו"ת שלו כלל שביעי, סימן א', ושם „ששאלת ציבור שהטילו חרם שלא ישחוט אדם זולתי הטבח של הקהל, והלך אחד ועבר על החרם ושחט, יראה שאסור לאכול משחיטתו שהרי הקהל פסלו שחיטת הכל, חוץ משחיטת הטבח בשביל שלא יקפוץ כל אדם וישחט אף שאינו מומחה". אין ספק שהרא"ש מתכוון על הימים ההם, והוכרחו להשתמש בהנשק הגדול „חרם", מטעם שכתב „בשביל שלא יקפוץ כל אדם וישחט אף שאינו מומחה".

אפשר שיש להוכיח שלא קרה רע בימים ההם, לפי שלא נמצא שאלות ותשובות אדות טבחים — שוחטים, לא התאוננו לא הם ולא אחרים, אבל יש לנו שאלות שנשאלו הרבנים — לאחר התקנה — ששוחטים האכילו טריפות את העם וכמה פעמים גם במזיד.

ב) בשו"ת הרא"ש כלל עשרים אות כ"ט „ומה ששאלתם טבח שנמצאת טריפה תחת ידו שתים ושלש פעמים אם מעבירין אותו עד שיקבל עליו דברי חבירות[1], או נאמר מאחר שיצאו מתחת ידו טרפות אין מקבלין אותו דשוב אינו בקי, כך שאלת... ואני אומר להיפך, אם הדבר מחמת שאינו בקי, יש לו תקנה, כי לא היה מחמת רשע, אלא מחמת חסרון ידיעה, ואם ילמוד ויתחכם ויהי' בקי ורגיל יוכל לבדוק, אבל אם הי' בקי ולא חש לבדוק והוא מוציא טרפות שהוא רשע להאכיל טרפות ואין להאמינו עוד כי אין בו יראת שמים ולא שייך כאן להזכיר קבלות חברות... אבל בענין הטריפות הוא מעיקרי הדת והכל יודעין ונוהגין בו וזה שלא חשש לבדוק

1) ראה להלן הארכתי בבירור דין זה קבלת דברי חבירות.

כל הצורך רשע הוא בעיני ואף אם הי' מקבל עליו להיות זהיר מכאן ולהבא לא הי' לבי נותן לי לסמוך עליו עוד".[2])

ובריב"ש הביאו הב"י בסימן קי"ט „מעשה באחד מב' בודקי הקהל בדק כבש ומכר הריאה ואחר כך בא חברו וראה סירכות בין הצלעות... והשיב לסלק הטבח. כדין עשית הואיל שמעשיו מוכיחין שבכוונה הי' רוצה להאכיל טרפות לישראל וכל שחשוד להאכיל טריפות מסלקים אותו מיד".

כן מסר לנו המהרש"ל בספרו חולין פ"ז אות ט"ז תשובה שמצא מגדול אחד ולפי דבריו גדול הדור ר"מ ווירזוברק מגדולי אוסטרייך, ולפי דבריו תיקן כמה תקנות וגדר כמה גדרות בישראל, ועובדא זו קרה בזמנו: „על אדות ר"י הלוי ששגג בטריפה שנמצאת אחריו סירכא במקום דלא שכיחא כמ"ש הר"ש שכן הודה לפניו, והבשר לא נאכל לא מצינו זה בהדיא בתלמוד... יש להזהירו שלא לעשות עוד כן ואם אין נזהר עוד יש להעבירו מאומנתו לגמרי ולהלקותו ולבזותו ויש להכריז עליו בב"ה פלוני טבח העבירוהו מאומנתו מפני שנמצא אחריו טרפה או נבלה ואם שוב נראה תשובתו בלא רמאות יחזרוהו לאומנתו... וכן נמצא בהרוקח ולעולם לא יעסק באומנתו חדש ימים"...

המהרש"ל לא הסכים לו מה שפטרו לפי שהיא בפעם הראשונה, וכל פ"ר נקרא מכשול ויש להזהירו שלא יעשה עוד, ואין לזה שום הכרע בתלמוד אדרבה סתמא קאמר תלמודא טבח שנמצא אחריו... וגם הרמב"ם לא כתב ענין זה שמלמדים אותו ומזהירין אותו שלא יעשה עוד אלא לענין חוטין וקרומין שהן מדרבנן... ומ"מ נראה בעיני לומר מאחר שאותו חכם הנקרא ר"מ ווירזוברוק שהי' מגדולי אוסטרייך כמ"ש עליו מהרי"ו (הגאון רבי יעקב ווייל) בתשובתו והי' בעל הוראה וגדול הדור בזמנו ועשה כמה תקנות וגדר כמה גדורות בישראל עשה אף זאת כי הוא דבר שיכולין לעמוד בו כי ראה שבעוה"ר הדור פרץ ואין כח ביד החכמים להוריד את האדם מחזקתו ולהכלימו בדבר שיש עליו פתחון פה לומר שוגג...

וכבר כתב הרמב"ם בפ' כ"א מה"ס וז"ל „וכבר נהגו כל ב"ד ישראל שאחר התלמוד שמושיבין הבע"ד ומושיבין העדים כדי לסלק

---

2) הגאון רבי יוסף הכהן רב דקראקא גיסו של הרמ"א, בשו"ת שארית יוסף סימן כ"ב כתב על זה „נראה לי שזה מדבר גם כן בטבח שהבשר שלו כמו שנראה מדברי תורת הבית (הביאו הב"י בסימן ס"ד) שסתם טבח הוא שהבשר שלו" . . . וכן נראה גם כן מדברי הרשב"א עצמו שכתב („טבח שיצאת טרפה מתחת ידו אין לו התנצלות לומר שוגג הייתי שאם לא כן לעולם יאמר כן") הטעם דאם כן לעולם יאמר כן, ואם אין הבשר שלו למה יאמר לעולם כן, ולמה צריך לתקן הלא אין אדם חוטא ולא לו, אלא וודאי מדבר מטבח שהבשר שלו . . . אבל בנידון דידן שאין הנאה לשוחט לא עלה על לב הרשב"א". ופלא, הלא הרא"ש כתב שבימיו לא היה יותר שוחט וגם מוכר והלא כתב שכן נהגו כל ישראל.

המחלוקות שאין כח להעמיד משפטי הדת על תלם", והסכים גם הוא (המהרש"ל) לדבריו, ראה בריש פ"ג מזה.

ג) מאז ועד היום הזה התאוננו גדולי ישראל, כי השוחטים (לא חלילה כולם) לא יתנו לב לחזור על הדינים "וראינו רבים מתפרצים ואינם נותנים לב תמיד לחזור ההלכות"[3].

בימי מהרי"ל נתפס שוחט שהאכיל את בני ישראל בטרפות, וכפי דבריו במזיד[4] והוא לא ידע לפשר ולמחול, והחמיר בכל תוקף ועוז כבימי חז"ל.

כן כשקרה מכשול בשוגג להשו"ב המומחה רבי יצחק אבי הגאון מהר"ם מינץ כדברי בנו "וכן זכורני פעם אחת שחט אבי ב' עגלים ואכלו הטחול כי סברנו שלקחנו הכשרה ונמצאת שלקחנו הטריפה שאלנו את פי מהרי"ל ז"ל (הוא הי' רבו הג"ר יעקב הלוי) ונתן מהרי"ל ז"ל לי ולאבי תשובה להתענות תוך מ' יום כל יום שני וחמישי בכל שבוע."[5])

ד) זאת קרה בשוגג ועכ"ז הוחמר מאד, אבל תלמידו רבי יעקב וויל כשקרה מכשול נורא לבנו של מהרי"ל שהי' גם שוחט, הלא הוא רבי יקותיאל שוחט בעיר אולם[6], שפעם אחת יצאה טרפה מתחת ידו ורצה הרב זעליגמאן מאולם להעבירו, אז פנה האומלל הזה אל הרב יעקב וויל המפורסם בדורו ותלמיד של אביו מהרי"ל להיות לו לפה ולמליץ אצל הרב רבי זעליגמאן[7] להצילו מחרפת עולם, והוא נעתר לו ופנה אל הרב הנ"ל לחמול עליו.

מעניין מאד המכתב הזה, גם כמה הלכות גדולות תמצא במכתב זה, על כן הנני להביאו בשלימות כפי אשר נדפס בשו"ת מהר"י וויל תשובה צ"ז.

---

3) טו"ז יור"ד א' סק"ה, ראה גם בברכי יוסף יור"ד א' בשיורי ברכה סימן א—ב, קול אליהו יור"ד סימן א' דף כ"ג (דפוס ליוורני תקנ"ב).

4) שו"ת מהרי"ל תשובה ק"כ (דפוס סלאפקאוויטש שנת תקס"ז ושם "ורגלים לדבר שהוא מזיד אם כן אין לו תשובה, אלא כדמפרש בפרק זה בורר" וכו', ראה בפרק ראשון אות ד'.

5) בשו"ת מהר"ם מינץ לרבי משה ברבי יצחק תשובה כ"ה. אביו השוחט רבי יצחק היה למדן ובנו הביאו בספרו פעמים רבות. ראה בספרי "מהרי"ל וזמנו" דף 7 הערה 16, כי היה אחד מתלמידיו הגדולים של מהרי"ל.

6) רבי יקותיאל זה נקרא גם כן מולין על שם זקנו — אביו של מהרי"ל — ונזכר בשו"ת מהר"י ברונא תשובה ט"ז, ובשו"ת מהר"י וויל מ"ז, נ"א, ושם הוא מתארו "טוביני דחכימי אהובי עמיתי מוהר"י, שמעתי ממורי נר ישראל אביך מוהר"י" (מהרי"ל).

7) ראה בהקדמת לקט יושר להרב ר"י פריימן מה שכתב אודותיו, רבי זעליגמאן זה סבל צרות רבות בחייו בגלל המריבות אשר פרצו בגללו, והרב ר"י מברונא עמד לעזרתו, ראה תשובה פ"ו גם קנס כל אלה שהעיזו נגדו. ראה בספרי "מהרי"ל וזמנו" דף 16 ובמבוא ללקט יושר הנ"ל דף 23 אות מ"ד.

„כל אשר לך שלום, אהובי מהר״ר זעליגמאן שיחי׳. כל מה שכתבת על אדות האלוף הח״ר מולין, איך שנדחה ידו בבדיקת ריאה שהי׳ יתרת שלא בדרא דאונא ונדבק היתרת לאונא האמצעית, ומתוך כך יצא העני דחוי ונכלם מלפניך, אמת הגיד אהובי מחותני הח״ר ברוך דאירע עובדא לר׳ שמואל באושפורק דבדק ריאה שהי׳ לה סירכא ולא הרגיש הסירכא ולא העברתי אותו וטעמא, דידענא ביה דירא שמים ולא אישתכח דדייק כוותיה, בוודאי משגה היא[8]) וכן ראיתי עובדא במגנצא לזקן אחד ושמו רבי זעקלין ששגג ולא הרגיש הסירכא והי׳ לשם מוהר״ז רונקיל[9]) ומהר״ר טודרוס ז״ל והשיבו אותו על כנו משום שהי׳ מוחזק בכשרות וכדומה לי שלא בדק תוך חדש[10]).

וכל מה שהבאת מטבח שנמצא אחריו טרפה ומהתשובה שכתבת, איפשר הני מילי באדם שלא ראינו בו שמפשפש ומדקדק במעשיו אבל אדם שאנו מוחזקין בו שהוא ירא שמים ומכלכל דבריו במשפט והולך בדרך נכוחה לא מחמרינן עליו כולי האי. ועוד דבכולי תלמודא, טבח, הוא שמוכר הבשר ומשו״ה מחמרינן דכיון דמוכר הבשר חיישינן שמא להנאת עצמו קאמכוין, אבל היכא דאין לו הנאה קיי״ל דאין אדם חוטא ולא לו ובוודאי בשוגג בא המעשה לידו ואפשר אי הוי הריאה לקמן לא היתה טרפה דרוב הפוסקים הכשירו כל דמקמא, וכן שמעתי משוחטים מקובלים בנרנבערק, שכן הוא המנהג בנורנבערק״.

ה) מקרים לא טהורים קרו בערים ואמהות בישראל, אם כי היו שם רבנים מובהקים הא לך דוגמאות אחדות, בימי מהרי״ק, ראה בשו״ת

---

8) מפורש פה שנקנס שלא יבדוק חודש ימים הגם שהיה ירא אלקים והיה ברור בעיניו ששגג, ומה שמצינו בסנהדרין כ״ה מההוא טבחא, מיירי שהטבח היה מזיד וכן פסקו הפוסקים, והאחרונים הקשו מדוע העבירו את הטבח (בחולין צ״ג) שהשאיר אחריו חלב כשעורה, הלא אין לו הנאה מחלב, אבל תירצו לפי שהטבח נאמן על החלב וסומכין עליו והוא אינו מדקדק ונזהר, פושע הוא, ראה חבלים בנעימים חלק חמישי תשובה ט״ו.

9) ראה בספרי „מהרי״ל וזמנו״ שהארכתי ממנו.

10) כן הביאו הפוסקים שאפילו הוא צדיק וחסיד קונסים אותו על חדש ימים וסמכו על פסקו של מהרי״ו, ראה בתבואות שור סימן ב׳ סקי״ט, „שאפילו מוחזק לאדם כשר קונסים אותו בהעברה לחודש״. ושם בחבלים בנעימים הנ״ל שהביא דברי הש״ך בסימן קי״ט סקל״ג בשמו, דשוחט ירא שמים אין מעבירין אותו כלל ואמרינן משגה היא ותולה דבריו גם במהרי״ו, אכן יפה העיר הרב חבלים בנעימים הנ״ל שכוונת הש״ך שאין מעבירין אותו לגמרי אבל לפי שעה לזמן קצר צריכים לקנסו. ושם הביא הרב הנ״ל בשם הים של שלמה ומובא בטו״ז יור״ד קי״ט סקט״ז שעכשיו שהדור פרוץ ואין כח להעמיד הדת על תלה, יש להקל אף אם נכשל בבדיקות או בניקור אם הוא שוגג גמור שלא להעבירו כלל רק שיקבל דברי חברות, ועיין בנו״ב תנינא יור״ד סימן ב׳ ובבית יצחק יור״ד ח״א ס״ס ל״א, ראה גם בספרי זה פרק שלישי אות ב׳.

מהרי"ק שורש ל"ג ענף א' מעשה בשוחט שהכשיל את אחיו פעמים רבות והגאון פסק להעבירו לגמרי.

כן מסר לנו מעשה שהי' הרב דק"ק קראקא מו"ה יוסף הכהן גיסו של הרמ"א בספרו שו"ת שארית יוסף תשובה כ"ב, בשוחט שחטא פעמים ששחט רק סימן אחד, וכה קרה גם בעיר הגדולה לובלין בימי הגאון המפורסם מהרש"ל כפי דבריו בעצמו בספרו ים של שלמה על מסכת חולין פרק ראשון סימן ל"ט. ואלה דבריו "ואני הגבר אשר ראיתי עיני, פעם אחת הייתי בועד ובקיבוץ חכמים ראשי ישיבות ובא שוחט דמתא וסכינו בידו והי' המעשה בערב יום כפור לשחוט בו כפרות ולקחתי הסכין מידו ושאלתי אותו אם בדוק הוא? והשיב "בדוק"! ואני בדקתי בה בעצמי ומצאתי בו חגורת הצפורן, ואמרתי לו הסכין פגום, חזר הוא ולקח הסכין מידי ובדקו כהרגלו' במהירות ושחק בי ואמר כשר היא, ובדוק!, חזרתי ולקחתי הסכין מידו ובדקתיו ומצאתי בו פגימה כבראשונה, ומקצת אלופים געזו בי, ואמרו מה לך בנסתרות, והשבתי גלויות הן, כי לא בחנם כתב הרא"ש הרבה צריך ישוב הדעת ויראת שמים בבדיקת הסכין עד שהי' שם זקן אחד בעל הוראה ולקח הסכין מידינו ובדקו בנחת כמוני ומצא בה פגימה בחגירת הצפורן ואמרתי: א"כ משבח אני את המתים שכבר מתו שאמרו צריך הרבה ישוב הדעת ויראת שמים בבדיקת הסכין ולכן ראוי להזהיר השוחטים ולהקפיד עליהם בדבר זה"[12]).

ושם בפ"ז אות י"ז "פסק בא לידי בארץ רוסיא בש"ץ שהי' גם כן שוחט[13]) ובודק ובא לידו מקרה לא טהור שמכר צד אחד של פנים בחזקת כשירה ומצא בו במיצר החזה סירכא חזקה שהיא טרפה לפי מנהגינו".

---

11) ושם, הוא כותב בנוגע להשוחט "והנה זה האומלל הח"ר מולין ידוע לכל שהוא ירא שמים וזך וישר פעלו רגיל ופרקו נאה, ועוולה לא נמצא בו ודי והותר לו בושתו וחרפתו שסבל עד עתה ואין להכלימו עוד בשביל זה, וע"ז אמרו חכמים וכיוצא בזה כל השערים ננעלו חוץ משערי אונאה, ונא אל תדקדק אחריו כולי האי להכלימו ולביישו לדחותו בשתי ידים ואל תמנע טוב מבעליו, זכור תזכור אשר גמלך הטוב הוא ואחיו בכל מאמצי כחם במחלוקת של הצרפתי ותמיד היה העני שקד וחרד על דבריך הטוב ועל כבודך בתכלית הדקדוק ולא מנע ממך הטוב ואל תשלם רעה תחת טובה".

12) ראה בש"ך סימן י"ח ס"ק כ"ט שכתב "עיין במהרש"ל פ"ק דחולין סימן ל"ט שהרבה לקרוא תגר על השוחטים בזמן הזה שבודקין בסכין במהירות ובלי כוונת הלב ושראוי להזהר ולהקפיד עליהם בדבר זה", ועוד הביאו רבים מאורע זה ולמדו ממנו כמה דינים.

13) בשו"ת אבני חפץ תשובה ד' נשאל אם מותר לשוחט להיות גם חזן, והלא מפורש בשו"ת מהר"ם בר' ברוך (מהר"ם רוטנבורג) תשובה צ' דפוס פר"ב תרנ"ה, ושם "וששאלת על חזן השוחט ובודק לקהל והשכירוהו לכך", וכן פה בים של שלמה מפורש ששכרו איש שו"ב ושהיה גם חזן, ואם כי גם הרב הנ"ל התיר לכתחלה אבל לא הביא דבריהם.

ושם בראש דבריו הוא מצמצם דבריו באלה הדברים „דין ש״ץ שהי׳ גם כן שוחט ובודק של הקהל ובא לידו המכשול שמכר בשר בחזקת כשירה ונמצא בו סירכא גדולה במיצר החזה ואז שאלו אותו בדרישות חקירה ונשבע שלא במרד עשה ח״ו אלא נתחלף לו טריפה בכשרה וניכר בו שבשגגה נעשה והוא צועק ובוכה על המכשול וגם הוא בפעם ראשונה אז אין מעבירין אותו לא מש״ץ ולא מלהיות טבח בתוך זמנו ומ״מ מי שרוצה להחמיר שלא לאכול משחיטתו יחמיר אכן ישלם לו מה שהי׳ ראוי לבא לו מן השחיטה עד כלות זמנו״.

וראה גם כן מה שמסר לנו הרב ר׳ אליעזר ב״ר שמואל רב דאפטא בספרו היקר מאד במציאות, „דמשק אליעזר״ על מסכת חולין (דפוס לובלין ת״ו) דף מ״ב ע״ב שהי׳ בוועד וואלין בעיר דובנא, ושחט השוחט תרנגול והגביה הסכין ונראה פגום לעין השמש והטרפנו התרנגול והעבירנו השוחט אף שהיינו מסופקים אם מרגיש הפגימה״. והוסיף על זה הפמ״ג בסימן י״ח בשפתי דעת אות ל׳ „והנה אף נאמר שלא הרגישו הפגימה מ״מ למיגדר מילתא יפה עשו שהעבירו השוחט״.

ה) וכן תמצא כעין זה בשו״ת מהר״ם לובלין תשובה ע״ו, שנשאל מהרב ר׳ דוד סג״ל „שו״ב שלא מצאו בו שיצא ח״ו טרפה ממש מתחת ידו דהיינו שמצאו ששחט ממש בסכין פגומה אלא שמצאו שהי׳ סכינו פגום בלתי שעת השחיטה, ואפשר שגם הוא בעצמו אם הי׳ צריך אז לשחוט באותו סכין בהיותו פגום לא הי׳ שוחט באותו סכין אלא הי׳ מתקנו כראוי, ואחר כך הי׳ שוחט בו, וגם ליכא שום בירור שקודם שראהו אז כבר שחט באותו סכין בהיותו פגום, שהרי אפשר דכששחט בו לא הי׳ בו שום פגימה.. וא״כ אין לשוחט זה דין טבח שיצאה טרפה מתחת ידו אלא הכל תלוי בזה שבאם מוחזק הוא כבר בעיניכם לאדם כשר, אז דנין אותו לכף זכות, אם גם בזולת זה אינו מוחזק לכשר ומדקדק במצות השחיטה אין מהפכין בזכותו כאשר הוא מבואר בתשו׳ הרשב״א וב״י מביאה בסימן י״ח בטור יור״ד . . . אם כן גם בזה האיש, אם כן הוא שבזולת זה הוא אצלכם בחזקת אדם כשר כנזכר, אז די בזה שהעברתם אותו לזמן מה, ועתה שרוצה לחזור לכשרותו, תושיבו ב״ד החשוב שבעירכם, דהיינו שתשב מעלתך עם שני חכמים הלומדים החשובים שבעירכם ויבא השוחט לפניכם ויקבל דברי חבירות[14]) בחומר שבועה

14) קבלת דברי חבירות, שנזכר פעמים רבות בספרי שו״ת, שעל השוחט לקבל נשתנה מזמן לזמן. המקור לקבלת דברי חבירות, הוא בחז״ל בבכורות ל׳ ע״ב ותוספתא דמאי פ״ב ה״ב „המקבל עליו ארבעה דברים מקבלין עליו להיות חבר (פירוש ויהי׳ בגדיו ומשקין שלו טהורים) שלא ליתן תרומות ומעשרות לעם הארץ ושלא יעשה טהורות אצל עם הארץ ושיהי׳ אוכל חולין בטהרה״ ובדמאי הנ״ל המקבל עליו להיות חבר (פ״ב כ״ג) ושם בפירוש הרע״ב אין קבלות דברי חבירות פחות משלשה חברים . . . והמקבל

שמהיום והלאה ידקדק בבדיקת הסכין ובכל דיני השחיטה והבדיקה ושיהי' תמיד סכינו מונח במקום מוצנע בחזקת בדוק כדינו וגם תזהירו אותו שמהיום והלאה אם ימצא עוד אחריו דבר מה שלא ידקדק באיזה ענין התלוי בהלכות שחיטה ובדיקה אז יהי' אחת דתו להעבירו ואז כשיקבל עליו כל הדברים הנ"ל יחזור לכשרותו ומ"מ תמנו איזה איש הגון שבקהלתכם שתמיד ידקדק אחריו וישגיח על כל מעשיו".

אבל סוף כל סוף שבעי רצון אנו שבכל ספרו מלאה שו"ת, רק מקרה אחד קרה, מקרה הנ"ל בנוגע לשובי"ם בעירו, בארצו ובזמנו.

השל"ה מסר לנו עובדא מעניינת מאד והובא דבריו בפתחי תשובה בסימן י"ח אות ט' ובשאר אחרונים, ש"ראה חסיד אחד שלא אכל בשר שחיטה משום שראה בחוש המישוש שהסכין פגום והשוחט לא הרגיש בזה ועיין בתשובות בית יעקב סימן צ"ה שכתב דמדינא א"צ להחמיר בזה, אלא ממדת חסידות יש להחמיר בחול ולא בשבת ויו"ט דמבטל מצוה אם אינו אוכל בשר בשבת ואין דבריו מוכרחים" עכ"ל הפ"ת הנ"ל.

ו) כן הופיע בימים ההם בקורת חדה על השוחטים שהיו בשנת ש"ע בערך. ראה בספר "הזכרונות", להרב ר' שמואל אבוהב זכרון שלישי, הלכות שחיטה פ"ב, ששם מדבר משפטים עם הנותן קבלה וכן עם המקבל,

---

עליו דברי חבירות צריך להרגיל עצמו שלשים יום . . . ושם במפרשים תמצא מפורש כל קבלת חבר, ונראה קצת ממסכת סנהדרין דף כ"ה שהטבחים שנכשלו התחילו קבלת חברים, ושם שהגדיל שערו וציפורניו לגוול עצמו לעשות תשובה וכפי גירסת הרי"ף ועוד ראשונים "לבש שחורים והתכסה בשחורים".

הרא"ש מסר לנו "קבלת דברי חבירות" בזמנו, ראה בשו"ת הרא"ש כלל עשרים אות כ"ז "ולא שייך כאן להזכיר קבלות חבירות, כי ענין חבירות הוא, ענין פרישות, דבר שלא היו נוהגין בו רוב המון עם, וכשהיה אחד מן העם מקבל עליו דברי חבירות היו נזהרין בו והיו סומכין עליו החברים". וראה ברשב"א סימן כ' וברמב"ן סימן קס"ט שראוי לדקדק אחריו אם ראוי לסמוך אחריו אף בקבלתו דברי חבירות אם ראינוהו דואג על מה שאירע ומתאנח על ככה וכן בהרשב"א סימן תקצ"ד, והב"י בסוף סימן י"ח הביא דבריו "ולבד שיקבל עליו דברי חבירות, דהיינו שיקבל עליו לפני ג' חכמים והכשרים שבעיר שלא ישוב עוד לדברים אלו שלא שיבדוק הבדיקה יפה, אבל אם יראה בעיניהם כמקיל ופושע ראוי שלא להחזירו אפילו בקבלת דברי חבירות". ראה ג"כ בשו"ת שארית יוסף הנ"ל תשובה כ"ב, ובטו"ז סימן קי"ט ס"ק י"ז "שמקבל עליו ענייני פרישות שאינן נוהגין כן רוב המון העם". ראה ג"כ בשמלה חדשה סימן ב' אות י"ט שהביא דברי שו"ת מהר"ם לובלין מבלי להוסיף או לגרוע עליהם דבר, וכן הוא בשאר ספרי שו"ת.

ובפר"ח סימן קי"ט סקכ"ח בשם גדולים שיקבל עליו להיות זהיר מכאן ולהבא (הרא"ם ח"ב סימן כ"ד, שאין מענשין אותו רק שיקבל) ובשם תשו' הרשב"א שמקבל עליו בפני שלשה כשרים שלא ישוב עוד לעשות כן.

וזה לשונו בנוגע לשוחטים שהמה מפיצים אור על מעמד השוחטים בימיו במדינת איטליי שהיתה בימים ההם ארץ מלאה תורה וקבלה.

...„מצד הכנת המקבל, והוא כי הנסיון הוכיח שלא כל, היה ראויה לבדוק, ולא כל אשר מרגיש הרגשה הצריכה לבדיקת הסכין ואין הדבר תלוי בלבד בידיעת הדינים והלכות שחיטה ע"פ, כי העיקר הוא בדיקת הסכין כאשר הוא ידוע והבדיקה הראויה והכשרה תלויה ביראת חטא... ואיה איפוא זו היראה והרעדה, בכמה נערים נעורים בעוה"ר אשר פשטו את ידם לקבל הרשות הנהוגה והשיגוה, ורוב עסקיהם בעסקי אכילה ושתיה ובתיקון השערות ובקשוט המלבושים ובהליכות הגנות והפרדסים מקומות מוכנים לפורענויות ופתחים פתוחים לשטן אלו מושכים להם מדות הללו, ואלו מושכים להם מדות הללו, וכולם שוים לרעה, ועל סמך הרשות אשר בידם, נוטלים עוד רשות לעצמן לשחוט בכל מקום בסכין אשר ימצא שם, ויתפארו בבדיקתם, ועיני ראו בחור אחד ולו הבנה מעוט' ולא היה יודע להבחין אחר רוב השקידה עמו והטורח הגדול — בין מותר לאסור בין טמא לטהור ומן המדות הקודמות התחילו לירא בו והלך למקום א' וחפץ לשחוט וחזר אחרי הרשות (קבלה) והשיגה שבוודאי הגמור לא ידע ולא הבין על מתכונתם הדינים הנצרכים לכל שוחט לידע אותם והרגשתו אינה מכירה ופשוט הוא אצל הכל, הדין שבידינו שכל מי שיודעין בו שאינו יודע הלכות שחיטה אפילו שחט לפנינו ד' וה' פעמים שחיטה הגונה וראויה, ואח"כ שחט בינו לבין עצמו שחיטתו פסולה ואסורה לו ולאחרים, לפי שלא ידע להזהר... ואולי היתה הצבור יכולה לעמוד בלי בשר כשר כבר הי' רבותינו מבטלים אומנתם לגמרי, ומה גם כי הן עתה רבים הנכנסים למדה זו וקרוב הדור מאד כאשר כתבנו להרבות ח"ו מכשולות ואכילת נבילות ליחיד ולרבים והקולר תלוי' בצווארי נותני הרשות (קבלה) ר"ל". ושם הוא מספר ממאורעות שונים משוחטים ששחטו בסכין מלא פגימות ומתאונן על אלו שנתנו להם הקבלות, „וכל המושך ידו ממנה לבלתי נתון אותה אפילו לכשר שבכשרים כי אם בשעת הדחק כאשר כתבנו ובתנאים שאמרנו הרי זה משובח ושכרו כפול מן השמים".

ושם הוא מציע[15] „יבחרו להם כפי המקום ב' או ג' שוחטים יראי אלקים אנשים בקיאים באמונתם, והיו אלה מזומנים ומצויים תמיד בכל עת לשחוט את הבשר אשר יביאו להם מהעופות ואין צ"ל במקולין כאשר עושים כזה וכזה כמה קהלות מישראל ומנהג וותיקין הוא ובלעדם לא ירים איש את ידו להיות שוחט לא לו ולא אחרים, כי בזה נסתלק אדם מן הספק וסומך דעתו על שוחט כזה שברכוהו ומינוהו על כל הקהל שחזקתו שהוא מומחה לרבים . . . והדבר הקשה . . . הוא מנהג הכפרים כי יש שאין דרים בהם אלא ב' או ג' בעלי בתים, ועל הרוב בעוה"ר אין נמצא בהם

שוחטים קלי הדעת

15) ראה לעיל שכתבתי שמה שכתבו הראשונים, הרא"ש, הריב"ש ועוד, ממנהג כשר זה שהי' בימיהם, לא הגיע לכל המקומות.

יודע ספר כי המקום צר לבא לדור בתוכו ומוצאים מתחת ידיהם בשר שחוט ותרנגולים ואווזים למאות ולאלפים כאלו היה ביניהם שוחט בקי ומומחה וידענו בברור שהוא להפך בעוה"ר".

וכעין זה כתב המחבר „גבול בנימין"[16], בשנת ת"ס בערך „ומאחר שראיתי הרבה שוחטים ובודקים שיודעים בדוחק הפשוטה מדיני מהרי"ו[17], באשר שדיני שחיטות ובדיקות הם דברים המסורים לכל, והרב מהרי"ו השמיט והניח לפום חורפא כמה דברים שלא פירש טעמם לכן אני אכתוב לפניהם", ושם „ואני אומר חלילה להשוחט ובודק להורות דבר מחידושי דינים כאשר כתבתי לעיל אלא שילך אצל ת"ח מורה צדק והוא יורה דין לאמתו".

ז) כיוצא מן הכלל, זכו קהילות אחדות לשוחטים מפורסמים גדולי תורה שהפיצו תורה וחנכו אומנים מומחים במלאכת השחיטה, ונזכרו לשבח בספרי הפוסקים ודבריהם נתקבלו לחק לכל ישראל.

כן נזכר בטו"ז סימן ל"ט ס"ק י"ד שראה בילדותו מעשה בטבח אחד מן המומחין בריאה וכו' וכן העיד המהרש"ל והביאו הטו"ז בסימן ל"ה ס"ק י"ד אומנות של שוחט אחד שזכה לשם עולם וממנו שאבו כל הפוסקים לנהג כן כשיקרה, נודע בשם „מעשה דריינוס", וז"ל „מעשה היה בריינוס ששחטו פרה שמינה וכשבדקוה לא מצאו בריאה לא אומה ולא אונה ולא

---

16) להלן כתבתי מהמחבר החשוב הזה, רבי בנימין ז"ל.

17) רב יעקב וויל, ראש לדורו, הזכרתיו פה פעמים אחדות. הוא הוא אשר הקדיש רוב ימיו לתקן מעמד השוחטים, והוא ששלח ת"ח מובהק למדינות שונות לנסות את השוחטים כאשר כתב בעצמו בספרו תשובה נ', והוא הוא שחיבר את הקונטרס הראשון לשוחטים בשם „שחיטות ובדיקות להר"י וויל", ואם כי קטן הוא בכמות אבל גדול הוא באיכות, ובלי ספק ראה מעמד השוחטים בזמנו שלא הבינו ושלא למדו יותר, אבל כאמור מעת לעת הוסיפו שוחטים תלמידי חכמים על דבריו הערות חשובות. יש לשער שלא כולם הבינו אפילו שפת עברית, כי תרגמו דבריו ללשון זרגונית. כן העתיקו סדר ניקור לל"א. ראה בספר טהרת אהרן מהרב ר' אהרן ב"ר משה מאיר פערלס סדר הניקור של בעל העיטור עם פירוש ולקוטי פוסקים ובסופו דיני ניקור בל"א אופיבאך תפ"ב. וכן הר' דוד ב"ר גרשון דייטש בספרו צנה דוד (פיורדא תק"י) ומשם העתיקו הרב ישראל אב"ד קאפינהאגען בספרו אהל ישראל בשם „הלכות ניקור אֲדער בארשן" מיץ תקפ"א.

להלן הבאתי שמות הספרים בעברית ובלע"ז שהוציאו לאור שוחטים לעזור את אחיהם, מאז ת"ל אכשיר דרא כי הספרים הקטנים הללו נעלמו לגמרי, והשוחטים בזמננו עוסקים בספרים חשובים, גם בש"ע ובשמלה חדשה ועוד. וראה זה פלא שאפילו הרב ר' ישראל רב דק"ק קאפינהאַגען שהגדיל לעשות בימיו בספרו „אהל ישראל", אבל כל הספר מחזיק כ"ה דפים קטנים,וזה קרה בשנת תק"ט בעת שגאוני הדור הגדילו לעשות והיה כמעט בכל עיר רב מפורסם ומחבר ספר, וספרים על שחיטות ובדיקות בארצות המערב הי' קטנים באיכות גם בכמות.

וורדא ולא שום סדק רק היתה כולה חלקה והיתה כחתיכת בשר אחד והיה שם בודק אחד והוא היה מגודל בין חכמי אוסטרייך ולקח סכין חד וחתך בקרום העליון פי׳ באותו הלבוש והכיסוי העליון שנתקרם עליו ופתח אותו בנחת והיה קולף אותו ופשטו בנחת ומפרידו כולו מעליה אז ראו אותה הריאה כשאר ריאות והכשירוה ואמר שראה מעשה כזה באוסטרייך והכשירוה חכמי אוסטרייך״. על פי היתר זה, התירו אח״כ לקלוף הסירכות ראה להלן.

כן זכו הקהלות פראג וקראקא לשוחטים מובהקים, וכל בית ישראל קבלו מנהגיהם כן העיד רב ושוחט מובהק[18]) ״וכן נוהגין בק״ק קראקא וכן הוא המנהג כאן ק״ק פראג ובמדינות האלו שמכשירין מים זכים בכל גוונא״.

הא לך אחדים מהשוחטים ששמשו בק״ק קראקא, השוחט התורני ר׳ יצחק יעקב תלמיד חביב להג״ר אליעזר טריוויש ר״מ בקראקא, בנו היה הגאון ר׳ צבי שו״ב דקראקא מחבר ספר ״הגהות מהר״ץ״, ושם בספרו הוא מביא חד״ת מה שקיבל מאביו וכן תמצא את שם ר׳ יצחק צבי בספר גבול בנימין כמה פעמים.

רבי צבי הנזכר בנו של הרב יצחק יעקב, היה שו״ב בימי הרמ״א, והגאונים כמו הש״ך ותבואות שור מביאים כמה הלכות בשמו בספריהם.

וזה לשון השער על ספרו[19]) ״שחיטות ובדיקות של הרב הגאון הגדול מו״ה יעקב ווייל עם הגהות וחידושים אשר לקט וקיבץ ואסף כעמור גורנה הרב הגדול המפורסם מו״ה צבי[20]) בהרב הה״ג מו״ה יצחק אשר תקע אהלו במקור נאמן ויסד עמודי ומיתרי הלכות שו״ב ביסוד מוצק ואבן פינה רוב הפוסקים ראשונים ואחרונים שותים מימיו הנאמנים מים מתוקים שדלה מבארת עמוקים דהיינו אשלי רבבי הרב הגאון הש״ך ז״ל ואחריו יאיר הרב בעל המחבר ספר ת״ש (תבואות שור) וסופו מוכיח על תחלתו כמבואר בסוף הספר שגם הרב רמ״א הודה לו כמה פעמים בהיותו שוחט ובודק בק׳ קראקא הנקרא בפי כל מהר״ץ״.

ח) ואולי יותר מכל הערים ואמהות בישראל, זכתה פראג להיות ראשונה במעלה, כי היו שם השוחטים היותר מובהקים בכל הארץ ודבריהם היו נשמעים בכל המדינה גם העמידו תלמידים הרבה.

השוחט הרב מו״ה אברהם מפראג, כנראה הראשון שעשה פירוש וביאור על רי״וו והובא בדרכי משה סימן ל״ט סט״ו ופירש הרא״מ (ר׳ אברהם מפראג ראה בהקדמת בית אברהם דף 8).

18) בספר גבול בנימין להשו״ב ר׳ בנימין וואלף הנ״ל בדיני בועה בשיפולי אות ח׳.

19) לפני הספר שנדפס בפולנאה שנת תקע״ד, גם דפוס גראסווארדיין שנת תרצ״ה.

20) נפטר שנת שנ״ג כ״ח מרחשון, ראה הקדמת הספר ״עבודת הקדש״ גראסווארדיין (שנת תרצ״ה הנ״ל) להרב ר׳ יוסף הכהן שווארץ הי״ד.

הרב ליברמן ב"ר יוסף שוחט דפראג, היה מפורסם בכל המדינה, וספרו „זבח טוב" שהופיע בשנת שפ"ו בפראג, היה לעינים לכמה רבנים ושוחטים, ואם כי הש"ך לא הסכים לו בהלכה אחת, ראה ביור"ד ל"ה י"ח מה שכתב „כתב רבי ליברמן שוחט מפראג בבדיקות שלו... ושארי ליה מאריה, אם כך נהג האכיל כל ימיו טריפות לישראל", עכ"ז רבים הביאו הלכות משמו, ראה בספר גבול בנימין דיני שהייה אות ז'.

השוחט רבי בער שהיה רב להשוחטים ונזכר בספר „גבול בנימין" דיני שהייה אות ג' „ובדידי הוי עובדא בימי בחרותי ושחטתי שור והאלוף מו"ה בער שוחט דק"ק פראג עמד על גבי"[21]).

רבי צבי, שוחט דפראג מוזכר בספר גבול בנימין הנ"ל.

רבי תנחום שוחט, חיבר ספר על שחיטות, והשתמשו בו רבנים מופלגים ושוחטים, ראה בספר גבול בנימין הנ"ל „דין עצם על הריאה", ושם „ובשחיטת של רבי תנחום שוחט (מפראג) כתב שקולפין אותו מהריאה ובודקין אותו בנפיחה . . ע"כ אין לשום שוחט להורות בדין זה, וצריך לשאול לחכם". עוד נזכר שם בדין פיצול אות ג' והיה בימי הרב ר"מ לובלין.

---

21) אגב הנני להביא פה איזה ספרים על שחיטות שנתחברו משוחטים בימים ההם. א) „זבח טוביה". להשו"ב טוביה מליסא, גם כן עם הפנים של שחיטות ובדיקות מהרב יעקב וויל, דפוס אמסטרדם תמ"ג. ב) „זבחי צדק" להר' יצחק ב"ר חנניה. ויניציאה תכ"ז. ג) „זבחי רצון" להרב שרגא פייוויל סג"ל פרענקיל ג"כ עם „שחיטות ובדיקות" להרב יעקב וויל. ד) „זבחי שלמים" לר' יעקב ב"ר חנוך שו"ב בלייפניק דיני „שחיטות ובדיקות" מהרב יעקב וויל עם הוספות ממנו. ה) „זבחי שלמים", להרב אברהם ב"ר מרדכי אנקאווא על הי"ד פרקים הלכות שחיטה להרמב"ם עם שני פירושים ממנו. ו) „זבח שמואל", להרב ר' שמואל ב"ר משה מליסא. ז) שו"ב הלכה למשה להי"ר יעקב משה ב"ר נחמן הכהן ברלין תפ"ט. ח) „עולת יצחק", להרב ר' יצחק ב"ר ישעי' שו"ב מטרניגראד, ביאור על „שחיטות ובדיקות" להרב מו"ה יעקב וויל, עם חידושי דינים מפוסקים נדפס בפפד"מ תמ"ח. ובגבול בנימין דיני דרסה אות ז' כתב „ומזה הטעם אסור לשחוט אף עוף גדול בסכין גדול מה ששוחטין בו בהמות ורוב שוחטים אינם נזהרים בזה, ע"כ צריך כל מורה דרך להזהיר על זה" עכ"ל של עולת יצחק. ט) שני ספרים חשובים מהשוחט המפורסם הרב ר' אברהם זוסמאן ב"ר יוסף שו"ב בלונדון ה"ה הספר „בית אברהם" נדפס בקניגסברג ע"ת לחנג"ה לפ"ק. י) והספר „זכור לאברהם", שחיטות ובדיקות ועל טריפות ועוד, וספרים רבים בלשון אשכנז — יהודית ואביא פה אחדים מהם „שחיטות ובדיקות", מלוקטים מאלה הספרים, מהרי"ו, גבול בנימין, וזאת ליהודה, זבחי טוביה, עולת בנימין, ועוד י"ל ע"י ר' יהודה מאיר ב"ר צבי הירש מדארמשטט נדפס בפפד"מ שנת ת"פ. „שחיטות ובדיקות" בלשון אשכנז, על ידי הר"ר משה שוחט, (פראג חש"ד), ועוד ספרים, ראה באוצר הספרים לבן יעקב אות ש' „שחיטות ובדיקות", כעשרים ספרים שהופיעו בימים ההם. כן הופיעו בהמאה האחרונה ספרים מצויינים משוחטים מובהקים שספריהם נתפשטו בכל הארצות.

השוחט ובודק המפורסם רבי ליב עליאשאר בפראג בימי הג"ר אברהם ברודא, ראה בסוף ספר גבול בנימין.

ביותר זכה לשם עולם השו"ב הרב רבי בנימין וואלף בן הקדוש כהר"ר מאיר ז"ל ווינטערניץ על ידי ספרו היקר „גבול בנימין", פירוש על שחיטות ובדיקות של הרב ר"י ווייל.

ושם בראש הספר, תמצא שגדולי הדור בימיו הרבו לספר בשבחו ובמעשי ידיו, הלא המה הגאונים ר' דוד אופנהיים אבד"ק פראג, ר' וואלף שפירא אב"ד דמדינת פיהם, ר' אליהו שפירא מחבר הספרים המפורסמים אלי' זוטא ואלי' רבא, ר' יעקב מחבר הספרים הכי חשובים מנחת יעקב וחק יעקב ור' ברוך אויסטרליץ רב דקעלין ודרשן בפראג.

ושם בהקדמה, הוא כותב אלה הדברים „זה עשרים שנה שנבחרתי לשוחט ובודק פה עיר[22]) ואם בישראל ק"ק פראג, עם רבותי אשר היו מקודם שוחטים ובודקים, מומחים ומנוסים, זקנים וישישים, חכמה ובינה בחוץ תרונה, והרבה למדתי מרבותי, ולא חסרתי בגדולה שמושה יותר מלמודה והלכה למעשה, וגופא דעובדא גם הרבה מעשים שבאו לידי משך זמן הנ"ל ושאלתי תמיד את פי הרבנים הגדולים המפורסמים אשר פה פראג חונים ועל פיהם יצאתי ובאתי ואחריהם נמשכתי באיסור והיתר בכל דיני ריאה חסיר ויתיר עד שהפצירו בי תלמידי לאמר לדורות, כתוב לך את הדברים האלה לזכרון בספר אחד עולה".

ואם כי ספרים רבים נדפסו עד ימיו (שנת ת"ס), עם כל זאת הוא מזכיר רק אחדים מהספרים בהקדמתו, וביחוד הספר „הגהות מהר"ץ" הנ"ל[23]).

הרב השו"ב ר' בנימין וואלף זה השתדך עם גדולי הדור בימיו, ראה בספרו בדיני סכין אות ה' הוא מביא את מחותנו הרב שמואל בן הרב ר' אלי' שפירא מחבר ספרי אלי' רבה וזוטא. ושם בדיני תרי בועה דסמיכי אות ז' „ומעשה בא לפני מחותני הרב הגדול המפורסם מו"ה וואלף רב המדינה בן הרב הגדול מו"ה שמעון זצ"ל".

ט) שוחט אחד[24]) מפראג עשה גדולות וכמעט יותר מכל אלו שהיו מלפניו בנוגע לבדיקת הריאה, ואם כי מקודם רבים קמו עליו כי פחדו

---

22) כמה פעמים בספרו הוא מרבה בשבחם של חכמי פראַג, ושם לענין לשחוט ביו"ט על סמך שבדק קודם השחיטה בערב יו"ט ושם „אבל כאן ק"ק פראַג הרבנים ואנשי המעשה אין אוכלין בשר שחיטה כי אם שראו ובודקין הסכין קודם השחיטה".

23) שם בדין כיסוי אות י"ז „כתב הר"ץ וכן בא מעשה לידי באווזא, שלא היה לה דם כלל והתיר הרב ר' משה איסרלש (הרמ"א) אותה ואמר לי שמצא הטעם שיש לפעמים בעופות משפחה אחת שאין לה דם כמו שנמצא בין הנשים שלא היה להן דם".

24) כך כתב השבות יעקב יור"ד ס' ובהדרת אליהו ס"ק מ"ג כתב ששמע בילדותו מפי הגאון ר' חיים מוואלזין „שזה המנהג התחיל שוחט אחד מק"ק פראג והיה רעש גדול מחכמי הזמן ובקשו להעבירו אבל בעוה"ר הצליח מעשה שטן", ראה להלן.

כשראו שעשה ממש כמהפכה גדולה בבדיקת הריאה, אבל אפילו בזמנו קבלו כמעט כל בני ישראל הוראתו כחק.

הן נודע לכל בן תורה את הרושם הגדול שעשה הר"י ווייל בהמצאתו להתיר למשמש בסירכות ולמעך בהם, לפי „שסירכא אם ימעך אדם כל היום לא תנתק ולכן כל מקום שיתמעך תולין להקל ואומרים שאינה סירכא אלא ריר בעלמא"[25], והוסיף הרמ"א בסימן ל"ט סעיף י"ג ואע"פ שהיא קולא גדולה, כבר נהגו כל בני מדינות אלו ואין למחות בידם מאחר שיש להם על מה שיסמוכו".

אכן השוחט מפראג עשה יותר מזה, הוא הנהיג לקלוף הסירכא[26], ואם כי כאמור גדולי הדור בימיו הרעישו על זה, ראה מה שכתב רבי יהונתן אייבשיץ בכרתי ופלתי סימן ל"ט סעיף י"ג, אכן כמעט כל גדולי הדור אחריו קבלו פסקו, והעיד הג"ר אלעזר פלעקלעש בשו"ת תשובה מאהבה ח"ג בהגהותיו לסעיף זה דמנהג זה לקלוף הסירכות היה בימיו כמנהג כשר ואיש לא מיחה.

שוחט זה תמך היתירו על דברי מהרש"ל והביאם הטו"ז בסימן ל"ה ס"ק י"ד, נודע בספרי הפוסקים, בשם „מעשה דריינוס", שהזכרתיו

---

25) הרמ"א הביא שם חידוש זה בשם מהר"י ווייל וכל בו ואם כי אז היו אוסרים ראה בב"י ובב"ח אבל פסקו של הרמ"א נתקבל בכל העולם אצל האשכנזים, רק פלא בעיני דברי הפלתי שם שכתב בתוך דבריו „כי שקר האומרים שממעכים הסירכא והיא כל היום לא תנתק. אשריכם תושבי ק"ק המבורג שכל הבשר הוא מבהמה שלא נמעכו ויערב „ויבושם לכם".

26) שם בפלתי . . .„אבל בעוה"ר לשוא עשו עט סופר כי אמת אם ימעכו אם היא סירכא כל היום לא יתבטל ויפסיק, אבל הם ממעכים והולכים עד שנעשה הסירכא כחוש ואז דוחין באצבע עד שנפסק ואח"כ מפרקינן הסירכא מן הבהמה וע"ז מכשירין והרגישו בזה חכמי הדור הותיקין בפראג והיה רעש גדול על השוחטים ובעוה"ר גברה החנופה אשר מקצת חכמים החניפו וגברו על ידי השררה מבלי למחות, כדבר שנהגו בו היתר מימות קדמונים, ומחו' הגאון מו"ה יעקב היה מן התומכים ידיהם של השוחטים ואח"כ הדפיס אותו בספרו חלק שני משבות יעקב סימן ס' והודה כי הפרצה משונה וכתב כי חכמי ישראל העלימו עין ח"ו ולא ה' סיפוק בידם למחות . . . כי רבים חכמים החזיקו בידם . . . ועכ"פ הירא ורך לבב בפראג לא אכל משחיטה שהיה בו חשש סירכא", עכ"ל.

והפרמ"ג בסימן ל"ט (ראה בפ"ת שמביא דבריו)... שאותם שמקלפין הסירכא בצפורן מעל הריאה מאכילין טרפות בישראל ובשו"ת חוט המשולש להג"ר חיים מואלאזין סימן כ' „דמה שפשטה עתה המספחת שמקלפין הסירכא מעל הריאה בצפורן עזה, ההיתר פורח באויר ואין להם על מה שיסמכו להקל", וכן בתורת יקותיאל גם הוא הרעיש על זה והוסיף ואני מזהיר לשוחטים שיקבלו בת"כ שלא לעשות כן וכן בתשו' שבסוף ש"ע התניא שהשיב לשואל אחד על שחשד אותו שרצה להתיר הסירכות ע"י קילוף כי מעולם לא עלתה על מחשבתו להקל בזה.

לעיל ששוחט אחד קלף כל הקרום מעל הריאה שלא נראה בה שום סימן מאונות ומאומות, ואחרי הקליפה היתה הריאה ככל הריאות והכשירוה, אם כן מאי שנא?, וכאמור מקודם התיר הקליפה בעל שבות יעקב[27]) ועוד גדולים, והשוחט אם כי לא זכה בחייו להכרת תודה אבל לאחר מותו זכה שגדולי הדור הפליאו את מלאכתו וקבלו פסקו.

השוחט מפראג נצח

החתם סופר ביור"ד ל"ט כתב שם מריש גם לי היה קשה מנהג השוחטים לקלוף הסירכא מעל הריאה ולבדוק אח"כ במים פושרים, וכבר צווחו בי' קמאי דקמאי, ולא שקטה ולא נחה דעתי עד עתה חדשות הגיעני מי"נ גאון ישראל מו"ה זלמן מרגליות מבראד בספרו פרי תבואות סימן ל"ט ושם ס"ק קנ"ג נחה שקטה דעתי תלי"ת ואמרתי ברוך שבחר בעמו ישראל ומנהיגיהם ודברי אלקים חיים המה. השוחט מפראג נצח.

י) מאז עברו מאות שנים כפעם בפעם התאוננו גדולים שצריכים לעשות תקנות חדשות בנוגע לשוחטים קרה גם שאחדים עמלו לתקן, גם היו מעת לעת שוחטים מובהקים אשר ניסו להיטיב מעמדם גם מצב הכשרות[28]).

---

27) שם בשבות יעקב הנ"ל הוא כותב „אכן דיש מקומות שמקילין וממעכין בחוזק קצת וגם בק"ק פראג שהבודקים ממעכין בסירכא ובריאה עד שהסירכא נקלף מהריאה לגמרי, כי סירכא גמורה אינה נקלפת ואמרו שכן קבלו מרבם שוחטים מומחים, ולפי שהוזכר בשחיטת האחרונים שיש להסיר הסירכא בלי שום דלדול מהריאה ואי אפשר בענין אחר, גם אמרו שאם לא יעשו כן, יה"ר דבר שאין יוכל לעמוד בה באותן גלילות שיה"ר רובא דרובא טרפה ואי אפשר לאכול בשר כלל והעלימו חכמי הדור את עיניהם והניחו להם מנהגם וסמכו עיקר על הנפיחה. ובספר בית אברהם להרב אברהם זוכמאן שו"ב בלונדון בדף ע"ו כתב שרוב חכמי ישראל לא הסכימו בשום אופן להתיר קליפות הסירכות, אבל כשיצא הג"ר סנדר ואמר שמנהג זה יש על מה ועל מי לסמוך ולפי שכיון שהסירכא נקלפת מעל הריאה, הרי זה אות כי לא קלטה הסירכא לקרום הריאה רק מחמת ליחות שם בחוץ התחיל להקרים, אז קבלו גאוני הדור דבריו ובכל מקום הנהיגו כן, עכ"ל.

28) ובפרט במאה האחרונה, זכו שוחטים לחבר ספרים נכבדים ועל ידיהם זכו לשם גדול. מעניין מאד מה שמסר לנו החכם יהודה שפיגל במאמרו הנכבד „אונגוואר", שהופיע בספר „ערים ואמהות בישראל" ח"ד דף 29 וזה לשונו „אי אפשר לפסוח ולא להזכיר את השוחטים בעיר, כולם תלמידי חכמים גדולים שקנו שם טוב לעצמם . . .שמם הטוב הולך לפניהם וקהלות גדולות אחרות במדינה רצו להעבירם מאליהן, עדות אופיינית לכך, הוא הדין תורה, בין קהלות פרעשבורג לבין קהלת אונגוואר בפני גאון הדור רבי שמואל ענגיל רבה של ראדאמישל אז בקאשוי, בדבר תביעתה של קהלת אונגוואר, שהאשימה את קהלת פר"ב בפיתוי השו"ב שיעברו לפר"ב. דין תורה זה הכה גלים והסעיר את כחות כל יהודי המדינה לפי פסק דין נשאר ר' אנשיל גרינוואלד באונגוואר (ת"ח מובהק ומפורסם מחבר ספרים חשובים) ור' יוסף ליב איינהאָרן עבר לכהן כשו"ב לקהלת פרעשבורג".

בשו"ת ח"ס יור"ד מ' פנה אליו התורני ד' משה שוחט מעיר קטנה קאדילבורג שקרא תגר על מנהג השוחטים לבדוק ע"י רוק במקום פושרים אי מבצבץ או לא „וקראתי עלה מתרי טעמא, אי בעית אימא סברא ואיבעית אימא גמרא, מסברא לא מצינו בפרק אלו טריפות בדיקת רוק אלא בריאה דאושא ובאטום דתרווייהו חשש נקבים גדולים איכא.. אבל בחשש נקב כל שהיא לא מצינו בש"ס אלא בפושרים... ואב"א גמרא מהפוסקים שהזכירו פושרים שאין חמימתו ידוע ומבורר ולמה לא כתבו רוק ששיעורו לעולם שוה בסיגנון אחד בכל אדם ובכל זמן אע"כ לא יכון לבדוק ברוק והמצאת בעלי בדיקות אחרונים היא ואינו נכון". וכמעט שהצליח לשנות סדר ומסורת בדיקה.

דוגמאות כאלה תמצא בספרים שונים, כן שאלות ותשובות בנוגע לשוחטים שפרצו חק ודין ששמשו בקהלות גדולות גם בקטנות.

נשאל המחבר שו"ת פנים מאירות ח"ג כ"ז מעיר בלגראד „שוחט אחד שבדק בהמה והלך מבית המטבחיים, ושאלו אותו על הבהמה ששחט ובדק אם היתה כשרה ואמר לפני עדים שכשרה היא, ואח"כ מצאו אחריו סירכא גדולה ונטרפה ע"י סירכא זו", ושאל השואל מה דינו של השוחט כי פרצה מחלוקת בין הלומדים בשבילו, יש שהיו רוצים להעבירו לגמרי ולהטריף הכלים ומורה אחד הכשירו, אולם הרב דהעיר העבירו מאומנתו על שלשים יום והשוחט קיבל הפסק שלא שחט באלה הימים, וע"כ פסק להתיר הכלים וחוזר לאומנתו וסמך על היש"ש בפ"ז דחולין אות ט"ז הנ"ל, ועוד דוגמאות[29]) כאלה.

כן מענין מאד עדותו של הג"ר חיים הלברשטאם בדברי חיים ח"ב יור"ד סס"ו „ועיני ראו כמה יראי ה' לומדי תורה שהיו אצל צדיקים ולאחר שנתחנכו באומנות זו של שו"ב נהפכו לאיש אחר, אשר אם לא ראיתי בעיני לא האמנתי" עכ"ל.

עוד העיד הרב ר' יהודה סג"ל ראזנר רב דסעקלהיד במכתבו אשר הדפיסו בקונטרס „כתב יושר דברי אמת" (ראה להלן) „בעיני ראיתי שו"ב אחד אשר היה מוחזק מקדמת דנא והיה מפורסם לבעל מעשה ולאחד מבני עליה, אשר אם היה מתרמא איש שיתן לו קוויטל עם פדיון (פתקא ושם בקשות שונות, עם כסף כדרך החסידים שמושיטים לאדמורי"ם שיתפלל הצדיק עליהם) בשתיקה לא היה מחזיקו למשוגע, וחזיתי שבעניני

---

29) ראה בפרקים הבאים, ואביא פה לדוגמא אחדים מהם.

בשו"ת יהודה יעלה יור"ד תשובה י' „וע"ד המאורע באחד שראה לשוחט אחד בישוב ידוע היה מגלח את זקנו בתער, ושוב שחט לפניו כבש אחד באותו תער, ואותו פלוני שראוהו הוכיח את השוחט על פניו, ולא פנה השוחט אליו אדרבה ענהו עזות".

כן נשאל המהר"ם שיק יור"ד י"ב „ע"ד השו"ב שהיה בעל מלחמה גם היה קאנדאקטער אצל האייזן באן ומסתמא אכל טרפות וחילל שבתות".

שו"ב היה מגושם בדיוטא התחתונה, אשר לא יאומן כי יסופר ולא היה תחת רב ושאלתיו איך יסמוך על עצמו והשיב שהוא שוחט בעומד על גביו היינו שמקיים "שויתי ה' לנגדי תמיד", אפשר שלא היה מכת שעליהם אמר הנביא במרמה מאנו דעת אותי וכמעט לא נתפעל כלל אם ביררתי לו, עד אשר הודה ששחט בסכין פגום, כי הוא דבר מובן מאליו שאם עבר אדם עבירה ושנה בה נעשה לו כהיתר".

וראה זה פלא, וכמעט קשה לצייר, אבל אמת הוא שקרה לפעמים שדווקא בדור דעה שכמעט שלא היתה דוגמתה, דורו של הגאונים בעל פני יהושע, רבינו יהונתן אייבשיץ, רבינו יחזקאל לנדא, רבי יעקב עמדין ועוד ועוד, דוקא בדור ההוא היו שוחטים אינם מובהקים ואינם מומחים ורבים מהם הכשילו את בני ישראל בנבילות וטריפות, ראה למשל בשו"ת שאילת יעב"ץ שכמעט כל השאלות שנשאל בנוגע לשוחטים, כולן מספרות מהפריצות ומהקלות ראש של השוחטים בזמנו.

בתשובה קצ"ו נשאל על אחד "שחט מבלי רשות וקבלה מהרב אב"ד, והוכרז בבה"כ בידיעת הרב והקהל ששחיטתו אסורה והכלים שנתבשל בהם הבשר ההוא אסורים והשוחט לא השגיח בזה ועשה אומנות השחיטה לערך ששה חדשים אחר הכריז"... "כיון שכבר נהגו בכל תפוצות ישראל שמי שרוצה להיות שו"ב באיזה מקום שצריך ליקח קבלה מהרב אב"ד שבעיר או מדינה ואם לא עשה כן בוודאי שחיטתו אסורה... ובפרט בדורות הללו שרוב הבאים ממדינת פולניא המצויים אצל שחיטה פה" ... והביא שם בדבריו תשובות מהריב"ש מסימן תצ"ג עד סימן ת"ק... שהאריך בנדון זה בשוחטים שאינם שומעים לקול חכמים, ומסיים ואין לך כלי אין חפץ בו לא מחזיק ברכה לישראל, אך מלא עבירות ממכשיל רבים ומאכילים בשר הנאסר ברבים וממרה ע"פ בית דינו זה דבר פשוט מאוד ידוע לכל, באופן שאין תרופה למכתו של זה השוחט עז פנים וקשה עורף עד שיתירו לו הרב ובית דינו עם פו"מ שהסכימו לפסלו ולאסור שחיטתו ולדברי התוס' עכ"פ צריך להתנדות ולנהיג נידוי שלשים יום קודם שיתירו לו זה הנ"ל דבר ברור". וכן שם בתשו' קי"ג מספר מעשה תעתועים משוחט אחד שהכשיל את בני ישראל בקלות שלו כאשר תראה שם בגב"ע.

וכן שם תשובה כ"ד שנשאל מעמדין שהרב דשם אחרי ששמע מעשים נוראים על השוחט הוציא עליו איסור אולם לפי דבריו קמו "בורים וע"ה גדולים עמדו נגדי להתיר בפומבי את אשר אסרתי ... בקיץ העבר יצאה טריפה מתחת יד שוחט אחד אשר לא היה יכול לתרץ דבריו בשום אופן".. ושם עוד דברים נוראים אשר קרה לפני שתי מאות שנה.. "והנה אירע ע"י כמה מכשולים שיצאו מתחת יד הקצבים אף שקצבי ישראל המה, קלים הם כדרכם של הטבחים שותפים"..

כעין זה כתב הרב ר' ענזיל מסטרי בשו"ת מהרי"א ענזיל תשובה ח"ח ושם "והנה לפי דעתי אין למסור לשחוט לשום אדם הבא מעיר אחרת אף שיש בידו תעודה מאיזה רב מקהלות קטנות עד שיעמוד לנסיון

פלג: תקופה ביניים
בדור דעה

לפני הרב המורה במקום ההוא ויעמיד סכינו לפניו וגם יבדקהו בקצת הלכות וכן נוהגין בכל תפוצות ישראל, כי בעוה"ר בדור הזה מחבלים כרם ה' צבאות ורבים חללים מפילים תלמידים שלא הגיעו להוראה וחוצפה יסגי... ונוטלים עטרה לעצמם ליתן העדאה לשו"ב ואין עליהם שום סמיכה".

1845 מענין לראות מעמד השוחטים בשנת תר"ה, שאז בשנה ההיא התאספו כל גדולי אונגריה בעיר פאקש[30]) להתבונן על מעמד הדת ולתקן מה שנצרך תיקון, גם בנוגע לשוחטים ואז תקנו תקנה זו, „השוחט יהי' תמיד עיני הרב עליו, להשגיח על ידיעותיו והנהגותיו ועל עניני חושיו, אם לא אבד כח הרגשתו וידיעת סכין ותקונו, מזה יחויב, שהשוחט לא יוכל להיות רב ואב"ד גם אם השיג סמיכות היתר מראשי הועד וראוי להורות ולדון בכל ענינים, ועל כל זה, כל זמן עסקו בשו"ב לא יורה ולא ידין כי אם בנתינת רשות והורמנא מרב הגליל ולא יהי' כי אם כאחד משאר[31]) העם".

שני גדולי ישראל כשראו המעמד לא טוב בנוגע לשוחטים, המתיקו סוד לעשות סדרים, ורק דרך אחד מצאו לפניהם כי הרבנים אשמים בזה לפי שנתנו קבלות לשוחטים שאינם ראויים, וכמה פעמים סמכו גם שוחטים עמי־הארצים, בורים גם קלים, על כן עליהם להשגיח ולראות את מי המה סומכים לשחוט ולבדוק. הא לך איזה תקנות מה שראה לנחוץ לתקן הרב גדול הדור רבי משה שיק מחבר שו"ת מהר"ם שיק ביור"ד סימן א' נכתב לידידו גדול הדור ר' אברהם שמואל בנימין סופר אבד"ק פרעשבורג.

„בשבוע העבר איקלע לאתרן תלמידנו הרב המופלג מו"ה וואלף סופר נ"י אבד"ק סנגרוט, והעיר אותי על השערורי' בדבר השוחטים, ובודקים ואמר לי בשם פר"מ נ"י שראוי להמתיק סוד בזה, ולדעתי טוב להעיר במכתב רונדשרייבען במודעה רבה לכל איש אשר דבר ה' נגעה בלבו הדברים האלה, כבר נודע בישראל מספרן של רבותינו ז"ל שראוי להשגיח על השוחטים ובודקים בעינא פקיחא ושאין ליתן רשות לשוחט לשחוט אלא אם כן הוא יודע ספר לקרות מעצמו ורב זהירות ויראת

---

30) בנוגע לאסיפה זו — האסיפה הראשונה בארץ אונגריה — כתבתי בספרי לפלגות ישראל באונגריה דף ל"ד, ושם באות ב' תקנו תקנה זו „להסמיך לשו"ב ליתן כתב קבלה, רשות לכל אב"ד ומורה לעדתו, ואם השו"ב יסמך גם כן לאיזה פרטים להורות בצומות הגידין או וושט וכדומה, יצטרף האב"ד בעירו שני רבנים סמוכים אליו אל הסמיכה, וכל נתינת היתר הוראה וסמיכה יהי' בחנם בלי שום תשלום שכר ונטילת פרס".

31) ראה ח"ס יור"ד ג' בנוגע לשוחט שהאכיל טריפות „אלא שכתב שהוא ירא שמים שמתענה ג' ימים בכל שבוע, אומר אני, אולי לא היה מתענה היה מתכפר לו בתענית . . . אך זה טובל ושרץ בידו, א"כ מה יוסף עוד להתענות להלביש אדרת שער למען כחש, ואני אומר שאין זה האיש מכלל נאמני ישראל הנאמנים על האסורים בכלל".

שמים וישוב הדעת יתירה צריכין לבדיקת הסכין ולכל עניני שחיטה, ולזאת כל ירא דבר ה' וחרד על דברו יפחד ויעמוד מרחוק מליתן רשות לשוחט ובודק שלא יבא מכשול על ידו.. ורבתה המכשלה וכמעט פסקה חזקת כשרות מסתם ישראל וכבר נשמע כמה קלקולים משו"ב שראוי לגדור, עם כל זאת גם מקצת רבנים ידם במעל הזה, שנותנים יד לפושעים וידם פתוחה לקבל זקנים עם נערים המנוערים מן התורה ומצות ליתן לשחוט ולבדוק לכל שואל ומבקש ולא שמים אל לבם המכשלה אשר אפשר לבוא על ידיהם... ולהסיר המכשול מדרך עמינו תרהב בנפשותינו עוז לפרסם דברי רבינו המובהק בעל ת"ש ושלא ירים איש את ידו ליתן רשות לשו"ב כי אם לפי דברי התבו"ש כפי מ"ש בענין נתינת רשות לשו"ב וכפי מה שנבאר דבריו לגדור על פיהם עתה לפי הזמן.

א) צריך שיהי' יודע ספר ולקרות מעצמו יודע מקצת גמרא וכ"ש נערים[32]) ופנויים בלי אשה, וודאי אם אין חכמה אין יראה.. וידוע מי שלא למד לכל הפחות עד ששה עשר שנים לא טעם טעם תורה... ולזאת אין ליתן לנער קבלה אלא א"כ הוא עוסק בתורה לכה"פ עד ששה עשר שנים ואם לא יהי' שנה ופירש תשאר בו מקצת תורה.

ב) צריך לחקור ולבדוק אחריו אם דרכיו מתוקנים ביראת ה' ושמירת מצוותיו, ויש מראין תומה ותוכן טומאה, והולכין למקום שאין מכירין אותן ולזאת אין ליתן קבלה רק הרב בעירו ליודעיו ולמכיריו השייכים ונתונים תחת דגלו כי על פי הרוב בקי בהן במעשיהן

---

32) ראה לעיל בפ"ר שהבאתי דברי גאונים בזה, ועלי להוסיף דברי הרב ר' חיים צבי מאַנהיימער בספרו שו"ת עין הבדולח תשובה י "ובלא"ה מכוער הדבר שהקהילה נאה כזו וגם רבים רוצים שם, שיהיה שוחט נער ומשורר אחד ושרובים כאלה, הם קלי הדעת ועל הכפרים אנו מצטערים שיש להם שוחטים כאלה, אבל קהלה נאה כמות שהיא שיש להם שוחט מומחה, למה יניחו לשחוט לאחד נער קל הדעת". וכעין זה כתב השו"ת זכרון יהודה ח"ב תשובה א' בסוף דבריו "וכ"ש שלב השומע יכאב בשמעו שבא אחד מכפר וועלזן מנערים המנוערים לברך את הזבח שם במקומם, תסמר שערות אנוש הכזאת יעשה בישראל שנפשות ישראל נתונים ביד קלי הדעת על לא דבר". וזה יספר הג"ר צבי שפירא בשם אביו הג"ר שלמה אבד"ק מונקאַטש בדרכי תשובה סימן א"פ"ח, שתיקן בעירו, שלא יקבלו השובי"ם דשם ללמוד דיני שחיטה עם מי שהוא טרם יסכים הרב, ועל הרב לחקור את האיש ואת שיחו ומהותו בתורה ויש גם כשיגמרו את למודם ישאלו עוד הפעם את הרב כי היכא דלא ליפוק מיני' חורבא ומכשול לרבים. והוסיף ע"ז הרה"צ ר' צבי שפירא בספר "כתב יושר דברי אמת" (ראה להלן פ"ו) "ועל אחת כמה וכמה שצריכין בזה הרבנים להזהיר את השו"ב בעריהם שלא יהי' מסייעים לדבר עבירה, היינו לבל יתנו כתבי תעודות ובחינות לשו"ב שהוא תחת דגל רב אחר כי תצא אש והבערה ללהב ולחלק ומצאה קוצים". ראה גם להלן בפרק שלישי הערה 10 מה שהבאתי מהספר "יסוד ושורש העבודה".

ובשמועותיהן.. ולזאת אין לרב ליתן רשות למי שאינו תחת דגלו ואם על פי איזה טעם וסיבה ילך לרב אחר צריך להביא כתב תעודה מהרב שבעיר המעיד על דרכיו הנכונים וטעמו ונימוקו עמו.

ג) שידע הדינים השכיחים וגם שאינם שכיחים לשימוש ולהכיר חלקי הריאה וללמוד הספרים שנתקבלו בישראל ולא הקיצורים ושיהי' לו הרגשה דקה מן הדקה".

ושם הוא חותם מכתבו שהרב יכתוב בפירוש בכתב הקבלה שרק על אופן זה נותן לו הקבלה וצריך לבוא לפני הרב אשר הוא תחת דגלו להראות לו סכינו מידי חדש בחדשו.

ושם „ואותן הרבנים היושבים על מדין בתוך מקהלות עם ה' יתחזקו בעד תורת ה' להעמיד הדת על תילה ולעמוד בפרץ שלא למנות ולהעמיד שוחטים שאינם מתנהגים כפי דתי תורתינו ... ומנו לכם רק שוחטים הגונים ורק על ידי זה תהיו לעם קדוש".

פרק שלישי

שוחטים שקלקלו ונאסרו, דברי ריבות בין חברי דבית הכנסת. מדוע נאסרו. א) סכין פגום. ב) הוציאו טריפות מידיהם. ג) נכשלו בפריצות וזנות. ד) לא למדו, או למדו ושכחו. ה) נשותיהן אינן שומרות טהרת משפחה.

הרבנים או הדיינים מעולם הצטערו כשהגיעו אליהם ההזדמנות לאסור שוחט שבקהלתם, לפי שעל פי רוב פרצו מריבות ומדנים כשהוציאו פסקם.

כמעט בכל קהלה וקהלה ישנם אחדים השמחים לריב גם מחכים על העת להשמיעו קולם ולטעון „הלא טפלי תלויים בו" ואם הוא חטא הלא הילדים והילדות מעולם לא חטאו.

ואם תמצא בתוכם מי ששנה ופירש, הלא הוא יטען, הלא אפילו בחז"ל תמצא שחששו לטפלייה, הלא מפורש במסכת חולין דף י"ח ע"א, שרבא בר חיננא, הוציא איסור על טבח שקלקל אמנם כשהגיעו למקומו מר זוטרא ורב אשי „אמר להו ליעיינו רבנן במלתיה דתלו ביה טפלי".. ותמצא בספרי הפוסקים ובספרי שאלות ותשובות שהרבנים הביעו צערם מאלה הצועקים „טפלי תלוי ביה"[1]) והיו מי שלא חששו להם[2]), אבל

---

1) בטוב טעם ודעת תליתאי ל"ג שנשאל שם אדות שו"ב שעבר על תקיעת כף „והנה אתם חוששים לאשתו וטפלי התלויים בו, ואני חושש להרבה אנשים שיאכלו משחיטתו, ואנשים נשים וטף שלא יאכלו בשוגג באכילת איסור, ומה לנו לאשה ובנים התלויים בו, הנה דמם מידו יבוקש שהיה לו להיות ירא שמים ולעשות כמשפט התורה ואנחנו נקיים, כי הנה בימים הראשונים שהיה רוב העולם יראי השם ומבקשים האמת היה מקום להקיל בשו"ב ע"י תשובה וקבלת דברי חבירות, אף שיתכן דעושה כן מכח פרנסתו מ"מ בוודאי יהי' על השוחט מורא בשר ודם, אולי ימצאו עוד בו רעה ולא יהיה לו עזר להועיל, לא כן עתה פשעה הארץ וכו' וכל שוחט קל שבקלים מוצא לו עוזרים הוא ומשפחתו ושאר אנשים ידועים לו ורבו אוהבי שקר ומחזיקים ידי שקר, לכך בימים הללו, אין לשו"ב שום מורא בשר ודם, כי בטוח בעוזריו וכמה דרכים ימצאו לו לעזרה, לכן בזמן הזה, צריך לראות שיהיה השו"ב ירא ה' מרבים יותר מכל אשר היה לפנינו ובאיזה דבר קל יהיה מה שיהיה ראוי לדחותו מאומנתו". ראה גם להלן אות ג'.

ובשו"ת מהר"ש (ענגיל) ח"ו סימן ל"ט אות ד' „אך אחרי שכתב כת"ה כי הוא עני מדוכא ומטופל בבנים אחפש בכחא דהיתרא", וסיים שם „ויש להעבירו

רובם פחדו שלא יצליחו במלחמתם עם השוחט, ואחד מגאוני הדור הגדול ממינסק [3]) „ואני הגבר ראיתי קלקול השובי״ם בזמננו בעוה״ר, והיטיב אשר דבר בזה החתם סופר [4]) שהביא בשם רבו שאמר בדרך צחות שהמלך

עכ״פ על חודש ויקבל עליו דברי חברות ולהזהירו על להבא שאם יתברר עוד עליו איזה חטא יעבירו אותו לגמרי, ואז יש להשיבו על כנו למען פרנסת בניו הקטנים וכבר כתב מהרש״ל מובא בט״ז ק״ט דבזמן הזה א״א להעמיד הדת על תלה״. ומצא זכות לטבח שהאכיל טריפות ולפי דבריו שם באות ג׳ „א״כ בזה בוודאי דיש לדונו כמזיד ושוב היכא דא״א למתלי בשגגה ואינו מוחזק למדקדק במעשיו שוב גם בפעם הראשונה יש להעבירו״, אולם חפש למתלי בשגגה.

2) בדברי חיים א׳ יור״ד י״ג „הגם שאולי כוונתם לרחם על נפש ישראלי ועל טפיו, אולם שכן ראוי לעשות רק אני אומר שעי״ז יפרצו כל השובי״ם שבעוה״ר ראינו פרצות הדור ובכל שבוע באים מכתבים מגלילותיהם משו״ב שאינם נוהגים כשורה, ולפ״ד שזה בא מחמת שגדולי דורנו מרחמים ביותר ומחזיקים בפלפולים את הראוי לרחק ולפי דעתי יותר טוב שידחו השו״ב עם טפליו ואל ידחו כמה נפשות מישראל״, ועוד שם בד״ח ח״א יור״ד ז׳ „תוכחת מגולה לעיר שהם חסים על שו״ב הנקלה והנתעב שמאכיל טרפות ואינם חסים על נפשם היקרה שלא תתגאל במרק פיגולו״.

3) ראה דבריו בספר באר משה להגאון ירושלימסקי בקונטרס „כבוד חכמים״ סימן י״ז.

4) ראה גם ח״ס יור״ד ח׳ „אמנם מה נעשה לאחותינו, יש ביניהם בעוה״ר שורים שחורים אשר השטן מרקד בין קרניהם וכל הישרה יעקושו, אומרים למר מתוק, שמים אור לחושך ואינם חסים על נפשם ונפש עולליהם וטף ונשים״. כן התאונן הרב ר׳ יצחק צבי יונגרייז במכתבו הנדפס בספר „כתב יושר ודברי אמת״ (לא נרשמו הדפים) „כי בעוה״ר מעת שנתרבו דעות המתחדשות הרוצים לשוט באפילת הזמן בחרו לנפשם מדת הרחמנות וגם אם נודע להם שהשו״ב או החזן הוא קל שבקלים ומטמא ומטמטם לבבות ישראל רח״ל עכ״ז יערב לנפשם אם יוכלו להורות באצבע כמה קשה הרב ומתאכזר על בר ישראל אשר טפלי תלוי׳ בי׳ וכדומה ועושים חלול השם ר״ל ותומכים ידי השו״ב קלי הדעת ועי״ז חוצפא יסגי בעיקבא דמשיחא״.

ביותר הביע צערו בזה, ההגה״צ ר׳ הילל ליכטענשטיין בספרו משכיל אל דל ח״ג כ״ב פ״ה בתוך דבריו שם בנוגע לשוחט ולבעלי הרחמים ושם בהערה „ולבי הומה ומצטער על נפשות עניי הצאן כמה וכמה דלים וסחופים ולא ידעו במה נכשלו, כי יש מהמנהיגים אשר עבור רך לבבם שהמה רבנים מחזיקים לפעמים ולעמוד על ימין שוחטים, הגם שאינם ראויים משום דטפלי תלוי בהו, ואם הוא חטא בניו הקטנים מה חטאו, ואוי לרחמנות כזה והוי ואבוי לשכל המשובש כזה עליהם אני אומר מה דתנן בידים פ״ד הרי אתה כמהנאן ממון ואין אתה אלא כמפסיד נפשות, וגם הוא בעצמו ישוב אמריו לו כשיעברו עליו ימי הרעה בכף הקלע או בצער גלגול איזה בעל חי, אז במר נפשו יבכה ויאמר

זקן וכסיל לעת זקנתו עשה לו כסא של ג׳ רגלים ואחד מן הרגלים עשה מן שובי״ם שיאכילו לישראל נבילות וטרפות ח״ו ומה יעשו גדולי הדור שאין דורם דומה יפה וא״א להעמיד הדת על תלה שהשו״ב המובחר אף שהוא ירא וחרד עכ״ז קשה לו לעמוד בהנסיונות שיש לו בכל שעה שבעל השור עומד על שורו[5]) וכשיוצא טרפה מת״י הוא תולה הקלקול בהשו״ב שאינו אומן טוב״.

ב) כן תמצא כמעט בכל קהלה אנשים בעלי רחמנים וטוענים הלא נצטוונו להיות רחמנים, הלא „ורחמיו על כל מעשיו״ כתיב, ואם תפתח פיך לדבר סרה על השוחט, הלא בדברך תכה נפש ישראל לעולם, כי המדקדקים לא יאכלו יותר משחיטתו אפילו כשיזכה בדינו[6]), א״כ שב ואל תעשה עדיף.

הלא טוב טוב היה לי עתה אם לא היה מרחם עלי להחזיקני וגם הייתי ממהדורי פתחי, כי רחמנות נהפך לי לאכזריות חמה לכלות עון ולהשב פשע מה שפגמתי את נפשי בעבודה זו״.

וכעין זה כתב הגאון בספר תולדות יעקב יוסף פרשת נשא ד״ה העולה, בשם חכם אחד „כי עתה התחכם היצה״ר שלא יצטרך לילך לפתות וללכוד ברשתו כל יחיד ויחיד, רק יחיד אחד אשר רבים נכשלים בו, והוא שוחט בעיר אחת מסטרא דילי׳ המאכיל טרפות לרבים וכולם נלכדו ברשתו״.

כן בספר באר משה להג״מ ירושלימסקי בקונטרס כבוד חכמים י״ב... „וכל קרוביהם המה בעלי אגרופים וכידוע בכל מקום השובי״ם קלי הדעת יודעים איך לנקר עיני ההמון ובפרט ראשי הבריונים להיות בעזרתם בכל עת מצוא בעוה״ר ואם נמתח עליהם רק מדת הדין לא ישמע מאומה ויהי׳ מהומה בעיר כידוע המספחת הזאת שגברה בכל מושבות בני ישראל״.

5) ראה להלן בפ״ד בין התקנות שתקנו בקהלות קדושות ושם הבאתי דברי הגאון רבי יוסף שאול נתנזון מספרו שו״ת שואל ומשיב חלק קמא ספר שני תשובה מ״ח שחכם אחד קיבץ חתימות מגדולי הדור ועשו תקנה שבעת שהשו״ב מוציא ריאה לחוץ לא יעמוד בעל השור על שורו והיינו הפאחטיר, וכל מי שיש לו מגע יד באותו שור כי יש לחוש שהשו״ב ישא פנים להזובחי זבח ויקל שלא כדת כאשר נדפס ובא, זה כמה שנים.. ובקש הסכמתו על תקנה זו ראה להלן דבריו בזה, ועיין בשו״ת בית אפרים חיור״ד סימן ח׳ בסופו שמזהיר מאד שבעל השור לא יעמוד על שורו שעל הרוב המה מבלבלים דעת הבודק והנוקר ולכך תקנו בקהלות קדושות שלא יעמוד בעל השור על שורו.

6) בשו״ת בגדי כהונה להרב משולם זלמן הכהן או״ח סימן ד׳ שכתב שם ע״ז שנשאל בשוחט שיצא עליו שם רע, „על כן מי שאינו רוצה בו וחוששין מלאכול מזבחו תבא עליהם ברכה, וגם שלא יתפלל בר״ה ויוה״כ ולא יהי׳ שוחט דמתא אף שלא יצא מחזקת כשרותו לפסלו, מ״מ ראוי כל אדם לחוש לעצמו מחשש הספק... עוד הא דקיי״ל שאין מעבירין שו״ב רק על ידי עדות ברורה, היינו דוקא כשאנו דנין אם החיוב מוטל עלינו לאסור את השו״ב, אבל אם אנשים יראי

כן קרה שרבנים גדולים בעצמם פחדו לאסור שוחט מסבות שונות, היינו שיש סכנה בדבר[7], ועוברים על לא תעמוד על דם רעך[8] ועל

ה' ויראים לנפשותם שלא יתפגלו בבשר נבילה אינו בדין שיאכלו משחיטתו בע"כ ואין אדם מחויב להכניס א"ע בספק איסור בשביל לחוס על אחרים".

כן העלה הרב בעל שו"ת אוריין תליתאי סימן פ"ג, דכל מה שנשאו ונתנו הפוסקים והתשובות אימתי נפסל השו"ב לשחיטה, ומקילין דחשוד לשאר עבירות הוא נאמן לשחיטה כל זה הוא רק, אם הקהל רוצים בו וחפצים להחזיקו ופסקו כפי עיקר הדין להכשירו, אבל היכא שהקהל אינם חפצים בו כי איתרע חזקת כשרותו ואמונתו אצלם מחמת מעשיו המקולקלים אינם מחוייבים להחזיקו להבא, דשו"ב צריך להיות ירא שמים מרבים, וזהיר וזריז דאדעתא דהכי קבלוהו מתחלה, ואם כעת קלקל מעשיו, אף שמעיקר הדין לא נפסל לשו"ב, מ"מ יכולים הקהל לאמר דאדעתא דהכי לא קבלוהו להיות שו"ב קבוע אצלם".

וכעין זה כתב המחבר של הספר רוח חיים הספרדי יור"ד א' אות ה', דאם יש על השו"ב איזה רינון מעבירות שבידו אפילו עשה תשובה אין לצבור ליכנס בחשש איסור למנותו שו"ב לעיר לכתחלה כל שמוצאים שו"ב אחר כשר שהוא ת"ח וירא"ש בוודאי".

ובטוב טעם ודעת להג"ר שלמה קלוגער מהדורא תליתאי ל"ב, כתב ג"כ שהגם שמדינא מותר לאכול משחיטתו „אך בזמן הזה שנתרבה הפרצה בוודאי צריך לעשות משמרת, ושו"ב שנמצא בו קלות כל דהו ראוי להעבירו" וכעין זה כתב גם בתשובה קט"ו, ושם סימן כ"ז „דאם כי מן הדין אין לפסלו... אך בוודאי לפי האמת כדי בזיון וקצף לאכול עוד משוחט כזה, ואולי היה מזדמין לי שחיטתו הייתי טורפו בפניו, כי לפי ראות עין, האשה שהיא גיסתו לא הגידה שקר.. ע"כ לא יאכלו ממנו ולא יתגאלו ממרק פיגולו". וכן כתב כעין זה בקמא סימן י"ג ד"ה „עוד ששאלו" מי ומי יש להם דעה בקבלת השוחט . . ואם יש לאיזה יחיד טעם שאומר שאין השו"ב הזה נאמן בעיניו לסמוך עליו יכול כ"א.. לעכב.. מכ"ש בשו"ב דאיך אפשר להאכיל האדם דבר האסור לו.. נהי דהסכים עליו מתחלה מ"מ יכול אח"כ למחות אם בא בטענה המסתפק . . שדבריו מתקבלים על הלב אף אם מדינא הוא כשר מ"מ להאכיל אדם בע"כ מה דנראה לו כאיסורא א"א".

7) וראה שו"ת מהר"ש (ענגיל) ח"ה תשובה ס"ח שנשאל בשוחט שהחציף נגד הרב בעזות ושקרים, ושם „אבל עכ"פ לענין השו"ב נהי שהחציף נגד הוראת כת"ה, עכ"ז לא אוכל להסכים להעבירו, כי מקובל אנכי מאדמו"ר הגה"ק משינאווא זי"ע שמקובל מרבותיו שמי שמעביר שו"ב שלא כדת הוא מסוכן בנפשו".

8) בבית שלמה יור"ד י"ג „אמנם יען כי ממש קרוב לגדר בעדי שלא יהיה ידי בזה לפסול שו"ב לגמרי בפרט שאולי טפלי תלוי בו אע"פ שלפי חוו"ד קשה להתירו, עכ"פ כיון שאפילו לפי הצד היותר קל צריך להעבירו על חדש או שתים", וכן שם סוף תשובה ג' „ומהראוי שגם כ"ת יחוס על ר' משה הנ"ל ועל נפש ילדיו ולהחזירו לאומנתו והרי קיפוח פרנסה הוא ממש כאילו נוטלין את חייו וחיי

עוד עונשים שונים, וגדולי הדור הזהירו והזהירו את הרבנים שיזהרו מאד לדקדק ולחקור בשבע חקירות ובדיקות טרם הוציאו דינם על השוחט לקפח חייו[9]).

ב"ב.. ויש בו משום לא תעמוד על דם רעך, לכן מהראוי שכת"ה יקבל פיוס מר' משה הנ"ל וזה דרכו של ת"ח".

והגאון רבי יוסף שאול בשואל ומשיב תליתאי ח"א — ד', ושם תוכחת מוסר להרב שהיה מהיר במשפטו על השוחט, ושם „אמנם בגוף המעשה אני תמה על הרב... איך מלא לבבו להכות בשוט לשון ולהתקיים בשניהם זה שוחט השור וזה מכה איש והנה דמו ודם זרעותיו צועקים אליו לאמר למה תעשה כזאת להכות רעהו בסתר ולארוב לדמו וחוששני כי דמים בדמים נגעו וידיו מלוכלכות בדמים... הבנתי כי המחלוקת היא שלא לשם שמים, ואני העמדתי את השו"ב הנ"ל על כור בחינה ומצאתי סכינו יפה ונאה וגם בדינים דברתי עמו וראיתי כי הוא בקי ומומחה לרבים וראוי להחזירו לחזקתו כבראשונה עוד ביתר שאת ויתר עוז שלא להשיג גבולו ולא יקופח פרנסתו ויאכלו ענוים וישבעו וה' ישפות שלום".

ושם תשובה רע"ו „ע"כ אליכם אישים אקרא אל תרבו בגנות משום מעשה שהיה ודי לכם כי כבר קפחתם פרנסתו וצערתם אותו עד כה בדברי שקר וכזב אשר שמעתם מגב"ע הבדוי מלב ולמה יתחלל ש"ש על ידיכם, המעט מכם כי אנחנו לשמצה ולקלס עד כי תרבו להוסיף יגן ומכאוב, אחי הסירו שנאת חנם מכם". ושם בסוף דבריו הביא פסקו של הג"ר שלמה קלוגער וחולק עליו בתרתי.

ביותר היה הגאון ר' אהרן וואלקין רב דפינסק־קארלין פה ומליץ לשוביי"ם בספרו שו"ת זקן אהרן ראה להלן אות ג', והנני רק להביא דברים אחדים מדבריו בנוגע לשוביי"ם מספרו ח"ב יור"ד ל' „אבל בכל זאת בבואי לחתוך עליו (על השוחט שקלקל) דין תורה, את אלקים אני ירא לשפוך עליו כל חמתי ולירד לחייו לקפח פרנסתו דההוא גברא דתלוי' ביה טפלי וכל גופי מרתת להיות שוחט ולשחוט אב לבנים ובעל לאשה וחלילה לי להגאל ולטנף ידינו בדם אדם". ורק בשעה שהשו"ב הגדיש את הסאה כתב שם בתשובה ס"ח אלה הדברים, אם כה יאמר (לאסרו) יש חשש של אבידת הגוף של השו"ב ויחד עמו כמה גופין של טפלי התלויים בו לפסוק חיותם ומזונתם ואם כי יאמר (להתירו) יש חשש של איבוד נשמות לפטמם בדבר האסור ולטמטם לבותיהן על ידי מרק בשר פיגול לא ירצה לנפש הישראלי".

9) בזכרון יוסף יור"ד ט"ו בד"ה (ג) „ונ"ל דאפילו היו שני עדים כשרים הבלתי נוגעים בדבר מעידים שכן עשה, לא היה נפסל בשביל כך לשחיטה דהרי קיי"ל בטור ש"ע י"ד סימן ב' ס"ו דמומר לשאר עבירות א"צ לבדוק לו סכין וכן דעת רוב הפוסקים, זולת הרמב"ם ומש"ה כתב הב"י בש"ע שם דעתו בסתם ואח"כ דעת הרמב"ם שהכלל בידינו שכל שהלכה כמותה ועיקר, כתבה בסתם ודעת היחיד בשם י"א... ושם בד"ה כללא דמילתא דנ"ל לפשוט יותר מביעתא בכותחא דאפילו היו שני עדים כשרים מעידים עליו שכן עשה לא נעשה אפילו חשוד".

ג) כן קרה ויקרה בקהלות קטטות ומריבות אדות שוחט כשיש בקהלתו שתי כתות[10], אשר לדאבוננו על פי רוב תמצא כן שיש שתי מפלגות וכל אחת תחכה על העת למצוא דופי בחברתה, וכשמצאה, אז הוציאה כל כלי זיין למלחמה, ורבנים גדולי הדור אפילו בימי הבינים פחדו מזה.

ובשו״ת ממהר״י אדרבי סימן רפ״א ומביאו הרב חיד״א בחיים שאל ח״א סימן ל״ו, בבודק שיצאת טריפה מתחת ידו והיו עדים מעידים בדבר והשיב הרב ז״ל שהאיש שהוא בחזקת בודק יודע וכשר אין ראוי להוציאו מחזקתו ולהעבירו כי אם בראיה ברורה, ולכן מה נועיל גם כשנתקבלו העדיות בשלוניקי אם האיש הבודק אינו לפנינו כי אין חבין לאדם שלא בפניו, לכן לברר וללבן הענין ראוי לק״ק להעמיד בי״ד על כך שמה יש בו כסאות למשפט ויעידו העדים לפני הבודק הנזכר ואם יתנצל הבודק ויתן טעם מספיק לדבריו לפי ראות עיני ב״ד הרי טוב ויהיה עומד בחזקתו״.

כעין זה כתב הרשב״ץ ח״ג סימן קט״ז ״ומי שהוא מצוי אצל מצות שחיטה ובדיקת הריאה ומומחה לצבור אין ראוי לפוסלו מפני מריבה שיש לו עם מנהיג הקהל ואם פסלו ופגם בכבודו שלא כדין לא יפה עשה ובר עונשין הוא, והאיש ההוא רשאי לשחוט ולבדוק בין בשלו ובין בשל אחרים, המעכב על ידו הוא מעכב לעשות מצוה והוא בכלל הכ״ד דברים שמנדין על כבוד הרב״.

ובהרדב״ז (א) סימן ק״ו בטבח שנמצאת סירכא אחריו וקרוב הדבר שיוצאת טריפה מתחת ידו, דמ״מ אין להעביר לשוחט ולא להכריז על שאר הבשר שאין הדבר יוצא מידי ספק לעולם, ובחיים שאל סימן ל״ו שהביא דבריו הוסיף ״הא למדת שכדי לפסול לשוחט, צריך שיצא טריפה מתחת ידו וודאי בלי שום ספק, וכן מוכח מלשון הש״ס, טבח שיצאת טריפה מתחת ידו, דצריך שבאמת יצאת טרפה מתחת ידו וודאי בלי שום ספק, וכן בדין דחזקה הוא דבר גדול כידוע וכיון דהשוחט יש לו חזקת כשרות שהוא מומחה מאן מירמי ליה אם לא בדבר ברור כשמש״.

10) ראה בשו״ת בר ליואי תנינא יור״ד א׳ ושם ״ואי לדידי צייתין מהראוי היה להעביר שו״ב הנ״ל מכל וכל, אך כפי השמועה שיש לו צד המחזיקים ויוכל להיות שו״ב מן הצדדין (מרמז על מתניתין בחולין דף י״ט ע״ב השוחט מן הצדדין שחיטתו כשרה וכמובן שם הכוונה לצד הצוואר), לכן גמרתי להעבירו על ג׳ חדשים ויקבל דברי חבירות ולא ישחוט רק בעומד אחר ויתן כתב על זה כשישחט לבדו מבלעדי השו״ב השני יה״ר שחיטתו אסורה ויעברו אותו קהל ועדה מאומנתו״. ראה גם בספר משכיל אל דל מהנ״ל ובהנ״ל מגודל שנאת חנם ופירוד לבבות שמצוי בכמה מקומות ולפעמים עי״כ עבירה גורת עבירה שאם נמצא קול רינון ולעז על רב ומורה או שוחט וכת אחת מתושבי העיר רוצים להעבירו ולסלקו, הכת השנית הגם שבעניינים אחרים המה ג״כ מעם ה׳ שומרי מצוותיו עכ״ז אהבת הניצוח ולהראות שהן המה ראשו ורובו של העיר עושים לבטל עצת שכנגדו ונותנים יד לפושעים״ .

ראה נא ראה מה שכתב המהרש"ל בספרו ים של שלמה חולין פ"ז סימן ט"ז בשם הגדול ר"מ ווירזבורק[11], וז"ל המהרש"ל "כי ראה (ר"מ הנ"ל) שבעוה"ר הדור פרץ ואין כח ביד חכמים להוריד את האדם מחזקתו ולהכלימו בדבר שיש עליו פתחון פה לאמר שוגג (הייתי). אי אפשר שלא ימצא צירוף אליו ממשפחתו או מרעיו להחזיקו שלא יכנע לבו לשמוע בפרט כל דבר שהוא תמוה בעיני ההמון להכלים האדם ולביישו בפעם הראשון בלי אזהרה, ע"כ הניח הדבר להקל מדברי התלמוד, ודומה לזה כתב הרמב"ם בפרק כ"א מה"ש (טעות הדפוס שם וצריך לתקן סנהדרין ה"ה) "כבר נהגו כל בתי דיני ישראל מאחר הגמרא בכל הישיבות שמושיבין בעלי דינין ומושיבין העדים כדי לסלק המחלוקת שאין בנו כח להעמיד משפטי הדת על תלם"[12]. וכן אני אומר מאחר שכתב נמי הר"ן... שכל הדברים נידונים לפי מה כוונת האנשים לפי אונסים ופשיעותיו יראה נמי להקל בפעם ראשונה אם נראה בתקלה ולהזהירו שלא יעשה עוד". ראה בטו"ז סימן קי"ט ס"ק ט"ז שמרמז שם על הדברים הללו וכן על מה שהוסיף המהרש"ל עליהם.

כאמור אין לכחד שבגלל השוחטים פרצו מריבות ומדנים, אכן אמת ג"כ שרוב קהלות ישראל שמעו לדברי רבם ואיש לא עמד נגדו. כעין זה העיד הגר"ר שלמה קלוגער במכתבו להגר"ר מאיר א"ש[13] "הלא זה מילתא דשכיחא כמעט בכל שנה אשר שו"ב נדחה ממלאכתו על ידי מערערים כל דהו ואין איש מתחזק להיות יוצא לקראת נשק לעשות מריבה כזו, ובקהלה אחת סמוכה ללבוב ולקהלתנו ערך שמונה פרסאות בקיץ העבר שנת תר"ג העביר רב אחד השוחט דשם עבור דברים קלים[14]..

---

11) היה אחד מגדולי אוסטרייך ובני זמנו כתרוהו בכתר רבן של בני הגולה, ותמצא בסוף ספר שו"ת מהר"י ווייל תקנות ודינים ממנו בשם "נימוקי מהר"ר מנחם מירזבורק". ונזכר בספרים מפורסמים מהימים ההם, כמו מהרי"ל, מהר"י מינץ מהרי"ו ר"י ברונא וים של שלמה.

12) בספר הרמב"ם שהיה לפני מהרש"ל היו שינויים אחדים בדברי הרמב"ם הנ"ל, אכן אנכי הבאתי כפי אשר בהרמב"ם לפנינו.

13) ראה להלן פ"ה שם הבאתי בדבר הפולמוס הגדול בברדיטשוב בגלל השוחט דשם, שם הבאתי כל דברי המכתב של ר"ש קלוגער להרב ר"מ א"ש.

14) בכמה וכמה קהלות שעמדו תחת השפעות רבנים יראים ויראי ה' בעלי הבתים חרדים, נתקבלו שוחטים מומחים גדולים ויראי ה' והשפיעו על העם, והי' לפניהם דברי רש"י בספרו הפרדס "ראוי השוחט להיות ירא שמים ות"ח ורואה טריפות לעצמו ולא יחוס על הממון ולא יחמוד (לאחרים) להפסיד ממון של ישראל". וראה ג"כ בספר יסוד ושורש העבודה להרב אלכסנדר זיסקינד, שער רביעי שער הבכורות פ"ד וז"ל "גם בידעך ברור באיזה שוחט שמעשיו אינם מתוקנים כל כך, הוי זהיר מאד מלאכול משחיטתו ואף גם זאת להזהיר גם לאחרים ע"ז ובתחבולות תעשה דרך העברתו מלשחוט עוד". ושם הוא מבקש כל רבני

ואין עוזר וסומך ולא פוצה פה ומצפצף". וכעין זה כתב הרב זאב וואלף פרענקיל בספרו שו"ת „משיב כהלכה" (קראקא תרמ"ה) יור"ד א' „ומעשים בכל יום אשר מעבירים בכל קהלות ישראל שוחטים ומקבלים שוחטים אחרים במקומם, אם שאחרים יוכשרו בעיניהם ליותר אומנים ואין פוצה פה ומצפצף".

**
*

א) סכין פגום.

הראש והראשון בין החטאים שנמצאים בספרי הלכה שנכשלו בהם השוחטים, החטא הגדול ששחט בסכין פגום[5], ובמזיד[6]. ועונשו מפורש

ישראל „להטיל קנסות עצומות וחרמים גדולים על כל זובחי זבח שבכל ימות החול לא ישתו שום משקה המשכרת מלבד שבתות ויו"ט, כי בעוה"ר גדלה המכשלה הזאת", ושם „וביותר להטיל גודא רבה בשמתא וארור לבל ירום איש את ידו ליקח את המאכלת לשחוט כי אם מי שיודע ללמוד גמרא ופוסקים, והן רבים עתה עמי הארץ אשר בשחיטה עוסקים והכל שוחטים אף אם אינו מכיר צורתא דשמעתתא ואינו יודע מה קאמרי רבנן שאינו ירא כלל, כי לא עם הארץ חסיד וכל הפושט ידו ליטל חרב פיפיות בכח גברא נעשה מומחה לרבים בשחיטתו, אוי לעינים שכך רואות, ובוודאי דבר זה מוטל על גדולי הדור גאוני המדינה, בכל מה שיש בידיהם לתקן להרים מכשול מדרך עם קדוש".

ובשבט מוסר פרק ל"ו, שם מביא תפלת „יהי רצון" שעל השוחט לומר לפני השחיטה. כן תמצא בראש ספר „בית אברהם" להשוחט המפורסם מלונדון דף 13 „תפלה" שצריך השוחט לומר יום יום וזכיתי להכיר שוחטים יראים ושלמים שאמרו אלו התפלות ושאר תפלות מספרים שונים בכוונה גדולה, ראה גם בדרכי תשובה סימן א' מס"ק ע"ב ושם ס"ק פ"ד, ושם באות פ"ג „ובעוה"ר ע"ז (שוחטים קלים) יצאו כמעט מן הדת כמה קהלות בארץ לועז על ידי השוחטים ובודקים קלים שאכלו ונתפטמו בטריפות וגברו עליהם דעות זרות עד שפרקו ונאבדו מתוך הקהל הקודש". וכן הוא בד"ח.

15) או שלא בדק הסכין טרם ששחט מחמת קלות ופשוט הדבר שאם בדק הסכין ולאחר שחיטה מצא שהוא פגום, אם כי שחיטתו טרפה אבל השוחט לא חטא וקרה כן לטובים וגדולים.

מעניין מה שסיפר רבינו תם שהיה גם כן שוחט, והעיד על עצמו בספרו ספר הישר סימן ת"ז „מעשה בא לידי שבדקתי והשחזתי הסכין יפה ולאחר שחיטת התרנגול בדקתי בצפורן ולא היתה חוגרת בה, והיה לבי מגמגם עד שהצצתי בשמש לנגד עיני ונראה לי שם פגימה והראיתיו לרבי ובדק וחזר ובדק ואמר לי וודאי פגימה היא זו וטרפה". „ורבי" שמזכיר פה הוא זקנו רש"י שהיה ג"כ שוחט כמבואר בחולין י' ע"ב בד"ה „הלכתא כרב הונא", „דחיישינן לעור, ועל ידי היה מעשה והורה לי רבינו יעקב ב"ר יקר בעוף לאיסור".

שני שוחטים גדולים

במסכת חולין י"ח ע"א, ומזמן המקדש תמצא במסכת זבחים פ"ח ע"א „סכין מטרפת היתה במקדש ונמנו עליה כהנים וגנזוה", ושם ברש"י „שהיתה רכה למפגם פגימות דקות ומטרפת את הקדשים".

הרבה טעמים[16]) נאמרו על טרפה זו ואביאם לפי הסדר.

טובה של פגימה הרי מפורש בחז"ל ונשנה בכל הפוסקים, וראה בכל בו סימן ק"ז „מעשה בא לפני הר"ש ז"ל (בב"י סימן ח' מפורש „רש"י") באחד שבדק לאחר שחיטה ונראה לו שם פגימה קטנה ולא רצה לאסרו מפני שאין צפורן חוגרת בה עד כאן", ראה גם בב"י הנ"ל בד"ה „ומתוך דברי אלו" בשם או"ח.

16) דוקא, אבל אם נתן אמתלא לטעותו בפעם ראשונה אינו נאסר, ראה להלן.

17) יחיד הוא רבינו יהונתן בספר כרתי ופלתי סימן י"ח סק"ה, שהאיסור לשחוט בסכין פגום הלכה למשה מסיני הוא, והוסיף שם „ואין בו טעם כי בטעמים נותן מכשול בעוה"ר כי רבים הם אשר אין שומעים בקול הסוד ההוא" ראה להלן.

ואם שחט בסכין כשר ואחר השחיטה נמצאת פגימה ולקח השוחט את הסכין ושפשף על בשר הזרוע ועי"ז סרה הפגימה, כבר רבו הפוסקים להתיר מה ששחט, כי לפי דבריהם קבלה בידי השוחטים, שכל פגימה אף אם שפשפה כל היום לא תוסר, וממילא לא היתה פגימה גמורה, ראה בשו"ת ברית אברהם יור"ד י"ב שמקודם כתב לאסור, אולם שם באותה התשובה באות ג' הוא כותב מעשה שהיה, השוחט הראה סכינו בחזקת יפה, אולם הרב הרגיש בו פגם ולקח השוחט את הסכין ושפשף על בשר הזרוע, ולא היתה יותר פגימה והתירו מטעם שלפעמים נקרש ההשחזה מהאבן ונדבק באיזה מקום בסכין, ועי"ז מורגש כעין פגימה וע"י השפשוף הוסר הקרישה א"כ יכול להיות שמשעה שמסר הסכין בחזקת יפה עדיין לא נקרש והיה לח ולכן לא הרגיש ואח"כ נקרש ולכן מורגש.

ודע דגם הח"ס ביור"ד ט"ז הביא דעה זו, דאם נפגום הסכין בפגימה אינה יוצאת על ידי השחזות האלו והביא שם ראיה לדבריו, אכן עם כל זאת כתב על זה „רע עלי המעשה ובעיני כמאכילים טרפות", ולפי דבריו שם „אטו פגימה נאמרה למשה מסיני, עיקור ושיהוי נאמרו, וכל שיש בסכין עכבות מקום שמעכב העברת הציפורן יהי' פגימה מגוף הסכין או פליטה מדבר אחר הנדבק בסכין הכל גורם או עיקור או שיהוי". ולהלן הבאתי עוד מדבריו שם. ובשו"ת ברית אברהם להרב אברהם צבי מפיטרקוב יור"ד י"ב הנ"ל ושם בנוגע לענין זה „אם אפשר לפגימה גמורה שתעבר על ידי שפשוף ביד בכח, זה מהלכות אומנות השוחטים ואין בידם דבר ברור זה אומר בכה וזה בכה" והג"ר שלמה קלוגער בשו"ת האלף לך שלמה סימן שנ"ה שנשאל ג"כ ע"ז שם „שאלתי לשו"ב דפ"ק וכאן נשחטו למאות ולאלפים ואמרו ג"כ שעושין כן ואמרו שאם לא יעשו כן לא יוכשר אחד מני אלף והנה לדעתי שום בר שכל לא יכחיש זה לאמר שע"י העברה בבשר יתחדד הסכין ויסור הפגימה כי זה דבר נמנע". וראה גם בשו"מ ח"ג א' — קמ"ב שחכם אחד רצה להביא ראיה מזבחים פ"ח סכין שנפגם אין משחיזין אותו.. אבא שאול אומר סכין מטרפת היה במקדש ונמנו עליה וגנזוה, וברש"י שהיתה רכה לפגום פגימות דקות תמיד

א) בספר החינוך מצוה תנ"א ששם מדבר „להזהר על השחיטה", ושם „ובסכין בדוק כדי שלא נצער בעלי החיים[18]) יותר מדאי, כי התורה התירו לאדם למעלתו ליזן מהם ולכל צרכיו ולא לצערם בחנם, וכבר דברו חכמים הרבה באיסור צער בעלי חיים אם הוא איסור דאורייתא והעלו לפי המדומה שאיסור דאורייתא הוא". וכן מרמז הרמב"ן בראשית א — כ"ט.. „כי התיר הגוף בחי שאינו מדבר אחר המיתה לא הנפש עצמה וזה טעם השחיטה ומה שאמר צער בעלי חיים דאורייתא וזה ברכתנו שנברך אשר קדשנו במצותיו וצונו על השחיטה".. ראה גם בשו"ת ח"ס או"ח סוף תשובה נ"ד שמביא דבריו, וכה הביא הדעת תורה (אבל לא הביא דברי החינוך) את דברי הר"ן דחולין במשנה השוחט מן הצדדין דגם בשעת שחיטה איכא משום צער בעלי חיים.. „כיון דשחיטה בסימנין היא כי שחיט מן הצדדין וחותך מן המפרקת איכא צער בעלי חיים".

ב) טעמו של רש"י ועוד ראשונים, בחולין י', ע"א ד"ה שמא בעור „השחיטה נפגמה ונמצא שלא נשחטו הסימנים אלא נקרעו שהפגם קורע וזבחת כתיב". ונראה שגם השאלתות מצא טעם זה לסכין פגום, ראה בפרשת בהעלותך סימן קכ"ה „וסכין נמי צריכה בדיקה בטבח כיון דאית בה פגימתא ושחט לה מיטרפא, מ"ט כיון דהאי מורשא בפגימתא מבזע בזע לה הו"ל דרסה", ומה שכתב „והוי לה דרסה", מפרש הגאון מברעזאן בדע"ת סימן י"ח אות ג' שכוונתו דכל פסול דרסה היא. וכן כתב גם הר"ן בפ"ק דחולין בד"ה „איתמר השוחט בסכין".. פסולה „השחיטה שמא

ומטרפת את הקדשים וקשה היאך שחטו בסכין זה הלא כבר נטרפה בפ"ר ואסור להשחיז וע"כ דהיו משפשפין ע"ג היד, והוא הערה נפלאה אם כי לא קיבל דבריו.

ולהלכה די לנו מה שהחליטו שני גאוני הדור הדעת תורה והדרכי תשובה. בדעת תורה סימן י"ח אות י' אם כי מביא דברי הברית אברהם הנ"ל, אכן מודה שהעולם נוהגים להתיר, וסיים דבריו „ובכ"ז אין להקל רק אם חוזר ע"י שפשוף ביד הנהוג, אבל מה שהוסיפו קצת שוחטים לשפשף בעפר וכדומה ח"ו להקל והבו דלא להוסיף עלה", ושם „וא"כ בהנך כפיפות שקורין לייגליך שהוא בדוק ומנוסה שע"י שפשוף היד חוזרין לקדמותן י"ל דלכ"ע אין בהן כח לעקור הסימנים כיון שאינם עומדים בחוזק ונהפכים לכאן ולכאן", וכן בדרכי תשובה סימן י"ח אות ג' בשם כמה פוסקים שהתירו, אבל הוסיף שם דברי הרב שלמה קלוגער שדוקא אם עשה כן אחר שחיטה הראשונה אבל אם שחט הרבה ולא בדק, רק בסוף ומצא שהסכין אינו חלק לא מהני כלל השפשוף ביד אפילו מעט דחיישינן שמא היה שם פגימה וע"י שחיטות הרבה נתפשטה ואין להתיר כי אם הראשונה לבד".

18) בפמ"ג בסוף פתיחתו להלכות שחיטה כתב „טעם מצוה זו הביא האלי' רבא בשם ספר החינוך דרוב דם יוצא מצוואר כדי שיצא הדם ועוד, משום צער ב"ח ומוכח מכאן דצער ב"ח מדאורייתא . . . וכן בסכין פגום אסור משום צער ב"ח .. אמנם כבר כתבו שאין ליתן טעם על שום מצווה... אף שבקצת ספרים נמצאין טעמים עליהן אין להשגיח עליהם".

בעור הבהמה נפגמה ונמצא שלא נשחטו הסימנים אלא נקרעו שהפגם קורע וקרא וזבחת כתיב", וכה פסקו גם הפוסקים האחרונים שהפגם אינו שוחט רק נוקב וקורע.

ג) בלחם הפנים סק"ד כתב לפי דברי רבינו יהונתן אייבשיץ בספרו כרתי ופלתי סימן י"ח כרתי סק"ה "ובספר לחם הפנים נתן טעם לפגימה ע"פ סוד שמעכב הנשמה אשר בו" עיי"ש, וע"ז הוסיף הנ"ל "ושתיקתו יפה מדבורו וח"ו ליתן טעם למצות ה', וכך היה הלכה למשה מסיני", וכבר הבאתי לעיל שדעת יחיד הוא בזה שפגימה הלכה למשה מסיני הוא. ראה להלן אות ה'.

ד) בספר כל בו סימן ק"ז סוף הלכה א' מצא טעם ונרמז בתורתינו בהפסוק "לא תשחט על חמץ דם זבחי" "חמץ" בגימטריא[19]) "פגימה", ושם עוד בהפסוק ויקח את "המאכלת" לשחוט את בנו מאכלת בגימטריא שאין בה פגם".

ה) הח"ס ביור"ד ט"ו כתב שם אלה הדברים "אך מ"מ הא לענין שחיטה, אטו פגימה נאמרה למשה מסיני, עיקור ושיהוי נאמר, וכל שיש בסכין עכבות מקום שמעכב העברת הצפורן יהי' פגימה מגוף הסכין או פליטה מדבר אחר הנדבק בסכין הכל גורם או עיקור או שיהוי".

ו) בספר "השחיטה והבדיקה" לאחד מרופאי ישראל הכשרים והחשובים ד"ר יצחק דעמבא, ת"ח והגין בספרו נגד צוררי ישראל על שחיטת ישראל, האריך בספרו הנ"ל דף 240 ומסקנתו "כל מכה הבאה ע"י סכין חדה ומרוטה תפליט דם הרבה". ובאמת הדגישו חז"ל אלה הדברים באמרם בשם ר"י בר אילעי בחולין כ"ז "עד שישחוט הוורידין", וכתב בספר הנ"ל "יען כי המיתה תבא לא על ידי שחיטת סימנים כי אם הוורידים ר"ל ע"י הרקת דם ועל ידה מובנים לנו דברי חז"ל "הזהרו בוורידים כרבי יהודה", ועי"ז אנו מבינים דברי שמואל משום רבי חייא "השובר מפרקתה של בהמה קודם שתצא נפשה הרי זה מכביד את הבשר וגוזל את הבריות ומבליע דם באבריו" ובהדבורים הללו זכה לסתום פיות משטיננו ומקטריגים שונים שעמדו בזמנו לפני שרי המדינה לאסור שחיטת ישראל.

ולא ראה הרופא החשוב הזה, כי כמעט כדבריו ממש מפורש בספר של אחד מגדולי הראשונים החינוך בספרו מצוה תנ"א ושם "כי מצות השחיטה היא מאותו הטעם לפי שידוע כי מהצוואר יצא דם הגוף יותר משאר מקומות הגוף, ולכן נצטוונו לשחטו משם טרם שנאכלוהו כי משם יצא כל דמו, ולא נאכל הנפש עם הבשר", וכבר הבאתי לעיל דברי הרמב"ן

---

19) עוד רמזים בזה תמצא בספר מהר"ץ הנ"ל "ושחטתם בז"ה ר"ת "בדוק זה הסכין"", ולאחר שחיטה דכתיב בז"ה ר"ת בתר זביחה הבדיקה". ובבית אברהם דף י"ז "וזבח"ת, ר"ת "ואתה זה בשחיטה חרב תבדוק", ולאחר שחיטה היפך וזבח"ת, "תבדוק חרב בשחיטה זאת ואכלת", ושם "חליף" ר"ת "חד לא יהיה פגום".

בפירושו על התורה בפרשת בראשית אות א'—כ"ט, שכתב ג"כ כדברים האלה שהתורה אסרה לאכול הנפש היינו הדם, ראה לעיל אות א'

***

כבר כתבתי לעיל דדוקא אם שחט במזיד בסכין פגום[20]), אז אין תרופה לו, אכן אם הוא חשב שהסכין הוא טוב וכשנתנו להרב או לשוחט אחר, מצאו בו פגימה אין זה בכלל „שוחט מאכיל טרפות". ובאמת ברוב קהלות תקנו תקנה גדולה שבכל עת יעמוד שוחט על השוחט ששוחט, אחד ישחוט והשני ישגיח ושניהם יבדקו הסכין כי טובים השנים מן האחד וכן בבדיקת פנים ובדיקת חוץ[21]).

***

ב) שוחט שהוציא טרפות מתחת ידו, במזיד דוקא. וכן טבח.

שחט שהוציא טרפות מתחת ידו. ובכלל זה זלזול בבדיקת הריאה, מצאו אחריו סרכות,[22]) לא בדק הסימנים אחר השחיטה, הזיד בחמש הלכות שחיטות, שהייה, דרסה, חלדה הגרמה ועיקור, שוחט זה פסול לשחוט.

ישנם פרטים היוצאים מן הכלל הנ"ל. והמה א) שהכשיל באיסור שתקנו הגאונים, ב) הורה להתיר איסור מפורש לפי שלא ידע. ג) לא ראה סירכא, אבל הסירכא נתכשרה, שוחטים שנכשלו בהם אינם בכלל לאסרם אסור עולמות, ואבאר דברי.

---

20) ראה בד"ח יור"ד ו', „ומה שהעיד עליו השו"ב ר' ליב שרצה לשחוט בסכין והראה לו והחזיר לו עד שהשחיז הסכין, ועי"ז רוצים לפסול לרא"ל מחמת שרצה לשחוט בסכין פגום.. וכי דבר חדש הוא זה ? והלא כמה פעמים אפילו בשו"ב אומנים שמראים סכיניהם שבעיניהם בחזקת כשרות ואח"כ הרבנים מחזירים להם עד שצריך השחזה, ואני מעותי יגעתי הרבה בזה והלכתי לבית המטבחיים כמה וכמה שנים וראיתי כל מעשה השו"ב ונסיתים הרבה פעמים וידעתי כי לגדול האומנין איתרמי לפעמים שיוחזר לו הסכין עד שצריך להשחיזה, ובאמת תמהתי ע"ז מאד, ודברתי עם הרבה לומדים ולא מצאו מענה, רק שכן המנהג, עד שהאיר ה' עיני זה כמה ומצאתי להרמב"ם בהלכות יו"ט פ"ד ה"ט שכתב „מפני זה אסרו להראות סכין ביו"ט שמא תהי' פגימה ויאמר לו אסור לשחוט בה משום פגימתה וילך ויחדדנה במשחזת' עכ"ל, ומביאו הר"ן והשו"ע, הרי דאם החכם אומר שצריך להשחיז ישחיזנה כדי לשחוט בה, ואי נימא דפסול כה"ג לשחוט, למה ישחיזנה הא בלא"ה אסור הוא לשחוט, אלא וודאי בכה"ג אין מעבירין להשו"ב", ושם העיד שכן שמע וראה מרבותיו גאוני עולם.

21) ראה בספר שו"ת בית דוד לידידי הג"מ זאב וואלף לייטער שליט"א תשובה צ"ד ושם ג"כ דברים יקרים בנוגע ל„הרב — והשוחט".

22) ראה בגילוי דעת להגאון מברעזאן בפתיחתו לסימן ל"ט דסירכא מן התורה.

א) הכשיל באיסור שתקנו הגאונים איסור דרבנן[23]).

בשו"ת עבודת הגרשוני סימן ט"ו נשאל על טבח שמכר בשר שלא הודח ולא נמלח, יותר מג' ימים אחר השחיטה, ולא הגיד להקונים שלא יבשלו הבשר רק צלי אש אם יש להעבירו ואם יש להכשיר הכלים שנתבשל בהם בשר שלקחו מן הטבח הזה למפרע, והשיב שם שאין להעבירו, רק מלמדין אותו ומזהירין אותו, לפי שזלזל רק באיסור דרבנן וסמך עצמו על הריב"ש בסימן פ"ו וביותר על הרמב"ם בפ"ו מהלכות מאכלות אסורות והובא בטור יור"ד ס"ס ס"ד וז"ל "טבח שנמצא אחריו חוט או קרום מלמדין אותו ומזהירין אותו שלא יזלזל באיסורים אבל אם נמצא אחריו חלב אם הוא כשעורה מעבירין אותו" עכ"ל.

הרי לפנינו שהרמב"ם מחלק בין חלב שהוא איסור דאורייתא לבין החוטים והקרומים שאין אסורין אלא מדרבנן, א"כ מכ"ש בנידון דידן שאין איסורו אלא חומרת הגאונים עיין שם שמביא ראיות לדבריו.

ובשו"ת מהר"י בן לב ח"ב פ"ו שמחדש ג"כ דכל שהוא מדרבנן סגי בקבלת דברי חבירות, ועיין בשו"ת שואל ומשיב תליתאי ח"א — ק"ח שהביא דברי הפר"ח בסימן קי"ט שחולק על סברא זו, אולם הפרי תואר שם, סמך גם כן על סברא הנ"ל, לחלק בין דאורייתא לדרבנן, סוף סוף רוב פוסקים הקילו קצת באיסור דרבנן. ראה בשו"ת אמרי אש יור"ד ז' שנשאל על טבח שמכר בשר שלא נמלח ולא זכר דברי עבודת הגרשוני הנ"ל, עוד חטא שמכר בשר טרם נבדק הריאה גם הכשיל רבים שמכר טרפה לישראל, ופסק להעבירו ולקנסו, אבל אם הרב אב"ד — לפי שטפלי תלוי ביה — ירצה להטיב עמו "ולעמוד שוחט על גבו הסכים עמו אחרי שיעשה תשובה ולהכלימו על קלותו ולהתרות בו שאם ימצא עוד עליו מאומה רע לא יהי' לו תרופה".

נחזור לראש דבריגו מי שהוא חשוד על דרבנן אם חשוד לאיסור תורה, עיין בפתחי תשובה סק"ד דברי הגב"י ועיין בדרכי תשובה סימן א' סקי"ג, מה שהביא משו"ת נטע שעשועים סימן י"ז שמתפלא על דבריהם, והלא בדיקת ריאה הוא רק דרבנן ועכ"ז מעבירין

---

23) בשואל ומשיב מהדורא תליתאי ח"א — קצ"ב מביא דעה דבהוציא טרפה באיסור דרבנן צריך להיות ג"פ ובדאורייתא ב"פ ומסביר שם הגאון דהרי יש ספק בחזקה אי כרבי או כרשב"ג ממילא באיסור דאורייתא מחמירינן ב"פ, ובדרבנן לקולא אבל בפעם ראשונה סגי בקבלת דברי חבירות, ראה גם בשו"ת שואל ומשיב מהדורא תליתאי ח"ג תשובה צ"ו בשוחט, שאמרו לו שהשור מדוקר ע"י נכרי בכלי אומנות בין הצלעות לנקוב הכרס מחמת שההנפוח והרב צוהו לבדוק העור ולא בדק ונמכר הבשר ואח"כ ראו הנקב והוא ממש כהוציא טרפות מתחת ידו, אכן מחלק הגאון, לפי שבאמת לא הוציא טרפות רק פשע ולא בדק, מיהו זה התנצלות שוא, כל שהרב מזהירו היה צריך לשמוע אל הרב, אבל סוף כל סוף סיים שיקבל עליו דברי חברות ויבא לפני הרב ויעיין בדינו..

אותו, וכן פסק בעל צ"צ (הראשון) סימן ע"ג ובשו"ת ברית אברהם יור"ד תשובה ה' אות ד', ועי' בדעת תורה סימן ב' ס"ק י"ג שהכריע שאם יש לדונו כשוגג, יש להקל. כן מי שמזלזל בדבר שהוא רק מנהג לאסור, ראה בשו"ת תועפות ראם חיור"ד סימן א', "והרי לשיטות רוב אחרונים דכל היכא דלא נחשד רק על איסור דרבנן אין צריך אפילו קבלת דברי חבירות וכמו שמצינו מדברי הרמב"ם בפ"ז מהל' מאכלות אסורות (הנ"ל)... אבל בכאן דאפילו איסור דרבנן אין כאן רק מנהגן של ישראל שנהגו להחמיר" . . .

ואם השוחט "עבר על מנהג חומרא כגון מריטת נוצות ויצא דם וכה"ג אינו בגדר הוציא טריפה מתח"י ולא איתרע חזקתו כלל" דעת תורה סימן ב' אות ט"ז, והוסיף ע"ז (שמביא בשם הדע"ק) "ולפי"ז גם בדאיכא חמדת ממון אין לקנסו כלל" והביא ראי' לדבריו. ושם האריך בשוחט שעבר על מנהג, ומחלק בין מנהג ברור שנתפשט בכל העולם.

ושם באות י"ז בשו"ב שמיקל באיזה דבר שלא כדין מפני שנראה בעיניו בראיות להקל אף דבאמת ראיותיו דחוים ושגגה בידו, אם מקבל עליו שלא לעשות יותר כן, אין מעבירים אותו אפילו בשל תורה, וראיה מתשו' רשב"א סימן ד"ש וסימן ש"ה בדין המתיר במיעוך דגוערין ומסלקין אותו דהוי איסור תורה וסיים דמ"מ אם אינו חשוד להקל באיסורים אלא שתולה דעתו במו"מ של הלכה אע"פ שנמצא דעתו בטלה, מתרין בו שישמע דברי חבריו ואם ישמע, חוזר לכשרותו ואם לאו מסלקין אותו. עיין שם בדבריו.

ב) חורה להתיר איסור מפורש מחסרון ידיעה.

בשו"ת ערוגת הבושם לאדמו"ר הגה"צ רבינו משה ג"וו ביור"ד ה', בשוחט שיצא מכשול מתחת ידו שהורה שהחלב והגידים של צבי מותר, ואכלו את הבשר של צבי בלי ניקור כלל והכשיל רבים באכילת גיד הנשה, וכאשר נודע לקהל רצו לשלחו חנם אין כסף בלי דין ומשפט, וע"ז השיב אמו"ר שם, שאין לדמות דין זה לדין המבואר בש"ע סימן קי"ט בטבח שהוציא טרפות מתחת ידו בחזקת כשר, וכן לסימן ס"ד בטבח שנמצא אחריו חלב ובש"ע סימן קי"ט ואם כי מבואר שם בש"ך סימן קי"ט סקי"ז דאין לו התנצלות לומר שוגג הייתי, מ"מ מבואר בש"ך ס"ק ל"ג, באדם שהוא יר"ש ומדקדק במעשיו כתב בתשו' מהרי"ו (הגר"י ווייל, הבאתי כל דבריו לעיל) דאין מעבירין אותו, ושם ברמ"א סעיף י"ח שאם נוכל לומר דבטעות נעשה לו, סגי בקבלת דברי חבירות ואם כי כתב השמ"ח סימן ב' סעיף י"ט שאפילו אם נראין הדברים שהיה כשגגה ושהוא מוחזק בשאר דברים לאדם כשר... מ"מ ראוי להעבירו על חדש או שתים ולהחזירו אח"כ עפ"י קבלת זהירות ודברי חבירות עיי"ש, מ"מ נראה לי דכל הדברים הנ"ל לא נאמרו אלא במי שיצא מכשול מתחת ידו במידי דנוגע לאומנתו כגון שוחט ובודק שנכשל בעניין שחיטות ובדיקות וכן מנקר בעניני ניקור חלב, אבל בדבר שאין לו שייכות עם אומנתו כלל ולא רמיא עליו להורות בו או"ה, אין זה ענין להעבירו.. ואם כן בנידון

הנ"ל כיון שהוראה זו שהורה אין לו שייכות עם אומנות שחיטות ובדיקות של השו"ב וגם אין מקום לחשוד שעשה בשביל איזה נגיעת ממון או שאר הנאה דאתיא לו מזה אין להחמיר עליו להעבירו אפילו על זמן קט רק יתוודה ברבים בשבת קודש לאחר קריאת התורה "ויקבל עליו תענית בה"ב ושב ורפא לו".

ג) שוחט שלא ראה הסירכא, אבל הסירכא נתכשרה.

מחדש הגאון מברעזאן בדעת תורה דף ק"ח אות ס"ג (בסוף ספרו) שאם הסירכא נתכשרה, אינו נכלל בין אלו שהוציאו טרפות מידיהם והביא ראיה מיבמות פ"ט, סיפא דלא עבדה איסורא לא קנסוה, ועוד ראיות.

**
*

נשוב לראש דברינו שוחט שהוציא טרפה[24]) מתחת ידו עפ"י דין צריכים להעבירו[25]) הא לך איזה דוגמאות, משוחט ומטבח, ואם יש חימוד ממון או לא, ובפעם ראשונה ובשניה.

---

24) במזיד דוקא, ראה ב"י ק"ט בשם הריב"ש "והשיב לסלק הטבח, כדין עשית שמעשיו מוכיחים שבכוונה היה רוצה להכשיל הצבור להאכילם טריפה וכל שחשוד להאכיל איסור מיד מסלקין אותו" (חולין צ"ג) ראה שם בב"י ובש"ע סימן ק"ט ובשו"ת הרא"ש כלל כ' י"ג י"ד.

ואם הטבח שהאכיל טרפות והעבירוהו כדין, אולם לפי שאין קצב אחר בעיר אם מותר לו לעסוק במכירת בשר כשנעמוד שם כל היום משגיח, נשאל על זה הגאון בעל שואל ומשיב קמא ח"ב סימן ק"ע, והתיר לפי שהיה שעת הדחק אכן גדולי אחרונים חולקים עליו בזה ראה בדרכי תשובה סימן קי"ט אות קי"ז ומסיק שאסור לו להיות שום חלק בזביחה.

25) עם כל זאת יש מקילים אם הוא ירא שמים ויש לתלות ששגג הבאתי לעיל, וראה בפרמ"ג סימן ב' ס"ק י"א. ואם כי יש מחמירים ראה בשו"ת פרשת מרדכי יור"ד סי"א בשוחט ששחט עוף ונמצא שלא שחט כהוגן והתנצלו בעדו ששגג והביא כתב שאדם כשר הוא, אולם העלה להלכה שאין לו תקנה להיות שו"ב בשום אופן דלא שייך בנידון דידן שום טענת שגיאה, שהשגיאה גופא הוא עון ופשע. וראה בשו"ת עין הבדולח (להג"ר חיים צבי מאנהיימר) סימן י' בשוחט שבדק ואמר כשר, אבל תלמיד אחד הכניס ידו ואמר שיש יותרת באונה עליונה שדרכה לפצל והשוחט הכחישו והכשיר הבהמה והלך לדרכו ולא המתין לראות ולבסוף כן היה, כמו שאמר השוחט, אבל התלמיד טען שהחליפו הריאה ופסק הרב אלמלי ראה השוחט הריאה היה פוסק באופן אחר, אבל כאן שהבודק לא שמע ולא בדק הריאה למראה עיניו, אם כן שומעין למי שראה הריאה וסיים לפי שהשו"ב הוא נער משורר לא ישחט יותר.

הא לך כללים הנחוצים מאד טרם תוציא איסור עליו.

כאמור על הרב לחקור מאד אם באמת רצה השוחט או הטבח להכשיל את בני ישראל במאכלות אסורות.

בשו"ת בית אפרים יור"ד ה', נשאל בשוחט שאמר על בהמה שכשרה היא, אבל נמצא אחריו נגלד והצלע כנגדו נשבר, והגלד מכאן נגד הצלע, וגם הוא מתאמץ למצוא זכות להשוחט שהתוודה אח"כ, ופסק שישחט עופות ולילך כשני חדשים לבית המטבחיים לפי שתלוי טעותו בחסרון ידיעה במלאכת הבדיקה.

בשו"ת נובי"ת יור"ד ה' נשאל בשוחט חשוד לקלקל שאסרו לאכול משחיטתו, אם מותר כשבודק הסכין ונותנין לו, או אם הוי כנדר שלא לאכול משחיטתו ושם הוא משיב „בכן אם הסכימו רוב בני עירו ובפרט הלומדים להכשיר שוחט יש ביכולת בידם להכשירו רק שיודיענו מקודם על מה הם מכשירים אותו, כי לפי דברי מעלתו האכיל השוחט טרפות לישראל, בכן אם יש להם איזה טעם הגון על מה הם מכשירים אותו יודיעני ואז אדע להשיב".

הג"ר שמואל ענגיל בשו"ת מהר"ש קמא, סימן י"ז שנשאל ג"כ על טבח שזלזל בכשרות והשיב שמפורש בסימן ק"ט סעיף ט"ז שאם מעשיו מוכיחין שהיה רוצה להכשיל באכילת טרפות מסלקין אותו וכן הוא בשמ"ח סימן ב' סעיף י"ח אבל הרמ"א הצריך בירור ואם ליכא בירור שהיה מזיד אין מסלקין אותו בפ"ר אבל אם נראה שהיה מזיד לכ"ע מעבירין אותו כמפורש בתב"ש ס"ק ל"א דגם הרמ"א מודה בזה אך הש"ך בסימן ב' כתב דבסתמא לא תלינן בשגגה ובאמת מצינו כעין זה ביור"ד רל"ב דמי שעבר על שבועה אין לו לומר שוגג או אונס הייתי ראה חו"מ ל"ד ברמ"א ובמפורשים „אך לשיטת פר"ח באם יש חשש חימוד ממון מעבירין אותו בפ"ר ולדעת הפר"ת וכן הסכים הפרמ"ג דאם הוא מוחזק בכשרות אף ביש חימוד ממון אין מעבירין בפ"ר אבל באין מוחזק בכשרות אז היכי דיש חימוד ממון לכ"ע מעבירין אותו בפ"ר", ובשו"ת מילי דאבות בהשמטה לח"ג סימן ו' שנשאל בשוחט שנכשל פעמים בבדיקות הריאה גם לא הרגיש והעבירוהו על איזה שבועות והלך לנסיון וללמוד אצל שוחטים מומחים . . ופה אין לתלות שהיה אז חסרון בקיאות ועתה הוא בקי, כי היה לו קבלות רבות וגם שמש בקהלה כבר ד' שנים, רק פשיעה מיקרי שלא דקדק בדבר ושם הוא כתב אי בתרי זימנא הוי חזקה ואז אין תרופה לו, אבל אם בשלש פעמים הוי חזקה א"כ די שהעבירוהו על איזה שבועות ויקבל דברי חברות, ושם הוא מביא שיטות שונות בזה, הב"ח בחו"מ ל"ד שהחליט דהשוחט נפסל בתרי זימנא, אמנם הפר"ח החליט דבעי תלתא זימנא ולדבריו הסכים הפרמ"ג ריש הלכות שחיטה (היינו בשוחט שהחזיק בכשרות) ושם מביא דברי הרא"ש בכלל כ' — כ"ט שכתב ב' או ג' פעמים וצ"ע או ב' או ג' ולהנ"ל ניחא, וחותם דבריו כן, בפעם הראשונה אפשר לומר ששוגג היה, אבל רק מספק אנו מקבלין דבריו, ואז אנו מחמירין עליו לקבל דברי חבירות, ואם עשה שתי פעמים, אז נודע בבירור שהוא אינו שוגג אלא פושע כמבואר בביצה ט"ז בההוא סמיא, אבל עם כל זאת לא נקרא רשע, אבל בפעם שלישית נקרא רשע משא"כ בבדיקת סכין נקרא בפעם שנית רשע ובריאה בפעם שלישית.

כן מתאמץ הגאון בעל שו"ת בית שלמה ביור"ד ע"ט — פ' לעמוד לימין אביון ובדעת תורה סימן א' אות ע"ב הביא כמה וכמה תשובות על שאלות שונות בזה, הגם שנצטוונו מחז"ל (סנהדרין כ"ה) לענוש הרשע כדי רשעתו [25], אכן עלינו לדעת ברור שהיה מזיד.

כן נמנעו גדולי ישראל לקבל עדותם של קלי הדעת לאסור על ידם שוחט, קח לדוגמא דברי הרב משה נחום ירושלמסקי בשו"ת דבר משה קמא סימן צ"ח, בטבח שהעידו עליו טבחים אחרים בעיר שהאכיל טרפות, אבל הטבחים הללו המה משחקים בקוביא והביא בשם מהריב"ל דאם טבח אחד מעיד על טבח אחר הוי נוגע בעדות ובפרט בענין שלפנינו שהמה פסולים לעדות לפי שהם משחקים בקוביא, ראה בדרכי תשובה סימן קי"ט ס"ק צ"ב.

כן מחדש הגאון שו"ת גינת וורדים הספרדי יור"ד כלל א' סימן א', במקום שיש תקנה שלא ישחט שוחט אחד ולא יבדוק לבדו רק שנים וכל אחד יבדק סכינו של חבירו וכן אחר שחיטה, יש תקנה לשוחט שיצא נבלה וטרפה מתחת ידו להיות שוחט כשהשני ישגיח עליו, ועוד יותר רצה לחדש שאפילו לכתחלה יכולים לעשות תקנה כזו כדי לטהר את השוחט שנאסר לשחוט, ואם כי איזה רבנים הסכימו לו, אבל בשו"ת חקרי לב ח"א יור"ד קס"ד דחה דבריו וסיים, סוף דבר, יפה עשו הקהלות במצרים, העם ות"ח שלא שמעו היתר זה והעבירוהו מכל, וכה דחה דבריו בעל דרכי תשובה סימן קי"ט ס"ק צ'.

ואפילו המהר"ם שיק ביור"ד ז' שנשאל בשו"ב שלא מסר בדיוק לחברו מה מצא בבדיקת פנים, ולא עורר אותו שנמצא שם סירכא גדולה וכה קרה פעמיים, עכ"ז לפי שהיה סכינו יפה ועוד לא הוציאה מתחת ידו מהני קבלת דברי חבירות.

בדיקת הסימנים לאחר שחיטה.

הטילו גדולי ישראל חוב קדוש על השוחט לבדוק מיד [26] הסימנים לראות אם שחט כדין, ופרצה מחלוקה נוראה בעיר סיגעט בשנת תקצ"ח

---

25) הא לך דוגמא ממסירת נפשם של הרבנים להגן על השוחטים־חזנים, בשו"ת שואל ומשיב קמא ח"א רס"ט, תמצא עובדא זו, שוחט־חזן שהוציא טרפות מתחת ידו גם לא ידע להשיב דבר על השאלות שנשאל, כן לא הרגיש בפגימות ושכב עם אחותו בדיבוק בשר, זנה עם נכרית וסידר קידושין לאשה גרושה וזונה לכהן, שתה סתם יינם ומלגלג על האיסור והרב העבירו מאומנתו אכן הקהל נעמו להם קול זמירות ויאמרו כי הרב מחמיר, ופנו אל הגאון רבי יוסף שאול לשמוע הדין ופשיטא שהגאון הנ"ל החזיק בפסקו של הרב, כן בנוגע לחזנות אסור לו להתפלל לפני הצבור, אבל לפי שהחזן מכחיש את העד שרואה אותו עם אחותו, עכ"ז לא יקרב לעבודת ה' עד כי יעשה תשובה כהוגן ליל למקום שאין מכירין ויעשה תשובה ההוגנת שיתברר לב"ד והקהל שתשובתו כהוגן ויתפלל.

26) ראה בשו"ת שבות יעקב נ"ב שנשאל על שו"ב ששחט ולא בדק הסימנים,

בשוחט אחד ושמו משה מעיר קרעטשיניוו, אשר העידו עליו הרבה אנשים שאינו רגיל לבדוק הסימנים ופ״א שחט ואכלו מן הבשר ואחרי כן מצאו את הושט שלם וכששאלו אותו ע״ז השיב שהוא מרגיש בשעת השחיטה אם הסימנים שחוטין או לא, והרב אב״ד דעיר סיגעט רבי אלעזר ניסן טייטלבוים ועמו גדולי הדור רבי מאיר א״ש ורבי יחזקאל פאנעטה אסרו את השוחט, אולם מצא עוזרים ותומכים ושחט, ולבסוף גבר צד השוחט והרב עזב את העיר [27]).

בשו״ת שואל ומשיב ח״א, א׳ —ר״ע נשאל אברך מופלג ומוסמך נתקבל לשוחט ואירע ששחט כבש אחד ולא בדק בסימנים ואח״כ נמצא כי הושט לא נשחט והיה מחובר עם הראש ומתנצל שסמך עצמו על חותנו שהוא יבדק ושם ״הנה הדבר מבואר דאם נוכל לומר שבטעות נעשה לו, סגי בקבלת דברי חבירות ויעשה תשובה לפי ראות עיני הדיינים.. דאף מה שמתנצל השוחט דסמך על חותנו אינה התנצלות דמה ענין בדיקת הריאה לבדיקת הסימנים, הסימנים צריך ליבדק אותו השוחט ששחט, אבל לפי שהוא צעיר לימים, עוד לא נסה באלה, ע״כ אני תולה בשגגה״.

ודוקא הג״ר שלמה קלוגער שעל פי רוב החמיר מאד בשוחטים קלים [28]), עכ״ז המציא הוא חידוש נפלא בנוגע לשוחט שלא בדק הסימנים,

---

ולפי דבריו הרי הוא כמו שוחט שנזכר בחולין י״ח טבח דלא סר סכינו קמיה חכם משמתינן ליה . . . כי גם על זה אמרו חז״ל בחולין ט׳ ״אמר ר״י אמר שמואל הטבח צריך שיבדק בסימנים לאחר שחיטה וזה לא בדק בפשיעה וודאי דמעברינן ליה, וכ״כ הב״י בשם הר״ר יונה בספר שערי תשובה וז״ל ״ואשר איננו ירא, לבו לא יבין לדקדק לבדיקת הסכין כי צריך לכוון את לבו.. מלבד כי יפשע גבר מבלי יראה בבדיקת הסימנים ויותר דרכים והצדדים״..

ובשו״ת מהרי״ק שורש ל״ח ״על מה שמצאת כתוב בהלכות שחיטה מהאשכנזים, השוחט עוף צריך לבדוק בסימנים מיד קודם שיוציאנו מידו וגם נהגו לאסור אפילו בדיעבד והוא כי נראה לפענ״ד שאין שיטות ההלכות מוכיחות כן להצריך לבדוק קודם שיצא מתחת ידו וכ״ש שאין לאסור בדיעבד, שהרי דבר פשוט הוא שאין כאן בית מיחוש״, היינו שלפי דברינו שם לא רמיא על השוחט לבדוק מיד, אולם הוא בעצמו שם שורש קמ״ו האריך בזה על דברי השואל שחושש דילמא לא נשחטו הסימנים כראוי ורק על ידי פרכוס נתרחבו וע״ז רצה לבדוק מיד.. סוף סוף מנהג כשר הוא לבדוק מיד, ולהנצל מן חששות. גם חיישינן לשכחה, וכה סתמו כל הפוסקים.

27) ראה באריכות מפולמוס זה בספרי ״מצבת קודש״ ״סיגעט ופלך מארמארוש״ ניו יארק תשי״ב מדף 30 ושם גם מהפולמוס הגדול שהיה בעיר קולומיי ועוד שם בנוגע לשוחטים שנאסרו מפי הראב״ד.

28) כן תמצא בכמה שו״ת בטוב טעם ודעת, עכ״ז כשלא ראה שיש עדים נאמנים להעיד על השוחט, עמד לצדו ודיבר משפטים עם המחמירים, ראה טוב טעם ודעת קמא ח׳ לקהל קודש שרצו לאסור שוחט, אכן חפצו שאיסור זה יהי׳ על

בטוב טעם ודעת י״ב בשוחט ששחט תרנגול ונתן להשליח והלך השוחט לביתו וגם השליח הלך לו ואח״כ חזר והראה לשוחטים אחרים שהתרנגול חי וראו השוחטים שהשוחט לא פגע בסימנים. והשיב הרב, שאם השוחט לא היה שכור והוא איש תם, כשר הוא לשחוט כי שוגג היה וכמ״ש בש״ע שאם אפשר לדונו כשוגג הוא כשר, ומחדש שמה שנפסק בשוחט שהוציא טרפות במזיד אסור, דוקא בטריפות שאינו גלוי לעין כל והיה אפשר שיטעה בו אחר ויאכלנו ולא ירגיש, א״כ חשוד הוא להאכיל טריפות, אבל בטרפות הניכר לעין כל וא״א שיבא לידיו טעות א״כ לא היה דעתו להכשיל דהרי יראו ויכירו.

כן חייב השוחט לבדוק אחר השחיטה אם אין שמוטה בסימנים, ראה בש״ך סימן כ״ה והסכימו עמו הפר״ח התב״ש והפרמ״ג ואם כי הפלתי מקיל, אבל בכ״ס יור״ד י״ד מחזק דברי הש״ך ודחה דברי הפלתי ומסיק שם שהשוחט יבדק בראיה ובמשמוש יד.

טבח שזלזל בניקור, אם השאיר אחריו חלב הרי עונשו מפורש בחז״ל, אבל אם השאיר אחריו חוטים וקרומים, ראה בשו״ת מהריא״ז ענזיל סימן צ״ד שפסק להעבירו על חדש ימים ולהכריז עליו שהעבירוהו מפני שלא נזהר בניקור ואח״כ יקבל עליו דברי חבירות וזהירות יתירה. ובשו״ת יד אלעזר תשובה ק״י נשאל בטבח שמכר בשר שאינו מנוקר בחזקת מנוקר ובשר טרפה בחזקת כשר, גם חילול שבת ששתה טוטין בפרהסיא כ״פ ופסק שמעבירין אותו לגמרי ומכריזין עליו בשער בת רבים.

אבל נראה שהיו מקומות שכל קונה ניקר בעצמו, ראה במהרי״ק שורש מ׳ „טבח שהוא מוכר חתיכות של בשר בלתי מנוקרת וכתבת שלפעמים בא לידי מכשול שאין הקונים מרגישים שהחתיכה ההיא צריכה ניקור ואוכלים אותה בלי ניקור וכי היה ראוי לעשות גדר ותקון בדבר לבלתי ימכור הטבח שום בשר בלתי מנוקרת, לענ״ד נראה לי דיפה כתבת ויישר כוחך כי בוודאי כן היה ראוי לתקן ולגדור גדר כדי לעשות סיג לתורה״, ושם הביא ראיה מרש״י חולין דף צ״ג שדרך הטבחים לנקר את הבשר ושם הוא מסיים „ואף כי בזמן הזה אין המנהג כל כך ובפרט בין הצרפתים, זהו מפני שרוב פעמים האינו ישראלים משחיטים (היינו שהמה המוכרים בשר שנשחט ע״י שוחטים כשרים) ובפרט בימים הראשונים אשר לא היה הגלות רב ואז לא היה מצוי כלל שהיהודי היה שוחט בהמות ישראל רק בהמות ע״ג״. ושם הוא מפלפל בגמרא חולין ריש צ״ד שגוים רגילים

ידי רש״ק. ע״ז השיב להם „והנה מה פשעי ומה חטאתי כי דלקתם אחרי להעמיד על דעתיכם ולכפורי ידיכם בהאי גברא כמוני להיות הקולר תלוי בי ולהיות אני חייב בדמם ודם אשתו ובניו כי אם נמצא עתה בפסול כבר אבד חיותו כל ימי עולם כי שוחט אינו כמו״מ אחר דאם לא היום יהי׳ למחר, לא כן שו״ב אם נאסר פ״א אין לו עוד תקנה לעולם וא״כ אם אני אכתוב עליו איסור אני הוא היורד לחייו ומה לי ולכם ומדינא אני אינו רואה לאסרו״.

למכור בשר לישראל, ובמקום שהטבחים היו ישראלים היו גם אז הנכרים לוקחים ומוכרים לישראל.

ובשו"ת שו"מ קמ"א — רס"ח במנקר שהופשע ולא ניקר גידי הדם וחלק הפנימי והקצב מתנצל שלא בפשיעות עשה זאת ושאל וחקר אם הוא יר"ש וכמה פעמים קרה כן ואם יש בהתנצלות שלו ממש?

***

ובכלל הוציא טרפות מתחת ידי השוחט, נכלל גם כן מה שנשאל הג"ר שלמה קלוגער בשו"ת האלף לך שלמה סימן שמ"ו „אדות שוחטים שהעיד עליהם הזובחים שכמה פעמים היו שאלות על הריאה ואמרו (השוחטים) כשיתן להם בשר יכשירו אותם והשובי"ם מתנצלים דכוונתם הי' שיקחו טרחא להתאמץ להכשירם או שילכו בלילה (לשחוט) וכו' ע"ז השיב „הנה לדעתי השוחטים הללו אסורין לאכול משחיטתם ושחיטתו היתה כחתיכא דאיסורא וכמה פעמים צווחו הקדמונים שלא ליטל שכר מן הכשרות יותר מן הטריפות ואף במקום דנהגו כן היינו רק בסתר דהמנהג כן".

***

כמה פעמים לא הצליחו לקיים הדין. ראה בשו"ת שואל ומשיב קמא ח"ב תשובה ק"ע, „בקצב שמכר בשר ונודע שמכר בשר טרפה במקום כשר וכן גם בעיר לינסק מכר ג"כ בשר טרפה בחזקת כשר והעבירו אותו מאומנתו גם הכריזו עליו וגם נתן לו תשובה על חטאו אבל לא הגיע לתשובה הראוי' לחטא כזה. וכעת הקצבים אין ברצונם לשחוט כלל ומחזיקי האקציז רוצים דוקא להחזיר הקצב לעבודתו ויעמידו אצלו נאמן ומשגיח ועל פיו ימכר הקצב והקצב לא יהי' לו מגע ומשא בהבשר הכשר רק הוא יתן המעות ליקח בהמות לשחוט והבשר טרפה ישאר תחת יד הקצב ויכול למכור הרבה בשר לנכרים וקצת אנשים יראי ה' מרננים לבלתי החזר אותו כלל וכלל". וע"ז השיב „והנה אם הנאמן יהי' ביום ובלילה כל זמן שהחנות פתוח והמפתח יהי' תחת ידו וישמור היטב לבלתי היות שם ערוב מכשר וטרפה ויהי' חתום בחותמו הבשר גם המפתח ויכריזו שלא יקחו בשר רק אם יהי' הנאמן במעמד המכירה והנאמן יהי' ירא ה' מוחזק בכשרות בוודאי אין חשש כלל".

ג) פריצות וזנות. לדאבוני תמצא כמה וכמה שאלות שנשאלו גדולי הדור, אדות שוחטים שנכשלו בפריצות וזנות, ואביא פה שאלות אחדות. בחתם סופר חלק יור"ד תשובה ח'[29]), השיב על שנשאל ששו"ב וחזן זינה עם אחות אשתו וכריסה בין שיניה וכולם (הבועל האשה ואחותה) הודו לפני ב"ד וראשי הקהלה, אולם אחרי כן ביום שלאחריו רוח אחרת

---

29) ראה שם שפסק להושיב בי"ד „או להעבירו לגמרי או למועד מועדים או להצדיקו לגמרי כאשר יראו כן יעשו" לפי שהבין מדברי השואל „שיש להם שורים

עמו, שלא אמר כן אלא לפטור מקהלתו יען שאינו רוצה להיות להם ש"ץ ושוחט... וע"ז השיב הח"ס „תמהתי מאד הנמצא קהל ישראל... אשר יחפצון לשמוע קול ארי נוהם או לאכול משחיטת איש בזוי ומבוזה אשר יאמר על עצמו בפני קהל אלופי ישראל ובפני הרב אב"ד דבר מגונה כזה... כמה חצוף הוא אפילו אם יהי' האמת כדבריו האחרונים איך יהי' נאמנות לאדם אשר בשביל אמתלא קטנה כזו מבזה ומחלל עצמו כ"כ, מה יעשה אם יארע לו דבר הפסד בממונו או בכבודו או חשש קטט הלא נקל בעיניו לשקר ולכזב ולאמר על איסור מותר ועל טרפה כשר.. כזה וכזה פסול לעדות... שכל אלו חשיבי ככלב... כל זו אם נניח שדבריו האחרונים אמת ולא נכשל מעולם, מכל מקום אין הדעת סובל להעמיד בזוי כזה לפני התיבה ומכ"ש להאמינו על שחיטות ובדיקות, כל זה אמרתי אני עם לבבי לתמוה על עדת ה' אלו, אמנם מה נעשו לאחותינו יש ביניהם בעוה"ר שורים שחורים אשר השטן מרקד בין קרניהם"..

בדעת קדושים (על התבואות שור) סימן ב' — י"ח נשאל על „שו"ב שאשה אחת סיפרה עליו שדיבר עמה בחנות כמה שעות דברים מכוערים ולבסוף תבע אותה ודחתה אותו", ועוד דברים מכוערים, אולם השו"ב אמר שכ"ז עשה טרם שנתקבל לשו"ב, ראה שם.

בשו"ת משיב כהלכה יור"ד ב' „אשה אחת הוציאה על השוחט הנ"ל איך שבעת שהיתה פנויה עשה השוחט קלות ופריצות עמה והשוחט הודה שהיה עושה קלות ופריצות עמה, אך לא כדבריה, כי לפי דבריה היה פריצות וקלות יותר, בין כך ובין כך לפי דבריה לא היה חלילה שום מעשה כלל, אולם כאשר התחילו לדבר מזה בעיר, הוציאו קול עליו על דברים אחרים החמורים והוציאו קול שנחשד חלילה על הנכרית וכדומה דברים אשר לא נתנו לכתוב". קרה זאת בשנת ת"ר בערך, והתירו לשחוט לפי שלא נתבררו הדברים כראוי.

בספר זקן אהרן להרב אהרן וואלקין רב דפינסק־קארלין ח"ב יור"ד ל', נשאל מעיר לוצק בוואלין, ע"ד השו"ב שהנשים השכינות הוציאו עליו קול מכוער שראהו יוצא ונכנס לבית פרוצה וחשודה לזנות, הנה מדינא אפילו הי' בזה שני עדים כשרים שראו אותו עושה מעשה תעתועים כאלו אין לפסלו מלהיות שו"ב וגם לבדוק לו סכין א"צ כיון שאינו מומר אלא לדבר אחד.. והנה אם כי וודאי מכוער הדבר לפני שו"ב דמתא, וגם אני מרחוק הנני נרעש ונפחד לשמוע כזה על משרת בקודש שנצרך

שחורים אשר השטן מרקד בין קרניהם". אכן בנו של הכ"ס ביור"ד ד', השיב על שנשאל שמערערים על השוחט, שאשה ראתה את השוחט שחיבק ונישק את אשתו בימי נדתה והשיב למי שמאמין לה כבי תרי או האשה עצמה יש לה לחוש מכאן ולהבא שלא לאכול משחיטתו, אולם בדעת תורה סימן ב' ס"ק נ"ב חולק על פסק זה ומסיק שגם המספרת מותרת לאכול.

להיות מצויין ביר"ש שכם אחד יותר על סתם בני אדם, אבל בכ"ז בבואי לחתוך עליו דין תורה את אלקים אני ירא לשפוך עליו כל חמתי ולירד לחייו לקפח פרנסתו דההוא גברא דתלי' בי' טפלי וכל גופי מרתע בי להיות שוחט ולשחוט אב לבנים ובעל אשה על יסוד שמועות קולטות כאלו... וחלילה לנו להגאל ולטנף ידינו בדם אדם".

ושם בסימן פ"ח שהעידו על שוחט שראוהו משחק בקוביא ביום השבת עם אשת איש[30]) אז הצטרף א"ע עם האוסרים, כי באמת השו"ב הגדיש את הסאה ואין מושיע לו.

בשו"ת פרי השדה ח"א יור"ד נ"ה "בתולה אחת העידה בפני הרב על השו"ב ובפניו, כי באתה אל ביתו, שלא היה שם אדם וראתה נערה אחת שוכבת שם על הספסל מגולה עד צווארה ומצאה השו"ב ששכב עליה וכשראה אותה באה אל ביתו קם על רגליו וירד ממנה. והשו"ב הכחיש אותה לגמרי, ואם כי בש"ע יורה דעה קכ"ז פסקינן דע"א בהכחשה לאו כלום הוא, אכן פה השאלה, שהנערה סיפרה זאת מקודם להקצב והוא פרסם עובדא הנ"ל והוא מאמין לה, מה הדין אם מותר לו לימכר בשר משוחט זה?.

בשו"ת ריב"א (להרב יואל אונגאר) סימן פ"ב, נשאל בשוחט שנודע שיש לו שתי נשים ומפלפל שם אי חשוד לעריות, חשוד לשחיטה, ונודע שהג"ר אברהם יהודה הכהן רב דברגסס מסר נפשו מבלי ליתן להחזן להתפלל בימים נוראים מחשש חשד שיש לו שתי נשים, אבל זכה הרב שברגע האחרון היינו ערב ראש השנה הגיעה לעירו אשתו הראשונה שעזב אותה מבלי לגרשה ותהום כל העיר ולא התפלל.

bigamy

בשו"ת דברי חיים ח"ב יור"ד ה' נשאל מבנו הה"צ רבי יחזקאל שרגא בשו"ב שמרננים עליו ושם "ובוודאי לכ"ע בדיקת נואף אסור בלי

---

30) ועוד פריצות, ולפי דבריו שם "ד' אבות נזיקין שתיים שהן פסולי הגוף, שהוא מקלי הדת והדעת והנהגתו וגם הנהגות אנשי ביתו בקלות ופריצות... הוציא נבלות מתחת ידו ששחט איזה טלאים והוציאו בכשרות.. העיז פניו נגד הרב דמתא ולא שמע גם להתראות שהתרה בו במעמד אנשי העיר, ועוד שהיה נטפל לעוברי עבירה אלו הן הקצבים שעשו מריבה על רבם לחרפו ולגדפו ולקפח פרנסתו במכירת חמץ וסדרי קידושין עד שפרקו מעליהם עול רבם לגמרי וכמה קלקולים ומכשולים יצאו מזה, ועל כל אלה הפשעים אלו, בנה הרב.. יסודו להכריז איסור על שחיטתו ואחריו יצא הרב צירלסון לחזק דברי הרב דשם", והפעם, הוא מצטרף עמהם לאסרו, אחרי שהאריך בכל הפסולים שחשב שם, וסיים, "חובה גדולה היא לפניכם לדאוג עבור נשמתו של השו"ב ולהעבירו מאומנתו אשר באין ספק כי על ידי אומנת שחיטה יוריד שאול ולא יעל, וכל מי שרוצה לרחם עליו מחויב להעבירו, יחד עם זה לדאוג גם בעד גופו וגופות עולליו ולמצוא תחבולה ועצה לתמכו בסכום כסף שיהא ביכולתו לבסס וליסד פרנסה אחרת אשר ימצא לחמו ממנה בהיתר ולא באיסור".

עומד על גביו משום שמי שחשוד על איסור ערוה חשוד לעבור על החומרות ומנהגינו שאנו מחמירים, והיאך ניתן לאיש כזה לבדוק, ולכן בוודאי מעבירין אותו אפילו בישובים זולת מי שירצה לסכן נפשו לא כייפינן ליה".

נשאל הרב שו"ת תועפות ראם בהשמטות ליור"ד סימן ל' ושם בתוך דבריו על העדות שהעידו על השוחט שישב נגד אשה בשעה שהניקה את בנה והיתה מגולה, והשיב להתירו לפי שאין עדות שהשוחט הביט עליה ועל גופה ואפשר שהיו עיניו סגורות[31]).

בשו"ת מהרי"א (הג"ר יהודא אסאד) יור"ד סימן ו' נשאל מהרב דוד כץ ביסטריץ, "ע"ד השו"ב שיצא עליו קלא דלא פסיק על ידי נכרי אחד בקאפע־הויז שפגש את השוחט בבית זונה, ושוב חזר הנכרי ואמר שאמר רק דרך שחוק והיתל ובאמת לא כן הוא". והשיב, שפשוט הדבר שאין כאן חשש, אולם אפילו אם היו שני עדים כשרים ג"כ לא הי' אסור, לפי שלא ראו כדרך המנאפים רק שהיה בבית זונה ואין זה כי אם זלות שפתים הרחק ממך והרחק מן הכיעור.

אולם כשנשאל הג"ר שלמה קלוגער שאלות כאלה החמיר מאד, ראה בטוב טעם ודעת תליתאי ה', בשו"ב שהיה לו נערה משרתת והיא הרה לזנונים, ואמרה שהיא הרה מהשוחט, אבל השוחט מכחישה, אכן נתברר שכמה פעמים נתייחד עמה בלילה כשלא היתה אשתו בביתו, והעלה דבזמננו כל הרגיל להתייחד עם פנויה הוי מומר לדבר אחד ואין נותנין לו לשחוט, ראה ג"כ שם תשובה כ"ז. ואפילו הג"ר שמואל ענגיל שהיה בכל עת פה ומליץ יושר לשוחטים, אולם כשנשאל (ח"ה — פ"ב), "בשו"ב שהיה עליו קול רינון וכעת אמרה אשה אחת שקודם נישואין שלה אנס אותה פעם אחת וגם אחרי כן רצה לאנסה איזה פעמים ועשה עמה דברים מכוערים רק שלא גמר ביאתו מחמת צעקתה והוכרח לברוח, ובעל האשה הלז סיפר זאת להשו"ב והודה לדבריה ובכה שרצונו לעשות תשובה", אבל הוסיף שגם בעניני שחיטות הוא לא טוב, כי הראה פעם אחת סכינו לפני הרב בחזקת בדוק ומצא הרב בו פגם, והשוחט לא הרגיש גם ראה הרב שאינו בקי בהלכות כראוי, ע"ז השיב הגאון שאלמלי היה בקי בדינים היה מתירו באחד עומד על גביו, אבל כעת לא מצא שום תרופה לקל זה, כן הבאתי להלן בפ"ד אות ג' שנשאל הרב בעל שובע שמחות על שוחט קל ובין חטאיו הרבים העידו ג"כ שראו אותו מחבק ומנשק נכרית, ראה שם.

**
*

---

31) כן ראה בשו"ת בית אפרים יור"ד א' שנשאל בשוחט שיצא עליו שם רע בדבר שבערוה, אבל הקול בא מאשה פטפטנית, והשיב שאי אפשר להוציאו מחזקת כשרות ומכל שכן שהשוחט הוא בעל תורה ולא נשמע מעולם עליו דבר רע, וע"ז בדעת תורה סימן ב' — ל"ג בשוחט שהעידו עליו שהיה מוכן לזנות עם פרוצה אחת והאריך בבירור ענין זה.

ד) שוחט ששכח או לא למד, או אינו חוזר על למודו. ברמ"א סימן א' — א' מחלק בשוחט שאינו יודע הלכות שחיטה אם נטל קבלה או לא נטל מעולם[32]. אם נטל קבלה אין אנו מטריפין למפרע מה ששחט, ועיין בטו"ז שחולק עליו וכן עיין בש"ך, בכרתי ופלתי ובעוד פוסקים ובדרכי תשובה סימן הנ"ל מאות פ"ה, ואם כי הפוסקים ביררו דין זה עם כל זה יש בכל פעם מה להוסיף, לבאר בין אינו יודע הלכות שחיטה ובין אינו יודע הלכות בדיקה, ואם לא ידע להשיב על שאלה אחת או על שאלות אחדות, ועוד. בשו"ת מהרי"א יור"ד י"ז, נשאל על "שו"ב שהעידו עליו שראוהו פ"א שהטבח — ערל אחז ביד השוחט לפי שראה שאין לו כח לשחוט את השור כבד מאד והוליך והביא עמו את הסכין עד סוף השחיטה, ולא נודע הדבר עד עתה שאירע ריב לאחד מן העדים עם השוחט ולא כיחש השוחט אלא אמר שלא ידע שאסור לעשות כן, והוא באמת עם ארץ גמור והטבח — ערל הנ"ל אמר שהרבה פעמים היה מסייע כשהיה רואה בו שלא היה בו כח", והשיב להעבירו, "ולכל הפחות על משך זמן מה עד שילמוד היטב כל דיני שו"ב ויהי' נוהג בתמימות שארי הכשרים ויהי' מומחה עפ"י הנסיון".

ובשו"ת מהר"ם שיק יור"ד ו' נשאל בשוחט שאינו בקי במקצת דינים "ומענה בפיו הואיל ואין דינים אלו מצויינים אינו משים לבו עליהם.. הנה בוודאי ראוי להחמיר על השוחטים שעליהם החיוב שיהי' שגורה בפיהם וחרות בלבבם דינים של השו"ב.. ואפ"ה עיקר הדבר תלוי אם אנו רואים שהוא ירא שמים ומדקדק במעשיו".

ונשאל בשו"ת מהר"ש ח"ה סימן פ"ב "בשו"ב מלבד שיצא עליו קול רינון הראה פ"א את סכינו לפני כת"ה וראה בו פגם והשו"ב לא הרגיש גם ראה כת"ה שאינו בקי בהלכות כראוי", ופסק להעבירו, ורק מסתפק אם לאסור למפרע, וע"ז לא הסכים עם השואל "אבל השו"ב גופא אסור לשחוט ולבדוק מהיום והלאה, ואסור לאכול מבדיקתו וכמ"ש ח"ס יור"ד ח' ובדברי חיים הנ"ל".

בבית שלמה יור"ד י"ד נשאל מהגאון מברעזאן ואז בעיר פאטיק ושם "אמנם מה שהיה נראה לכ"ת שיש לערער עליו על שאינו חוזר על לימודו בדיני שחיטות, והזהירו כ"ת שיחזור היטב על דיני שחיטות.. ושלח כ"ת אחריו לבדקו ושאלו קצת דינים מדיני שחיטה ולא עלה בידו כראוי וטעה, בדין אחד אמר על אסור, מותר, ובקצת דינים אמר על מותר אסור..

---

32) ביד יוסף יור"ד סימן ד' אות ט"ו כתב דעכשיו אפילו נטל קבלה, שייך לאמר שגם בשעת נטילת קבלה לא ידע, כי על פי הרוב, סומך הרב על כתב ההודעא שנתן לו השו"ב המלמדו, וגם ע"ז אין לסמוך, כי על פי הרוב מלמדים בשכר וממהרים לשלחם כדי לבא על שכרו ואם כי כן כתב בשאילת שלום קמא סימן ט"ז סוף ד"ה "בדבר", והביאם הדרכי תשובה שם, עכ"ז חלילה להחליט ולומר שאין לסמוך על ההודעא, דאם כן לא שבקת חיי לכל בריה ומי יאכילנו בשר.

והודה שזה ג' שנים שלא חזר על לימודו כלל והזהירו כ"ת שלא ישחט עד שיחזור הדינים היטב ואז יעיין בדינו". והביא הד"מ בטור יור"ד שמצא במהרי"ל בשם מהר"ש שקבלה בידו שכל שו"ב שלא חזר על לימודו כנאמר שם אסור לאכול משחיטתו, וכן שם בבאר הגולה בשם הנ"ל דשחיטתו פסולה, וכתב שהביאו גם המהרש"ל בשו"ב שלו, ואם כי הד"מ כתב דאין להחמיר רק לכתחלה... ולא עוד אלא שנראה בעיני אף הד"מ לא הקיל בדיעבד רק בשלא חזר על לימודו בכל תקופה אבל בנ"ד אשר שלש שנים שהלך בטל ולא חזר על לימודו קרוב בעיני שגם הד"מ מודה דאף בדיעבד אין לאכול משחיטתו דקרוב לוודאי דשכח הרבה דינים.

והרי השמ"ח מחמיר אף אם טעה רק בדין אחד על אסור מותר דיש לאסור גם למפרע כמה ימים וכ"ש שאסור לאכול משחיטתו להבא.. עכ"ז מסיים... "והוא קפוח פרנסה שהוא דבר חמור מאד לזאת ישאל עוד אחד מחכמי הדור ואם יסכים עמדי... היינו להטיב עמו לשלם לו דבר קצוב כל ימי חייו לפי שהרוב לא ימצאו חפץ בו".

ושם תשובה כ"ח נשאל בשנת תרי"ט מעיר סיגט, בשו"ב מאחד הכפרים ועבר שם שוחט מומחה ומצא שאינו בקי בהרבה דינים מהלכות שחיטה, ונשאל על הכלים ששימשו בהם עד אז מבשר ששחט, וסיים לפנות אל הרב אב"ד בנוגע לכלים, אבל הוא נאסר לשחוט.

ראה באריכות בתבואות שור סימן א' מסעיף ט"ז, כן סידר דינים הללו הרב השוחט מלונדון בספרו "בית אברהם" סימן א' בפירושו בשם אדני זהב.

ה) שוחט ואשתו אינה שומרת טהרת משפחה, שוחט ואשתו הולכת בשערה בגילוי ראשה. או בנו הוא רע מעללים.

בשו"ת זקן אהרן תנינא תשובה כ"ט "ע"ד שו"ב דמחנו שעושה מעשה זמרי להכשיל בנות ישראל, והוא שנהג מנהג רע בדנפשיה, שבשביל שאשתו הראשונה היתה חלושה ולא רצו שתתעברה, עיכבה טבילתה זמן רב, ואחרי מות האשה הזאת ונשא אשה אחרת מתנהג עמה כמנהג הזה שאינה הולכת ליטבל ואם כי בכל ההנהגות מתנהג עמה כעם אשה טהורה בכל עניני קירוב וחבה וגם בחדר המטות עומדות שתי מטותיהם נוגעות זו בזו ממש, בכל זאת אינה טובלת לנדתה וממנה יראו וכן יעשו הרבה נשים כשרות, יש מהן שאינן טובלות כלל זה כמה שנים ישנן שטובלות פעם או פעמים בשנה והכל כדי להתרחק מהעיבור, ובכן שאלתו כדת מה לעשות בשו"ב זה, אם אפשר עוד להאמינו על השחיטה בשעה שהוא בעצמו מתנהג בהנהגה מוזרה כזאת ועוד הכשיל הרבים ללמד על כל הנשים לעכב טבילת מצוה ימים ושנים", על זה השיב הרב "שמעתי ותרגז בטני ולא האמנתי למשמע אזני היתכן שו"ב דמתא אשר מפתח כל עניני הכשרות מסורים בידו יפעול בעצמו לעשות מעשים כאלה...

ושאין זה מחמת חשש סכנה... ורק מפני שאין רצונו להכחיש אשתו ע"י עיבור ולידה ורוצה שתעמוד לפניו ככלה מקושטת וכדרכן של אנשי דור המבול".. וסיים דבריו „אבל בהיות שטפלי תלויים בו וגם חשש מחלוקת שאפשר לצאת מזה, ולכן כדאי לשתף מדת הרחמים ולהגיד לו חומר הדין ואם יקבל עליו לתקן דרכו ושלא יוסיף לעשות זר מעשיהו אז כדאי לוותר הפעם ויקבל עליו דברי חבירות לפני כת"ר ועוד שנים מזקני העדה ובפני כולכם יבטיח שיתקן עותתו וגם להטיל עליו שמשך שני ירחים מחויב להראות סכינו לפני כ"ת ובלא זה לא ישחט אפילו עוף ואז יסור עונו וחטאתו תכופר".

בספר נזר הקודש ושו"ת להרב משה ראזין שליט"א ביור"ד ו' נשאל בשו"ב אשר נתברר שאשתו לא טבלה לנדותה במקוה שבמקומה ולאחר ששאלו מדוע? השיבה כי טובלת היא בעיר אחרת, אשר כמובן יש בזה חשש שהשו"ב הוא בועל נדה אם כשר השו"ב הזה להיות נאמן על השחיטה והבדיקה". ומפלפל אם להעביר שוחט ע"י חשד ורינון והביא דברי הגאון בעל דברי חיים יור"ד ח"ב סימן ה', וסיים להקל אחרי שיתקן מעשיו ושתטבול במקומה. וכבר הבאתי פה כמה וכמה פוסקים בזה, גם לא דן על יסודות נחוצים, טובו של השוחט? ואם טפלי תלויים בו? ומדוע לא יחקור אם אמת דבריה? הלא יסודות הללו נחוצים מאד טרם הוציא משפטו, והלא נראה לעין כל ששקרה כי מדוע להביאה ממרחק לחמה? בשעה שיש מקוה כשרה במקומה ולעבריינים כאלה אין לחפש זכויות.

ובשו"ת רשב"ן או"ח סימן רל"ט, נשאל בשוחט ששאתו הולכת בשערה בגילוי ראש במקומות שכל אשה חרדית הולכות וראשה מכוסה, הביא דברי המחבר ביור"ד קי"ט ס"ז שפסק שם מי שהוא מפורסם באחד מעבירות שבתורה חוץ מע"א וחלול שבת בפרהסיא או שאינו מאמין בדברי חז"ל נאמן בשאר איסורים ובשל אחרים נאמן אפילו על אותו דבר לאמר מותר הוא, אכן הש"ך שם בס"ק ט"ז מסיק שזהו דוקא בחשוד, אבל מי שהוא מועד אינו נאמן לאותו דבר דכיון שאינו נאמן לאותו דבר היאך ניתן לו נאמנות שזהיר בפגימת משהו שאסרו חז"ל דמה לי באיסור פגימת משהו כיון שאינו מאמין בדברי חז"ל יאמר מה לי איסור דרבנן או איסור זה, ראה שם עוד טעם.

אגב הוא מביא שם דברי הרב נטע שורק יור"ד ס"ב שנשאל כעין זה לענין נאמנות לאשה שתעמוד על טבילת נשים וראשה פרועה, ומסיק שם שאשה ההולכת בשערה בגילוי ראש אף שעוברת על דת משה בכ"ז אין דינם כמומרת להכעיס רק מומרת לתיאבון ופשיטא שנאמנים באיסור, ושם „שאפשר שבשעת טבילתה כורכת שער ראשה בדבר שאינו חוצץ בטבילה והאמת אתו שחלילה לאמר כן על נשי הפרענקען שהמה כולם אינן גלוחי שער רק שאינן הולכות בגילוי שער שיהיו ח"ו כולם חשודות

ומומרות בעניני נדה והרבה יראים ושלמים בתוכם.. אבל הא פשיטא, אלו שהולכות בגילוי שערות ראשן שהן עוברות על דת משה.. אבל עכ"פ הנה אינן מומרות להכעיס, רק מומרות לתאבון פשיטא שנאמנים באיסורין". ואם כי הביא שם דברי הש"ך (סימן קי"ט ס"ק ט"ז) אכן הוסיף שבבכור שור סוף יבמות חולק על הש"ך "ומביא ראיות נגדו וכן מסתבר להלכה". ועיין גם בפרי השדה ח"ג קפ"ח שנשאל בשוחט שאשתו הולכת בגילוי שער אם מותרים לאכול משחיטתו.

נשאל הרב ר"י טננבוים בשו"ת נהרי אפרסמון תנינא בסימן ט"ו בשוחט שבנו הוא רע מעללים ואביו מחזיק אותו ראה שם ובתל תלפיות שנת תרנ"ג תשובות מגדולי הדור בזה. וכולם פסקו להעביר השוחט, משום מסייע ידי עוברי עבירה, לפי שהוא סמוך על שלחנו.

פרק רביעי

שוחטים שנאסרו — (המשך) —

א) חתמו או נשבעו לשמור התקנות ולא קיימו, או עברו על תקנות הגאונים. ב) שוחטים השיגו גבול שוחטים אחרים. ג) שוחטים קלים פורצי גדרים וזלזלו בקדושת שבת. ד) שוחטים גנבים או השתתפו עם גנבים או לקחו כסף להכשיר בהמות. ה) שוחטים מקבלים רבית מישראל, או עסקו במסחר, או בניהם היו קצבים. שוחטים שנענשו מה'. ו) אבדו הרגשתם. ז) ידיהם מרתתין. ח) חולים בחולי נכפה. ט) עיניהם כהו. י) שוחטים סריסים.

מאז ועד היום הזה, עמדו ועומדים גדולי ישראל על המשמר, חקקו חקים ותקנו תקנות לשמור עץ החיים, והתקנות האלה „הם כתקנות רבותינו הראשונים ואין ביד שום ב"ד לבטל תקנתם" [1]). „כי ב"ד או חכם שבעיר שגזרו ותקנו איזה תקנה מטעם ידוע להם הוי כעין גזירות י"ח דבר" [2]). „וכשם שב"ד הגדול והסנהדרין היו גזרתן ותקנתן על כל ישראל, כן כל ב"ד או חכם שבכל עיר ועיר לבני עירם כב"ד הגדול" [3]). וקרה שלפעמים עברו השובי"ם על שבועתם שנשבעו או שחתמו בכתב ידם ונשאלו גדולי ישראה מה משפט השוחטים האלה.

א) התקנה היותר חשובה והיותר נחוצה היתה שחיטות שני שוחטים [4]).

---

1) נחלת דוד סימן ג'.

2) שבת י"ג.

3) דברי הגאון מברעזאן מובא בבאר משה להרב מ"נ ירושלימסקי בקונטרס כבוד חכמים כ"א.

4) האריכו הפוסקים בשבחה. ראה בתבואות שור סימן י"ח — כ', שכל חרדים על דבר ה' עושים כן, והעיד החס"ס ביור"ד י"ג מטובה ושם בשם הפלא"ה, שבעיר פפד"מ התקינו שאפילו עופות לא ישחטו, רק אם יהי' שם שני שוחטים, וכתב ר"ש קלוגער בטוב טעם ודעת תניגא תשובה קט"ו „כי מי ראה שיהי' בעיר שוחט אחד בכל המקומות, אפילו בעיר שיש בה עשרה בעלי בתים הי' בזמננו ב' שוחטים, כי לפי פרצות הדור והעזות וודאי ראוי להיות כן, וזה תלוי לפי

אם אב ובנו נחשבים לשנים? ראה בשו"ת טוב טעם ודעת תליתאי סימן מ"ד שנוטה להקל לפי שאין במשמעות התקנה לפסול קרובים. דהרי פה התכוונו לדקדק במבינות הענין וכשר קרובים, וכן מפורש בשו"ת אוריין תליתאי סימן ל"א ל"ב. ובשו"ת הרי בשמים קצ"ה השיב בזה דאם כי מדינא נחשבין לשנים, אמנם בכ"ז אם אפשר לקבל זר שלא יהיה קרוב לשו"ב הזקן

ערך הזמן, או עכ"פ שיעשה רואה אחד שיעמוד על גבו וכל מה שיהי' ריעותא אפילו כל דהו יעשה שאלת חכם ואם לאו הוא טרפה... ואם לא תהיו נכוין בפושרין סופכם להיות נכוין בחמי חמין".

גם המהר"ם שיק ביור"ד ה' מתאמץ מבלי לבטל מנהג כשר זה, שכמה גדולי הדור כתבו גדולות על תקנה זו, ושם בשם הח"ס שקרוב הדבר שאם לא ישמרו התקנה ששחיטתן פסולה, ושכן נראה מלשון הרא"ש כלל זיין" וכו'.

והנני לבאר בקיצור שיטות הללו. מפורש בשני ספרי ראשונים ששוחט שעבר על חרם הקהל שלא ישחט רק שוחט ידוע ואם עבר ושחט אסור לאכול משחיטתו וכן הוא ברבינו ירוחם נתיב ט"ו סוף ח"א "שהטילו קהל חרם שלא ישחוט אלא טבח ידוע ועבר אחד על החרם י"א ששחיטתו אסורה", ובלשון זה תמצא בש"ע יור"ד סוף סימן א' וגדולי הדור כבעל תרומת הדשן סימן קע"ז והגר"א בהגהותיו הסכימו בטעם דהוי כאוכל בלא שחיטה כיון שהקהל אסרו השחיטה.

אבל יש פוסקים שפסקו שאפילו בלא חרם, רק יש תקנת הקהלה, ואחד עבר על תקנת הקהל, אסור שחיטתו ראה בש"ך בסימן א' סקל"ח. וכן יש דעה שלישית שאפילו בחרם לא נאסר שחיטתו, ראה כו"פ א' ל"ח, פר"ח והנוב"י יור"ד א', ושם החליט הנוב"י, שלהצבור אסור שחיטתו מצד שקבלו עליהם שלא לאכול, אבל לא השוחט, ויוכל לילך למקום אחר ושם שחיטתו כשרה. אולם במהר"ם שיק הנ"ל, הביא ראיה לדבריו, דברי תרה"ד סימן קע"ז שאינו מחלק בין חרם לסתם תקנה, ושוחט שאינו שומר התקנה מעבירין אותו, ראה ג"כ בשו"ת ברכת יוסף להר"י לנדא אבד"ק יאס יור"ד ג' שלאחר התראה שחיטתו אסורה.

ועיין דבר חדש שהמציא המחבר בנין עולם (הרב יצחק אייזיק סוואלק. וורשא תרי"א) ביור"ד ב', בשוחט שבני עירו החליטו לאסור לשום שוחט לשחוט זולת השוחט דעיר ושאם יעבור השחיטה תהי' נבלה, אם הוא השוחט בעצמו רשאי להרשות להשוחט לשחוט, ואם השחיטה כשירה? והשיב שתלי' בטעם שאסרו בני ישראל דשם לשום שוחט לשחוט, אם הקהל אסרו משום מיגדר מילתא כדי שלא יבא מי שאינו בקי ומומחה כ"כ לשחוט וודאי דבכה"ג לא מהני הרשאת השוחט דהא התקנה לא נעשית לטובת השוחט עצמו ואין הדבר תלוי בו כלל.. אכן אם אסרו לטובת השוחט כדי שלא יקופח פרנסתו וקיבלו על עצמם באיסור מלאכול בשר שנשחט זולתו ואפילו אם הוא בקי ומומחה מאד.

נשוב לדברינו, ודע דאפילו אם השוחטים עשו מדעת עצמם תקנה זו אבל חתמו בכתב ידם לשמור התקנה ועבר אחד ושחט לבדו, נמצאו אוסרים, הארכתי מזה להלן, ראה ג"כ בשו"ת בית שלמה יור"ד ג' שהרעישו על שהרהיב שוחט אחד לשחוט לבדו.

וודאי עדיף אבל מסיים כי תלוי ברצון הרב דשם וכן הכריע הרב משמרת שלום ח"ב יור"ד סימן רמ"ה אות ל"ו, שהכל תלוי בדעת הרב דמתא.

תקנה זו נתקבלה כמעט בכל הקהלות והיתה לחק עולם [4], שאסור לשוחט לשחוט או לבדוק הריאה לבד. וחתם ע"ז בשבועה, או שהקהל תקנו תקנה זו בחרם ומסבות שונות עברו עליה, ראה להלן אות ט"ו.

ב) "אסור לשוחטים להורות שום הוראה אפילו ביעא בכותחא, חוץ מדיני שו"ב או בדיקת הושט ואם יתברר ע"פ עדים כשרים שעברו ע"ז, והורו איזו שאלה חוץ מדיני שו"ב או בדיקת הושט אז גם שחיטתן אסורה" [5].

ג) "חתמו על הכתב על דעת המקום ועל דעת הרב מבלי לשחוט שום בהמה גסה או דקה עד שישלמו מקודם להרב ואם נעבור על שבועתנו תהי' שחיטת העוברים אסורה כקרבן והשבועה הוצאנו בפה" [6].

ד) "חתם על איסור אשר אסר על נפשו שלא לשחוט בגבול זה עוד. אם לא ישלם ב' זהובים בכל שבוע לקופת הקהל ופסול להיות עוד שוחט" [7].

ה) חתם על תקנה "הנני הח"מ מחוייב להמציא את עצמי אצל אדמו"ר לא פחות משתי פעמים בשנה" [8].

ו) "נשבע שלא ישחט אחד בגליל חברו שלא להפסידו ועבר אחד מהם על שבועתו ושחט" [9].

ז) "התקינו באם ח"ו ששוחט אחד יראה בחבירו דבר שאינו הגון בעניני שו"ב שיצא מתחת ידו דבר שאינו יתוקן יהי' זהיר זהיר ברוחו מלדבר בו סרה ולגלות קלונו לגבי העם, רק מחוייב לבא מיד לפני בד"צ ויאמר אנכי הרואה כזאת וכזאת עשה חבירי בלי נשיאת פנים והעלם דבר ולא תגורו כתיב, ואם לא יגיד ויודע הדבר על ידי אחרים ענוש יענש השוחט הזה המתעלם" [10].

ח) "אסור לשום שוחט לספר על ידי עצמו, או על ידי בני ביתו או על ידי גירא דיליה לשום אדם, אם יהי' ביניהם איזה פקפוק בסכינו או בדיקת של חבירו, כן לא יספרו מי ששחט ומי בדק או שאר וויכוחים

---

5) "פסק בית דין" דף ט"ז בסוף ספר "עבודת הקדש" (אראדעא תרצ"ה).

6) שו"ת ד"ח ח"א יור"ד ט"ו.

7) מחנה חיים להרב ר' חיים סופר ח"ב תשובה מ"ב.

8) שו"ת רב טובך (לבוב תרמ"ד) יור"ד פ"ח.

9) שאלה זו שאל הרב צבי הירש חיות את הח"ס ביור"ד ו' ושם רצה השואל לחדש ששחיטתו תהיה נבלה ע"פ חידוש של החוו"ד, שכל היכא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני (רמ"א חו"מ ל' באחד שנשבע שלא למכור ועבר ומכר דמכירתו בטלה) והשחיטה אינה שחיטה רק נחירה, וממילא גם כאן השחיטה טרפה, אכן הח"ס לא הסכים לו.

10) תקנת פרעשבורג בשנת תקט"ו ראה בספר אבני בית היוצר.

שהי' להם בבית המטבחיים בעניני שו"ב ואם יעברו על זה יכולים ראשי הקהלה לקנוס אותם כפי חוות דעתם"[11].

ט) תקנו לפני מאה שנה בערך בכל מדינת גליציאה ועליה חתמו כל גדולי הדור[12] שבעת השו"ב מוציא הריאה לחוץ, לא יעמוד בעל השור על שורו... כי יש לחוש שהשו"ב ישא פנים להם ויקל שלא כדת.

י) "עוד זאת עשינו, כי אסור לשום בעה"ב לדבר ולהלשין על שום אחד מהשו"ב, או לאמר ח"ו שהאכיל טרפות ואם יזדמן שאחד יעבור ע"ז, אז ג"כ ביד הקהל לקנסו ולריב את ריבו, אך אם יש לבעה"ב איזה דבר על השוחט ימסר דבריו לראש הקהל, והוא יציע הדבר לפני ראשי הקהלה והם ידונו על פי חות דעתם"[13].

י"א) "לפי שבכמה ערים היו מוכרים באותן החניות גם בשר כשר וגם בשר טרפה, אמת לא בפעם אחת, ובשעה שנמכרת זו לא נמכרת זו וקמו אנשים יראי ה' ועכבו הקריאה כדי שיתאספו לתקן את הדבר הזה ולבנות חניות רק לבשר כשר... וגם בעסק הניקור לא היו מתנהגים כראוי וגמרו היראים לאסור על עצמם אכילת בשר בהמה עד שיתקנו להיות טבח אחד מיוחד רק על בשר כשר", ראה בשואל ומשיב ח"ג ג' פ"ד וסיים הגאון "ובאמת אני רואה שיפה תקנו, ולדעתי תקנה יפה היא רק שיהי' לשם שמים ולא לקנתר וכדומה וה' יהי' בעוזרם אשר רוצים להרים מכשול".

י"ב) "חתמו או נתנו תקיעת כף שלא לשחוט בלי רשיון מהפאכטורס ונתברר שעברו על הת"כ"[14].

---

11) "פסק בית דין" נדפס בסוף ספר "עבודת הקודש" (וראדעא תרצ"ה).

12) בשו"ת בית אפרים יור"ד ח', ובשו"ת שואל ומשיב חלק ראשון ספר ב' — מ"ח, וכולם נתכוונים לדבר אחד, שעל הרוב הטבחים אם המה שם, הם מבלבלים דעת הבודק והגופה ולכך תקנו בקהלות קדושות שלא יעמוד בעל השור על שורו, וכן כתב הגדול ממינסק במכתביו בספר "באר משה" להרב מ"נ ירושלימסקי דף פ"ח ע"א, ושם "שהשו"ב המובחר אף שהוא ירא והרד, עכ"ז קשה לו לעמוד בהנסיונות שיש לו בכל שעה אם בעל השור עומד על שורו וכשיוצא טרפה מתחת ידו הוא תולה הקלקול בהשו"ב שאינו אומן טוב וכיוצא ורוב עניני השאלות שבריאה הם תלויות בשיקול הדעת". ושם מסיים הגאון רבי יוסף שאול "ואדרבה בזמננו בוודאי מהראוי לגדור שכמעט אין עיר שלא יהי' בה ריב וחמס בין השוחטים, וכל אחד עוטף כל מה שיכול לעטוף דברי בוז ונבלה על חבירו וכל מה שיכול להשניאו בעיני הפאכטיר והקצב ובני העיר עושה ובקל יש לחוש שירצה להחניף להפאכטיר ולהראות לו שהוא רוצה להכשיר וחברו שאינו אומן מטריף, וע"כ תפוג תורה והרבה המכשלה וע"כ מאד ראוי לגדור גדר ככל האמור". ראה גם לעיל בפרק שלישי שהזכרתי תקנה זו בהמשך דברינו, כן בדרכי תשובה סימן ל"ט אות כ"ו שהאריך מאד בזה.

13) "פסק בית דין" נדפס בסוף ספר "עבודת הקודש" (וראדעא תרצ"ה).

14) בשו"ת טוב טעם ודעת תליתאי סימן ל"ג ושם "הגה מדינא היה מקום

י"ג) תקנות שתיקן הג"ר שלמה קלוגער להשוחטים בברדיטשוב ובכל מקומות שהם, ראה בראש ספרו טוב טעם ודעת קמא תוצאה שניה בראש דבריו. ונשנו הדברים בספרו של הרב שלמה גאַנצפריד על שו"ב,

א) להיות רואה (משגיח) מתחלת השחיטה עד אחר הבדיקה על שאר ריעותות, ורואה אחד על הסרכות לבדה, ולהיות שם שני שולחנות אחד על שאר ריעותות ואחד על סרכות, הבודק הסירכות יהי' יושב ולא עומד.

ב) קליפות הסירכות ח"ו להיות בזריזות רק בנחת ולא לקורעה, הקולף סרכות לא יהי' מוהל כי בגודל ציפרניו לפעמים הסירכא מתחתכת לרוחבה, ואם כי במקומנו לפעמים מחלקין הסירכא לשתים ובאמצעות זה הסירכא מתקלפת היינו לאורך הסירכא רשאי לחלק אבל לרוחב הסירכא חס להזכיר לנגעה בצפרניו.

ג) גם סירכא קטנה צריכה להיות דרך קליפה ושם ראיתי (בברדיטשוב) שתופס בה והוא מנתקה והוא מכשירה ובאמת היא טרפה.

ד) הבדיקה בפושרין דוקא ולא ברוק, וחלילה לתפוס האונא בידו כדרך שראיתי שתופס בב' אצבעותיו אחת למעלה ואחת למטה והמה דחוקים בתוך האונא ומתוך זה אינו עולה בנפיחה.

ה) בדיקות הסירכות לא יהיו במהירות רק יהיו ערך בדיקות עשרה בהמות בחצי שעה. ולעשרים שעה אחת... כדי שיהי' הכל במתינות ביראת שמים . . ויאמינו לי כי פה"ק יש שוחט ובודק אחד ושמו ר' צבי והוא אומן בבדיקת הסירכות יותר מחבריו והוא שוהה בעשרים בהמות ב' שעות.

ו) לפני יו"ט חלילה לשחוט הרבה בלילות ולא ישחוט ויבדוק יותר משלשים בהמות ולא יותר.

ז) חלילה לשחוט לכל אחד בסכין יותר מעשרה בהמות. ואף בב' סכינים יתרחקו מזה במה שאפשר כי הידים נעשות חלושות, וגם יראה כל אחד סכין בין בהמה לבהמה.

ח) הבודק חייב לאמר לפושט, כאן יש סירכא וכאן יש סירכא.

ט) יראו השוחטים למעט בהליכה בשוק כמה שאפשר, ודבר לא יהי' להם עם אדם רק יהיו שונה הלכות בכל יום, ההלכות השייכים לו שיהיו שגורין בפיו.

יד) תקנה שתקנו בבוקרעשט בימי הג"ר מלבי"ם, נשאל הרב אלעזר הלוי, איש הורוויץ רב דווינא (שו"ת יד אלעזר ק"ז) כשראה הג' המלבי"ם (הרב מאיר ליבוש מלבים) „שהחל השחת ופשתה המספחת יצאו אנשים מקרבה ואנשי בלי עול מלכות שמים, ויחללו שבתות ומועדים, בשער העיר בפתח עינים, והרב רצה לגדור בעדם ולהכריחם על שמירת השבת על ידי שימנע מהם שו"ב ושאר ענינים ויקרא להשו"ב וישביעם באלה ובשבועה

להכשירו אבל אעפ"כ אין אני נמנה עמכם להצטרף להכשירו, כי הנה לא כימים ראשונים אנחנו, ולהחזיר להשוחט לאומנתו תלוי' בענין הזמן.. ולכך בזמן הזה צריך לראות שיהיה השו"ב ירא ה' מרבים יותר מכל אשר היו לפנינו ובאיזה דבר קל יהיה מה שיהיה צריך לדחות מאומנתו".

ובחרם חמור ובנדר עד"ר שאין לו התרה לבל ישחטו להעוברים הנ"ל בלא רשותו וכן עשה הסכמה ביחד עם טובי העיר וגם עשה תקנה שהשוחטים מחוייבים להראות סכין של שחיטה זל"ז קודם ואחר השחיטה וכל מי שיעבור ע"ז שחיטתו פסולה, והוא נפסל עולמות... אך בא לשם איש אחד רע מעללים ופיתה את אחד משוחטי העיר ואת השוחט אורח מיאסי שגם הוא נשבע לעבור על השבועה ולשחוט בלי גאבעלע כדי להרוס ע"ז יסודות הצדקה וכל הצטרכות הקהל וכבר עברו שבועה הפרו אלה וברית וזבחו בכל אות נפשם ועתה רצון פר"מ ורצון כבוד הרב הגאון נ"י לידע דעתי מה דין השו"ב אלו אשר עברו על השבועה ועל תקנת והסכמת הרב וטובי העיר ומה דין האיש המסית אותם לסור מאחרי ה'".

הרב הנשאל לא מצא נחת בעיקר התקנה לנקום עם אלה שחיללו שבת למנוע מהם בשר כשר[15]) ומסכים עם הרב דבוקארעשט "דהשו"ב העוברים על שבועתם פסולים לשחיטה ואין להם תקנה לחזור להכשירם זולת כאשר יכשר בעיני הרב הגאון האב"ד להורות להם דרך תשובה על העבר, או אולי אם בלבבו יבין דבר לאשורו להתיר השבועה והאלה וחכם עוקר הנדר מעיקרו".

טו) בשו"ת דובב משרים קל"א אות ג' נשאל בנוגע להתקנה שבעיר אחת ושם נתקנה התקנה שהבאתי באות א' שחיטת שני שוחטים אבל פה הוסיפו הדברים הללו "גם צריך השו"ב להראות לחבירו סכיני השחיטה מדי יום ביומו, וקרה שהקצב הקיץ את השוחט באמצע הלילה שהיתה שחיטה נחוצה מאד ושחט ובדק בעצמו. אבל התנצל שלא עבר על התקנה. יען שע"פ התקנה הוא צריך להראות לו "מדי יום ביומו" והלילה הוא שייך ליום הקדום וכבר הראה לו ביום ההוא את סכינו, ומפלפל שם, ואם כי לא קנסו בשום דבר אבל מסיים דבריו "וע"כ מהיום והלאה יהי' זהיר מזה ולא ירהיב עוז בנפשו לעבור על התקנה, רק להיות ירא וחרד לעבוד מלאכת הקודש בזהירות יתירה כפי אשר מצווה ועומד", ראה גם להלן אות י"ח.

ט"ז) דבר חדש חידשו הפוסקים בנוגע לתקנות הללו. הן הדין בש"ע סי' א' סי"א ברמ"א "ואם נתבטלה התקנה כל השוחטים בחזקת כשרות כמו בראשונה". ונולדה שאלה אם השוחטים עברו על תקנה, ואחרי כן בטלו הקהל התקנה אם צריכים לענוש את השוחטים שעברו על התקנה טרם בטלו הקהל אותה.

בדברי חיים יור"ד (א) א' נשאל על זה[16]), וחשב למצוא פתרון שאלה זו בדברי רמ"א הנ"ל שהשוחטים בחזקת כשרות כמו קודם לכן משמע אפילו אם עברו על התקנה, דאל"כ מה ישמיענו? אולם בתרומת הדשן בפסקיו

---

15) מפלפל שם אי שבועה בכתב הוי שבועה, והביא דברי רבו מרן הח"ס דכתיבה כדבור, ראה להלן הבאתי שיטות שונות בזה.

16) בני הקהלה קבלו עליהם שאם ישחטו השוחטים בלי קוויטל (פתקא ששם מקיים הנאמן שבעל הפתקא שילם הסכום מה שקצבה הקהלה) שחיטתן אסורה על כל בני הקהלה, ושם "גם אנחנו (השוחטים) מסכימים על התקנה" וחתמו בחת"י.

סימן קע"ז ושם „אשר דרשתני על ענין התקנה אשר תקנת אשתקד בכנופי' ובהסכמת המנהיג ז"ל שיחזרו השוחטים השחיטות וגם השוחטים קבלו עליהם ולא נתקיים הדבר הזה... נלענ"ד שאין איסור בשביל כך שחיטות אותם הטבחים אפילו לכתחלה... ולא דמי לצבור שהטילו חרם שלא לשחוט זולתי הטבח כדאיתא בתשובות הרא"ש (ראה לעיל) דהתם מפורש הטעם בהדיא דמשום מגדר מילתא יש כח בידם לאסור המותר, ובנ"ד כיון שלא רצו בני הקהלה לעמוד בתקנתם ומרפין ידיהם ממנה א"כ ליכא משום מג"מ ... ומה לי בטלוה בסוף, ומה לי לא קבלוה מעיקרא וכה"ג כתב ראבי"ה ותשוב' שבמרדכי פ"ק דב"ב". ושם בד"ה . . „וא"כ לפי"ז שפיר יש מקום לומר שאפילו שו"ב שעבר למפרע מ"מ כשר לאחר שביטלו התקנה ולא מיקרי חשוד רק מטעם קנס אבל לא מדינא ובח"ס יור"ד י"ג נראה מדבריו באם השו"ב עברו התקנה לא מהני מה שנתבטלה התקנה ונשארו פסולים ולא החליט הדבר" . . . אבל כפי הד"ח . . . „כי כן יראה דעת הרמ"א ואחרונים התב"ש, הפר"ח והנוב"י". ראה בדעת תורה א' סימן נ"ו שהאריך בזה ולפי דבריו חלילה לחשוב ששו"ב שעובר על תקנה, מותר לו לשחוט אם ביטלו הקהל התקנה אחרי כן, הרי סוף כל סוף הוא שחט באיסור.

יז) שוחטים שעברו על תקנת הגאונים. מיום שנחלקו היהודים באונגריה לשתי מפלגות, להיראים שנקראו אורתודוקסים ולריפורמים או לשטאטוס קוא, מאז עמדו גדולי הדור על המשמר לאסור את השוחטים שעזבו את הקהלות של היראים ודבקו בהריפורמים או בקהלות שטאטוס קוא[17], הגם שאחרי כן התחרטו על מעשיהם לא נתקבלו להשתמש בקהלות של היראים, כמעט בכל ספרי שו"ת של חכמי אונגריא שנתחברו אחר שנת תר"ל עד היום הזה, תמצא פסקים בזה, והשתמשו בדברי חז"ל[18]) „כהנים ששמשו בביית חוניו לא ישמשו במקדש שבירושלים", ונאסרו בכל מיני איסורים[19]).

ונשאל הרב בעל שו"ת לבושי מרדכי יור"ד ג', בשוחט שלא שימש אצלם, רק שלח מכתב בקשה אל קהל שטאַטוסקוואו לקבל אותו לשוחט בקהלתם אבל מסבות שונות לא נתקבל מה דינו, על זאת השיב המחבר „והנה בוודאי השו"ב שעשה כן בפועל ראוי להעבירו כמו שכתב בשו"ת

---

17) הארכתי בספרי „לפלגות ישראל באונגריה", מהפרוד הנ"ל לכל פרטיו ופרטי פרטיו.

18) מנחות ק"ט ע"א.

19) ראה בשו"ת ערוגת הבושם חלק יור"ד כמה תשובות וכן בספר „כתבי קודש" ראה להלן בפ"ו, בתוך מכתבו של הרב מרדכי אליעזר מוואראנוב. „וכל שוחט בעת שנשכר לנעאלאגים נתבטלה הקבלה שהיה, והו"ל כשוחט ששוחט בלי קבלה ושחיטתו גבלה כדעת השמלה חדשה סימן א' סעיף כ"ד", ושם בדף נ"ג, כששמע הרב מגחם סג"ל פאלאק, שהשו"ב שקיבל ממנו קבלה, הלך לקהלה אחת שעזבה את אגודת האורתודוקסים אז „הוא הודיע כי הקבלה שנתן לו מכבר היא בטלה ומבוטלת".

מהר"ם שיק, אבל בנדון דידן שלא נודע רק רצונו ואפשר שלא היה עושה כן בפועל ולא בא מכשול לרגליו ודי שיקבל עליו דברי חבירות".

נשאל הרב ר"מ בריסק בשו"ת מהר"ם בריסק סימן ד', במנקר ששלח כתב בקשה לכת הריפורמים[20], אבל לא נתקבל וגם הוא יצא לחלק בין אם שימש שם בפועל או רק רצה, ומצא לו זכות אם הוא יר"ש ועליו לקבל תשובה על מחשבתו שחשב, ואם כי בשמ"ח סימן ב'-י"ח הכריע שאפילו לא עשה רק נתברר שרצה לעשות נגד הדין דינו כאלו עשה, אכן המחבר הנ"ל סיים דבריו "וא"כ לפי ראות מעכ"ת האיש הזה שאנו דנין עליו, הוא ירא שמים די לקנסו באיזה קנס וישאר על משמרתו".

כן נשאל הרב ר' דוד שפרבר בשו"ת אפרקסתא דעניא תשובה ע"א בשוחט ששימש שנים רבות בקהל יראים, אולם מחמת איזה חשד סלקוהו בפיוס ממון וקבע דירתו בעיר שיש בה גם קהלה אחרת ובתחלה הסתפח גם לקהל יראים ועשה לו חנות ואח"כ יצא קול שרוצה להיות שו"ב אצל הכת ההיא ואם כי הבטיח לידידיו שהקול שקר, אולם לא עברו ימים רבים והשוחט נתקבל שם אצל הריפורמים לשוחט ובודק ונשאל מה הדין עם הכלים של בני ישראל מהקהלה ששחט אצלם טרם עזבם, אם לאסור למפרע.

והביא שם דברי הש"ח סימן ב'-י"ח ושם בתבו"ש, שנתברר על שוחט שרצה לעשות תקלה ולא עשה שדינו כעשה, כביור"ד סימן קי"ט סט"ז בשם תשובות הרא"ש בטבח שמעשיו מוכיחים שהיה רוצה להכשיל הצבור כו' כגון שחתך הסרכות מסלקים אותו, ועיין שם בהערה שמחזק פסק הנ"ל ולסלקו על שרצה לילך להעדה הנזכרת.

ושם בתשובה קנ"ח נשאל בשו"ב שבשעת המלחמה רצה ליפטר עצמו מצבא ולפיכך הוכרח לקבל משרת שו"ב, ולא מצא רק בקהל שטאַטוסקוואו ואחרי המלחמה כשגמרו קהלתו הנ"ל ליכנס בברית האורתודוקסים, אבל בכל מאורעות כאלה היה התנאי שישלחו כל כלי קודש שלהם ששימשו בעת שהיו שטאַטוסקוואָ, ונשאלו כדת מה לעשות בשוחט זה שקיבל המשרה מטעם להציל נפשו מלילך למלחמה, וישבו ב"ד על זה ושמעו הטענות ופסקו שיקבל דברי חבירות וישאר על משמרתו בתור שו"ב אורתודוקסי.

כן נשאל הרב רא"י גליק בשו"ת יד יצחק ח"ב כ"ח, בשוחט שסידר קידושין לאשה מכת ההיא מבלי דעת חומר האיסור, וצוה הרב לסלקו על זמן מה.

כן פסק הרב ר' דוד שפרבר בשו"ת אפרקסתא דעניא סימן י"ט, שלא להתיר לשוחט בבית המטבחיים של קהלת שטאַטוסקוואו בשעה שהשו"ב שלהם היה חולה, ומביא בפסקו דברי הגאון רבי אברהם יצחק גליק

---

20) אפשר שאחדים מקוראי הנכבדים יתפלאו מדוע מצאו הריפורמים חפץ בשוחטים מקהלות אורתודוקסים? על זה אשוב, כי מצאו, תשעים למאה התאמצו דוקא לקבל שוחטים יריאים ואכלו לפי דעתיהם דוקא בשר כשר, ראה באריכות בספרי "טויזנט יאר אידיש לעבען אין אונגארן".

הנ"ל ושם „שזה חמור מאד בעיני שרידי עם ה' ומי שמסייע ידם אפילו בדבר קטן נקרא פורץ גדר גדול שגדרו חכמי הזמן וכ"ש ענין קידושין וכן כ"ש ענין השחיטה"[21]).

ממילא — אחרי דברי הגאונים הנ"ל — הפריז מאד על המדה הכותב בהפרדס שנת תשי"ג בחודש אייר סימן מ"ח על השאלה „אם מותר לשו"ב לשחוט בשביל קצבים שאינם חשים לבדיקת הריאה", כי לפי דבריו שם „השוחט נתמנה לשו"ב בקהלת יראים וגם בקהלות החפשיים", פלא לפלפל בזה, אחרי שגדולי ישראל אסרו בפומבי דבר זה וכעין זה וכנראה שהכותב שם לא זכה להבין יסודות של היראים ותקנותיהם.

עיין גם בפרק ראשון שהבאתי תקנות שונות שהתנו עם השוחט כשנתנו לו קבלה, ועיין גם בשו"ת כ"ס יור"ד א' שנשאל בנוגע להתקנה שתקנו שלא לשחוט שום שוחט בלי הסכמת הרב אב"ד וכבר כתבתי לעיל מתקנה זו.

נשאל הגאון בעל בית יצחק (ח"ב יור"ד נ"ג) מהרב דק"ק יאשניצע בשוחט שנתן כתב בעת שנתגלה ריב גדול בין הצדיקים, שמקצתם נטו לצד אחד, ושו"ב נטה לצד השני והרע זאת בעיני מקצת מהעיר ונתן השו"ב כתב בזה הלשון, „הנני נותן כתב הזה להיות לראיה שאסור לי ליסע לאחד מהצדיקים בלתי שיבחרו ב' אנשים מצד זה וב' אנשים מצד זה שיסכימו לזה ובאם יסכימו, מחויב אני מקודם ליסע לבית הצדיק הנוטה לצד שלהם ואח"כ מחויב אני ליסע למקום הצדיק אשר דעתי נוטה אחריו ובאם שאעבור על כל הנ"ל, אז שחיטתי אסורה כנבלה וטרפה לכל הצדדים" . . . ונחלה השוחט וכדי להפיס דעתו החזירוהו הכתב וכשקם ממחלתו נסע אל הצדיק שדעתו נוטה ושאל מה דינו, והאריך שם ובכמה תשובות בנוגע לשבועה בכתב.

יח) בכמה ספרי שאלות ותשובות תמצא שנשאלו רבנים גדולי הדור שאלות בנוגע בשוחטים שלא שמרו התקנות מסבות שונות, הגם שחתמו שמקבלים עליהם באלה ובשבועה לשמור התקנות, והנשאלים שמעו להתנצלותיהם[22]), אכן אם לא הי' בידם שום אמתלא, רבו בזה השיטות,

---

21) ושם בתשובה י"ד נשאל בשו"ב שאינו נוהג טבילת עזרא, והביא דברי אלדד הדני מובא במרדכי ריש חולין שהשחיטה פסולה אף בדיעבד, ראה גם במנחת יוסף סימן א' סק"מד ובחסל"א נהר ל"ב ראה שם.

כן נשאל בסימן קס"ג בשו"ב מוחזק בכשרות אבל בביתו יש שובך עם אפרוחים והביא דברי חז"ל בסוטה מ"ח זמרא בביתו חורגא בסיפא ושם במהרש"א „והיינו שמעמידים להם לתענוג עופות המצפצפים בחלונות", והוא מבקש את השוחט למנוע מזה.

22) בשו"ת דובב מישרים תשובה צ"ד, נשאל ע"ד השוחט שקיבל בשבועה ובנדר עד"ר שלא ישחוט ושלא יבדוק שום בעל חי הטעון שחיטה ובדיקה בהגלילות ששייכים להם, ועתה נודע כי שחט, אבל מתנצל שלא שחט רק עופות, ובשעה שחתם היתה כוונתו רק על גסות שטעונה שחיטה ובדיקה, אכן הם מכחישים

ישנם פוסקים שפסקו א) ששבועה בכתב לא הוי שבועה. ב) ישנם פוסקים שהחמירו בשבועה בכתב. ג) ודעה שלישית שאם כי לא עברו על איסור דאורייתא אם לא שמרו שבועתם אבל עברו על איסור דרבנן, והנני לבאר השיטות.

א) שבועה בכתב לא הוי שבועה, דהתורה הקפידה „לבטא בשפתים". כן החליטו כמה גדולי הפוסקים. וז"ל הרב רבי ענזיל מסטרי בשו"ת שלו סימן ה' „במה שהעידו עליו שעבר השבועה והחרם (בנוגע לחרם, ראה לעיל הערה ד' בזה הפרק) שקיבלו על עצמם שלא לשחוט במקילין כי אם שנים יחד, אין לפסלו מכמה טעמים. חדא דהלכה פסוקה מרוב גאוני בתראי דשבועה ע"פ כתב לאו מילתא הוא, שכן דעת הרא"ם, המבי"ט, התרומת הדשן, הסמ"ע והש"ך, תשו' שב יעקב, באו"ת ונוב"י ולא נמצא חולק ע"ז כי אם בתשו' שבות יעקב וחות יאיר ודבריהם בטילים נגד כל הני רבוותא קמאי ובתראי, וכמו שמבואר בתשו' שב יעקב סימן מ"ט בטוב טעם ודעת עכ"ל[23]), ואנכי מוסיף על דבריו דברי ר"י בן לב ח"א תשובה ל"ט שכתב כן

אותו הרי מפורש בהכתב שלא ישחוט שום בעל חי הטעון שחיטה, ושם „כבר התירו לו בהסכמות אותם שניתן הכתב על דעתם, אולם נפשו בשאלתו אדות השו"ב אם מותר להעמידו על משמרתו משמרת עבודת הקודש". ומסיים שם „וע"כ יקבל עליו מהיום והלאה להיות זהיר וחרד במלאכת שמים, ומבלי להיות חומד ממון שאינו שלו ואז יוכל כ"ת להחזירו על משמרתו". פלא שלא הרגיש מה שכתבתי לעיל אות ט"ז. כן בשו"ת מהר"ש ענגיל ח"ד סימן ס"ז, נשאל בשובי"ם שחתמו על כתב באו"ש ובח"ח שלא לשחוט בלי כתב מהקהל ולא קיים שבועתו מחמת שהרבה פעמים בלילה היה קשה להם להמתין עד שילך הטבח להביא כתב מהקהל וכה שחטו בלילה בלי כתב, אבל לא נתברר אם עשו איזו העלמה, והביא שבענין שבועה בכתב רבו המקילין ובפרט דנראה שלא עשו העלמה א"כ יוכלו להתנצל שסברו דעיקר קבלת השבועה הי' רק כדי שלא יעלימו, וסיים „ע"כ באם כת"ה וראשי הקהלה יסכימו להתיר להם השבועה בפתח חרטה בוודאי דיוכשר שחיטתם למפרע ומהראוי להזהירם שלא יתנו נפשם עוד לחתום על כתבים כאלו".

גם הג"ר יוסף שאול נטנזון בשו"ת שואל ומשיב קמא ח"ג קי"ז, כשנשאל בשוחט שחתם שמקבל באלה ובשבועה וח"ח שלא לעשות שום דבר בלתי הסכמות מוכ"ז ואחיו ועבר על זה, והשוחט התנצל שהיה אנוס לעשות כן האמין לו וקיבל התנצלות שלו. ראה גם בשו"ת אורי וישעי תשובה כ' שהאריך בזה.

כן תמצא ג"כ בשו"ת הנ"ל קמא ח"א נ"ב, בשוחט שחתם באלה ובשבועה ונדר עד"ר שאסור לו לשחוט בסקאליט, וכעת הוא מחוסר פרנסה וכל בני הקהלה חפצים שלא נשמע עליו מעולם שום פסול ומצא היתר לפי שהוא לדבר מצוה לעשות שלום בין איש לאשתו גם קיבל דבריו שהתחרט מסבת שהיו רוצים לפחות לו מדמי שחיטה, שהשו"ב יתן לצרכי הקהלה, וא"כ גלוי וידוע שאלו לא היו רוצים לפחות לו, לא היה עזב מקומו וחזקתו.

23) בשואל ומשיב קמא ח"א נ"ד, הוא מחדש שאם יש על השוחט מערערים

בפשיטות והביא ראיה מדברי הרמב"ם שאם נשבע אחד שלא לדבר עם פלוני מותר לכתוב לו הרי דכתיבה אינה כדיבור. אבל אם הוציא השבועה בפיו ג"כ פשיטא שאין לו לשחוט כמפורש שם בתשובה י' "אחת דתו ששחיטתו אסורה בכל מקום עד שיעשה תשובה גמורה האמורה ברמב"ם עדות פרק י"ב ה"ט ובח"מ ל"ד סל"ג".

כן כתב כעין הדברים הנ"ל השו"ת זכרון יוסף יור"ד ט"ו ד"ה ג' "אלא אפילו אותן שראו וידעו שכתב שם שבועה, וחתמו ע"ז, מ"מ כיון שבאמת לא הוציאו השבועה מפיהם כלל אינן צריכין לקיימה וכמ"ש הסמ"ע בחו"מ ע"ג ס"ק י"ח בשם תרומת הדשן וכ"כ הרמ"א ביור"ד רל"ב ובש"ך שם ס"ק כ"ג ובשו"ת שב יעקב מ"ט העלה דאפילו כתב בזה"ל הריני נשבע... דכתיבה לאו כדיבור דמי וא"צ לקיים השבועה כלל".

ובסמ"ע הנ"ל תמצא דברי תרומת הדשן דאם כתב שנשבע, יכול לאמר שמעולם לא נשבע, ושם בטו"ז שאם יש לו התנצלות שהי' מוכרח לכתוב כן מפני התנצלות אפילו כתב שנשבע בפועל ממש לא נאסר.

ובשו"ת בית שלמה יור"ד ג' שבועה ונדר בכתב לאו כלום הוא ובפרט שאינו כתב ידו ממש "א"כ גם שבועה ונדר שקבלו עליהם האנשים האלו אין בהם ממש".

נשאל מניו־יאָרק בעל שו"ת נטע שורק ביור"ד צ"א (ראה בהקדמה), בשוחט שחתם על כתב איסור שקיבל עליו בנדר וחרם על דעת השוחטים שלא לשחוט בניו־יאָרק בלי דעת השוחטים ועבר ושחט, שם כתב השואל "שיש לו עשרה לשונות של צדדי היתר" והרב המשיב מדחה כמה ראיות, אבל בעיקר הדין הוא מסכים לו ששבועה בכתב אינה בכלל לבטא בשפתים, ועכ"פ הו"ל ספיקא דדינא ואפילו אם תאמר דשבועה בכתב הוי שבועה דוקא בכתב בעצמו, משא"כ בכתב סופר והוא רק חתם אינו כלום לדעת הנובי"ק סימן ס"ח ולית כאן מיחוש איסור כלל, ואפילו לדברי החס"ס יור"ד סימן רכ"ז שחושש שחתימה הוי כאמירה, דוקא במסר הכתב לכשנגדו אז הוה ליה במסירתו[24] כאלו אמר בפה מלא כל מה שכתב בשטר משא"כ שם לא היה מסירה כלל".

ומנקפים יש לאסרו אפילו אם היה רק שבועה בכתב. אבל בלא זה, ראה במהדורא תליתאי ח"א — קע"ט ששם נשאל אי ת"כ הוי כשבועה ושם "וגם יש לי לצרף כיון דעכ"פ לא משמע לאינשי שת"כ הוי כשבועה ורשב"א כתב דאינו כשבועה. וע' תשב"ץ ח"ב קמ"א וא"כ עכ"פ לא משמע לאינשי האיסור ובכה"ג לא נפסל".

24) ממש כעין הדברים הנ"ל תמצא בשו"ת רב טובך יור"ד פ"ח, ג"כ בשוחט שחתם על התקנה, והביא ג"כ שמה שהעלה הנוב"י הנ"ל שאפילו אם נחליט דשבועה בכתב הוי שבועה, דוקא כשכתב בעצמו כל הענין ונחשבה כתיבתו כאלו הוא בוטה בשפתיו, משא"כ כשכתב אחר והוא רק חתם, מה ביטוי שפתים איכא, ושם הוא מדחה דברי החס"ס (מהראיה שהביא דבגט הלא מהני חתימתו), לפי שבגט לא נמצא לבטא בשפתים, משא"כ בשבועה לבטא בשפתים כתיב, וליכא.

ב) שבועה בכתב הוי שבועה.

כמה גדולים פסקו, שאם שוחטים חותמים על תקנות שונות הגם לא אמרו בפיהם . . הנני נשבע . . רק כתבו על הספר אנו מקבלים בשבועה, ועברו על שבועתם הרי הם עברייניים.

ברדב"ז סימן תקצ"א "ולענין אותם שאומרים שלא הוציאו שבועה מפיהם, דעתי שיש עליהם לקיים מה שחתמו דהוי כאלו השביעוהו אחרים וענה אמן ולא גרע חתימתו מקיום שבועה", ובשבות יעקב ח"א קנ"ו הביא ראיה לדבריו מס"פ הארוסה (סוטה כ"ז ע"ב).

כן כתב גם הח"ס בשני מקומות כן, ראה ביור"ד סימן ר"כ סד"ה "והנה בנידון", דבתקנה שנשאו ונתנו בדבר מעיקרא, מהני וודאי שבועה בכתב, ומדחה דברי השואל שסמך על המחבר בני יעקב דלא מהני, וכן שם סימן רכ"ז העלה לדינא ג"כ דמהני בכתב ואחת מראיותיו היא גט, דחתימה לבד מהני. ותלמידיו הגדולים החזיקו בפסקו, ראה שו"ת עין הבדולח להרב ר' חיים צבי מאנהיימר תשובה י"א, ושם "וא"כ בוודאי הלכה כמותו", וכן הוא בשו"ת מהר"ם שיק יור"ד ה', ששם האריך מגודל הנחיצות והחוב לשמור התקנות "בין תקנות הצבור ובין תקנות השוחטים והמבטלה הוא בכלל ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת".

(אבל הח"ס בעצמו בח"ו תשובה מ"ד פסק שאין להעביר שוחט על שעבר על שבועה או חרם בכתב שלא קרא בפיו כיון שיש לאמר שסמך על המקילים בדין שבועה בכתב, אכן הדעת תורה סימן ב'-מ"ח, מחלק שזהו דוקא בדברים שבין אדם לחבירו אבל בדבר הנוגע לתקנת הקהל, הרי מכח התקנה לבדה נפסל). גם הדברי חיים יור"ד ח"א ט"ז מחזק שיטה זו, ולפי דבריו שם, שוחט שמזלזל בשבועה, יזלזל גם כן בבדיקת הריאה, רק שם בתשובה ט"ו כתב "ויען שהוא דיני נפשות ממש להעביר מאומנתו וטפלי תלויים בו והרבה חששו לזה בש"ס ופוסקים . . . ואולי יוכל למצוא מזור להתיר נדרם ולהשיבם על כנם אחר שיעשו תשובה הראוי' לפי ראות עיני מעכ"ת".

בשואל ומשיב תליתאי ח"ב קכ"ה, התמרמר על המקילים וזה דבריו "הנה לדבר הזה יחרד לבי ורואה אני שעל זה סמכו כל השו"ב שנשבעים בכתב ואח"כ חזרו בהם, באמרם הרבנים יחפשו להם היתר שהיה בכתב וע"כ תפוג תורה שרואה אנכי שיבטלו עי"ז ברבות הימים כל שבועה בכתב וכבר השבתי כן לק' פרימשלן אודות השו"ב דשם ומעשה בשו"ב פה בעירנו נודע לכל, שאסרתי אותו ע"י שבועה בכתב וע"כ ירא מעלתו שלא יביא עצמו בעול המחלוקת והלא כל הארץ לפניו".

ראה גם במשמרת שלום ח"ב יור"ד סימן רל"ב אות א' ב', שהאריך קצת בזה והביא מכמה מקומות ג"כ כהנ"ל דשבועה בכתב לא הוי שבועה.

כן מחמיר הג"ר שלמה קלוגער בשו"ת טוב טעם ודעת קמא תשובה ו' ומסיק דשו"ב העובר על שבועה בכתב קל הוא. ובזמן הזה כל איזה קלות שרואין בשוחט, פסול לשחיטה.

ג) דעה שלישית "דאף להסוברים דלא מהני, מכל מקום בדרבנן בעי שאלה", ר"ש קלוגער טוב טעם ודעת קמא תשובה ו'.

כן בשו"ת ברכת יוסף להרב ר' יוסף לנדא אבד"ק יאס (לבוב תרכ"ט) יור"ד ה' נשאל ע"ד שו"ב אחד מסייע אשר נתן כתב לשו"ב ועבר על הכתב אם יש בזה השגת גבול (ראה להלן אות ב) ומפלפל לפי שהיה רק בכתב, אכן לפי שהשו"ב כתב שם "וכל הנ"ל קבלתי עלי ג"כ בח"ח . . והלשון קבלתי עלי הוי לשון הודעא, ובהודעא שפיר מהני הכתב ומסיים שם "הכלל השו"ב הנ"ל נדון כעובר על השבועה, וכל בעל נפש, ראוי שלא לאכול משחיטתו".

ובשו"ת מהרש"ג (הג"ר שמעון גרינפעלד רב דסעמיהאלי) יור"ד מ"א האריך בזה ואם כי רוב האחרונים נוטים להקל בשבועה בכתב, אבל כתב שם כי חלילה לסמוך ע"ז כמש"כ בד"ח בכ"מ (ראה לעיל) מכל מקום הני מילי לכתחלה, אבל להוציא ע"ז איש מחזקת כשרות שפיר כתב בשו"ת בית שלמה יור"ד ג' דעכ"פ יש לתלות על השו"ב בזה בטעות, שסבר ששבועה בכתב לא הוי שבועה "וקצת נראה כן שהרי בלי ספק אם היו אומרים להשו"ב שישבע בפיו על איזה דבר וודאי לא היה מתרצה, כמו שאנו רואים שאדם מדקדק על עצמו שלא לשבע אפילו על דבר שדעתו לקיים ועכ"ז לחתום על כתב שכתב בו שבועה או חרם אינו מדקדק כל כך וחותם עצמו בנקל יותר".

ושם בשו"ת שואל ומשיב א'—ח"ג-ז'-ח מחדש הגאון ששוחט שחתם על כתב והוציא גם בשפתיו שלא ישיג גבול שו"ב מברעזאן ועבר ושחט אולי יש לאמר ששחיטתו אינה שחיטה והוי כנוחר (ראה ח"ס יור"ד ו') מכח כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד א"ע לא מהני, אולם מדחה סברא זו אבל סוכ"ס נקרא רשע ושם הביא קושי' הקדמונים מדוע בשוחט בשבת וביוה"כ שחיטתו כשרה ואמאי לא נימא כל מילתא דעביד רחמנא לא תעביד דאי עביד לא מהני ותפסל השחיטה

ב) שוחטים משיגים גבול שוחטים אחרים.

גדולי הפוסקים שלנו קבעו לחק לאסור את השוחט אם נכנס בגבול חברו והשיג גבולו, ולמדוה כן מדברי התוספת בקידושין דף נ"ט ע"א ד"ה "עני המהפך בחררה ובא אחר ונטלה הימנו מאי?, אמר ליה נקרא רשע". ושם "ומכאן נראה למהר"ר יצחק שאסור למלמד להשכיר עצמו לבעל הבית שיש לו מלמד אחר בביתו[25]) כל זמן שהמלמד בביתו". וכן

---

25) שם בתוספות "אם לא שיאמר בעל הבית דאין רצונו לעכב המלמד שלו", ואם כי מזה שפטו אחדים שיש רשות לבעל הבית לאמר שאין רצוני לעכב יותר המלמד שלו, ואז רשאי למלמד אחר להשכיר עצמו וממילא גם בשוחט כן, אכן רבים בררו שטעות לחשוב כן, ראה בתשובה שלמה תנינא יור"ד א' ושם "אך

נפסק הדין בש"ע חו"מ סימן רל"ז ס"ב, וממילא אסור לשוחט להשכיר עצמו במקום שיש שוחט ואם עובר ע"ז נקרא רשע ואסור לאכול משחיטתו.

הא לך פסקים אחדים מגדולי הדור שצמצמו דבריהם בלשון זה. הגאון שואל ומשיב תליתאי ב־קי"ט „מה אשוב? הדין ברור ופשוט, שהוא בכלל ארור מסיג גבול רעהו ויש להשוחטים דין עני המהפך בחררה, ואף לשיטת ר"ת ודעימיה, דבמציאה לא שייך, בנ"ד כ"ע מודים דזה מיקרי פוסק חייתו, והרי השו"ב דשם מכבר זכה להיות שו"ב וכבר אמרו חז"ל היורד לאומנות חברו מיקרי רשע . . . והנה דמו ודם זרעותם של השו"ב הישנים צועקים עליו לומר חמתינו עליך למה באת להשחית נחלת אבותינו וע"כ ישום בנפשו גודל האיסור ואם לא יתחרט וישוב למקומו ידע כי מרה תהי' באחרונה, כי נאסר שחיטתו על כל העולם ועל דעתי די באזהרה זו מפני שאין עונשין אלא אם כן מזהירין".

ובאופן זה הוא משיב ג"כ בתליתאי ח"א—רכ"א, ששוחט אם אין בו פסול, קבלתו היא לעולם[26]) ושם „סוף דבר אני במקומי עומד שכל עוד שלא יתברר שהשוחטים הישנים פסולים, ע"פ שני עדים הרי בחזקת תמתם עומדים, והשו"ב הרוצה להשיג גבולם יש עליו דין עני המהפך בחררה ויורד שלא ברשות לאומנות חברו".

ובבית שלמה יור"ד י"ד בשם ים של שלמה פ"ק דחולין סימן נ"א ובתשובתו סימן כ', דאף הקהל א"י לסלק תוך זמנו בלא פשיעה כלל רק באופן שישלמו לו שכירות עד כלות זמנו[27]). וא"כ לפמ"ש האחרונים

לענ"ד אין הדבר כן, דכבר הקשו המהרי"ט והעצמות יוסף בחידושיהם למה כתבו התוספות שצריך שיהי' המלמד בביתו, הלא מדין עני המהפך בחררה, הוא רק אם משתדל והיה לו פיסוק דמים מהני, אך לפי דברי המקנה שפירש דברי התוספות שכוונתם אף בשכור לזמן אחד ועבר הזמן ונשאר על זמן השני, דבזה א"צ פיסוק דמים כלל דמסתמא על פיסוק הראשון של זמן הקודם וכמ"ש בחו"מ של"ג סעיף ח' עכ"ד, ולפ"ז דברי התוספות עולים כהוגן, דאם שכרו לזמן, אם יבא מלמד אחר להשכיר עצמו אין זה בגדר מהפך בחררה, כ"א הוה גזלן גמור וגם הבעל הבית אינו יכול לומר אין רצוני לעכבו, אך כשכלה הזמן והוא נשאר מסתמא, גם כן אסור למלמד אחר להשכיר עצמו משום עני מהפך בחררה, אבל בעל הבית יכול ע"ז לאמר שאין רצוני לעכבו עוד".

26) גאונים אדירים החליטו כן שקבלת שוחט בלי זמן, קבלתו היא על כל ימי חייו, כל זמן שלא יהי' פסול לשחיטה ראה ד"ח ח"ב יור"ד ב', שאם נתקבל במעמד אנשי העיר, ונתחייב הוא לשחוט כל מה שיביאו לו והם מחוייבים לשחוט רק אצלו לא זולתו כדרך מנהג שכירת בשו"ב במדינתנו, וא"כ בוודאי שו"ב אחר שבא לשחוט במקום השו"ב דמתא נקרא גזלן ומוצאין ממנו כדין גזלן גמור" והביא ראיות לדבריו, וכן הוא בתשובה ח'.

27) קרה גם כן שבאו בטענה שיש בה ממש וכ"ז לא רצו הגאונים להתיר השגת גבול. ראה בשואל ומשיב קמא ח"ב ל"ב שנשאל מקהל ליבטשוב על משיגי גבול השוחט שלהם, שהוא נתמנה לשחוט אצל בני הכפרים הסרים למשמעות

דבזמן הזה המנהג שכל המנויין שנתקבלו מן הקהל בסתם הוא על כל ימי חייו, פשוט דה"ה בשו"ב כל ימי חייו כ"ז שראוי להיות שו"ב הוא תוך זמנו ואינם יכולים לסלקו בלי פשיעה, אבל כל שפשע אפילו היחיד יכול להעבירו".

כן תמצא בשו"ת שאלות אחדות, שאברך הבטיח להשו"ב שאם ילמוד עמו שחיטות ובדיקות, אזי הוא מקבל על עצמו באלה ובשבועה שלא ישחט בהעיר ההיא לעולם, והשוחט הזקן נחלש ולא יצליח עוד לאומנתו אבל יש לו בן שרוצה לסייע לאביו אם גם בזה יש השגת גבול? או מת השוחט הזקן? ראה בשו"ת מהר"ש (ענגיל) ח"ה סימן ה', שנשאל מק"ק זאמישץ שאחד נשבע בכתב שלא יגרום היזק להשו"ב ר' ראובן יצחק ובעד זה למד אותו מלאכת שו"ב ונפטר הזקן וכעת נשאר בן מהנ"ל והוא רוצה להיות שו"ב במקום אביו, אבל התלמיד הנ"ל רוצה להשיג גבולו והלך לבית דין להתיר לו שבועתו, אכן העלים מהם שנשבע על דעת רבים ועל דעת ר' ראובן יצחק והתירו לו השבועה, מה דינו? והאריך הרב בבירור דין זה וסיים "וא"כ פשיטא בנ"ד דרצון רוב אנשי העיר למנות את בנו של השו"ב המנוח במקום אביו וע"כ לא מיבעיא להסוברים דבן קודם לאחר . . א"כ מחוייבים המיעוט לבטל דעתם נגד הרוב כמ"ש בשו"ת דברי ריבות ח"א סימן ס"ח. ואפילו לשיטות החולקים דליכא דין חזקה בשו"ב ובפרט הכא דהשו"ב עדיין לא גמר כל הלימוד להיות ראוי לזה, אפ"ה כיון דרוב אנשי העיר רוצים לקבל את בן השו"ב, בוודאי הרשות בידם ובפרט דליכא דעדיף מיני' כמעט לרוב הפוסקים בן קודם . . ושוב שפיר אסור לר"א להשיג גבול בן השו"ב המנוח".

ובספר "פרדס הבינה" (אמסטרדם תר"ב) להרב משה במו"ה אהרן, דף ל"ט, נשאל באחד שלמד שו"ב אצל שו"ב מפורסם, אבל התנה באלה ובשבועה שלא יעסק בשו"ב בעיר ההיא משך עשר שנה, ונדחה השוחט הזקן מחמת זקנה, ובעיר ההיא לפי חוקי הממשלה א"א לקבל שוחט ממדינה אחרת, מה יעשו? והביא דברי הרדב"ז בח"ב תרל"ה בקהל שנשבעו על דעת החכם שלא יחליפנו אותו באחר, והשיב שאפילו לחכם

הקהל . . וכעת בא (שוחט חדש) ומשיג גבול השוחט שלהם, ע"כ המה תובעים להחזיר להשוחט מה שהרוויחו עד עתה, ומהיום והלאה לבל ירום שום שוחט לשחוט כלל וכלל בהכפרים השייכים להם, אולם המשיג גבול טען שכבר קרו כמה מכשולים בזה ששלחו ע"י גוי לשחוט גם א"א בכל עת לשלוח שליח עם עוף ונתרבו בנ"י וצריכים לשוחט בפ"ע. הרב ז"ל לא הסכים שיפרדו מהעיר השייכים לה בנוגע להמסים וביה"ק והרב, אבל הציע לעשות תיקונים עד כמה דאפשר וכן הוא משיב בשואל ומשיב קמא ח"א תשובה נ', ששוחט הכפר סמוך למאשיצסק שוחט לכל מי שבא אליו לשחוט ומקפח פרנסת השו"ב דעיר מאשיצסק וגם שם לא שמע להתנצלות ודן ככל חומר הדין לאיש שמשיג גבול רעהו.

אינם צריכים לילך, לפי שנשבעו לבטל מצות ת"ת, ופשיטא שמותר לו לשחוט, הלא א"א להם לקבל שוחט אחר.

עוד תמצא בגדולי הפוסקים[28]) איסורים שונים על כי היטב חרה להם שאיזה פוחזים לא שמעו לקול חכמים והשיגו גבול השוחטים ואחד[28*]) מגדולי אדמורי"ם כתב "הנה כבר שקדו חז"ל את היורד לתוך אומנות חבירו לדונו כאלו טמא אשת רעהו ובכל מה שהחזיק קרוי אומנות חבירו", וחותם, "יעקב שמשון ברבי יצחק משיפטיווקא" ושם עוד פסקים מהה"צ מאפטא ועוד.

והנה בנוגע למנהג מדינה זו, שמוכרי עופות כל אחד ואחד מחזיק לו שוחט, אם יש גם להם חזקה ואם גם להם אסור להשיג גבולם, ראה בשו"ת תשובה מאהבה תנינא יור"ד סימן א', שמברר דין זה באריכות וסיים לאסור לשוחט אחר להשיג גבולו, ושם "דהלא ידוע שברוב הפעמים אין הסוחרי עופות חפצים לסלק את השוחט, רק שוחטים אחרים באים ומפתים אותם בכל מיני פתויים וההבטחות ועוברים בשאט נפש על איסור עני המהפך בחררה ובא אחר ונוטלה שנקרא רשע והבעל הבית יסלק השוחט ממקומו ליקח את הרשע ויקיים מאמר הגמרא (ב"ק כ"א ע"ב)

---

28) ראה בעצי הלבנון יור"ד ל' שנשאל ג"כ על שוחט שהשיג גבול רעהו, ושם תשובה ל"א שהשיג ג"כ גבול שוחט והרב אסר שחיטתו ולא שמע ג"כ לאיסורו של הרב, ופשיטא שהצטרף א"ע עם הרב האוסר ואסרו ג"כ.

והגאון רי"ש בשו"מ ג' — ל"ז נכנס בפולמוס עם הגאון רבינו שלמה קלוגער על כי האמין למוצאי דבה על השוחט ושם בתוך דבריו... "שכל מי דיש לו איזה שנאה על השוחטים, יאמר שאין לו נאמנות ואם היה רואה... ז"ל כמה מכשולות יצא מזה וכמה דמי עניים צועקים על החמס שנעשה להם היה תבר לגזיזי... אשר בעוה"ר רבו כמו רבו השנאה והקנאה וכל אחד עוטף מה שיכול לעטוף בוז וקלון על חברו ובהדי שיתא נגע בדמי עניים ואביונים.. וכל שחיטת שו"ב המשיג גבול הרי הוא רשע וחמסן והאנשים המחזיקים בידו הרי גם מסייעים לדבר עבירה". ובכלל השגת גבול הוא ג"כ אם הטמינו בחיקם את ההוספה שנתנו הקהל עבור הרב כך וכך מכל גסה ודקה, ראה בספר תפארת יוסף יור"ד ט' להרב ר' יוסף חנינא ליפא מייזליש — פרעמישלא שאם השוחט מקפח שכרו של הרב הקצוב לו מכל גסה ודקה אסור לאכול משחיטתו והביא שם תשובת הגה"ק מהרש"ז תשובה ט', דשו"ב כזה נקרא רשע ואינו נאמן על בדיקת סכין וכן הוא בד"ח ח"ב י"ד, טוטו"ד מהד"ג סימן ס"ב שאם לא ישמע למסור השכירות להרב שחיטתו אסורה כנבילה, ראה בבאר משה להג"מ משה נחום ירושלימסקי בקונטרס כבוד חכמים סימן ב' שהאריך בזה והביא עוד ראיות לחזק דבריו, ושם בקונטרס הנ"ל סימן ג' האריך גם כן בדין זה השגת גבול וכבוד הרב.

28*) ראה בדעת תורה סימן א' אות צ"ו העתקת פסקים שונים מגדולי אדמורי"ם שעמדו בפרץ בכל כחם לעמוד על המשמר מבלי ליתן המשחית המשיג גבול ליגזל לחם מפי השוחט.

הכלב שנטל חררה, ובאופן כזה שחיטתו אסורה ויכשיל רבים, ע"כ נראה דאסור להשו"ב השני לעמוד במקום הזה אשר בגרמתו נדחה רעהו"[29])

ג) שוחטים קלים ופורצי גדר.

הבאתי פה בספרי בשם גדולי הפוסקים שהחמירו מאד עם שוחטים קלים, ראה לעיל ריש פ"ג.

גדולי הפוסקים כתבו בפשיטות ששוחט שחשוד על איסור קל אין להאמינו יותר על השחיטה, ראה בשו"ת בית אפרים יור"ד ה' שכתב דמי שחשוד על איסור דרבנן אין להאמינו להיות שו"ב מחשש שמא יארע לו איסור דרבנן בשחיטה ולא יגיד. כן הבאתי דברי הכתב סופר ביור"ד שכתב גם כן כן, ובצ"צ יור"ד י"ג דהמזלזל בתפלה דרבנן יש לחוש לבדיקת הסכין.

כן תמצא בשו"ת דברי נחמיה להרב ר' נחמיה שמי שאינו ירא שמים ונחשד על איזה איסור אינו נאמן כלל על בדיקת הסכין, ראה דברי הרב ר' ישראל אייזנשטיין רב דניקאלייעב בספר באר משה להרב משה נחום ירושלימסקי דף פ"ח ע"ב.

כן תמצא בשו"ת מהר"ם שיק יור"ד ד', שנשאל על זה מעיר דורקהיים שהשוחט דשם עובר עבירות, שוחט בלי הסכמת הרב ואם צריך השוחט להיות ירא שמים ושם „הדבר הזה מבואר ביור"ד סימן ב' לא מיבעי' אם מחלל שבת בפרהסיא דינו כגוי לכל דבר ואסור לאכול משחיטתו, אלא אפילו אם הוא מועד לעבור על אחד משאר עבירות הסכימו האחרונים התבואות שור והפרמ"ג כדעת הרמב"ם דאינו נאמן על בדיקת הסכין ואסור לאכול משחיטתו" .. וכו'.

„ועל דבר שאלתו אם צריכין דוקא לידע שהוא ירא שמים, זה מבואר בדרכי משה יור"ד סימן א' דבעינן דוקא שיהי' ירא שמים . . וא"כ בוודאי אין לסמוך על שוחט אלא א"כ מכירין אותו ונודע לנו שדרכו בקודש וכל הדברים הנ"ל פשוטים והם מבוארים, ולא באתי אלא לפרסם ברבים שכל מי שנוגע יראת ה' בלבו לא יתגאל נפשו לאכול משחיטת שוחטים אלא משוחטים המומחים ונודעים ליראי ה' "[30]).

---

29) הרב המחבר רבי חיים פישל עפשטיין זצ"ל שם בסימן ב' מפלפל עם הרב ר' אליעזר מאיר פרייל על דבריו בהפרדס ח"א חוברת י"ד קט"ז, שכתב שם שבמדינה זו אין המנהג כן (כהג"ל) אולם המחבר מחזיק דברי הפוסקים שאפילו אם השוחט שנתקבל בבית חגות פרטי בלי קביעת הזמן, כי אם סתמא אז קבלתו הוא לעולם ואסור לסלקו רק אם הוציא טרפות מתחת ידו במזיד, וסים דבריו „והלואי שרבני ישראל לא יעלימו עין מהמכשולים הרבים אשר השוב"ם היריאים והנאמנים לדבר ה' פוגשים על דרכם".

בנוגע לחזקה, האריך הרב בעל משמרת שלום ח"ב יור"ד סימן רמ"ה, כן האריך בנוגע להרב והשוחט האם מחויב לשמוע לו בנוגע לשכרו.

30) קרה ג"כ שגדולי הדור הגינו על טבחים הגם שלכאורה הי' נראים כקלים, ראה ד"ח ח"ב יור"ד ל"ז נשאל מהדיין דהוסיאטין „שלערך תשעה שנים

נשאל הגאון הח"ס (חו"מ קע"ז) מהרב דק"ק העליטשאבא, "ע"ד השוחט מיכאל ראב שוחט בכפר אחד, פגע באיש אחד נכבד . . והתל בו שילדה אשתו של השוחט בן זכר ושמכבדו במצות מילת בנו, באשר ידע המהתל ההוא כי הנכבד ר' מיכאל מהדר מאוד על מצוה זו וביום א' העבר נסע ר' מיכאל פאשקיז (המוהל) מהלך ארבע שעות מקהילתו לכפר ההוא והנה שיקר בו ונקבה ילדה והיה לשחוק בעיני כל, ונפשו בשאלתו וכן הגאון אבד"ק סערדעהעל שואל אם יש להעביר השוחט מאומנתו על מעשה הנ"ל או מה לעשות לו".

והח"ס השיב לו ומברר שני איסורים שעשה, עבר על לא תונו וכן בדיני ממונות, ומברר כל עברה בפ"ע, ובסוף מסיים . . "פשיטא שיכולים להעבירו מאומנתו עד שיפייס את שכנגדו בכל מה שראוי לפני הנ"ל לקבל תשובתו על חוצפתו ולאו של אונאה ועד אז אני מסכים להעבירו אם קבלו ב"ד טענת הצדדים ואמתלאותם וימצא את השוחט חייב" . .

בדעת תורה סימן ב' אות ב', בשוחט שאסר את המותר*), הביא בשם כמה פוסקים דיש לאסרו, ושם הביא דברי תשו' חסד לאברהם סימן ד' בדין שו"ב שעשה סירכא בידים להטריף בהמה ששחט חבירו . . ואח"כ נתברר ששקר בימינו דיש להעבירו דהוי חשוד לאותו דבר והאריך שם בדין עדות שקר היכא דלא הועיל עדותו אם עבר בלא תענה וכו', ראה שם.

ושם דף מ"א אות מ"ח, בשוחט שלקח בשר הערלה שחתך ממילה וריקח מרקחת ונתן לאחד לאכלו ואח"כ הודיע הדבר שהי' לשחוק, דוודאי יש להעבירו עד שיקבל תשובה וקנס ובפרט בזה דהכשילו באיסור דהא בשר אדם אסור מן התורה.

בשו"ת יד אלעזר סימן פ"ה בשוחט בר אוריין גדול ועיקר פרנסתו אינו משחיטות כ"א שמלוה לאנשי עירו כפעם בפעם בריבית בלי שום צד היתר עיסקא, אם מותר לאכול משחיטתו בלי בדיקת סכין אחריו. הביא דברי הרמב"ם בפ"ד מהלכות שחיטה דגם באחד משאר עבירות צריך לבדוק לו סכין וכמה פוסקים, פוסקים כדבריו "ומעתה אין ספק להקל בדבר

אשר לא שאלו הקצבים שאלה על ריעותא מאברים כמו טחול וכליות ובני מעיים ולב וכיוצא אם יש להעבירם, כי מסתמא ברבות הימים איקלע להם איזה ריעותא ובקלות דעתם בפשיעה הכשירו שלא כדין". והגאון השיב ע"ז שלא כן הוא הלא חכמינו ז"ל הטילו חוב לבדוק רק הריאה ולא שאר טריפות.

כן קרה שאנשים קנאים פרסמו פתקאות על כותל ביהמ"ד חרם חמור על השוחט, לא נודע מי כתבו ומי הדבקו ע"ז השיב הג"ר יואל דייטש רב דאאדרוב בספרו שו"ת יד יוסף סימן א', והשיב "ועל המכתבים אשר נמצאו דבוק בכותלי ביהמ"ד אין להשגיח כלל, אף שכתב בהם בח"ח על השוחט שלא לשחוט דהו"ל כחספא בעלמא".

*) מאמר זה תמצא בירושלמי תרומות פרק ה' הלכה ט' ובירושלמי סוף פ"ק דחגיגה "כשם... כך אסור לטמא את הטהור". ראה ספרי "הראו מסדרי ש"ס בבלי את הירושלמי" דף 99.

שהחמירו בו כל הני רבוותא ואינם מתירים במומר ועבריין לעבירה אחת כ״א בבדיקת סכין״, וסיים ״לענ״ד אין היתר לסמוך מכאן ולהבא על שחיטות ובדיקות זה השוחט המלוה ברבית בלי שום צד היתר עסקא בלי בדיקת סכין לפני או לאחר שחיטה ואם לא ינחם על הרעה אשר עשה יאסור שחיטתו כדת וכדין של תורתנו הקדושה״.

בשו״ת מהרי״א (יהודה יעלה) יור״ד י׳ ... ״כי מחויב הוא השו״ב להיות ירא שמים מאד ביתר שאת ויתר עוז משאר בני אדם לכן מעלתו יזהיר את אנשי עדתו שלא יקחו בשר משחיטתו. דשמיעתו לא טובה עד אשר יצדיק מעשיו כראוי ומחויב לכל שו״ב״.

כן הטילו לחוב גדולי הדור על השוחט להיות בעל מדות ובעל רחמים, ובשוחט אכזר לא מצאו חפץ, ראה מה שהאריך הגאון בעל לבושי מרדכי חו״מ תנינא סימן ט״ז ושם ״וגם כי נאמר מאנשי מעשה, כי השו״ב ע״י עבודתו שנוטל החיות מבעלי חי הטבע להכניס אכזריות בלבו, אך אם מתנהג כהלכה, ויר״ש וגומל חסד עם עניים ואורחים, החסדים ממתיקים את הגבורה במדתו, אבל אם באמת עוד רואין אכזריות שאין כמוהו, פשיטא די״ל שאינו מתנהג כנ״ל, והעולה על זה סרח העודף שאינו מקיים פס״ד של בידי״צ ידוע מ״ש בחו״מ סימן י״ט וסי׳ ק׳ ״על מי שאינו מקיים פס״ד פעמים, הוא בנדוי ובאורך הזמן חומר בגזרת ח׳ ח״ו״.

שוחט שלא שמע לאזהרת הרב ושחט בכור למרות שהרב אב״ד הזהירו של לעשות כן[31], אבל לפי שהוא רגיל לקבל מכל בהמה הראש והלשון, לקח גם מהבכור, ראה בשו״ת רב טובב על יור״ד מהרב ברוך מאיר חתן הגאון ר׳ שלמה דרומער בעל בית שלמה וישרש יעקב, תשובה ע״ה שנשאל על זה, והשיב שדינו מבואר בסימן קי״ט ובתב״ש סימן ב׳־יח

---

31) גדולי הפוסקים אסרו את השוחט כשלא שמע לאזהרות הרב שלא ישחט חודש ימים ראה בשו״ת ברית אברהם להרב צבי הירש פילץ — פיעטרקוב (תוצאה ב׳ לבוב תרנ״ח) יור״ד ב׳ אות ט״ז בהגהה ״ובמקום אחר העליתי להוכיח מדברי הנ״י דכל שוחט שגזרו עליו הבי״ד שלא ישחוט מחמת איזה חשש רינון ועבר ושחט דיש לפסלו מהאי טעמא לחוד, דהאיך יעבור גזרתם וגם ביארנו דכיון דעבר על גזרתם לא גרע מלא סר סכינו קמי חכם מדינא דתלמודן״.

וכן ראה בשו״ת שואל ומשיב רביעאה ח״ג — קל״ח ״בשוחט שמצא בריאה בשר בלוי ונגלד תחתיו ואחר שקלפוהו להבשר הבלוי ונתגלה הנגלד עדיין חוטין נמשכין אילך ואילך כמין שתי וערב העשויות כמו שבכה והשוחטים קורין אותה שפיגלע וגם היה שבר בהצלע שחצר הכבד דבוק עליו והרב אב״ד הטריף אכן השו״ב הלך לק״ק קאליש והשיג שם היתר מדיינים שם, ואח״כ חזרו בהם״, והגאון הנשאל כתב שם ״באו ונצווח על השוחט הבליעל הזה אחרי ששמע מהרב אב״ד שהוא טרפה היאך החציף פניו ללכת לק״ק קאליש לשאול בדין ולא עוד אלא שעשה במסתר פנים על בלי הגיד שכבר חלה בה הוראת הרב אב״ד״.. ופסק להעביר השו״ב מאומנתו ״כי הוא מקלי הדעת ולא אמון בו ואחרי כי נקל בעיניו להתיר האיסורים״.

טבח שהוציא טרפה מתחת ידו, והתב"ש אוסר גם הבשר והכלים למפרע. לפסקו הסכים גם הרב ר' אברהם תאומים בעל חסד לאברהם, אבל התירו כשאחר עומד על גביו.

נשאל הרב ר' מנחם מענדיל רב דסטריזוב וטארנא בגליציאה, בשוחט שעבר על קלות וחמורות, ראה בספרו שובע שמחות דף נ"ט, ושם:

א) קיבל על עצמו באלה ושבועה שלא להורות שום הוראה במקום שיש רב אב"ד, ועכ"ז הורה והכשיר הטרפה.

ב) שחט בהמה ולא הוציא כלל הריאה ועכ"ז הכשירה, ואחרי כן מצאו סירכא מאונא לאומא.

ג) העיד עד אחד שראה אותו מחבק ומנשק ארמית אחת, וכן העידה אשה אחת שראתה אותו בלילה שהלך אל ארמית הנ"ל וחבקה ונשקה לשמוע אליו ולא רצתה אז, ואח"כ הלך עוד הפעם אליה, ואז שמעה אליו ועוד דברים נוראים כאלה, ושם "ואם כי עדות אשה היא, אבל בלא"ה הי' שם עדים מקלות ראש, חיבוק ונישוק ודברי נבל פה".

ד) נתן ת"כ שלא ישתה שום משקה המשכרת ועבר על ת"כ ושתה.

ועוד פריצות וקלות שהכשיר טרפות ואסרו לשחוט, גם הכלים אשר השתמש בבשר ששחט טרפה.

בשו"ת שם שלמה (כת"י) להרב שלמה שפירא אבי הרב דרכי תשובה, מחדש, הגם שהשוחט מחויב לשמוע לדברי הרב, עכ"ז, יקרה שאינו מחויב לשמוע אליו. אם יצווה לו שלא לשחוט, לפי שהקהל ממאנים לשלם להרב השכירות, אכן אם השוחט רצה לשמוע אליו ברצונו הטוב, רשות בידו, אבל אם לא ישמע לו, אין בכחו לאסרו מטעם זה, ראה בדרכי תשובה סימן י"ח-קס"ח.

בשו"ת תועפות ראם יור"ד ג', בשובי"ם שקבלו עליהם בשבועה חמורה שהמה ישלמו להרב שכרו שקבלו עליהם שיקבל מכל בהמה, ואם לא ישלמו, יהי' שחיטתם נבילה ועברו, ומענה בפיהם שלא נקבעו זמן מתי יתחילו והברירה בידם ליתן מתי שירצו, וסיים "וכן לדינא א"א להתיר השבועה לשובי"ם עד שיתרצה הרב, והשובי"ם מחוייבים לקיים השבועה שנשבעו להרב ואם לא ישאו עונם על ראשם".

אכן בתשו' שערי דעה תנינא סימן קמ"ו כתב לפי שהמנהג ברוב תפוצות ישראל שהשכירות של הרב היא מהזביחה ואחריות ע"ז מהשוחטים, ראה שו"ת בית יצחק ח"ב יור"ד סימן ע"ג סק"א, ב', ועיין במשמרת שלום ח"ב יור"ד רמ"ה אות ל"ד.

בשו"ת בית יצחק יור"ד ח"ב סימן מ"ו בשני שוחטים שנשבעו יחד ליתן סך מסויים להספקת הרב ואח"כ עקר שוחט אחד דירתו לעיר

אחרת וקיבלו שוחט אחר שאינו נותן להרב, והעלה שם דהשוחט הנשאר שנשבע אינו מחוייב ליתן רק החצי שלו אבל לא של חבירו, ראה הרי בשמים תנינא סימן קצ"ו ובמשמרת שלום הנ"ל.

בכ"ס יור"ד ה' נשאל, בשוחט שסידר קידושין בזדון לב לכהן שנשא גרושה והשואל רצה להעבירו לגמרי, והמשיב הביא דברי היש"ש שהדור פרוץ וא"א להעמיד הדת על תלה, ומה שרצה השואל לאסרו מטעם שחשוד על חמור חשוד על קל, על זה הביא דברי הרמב"ן (מובא בב"י קי"ט) שדוקא בענין אחד היינו מאכילה אל אכילה, ולא משני ענינים כמו מומר לערלות לא נחשד על השחיטה ומביאו הט"ז והפר"ח לדינא, וסיים „ובפרט כי מ"ש מעלתו נ"י שהשוחט המסדר כבר יצא עליו קול רינון בדבר עבירה ומעשיו מקולקלים ראויים להעבירו על זמן ההוא מבלי עע"ג, עד יראה לכל כי שב בלב שלם ובנפש חפיצה מתקן דרכיו כדחזי".

בכ"ס יור"ד ד' נשאל בשוחט אומן ומוחזק בכשרות שהעיד אחד בשם אשתו ששחק עמה וחבקה ונשקה לאנסה ג' פעמים וע"פ הדברים האלו ועוד ענייני קלות סלקוהו מיד והלך לו, אכן רבים חששו שאולי יש לאסור גם הכלים למפרע והשיב שאין לאסור למפרע. אבל על שוחט שמוחזק בכשרות והוציאו עליו שם רע קול של אשה ערוה פטפטנית „וראוי למתחה על העמוד כעובדא דפסחים אחרי שהדבר ברור דהך רעותא לאו לאפרושי מאיסורא קא מכווני כ"א להשיאו שם רע". . ושם „ומכ"ש שלפי הענין אשר כתבתם שהוא בן תורה וקובע עתים לתורה ועסקן במצות ולא נשמע עליו שמץ דבר מעשרים שנה ולמעלה שהוא מצוי אצל שחיטה אף אומנתו בקהל קדושים בערך י"ג שנים ולא נמצא בו דופי ח"ו לביישו ולהכלימו בדברים כגידים קשים". בשו"ת בית אפרים יור"ד א'.

נשאל הגאון בעל מצפה ארי' ח"ב פ"ב בשוחט שסידר קדושין לאשה אחת בתוך ימי הבחנה, ולאשה שהיתה משודכת לאיש אחר, ראה דבריו שהאריך בעונו הרב וצידד שם לכאן ולכאן.

שוחט ששתה טוטין בפרהסיא בשבת נשאל ע"ז בשו"ת יד אלעזר ק"י וצוה להעבירו לגמרי ולפי שהעידו עליו על שאר דברי קלות ראה לעיל בפ"ג.

נשאל הג"ר יהודא אסאד בשו"ת מהרי"א יור"ד ח' „וע"ד השוחט שמצאוהו מנגן בכלי שיר בשבת, והוא אמר ששגג בדבר ששכח שהיום שבת ומוכן לקבל עליו לעשות תשובה על שגגתו ועדים אומרים שאמר בפניהם שאין איסור כ"כ, אם אפשר עוד להיות שוחט ובודק"? והשיב שפשוט הדבר לפי דברי הבית הילל יור"ד ב' סק"ג שכתב בפשיטות עפ"י התוס' עירובין ס"ט בד"ה „כאן" וטוש"ע או"ח שפ"ה ס"ג דמחלל שבת אפילו באחד דאיסורי דרבנן חמיר ליה כע"א ושחיטתו אסורה גם בדיעבד, אבל הסכים שאחר שהעבירו על זמן מה וישוב בתשובה שלמה ויקבל עליו

דברי חבירות שיזהר בכל דברי סופרים ויהי' חרד וירא לדבר ה' אפשר להיות שוחט.

נשאל הג"ר יהודא ליב צירלסון בעצי הלבנון יור"ד כ"ח "ע"ד האברך בן השו"ב בעירכם שיצא מהגדר ר"ל בעברו במשך כמה שנים בזדון על הרבה עבירות חמורות, כמו חלול שבת בפרהסיא, גלוח הזקן וכדומה, גם לא היה מתפלל ולא היה מניח תפילין והנה שמת עליו אביו אשתקד, חזר בתשובה . . . שאינו מחלל שבת ואינו מספר זקנו ומניח תפילין ומתפלל וקורא ושונה וטוען כי לא ישוב לחטאו עוד. והנה עתה התחיל להשתדל שיתמנה בעירכם לשו"ב על חזקת אביו וכבר מצא לו צד, אולם רוב העיר עם הרבנים בראש הנם מתנגדים לזה בתכלית אשר על כן החליט לשמוע עניות דעתי בזה". והשיב, הנה נתאר נא לפנינו אם שו"ב מומחה לרבים . . עבר גם באחת מהעבירות שנפרטו בשאלותיכם, הלא לא מיבעי שלא היתה מועלת לו בשביל התרתו, אחרי ההעברה הנאותה "תשובה" כזו . . . אלא אפילו בשעשה תשובה, תשובת סגופים גמורה, גם כן לא היינו סומכים עליה בשביל להשיבו על כנו, באם שהיה עושה אותה באותה העיר עצמה שעמד בה על משמרתו . . דאין לו תקנה עד שילך למקום שאין מכירין אותו (סנהדרין כ"ה) . . . וכבר הורה זקן בתשו' דברי נחמיה יור"ד ה' בנדון שו"ב שנתברר עליו שלא התפלל שלש פעמים דאין להכשיר שוחט כזה מבלי הביט כלל על מה ששב להתפלל כראוי . . וכן כתב בספר רוח חיים הספרדי הובא בדרכי תשובה סימן א' ס"ק ע"ו, שהורה הלכה למעשה דאם יש על האיש איזה רינון מעבירות שבידו אפילו עשה תשובה אין לצבור לכנוס בחשש איסור למנותו שו"ב לעיר לכתחלה וסיים שם הרב בעל עצי הלבנון . . "חלילה וחלילה למנות את הנ"ל לשו"ב כי לבד האיסור הגדול שיש בזה על פי דין תוה"ק, הנה כרוכה עוד בעצם הענין שערוריה נוראה וחלול השם עצום אם שנרהיב בנפשנו למסור בידם משמרת שו"ב, למי שבאותה העיר עצמה הוחזק ונתפרסם לעבריין בזדון".

בספר רוח חיים הספרדי יור"ד סימן א' אות ה' נשאל בשוחט קל ושינה שם ישראל שלו לשם נכרי אינו ראוי להיות שו"ב. ועיין גם בפרי תואר סימן י"ח ס"ק ל"א בשוחט שמזלזל קצת במצות "קים לי בגוי' דלא רמי אנפשיה למיעבד בדיקה הצריכה לסכין כאשר צונו השם" ועיין בדרכי תשובה סימן א' ס"ק נ'.

בשו"ת נטע שורק יור"ד ד', נשאל בשו"ב שדיבר דרך בזיון על הגה"ק בעל מעבר יבק, ואמר שהמחבר הנ"ל היה רק קאטשעלאבניק[32], הנה היטב כתב כ"ת שבוזים כאלה יקלו שעבר על הדין ודברו אחר מטתן

32) כינוי באיזה מקומות לאיש המרבה שיחה ודברים בטלים, ורגיל הייתי לשמוע מפי הגדולים על איש שמרבה בפלפול של הבל. גם אומרים שרגילים להשתמש בכינוי זה על מי שהיה נחשד למאמין בש"ץ כת-של-ליב, ליבלי פרוסטיץ אחד מהנוכלים של חסידי ש"ץ.

של שוכני עפר וצדיקים ואיש כזה איננו שוה להביא שם הקדוש הנ"ל על דל שפתיו ועל פי הדין צריך לקבל נזיפה, ואם ישיב ויקבל דברי חבירות ויקבל נזיפה ודאי שרי לאכול משחיטתו, אם נראה במעשיו בשאר ענינים שאינו קל ומתנהג בתמימות בדרכי ה' כי אולי משגה הוא ואיש מיהר לבטא בשפתיו, אבל אם יסרב מלקבל נזיפה ונראה שאינו חש לדין ולדברי חז"ל וודאי ראוי לחוש אולי עלה טינא בלבו ושומר נפשו ירחק ממנו".

בשו"ת מהרי"א יור"ד י' "אחד שראה את השוחט . . מגלח את זקנו בתער ושוב שחט לפניו כבש אחד באותו תער, והשוחט ענהו עזות . . אם כנים הדברים שספרו על שוחט הנ"ל (שהוא קל) ראוי הוא להעבירו מאומנות השו"ב אחר הדרישה והחקירה וקבלת עדות בפניו" . . (ראה להלן בנוגע לקבלת עדות אי דוקא בפניו).

בשו"ת מהרש"ג יור"ד ע"ה "בשו"ב בישוב אחד שלוה מעות מישראל אחד ואינו משלם לו באמרו שאין לו, ובאמת יש לו בית רק שהוא נכתב בערכאות על שם אשתו . . . ונראין הדברים להעולם שהוא שקר, כי באמת הוא שלו, רק שהוא בערכאות על שמה, כדי להבריח מבעלי חובות שלו, כנהוג בעתים הללו אצל כמה וכמה אנשים . . וסיים "ואני אומר דכן הוא בעתים הללו להבריח ממון מהמלוה, נעשה בעוה"ר אפילו אצל אנשים כשרים המתנהגים בדרכי החסידות אף שנזהרין טובא משימצא דשימצא של מאכל של נדנוד איסור, לכן א"א לפסול עבור זה שחיטת השו"ב, אם בשאר ענינים הוא שמור ונזהר וזהיר ועוסק בתורה בעת הפנאי יוכל אף המדקדק במעשיו לאכול משחיטתו".

בשו"ת דברי חיים ח"א יור"ד ב' נשאל בשוחט קל ופורץ גדרים, לוקח מן הכשרות תשלומין הרבה יותר מן הטרפות, נוטל מעות להכשיר ועוד, עכ"ז הוא מבקשם שלא לעשות דבר בחפזון ולברר היטב ובפניו, ושם בח"ב—ה' הוא מביא דברי הבגדי כהונה (הנ"ל) והוסיף "הלא אנן מחמרינין כדברי הרמב"ם ז"ל דאפילו חשד על הגניבה בודק סכין ונותן לו ומכ"ש בבדיקה, דידוע לכל כמה חומרות שאנו מחמרינן מצד חומרא, ובודאי איסור ערוה חמיר טפי והחשוד על החמור, חשוד על הקל".

שוחט שמסרב לעמוד לד"ת, ראה בשו"ת אורי וישעי צ"ט שהרשות בידי ראשי הקהלה לקבל שו"ב אחר.

עדות עד אחד, עד אחד בהכחשה, קבלת עדות שלא בפניו, שני עדים, אבל כל אחד העיד בענין אחר, קבלת עדות לאפרושי מאיסורא.

הן מפורש בתורה שלא יקום עד אחד באיש לכל עון (דברים י"ט—ט"ו) ובקידושין ס"ה "ותסברא עד אחד בהכחשה מי מהימן"? ובמהרי"ק שורש ל"ג—א' "ולא עוד אלא שאלמלא הטעם דאפרושי מאיסורא היה לו ללקות אותו עד בהוציאו שם רע על אותו שוחט . . כדכתיב בסמ"ג אההוא דטובי' חטא זיגוד מנגיד" . . . אבל מפורש שם במהרי"ק אשר הוא המקור לחידוש שהביאו בש"ע שאפילו אותו העד שהוציא שם רע על השוחט

מותר לאכול משחיטתו[33]), „ונחזור לענין ראשון דאף כי לפי הנלע"ד אין לפסול השוחט מעדותו של זה, מכל מקום יש לדונו לפי מה שהוא אדם . . ואם הוא אותו שוחט אשר כבר נכשל בענין הבדיקה כאשר כתבתם לי בשכבר אי לדידי צייתי בני קהלכם הי' מעבירין אותו לגמרי כיון שיש רגלים בדבר".

ממילא בשוחט שיצא עליו שם רע מקודם, וכעת יש עד אחד, רבו הפוסקים שפסקו שנאמן העד[34]).

כן בנוגע לקבלת עדים שצריך להיות דוקא בפניו, אכן אם הוא מסרב לבא[35]), או שהוא לאפרושי מאיסורא מקבלים גם שלא בפניו. כן הוא במאירי ב"ק דף קי"ב לפי שזכות הוא לו. וכן הוא בתשו' הרדב"ז ח"א ע', דהלכה זו דבאיסורא מקבלין עדים שלא בפני בעל דין אינה צריכה לפנים. ראה גם בשו"מ קמא ח"א נ"ג שהביא דברי המאירי,

---

33)הרבה הרבה דוגמאות בספרי שאלות ותשובות שלא האמינו לעד אחד, ראה בשו"ת שואל ומשיב קמא ח"ג קמ"ז שהיה ריב בין שני שוחטים ודברו אחד על חבירו דברים נוראים ולא קיבל דבריהם מכח דין זה שע"א בהכחשה לא כלום. ושם בח"ב י"ד לק"ק דרוהביטש שגם כן פרץ הריב בין שוחטים שספרו אחד על חבירו מעשים נוראים ושלקחו שוחטים כסף מטבחי ישראל כדי להטריף בהמות אינו ישראל ראה שם.

ובשו"ת מאורות נתן להג"ר נתן נטע לייטער אבי ידידנו הג"ר זאב וואלף לייטער מפיטסבורג תשובה ע"ב שנשאל בקצב שקנה בשר אצל קצב מעיר אחרת ומכר הבשר בחזקת כשר שכן קנה בשר כשר, ונודע כי שקר והוא מכר לו בחזקת טריפה והאריך בברור דין זה ע"א בהכחשה, ושם ומה שכתב שאפילו העד מותר לאכול משחיטתו, רק לא משחיטה זו שאנו דנין עליה ראה שם ג"כ סימן צ"ו והאריך הגאון מברעזאן בדעת תורה סימן א' אות ע"ה ע"ו.

34) ים של שלמה חולין פ"א סימן ט' . . . „אבל אם יצא עליו כבר שם רע והעד בר סמכא ואיש מהימן ראוי לו להחמיר ולהרחיק ממנו", וכן בשמ"ח סימן ב' סכ"א וז"ל „אם לא העיד עליו כי אם עד אחד אינו נאמן עליו אא"כ נראה להמורה שאמת הדבר לפי ענין השוחט כגון שיצא עליו כבר שם רע והעד הוא בר סמכא ואיש מהימן אז יש להעבירו", וראה גם טוב טעם ודעת ג' סימן כ"ז, ובד"ח יור"ד ז'.

35) אם הנטען מסרב לבא פשיטא דמקבלין עדות שלא בפניו ואפילו אם הוא טוען שרצונו לילך לבי"ד אחר אם הוא שוחט העיר חייב לעמוד לפני רבו. ראה בשו"ת שואל ומשיב קמא ח"ב תשובה ט"ו בשוחט שהיו עליו כמה דברים מכוערים בפי העדים, והזמינו לדין ע"י השמש ולא רצה לבוא ומענה בפיו שיביאו בי"ד ממקום אחר וידונו אותו... וסיים „ואדות השו"ב לא ידעתי להכשירו כיון שניכר והוי בע"א ורגלים לדבר.. ויש להעבירו או להעמיד אחר עומד על גביו ויקבל דברי חבירות".

והאריך בזה גם הרב ירושלימסקי בבאר משה סימן ט"ו בקונטרס כבוד חכמים שער השני קדושת ישראל.

כן בשואל ומשיב תנינא ח"ד ע"ד בשוחט שנתקבל עליו עדות שלא בפניו שהכשיר טריפות גמורות, "והשבתי כי אף שא"א לפסלו מצד הדין מכל מקום בצירוף השבועה (שקיבל עליו בשבועה שלא ישחוט עד שיבדוק השו"ב השני את סכינו ועבר על זה) וודאי הוא פסול כי נכרים הדברים שהוא קל". ובד"ח ח"א יור"ד י"ג "דהרי ידוע כמעט רוב שיטות אחרונים והרבה מראשונים דכה"ג עדות שלא בפניו נמי הוי עדות ובפרט באם יש רגלים לדבר וחשוד בלא"ה השו"ב, אפילו עד אחד נאמן כמבואר בשו"ת מהרי"ק סימן ב', סכ"א, וא"כ בוודאי בעדות שלא בפניו יועיל לפסלו כיון שידוע שבלא"ה הי' מחזיקין אותו לקל ולכן רמו גודא עליו שלא ישחוט ויבדוק זולת השו"ב השני, ונהי שכתב מהרש"ל דגם ע"א אינו נאמן לפסלו, רק שנכון להחמיר שלא לאכול משחיטתו, מ"מ בכה"ג שיש שיטות מהראשונים ואחרונים שהוא פסול מחמת שנתקבל עדות אפילו שלא בפניו כיון שהוא נחשד מכבר, בוודאי אין הרבים יכולים לכפות המיעוט להחזיק שו"ב כזה", ושם "סוף כל דבר בשו"ב הזה לפענ"ד משפטו כך, אם הוא ירא ה' מרבים ועוסק בתורה לעתות הפנאי וטוב עם אנשים ובעל ג"ח ואינו בהול ונחפז בדרכיו, אם ידוע שהעדים הם שונאים אותו אז ראוי להחזירו בקבלת דברי חבירות, אך אם הוא קל או שהוא מבוהל כדרך הנחפזים בוודאי ראוי להעבירו מתוככם לעולם", וכן בברכת יוסף (הנ"ל) תשובה ב', ראה גם בראש אפרים טריפת הריאה סימן ל"ד ובדעת תורה סימן ב' אות מ"ד מראה נפלאות בזו השאלה והביא כל השיטות בשאלה זו.

ואם שני עדים מעידים זה שלא בפני זה בשני ענינים שונים ובמאורעות שונים אם מצטרפין לפסלו, ראה בשו"ת מהרי"ט ח"א פ"ב שמצטרפים וכן בשו"ת בר לוואי תנינא יור"ד א' ג"כ הכריע כן ובדעת תורה להגאון מברעזאן סימן א'-ע"ח, הביא ראיה מש"ע חו"מ ל"ד סכ"ח בהגה"ה שם, דאם עד אחד העיד על אחד שגנב והשני שהלוה ברבית דמצטרפין לפסלו א"כ ה"נ גבי שוחט והאריך שם.

**
*

ד) שוחט שנחשד בגניבה, או השתתף עם גנבים או העלים עין מכסף שאינו שלו. ראה יור"ד סימן ב' בש"ך סקי"ח ובאחרונים בזה.

ונשאל הרב יוסף יואל דייטש רב דהאדרוב בספרו שו"ת יד יוסף (סיגט תרל"ד) תשובה ב' ע"ד שוחטים שנגבה עדות עליהם . . "שהעלימו מהפאכט ושחטו בלא[36]) קוויטליך", ושם מברר דינו של שו"ב גנב.

---

36) פתקאות שקנו, וצריכים למסרם להשוחט לאות כי הוא שילם הכסף שהקציבו ראשי הקהלה בעד כל שחיטה ושחיטה.

בחו"מ ל"ד החולק עם הגנב אינו נפסל לעדות, ראה שם בתומים שחולק על זה, הלא לא גרע מכופר בפקדון דפסול לעדות משום דהוי רשע דחמס ושם בקצה"ח העלה דל"ד לכופר בפקדון ראה שם, וביד יוסף הנ"ל האריך לברר פלוגתתם ושם הביא דברי הראשונים המרדכי והג"א שהקשו איך נאמן השוחט לומר ששחט כהוגן הרי קי"ל דע"א אינו נאמן במקום דאתחזק איסורא, ובהמה בחייה בחזקת איסור עומדת ותירץ ר"א ממיץ דהא דעד אחד אינו נאמן באיתחזק איסורא היינו בפוחזים וריקים, אבל בע"א שהוא איש מהימן היינו משום שיצא מהרוב ומסתם בני אדם שאינם מוחזקים בכשרות, כיון דבודקים אחר יר"ש וחרד לדבר ה', ומעתה בגנב שהוציא את עצמו מהכלל כשירי ישראל, שאין להם עסק עם גניבה, א"כ לענין שחיטה דבהמה בחייה היא בחזקת איסור עומדת אינו נאמן", אבל הביא דברי הפנ"י לחולין שהשיג על שיטה זו והש"ך ס"ק ט"ז הנ"ל מסיק דחשוד על הגניבה אינו חשוד על השחיטה, אבל יש גם אוסרים, ע"כ, הוא מסיים לקנסו על זמן שלא לשחוט ואח"כ ישיב לעבודתו[37]).

ובדברי חיים א' יור"ד י"א גם כן נשאל בשוחט שנחשד על הגניבה ושם "והנה אם הי' עדות על הגניבה לדעת הרמב"ם צריך בדיקת סכין"[38]) . . . והנה לפי"ז לדעת הרמב"ם אשר הפר"ח והפרמ"ג פסקו כמותו, וודאי צריך בדיקת סכין, וזה דבר שא"א לעמוד בו בשוחט דמתא, וגם כיון דידוע לנו שיש לנו חומרות הרבה בעניני בדיקות, ושחיטות אשר המה קלים באיסורים בעיני השו"ב מגניבה וא"כ אם הוא חשוד לגניבה דהוא איסור חמור שוב אינו נאמן באיסור הקל" ומסיים אם יש עדים על הגניבה וודאי פסול להיות שוחט, אך בחשוד בעלמא אין מוציאין מחזקתו.

ביותר האריך בבירור שאלה זו הגאון מברעזאן בספרו דעת תורה סימן ב' אות מ"ז ומחלק מי הוא בעל האקציז (מכס מכל בהמה שעל הקצב לשלם) ואם בעל המכס אינו לוקח יותר מכפי הערך בוודאי השוחט חבר הוא לאיש משחית, ושם "אבל בעובדא שאירע ששחט השו"ב במקום סתר ואמר שלא ידע שהוא גנוב מאקציז אמרתי שהדבר מבואר בירושלמי פ"ז דב"ק ה"ד ראוהו שוחט ביער חזקה, גנוב הוא . . וכן בב"ק ע"ט ע"ב ראוהו שהטמין בחורשים" וכו'.

ושם באות מ"ז היכא שהתשלומין שייכים לקהל ותקנו הקהל באיסור, הדין מבואר בסימן א' סי"א, ראה שם באריכות ותשבע עונג.

---

37) ראה בשו"ת אוריין תליתאי סימן ס"ג בשוחט שיצא עליו שם גנב אע"ג דליכא עדות ברורה שיש לאסור שחיטתו.

38) ביור"ד ב' — ו' "מומר לאחד משאר עבירות א"צ לבדוק לו סכין ולהרמב"ם צריך" הארכתי לברר שיטתו בכמה מקומות בספרי זה.

בשואל ומשיב תנינא ח"ד ע"ד, בשוחט שערערו שהעלים מעות השחיטה, גם אסר על עצמו באלה ובשבועה שאם יתברר שהעלים הפאכט ומעות השחיטה, יאסר שחיטתו כנבלה ואח"כ הודה שהעלים, כן העידו שלא פתח כלל פתח הבטן והכשיר העגל בלי בדיקת הריאה, וסיים בתשובתו "ואי לדידי צייתי יעבירו את השוחט על איזה חדשים ויקבל עליו דברי חבירות ואח"כ להחזירו".

ושם מהדורא קמא ח"א נ"א, "בשוחט שנוטה אחר הבצע ומי שנותן לו יותר שכר מהשכירות יתכשרו הבהמות אצלו ואשר לא נתן לו והטריף לו וגם היה לשו"ב ד"ת עם הטבח והיה מחלוקה גדולה והנה אף שהמנהג ליקח שכר יותר מהכשרות מ"מ לאחר ששמעו זאת גזרו עליו שלא יקח יותר והלך בסוד והתפשר עם הטבח לקחת יותר והוא דבר מכוער מאד וגם היו שם שני טבחים אחד נתן לו שכר והכשיר לו הבהמות ואחד לא נתן לו והיה הרבה טרפות ועוד כמה דברים מכוערים היינו שאמר לטבח אם תתן לי שתי ליטרא שומן אראה שיהי' הבשר גלאַט היינו בלי סירכא ... ויש ע"א ורגלים לדבר שאז פוסלין שחיטתו כמבואר בסימן ב"ב' בהגה"ה דברגלים לדבר ובקלא דלא פסיק ועידי כיעור מוציאין אשה מבעלה מכ"ש לפסול שחיטתו רק תמה על קהלה נאה וחסידה, איך אכלו עד הנה משחיטתו אחרי שיצא קלא דלא פסיק, וכן מתפלא על הטבח שידע מכל זה ושתק עד הנה, זה יותר גרוע מהשו"ב ואיך נסמוך עליו בעדות הכשר בשרו, והוא ידע מעלליו של השוחט ושתק".

ביד יוסף סימן ל"ז, נשאל בשוחט שעיכב כל השכירות לעצמו, אחר שחתם שאם לא יקיים הרי שחיטתו כנבילה וטריפה, ושם מחלק בשבועה בין ביטוי בשפתיו וחתימת ידו עכ"ז מסיים להעבירו על חודש ימים ושלא ישחט בלי שו"ב אחר.

בשו"ת טוב טעם ודעת קמא — ו', שתקנו שבאם השוחט החדש יעלים איזה ממון מחלק השוחט הזקן מקבלים עליהם להיות שחיטתו אסורה עליהם, והודה השוחט שהעלים כמה העלמות ושאל השואל אם גם הכלים אסורים ואם הן, אם המה אסורים משעה שהתחיל להתעלם או משעה שנודע להם, והשיב לאסור משעה שהתחיל להעלם. ושם במהדורא ג' ל"ג וסימן מ"א, ושם שבימנו אלה שוחט שחשוד על גניבה חשוד על הכל.

בירחון שערי תורה ח"ב סימן כ"ז מפלפל דינו של שו"ב שהעידה עליו אשה שראתה בביתו נרות דולקים והכירה שהנרות נגנבו מבית הכנסת. ושוחט שגנב ספרים מביהכ"נ ראה שו"ת בית דוד ק"מ ששוחט גנב אסור לשחוט.

לעיל הבאתי דברי מהרש"ג יור"ד ע"ה שנשאל על שו"ב שלוה מעות ואינו רוצה לשלם ויש לו, ולפי שמפלפל שם בשוחט גנב, אביא פה מה ששייך לענייננו. "שהרי אפילו אם היה גנב גמור שתחילת לקיחת הממון מחבירו היה באיסור מ"מ הרי קיי"ל דחשוד על גניבה לא נחשד על דבר אחר, שהרי שנגנבו לו גדיים ותרנגולים ומצאן שחוטים במקום שרוב העיר ישראלים או רוב טבחי העיר ישראלים הוא, כשרים" (ולא נחית לחלק בין גנב לשוחט ראה דבר"ח יור"ד י"א). ואפילו להרמב"ם הנ"ל דוקא במומר

שהוא רגיל לעבור על איסור זה, אבל באם עבר רק באקראי גם הרמב"ם מודה דלא בעי בדיקת סכין כמ"ש הב"י והש"ך שם בסימן ב'.

ובדעת תורה סימן א'-נ"ב נשאל בשוחט שהודה להרב דעירו שזה כמה שנים ששחט אווזות ולא נתן להשוחט (אשר אליו שייכים שכר שחיטה) ושם נחית לחלק בין עושה איסור בשחיטה עצמה ובין לא עשה בשחיטה עצמה והאריך בביאות כדרכו בקודש.

כן תמצא בשו"ת אהל אברהם סימן נ"ט בשוחטים שאחד מהם גנב הנוצות שמורטים מעופות למכרם, והיו מכחישים זא"ז. עכ"פ אחד מהם גנב אם נאמנים לשחיטה. כן גם בשו"ת מנחת ש"י סימן נ"ט בשוחט שעבר על לאו דלא תגנוב, כשתראה ההתנצלות שלהם, עלינו להתאונן על גורלם המר שהיו ממש רעבים ללחם.

כן נשאל בעל שו"ת זקן אהרן יור"ד כ"ח, בשוחט שעשה קנוניא עם הקצבים לגנוב מכס אשר שם הקהלה והוא שוחט להם בלי מכס וחולקין ביניהם הגניבה .... זאת ועוד אחרת כי ע"י הקנוניות שהיה ביניהם הסתיר השו"ב את הטרפה — ולא אמר דבר — שהוציא קצב אחד מתחת ידו", (היינו הגם שידע שהוא מוכר טרפה בחזקת כשר שתק ולא הודיע לאנשי העיר), בתשובתו הוא פסק להעבירו על שני חדשים, לקבל דברי חבירות ולשחוט דוקא כששוחט אחר עומד על גביו.

נשאל הרב ר' דוד שפרבר הי"ו (כעת בירושלים) בספרו „אפרקסתא דעניא" תשובה י' „בשוחט שמוכרח ללות בהבאנק לנשואי בתו ואין לו מי שיכנס בגירא עבורו אלא הקצב דשם. והרב מהסס כי עבד לוה לאיש מלוה. ויש לזות שפתים וחושש נמי משום גדר איסורא ובפרט כי יאריכו ימי התשלומים כמה שנים ולזמן מרובה חיישינן לתקלה" וכו' וכו'.... בתשובתו הוא מברר לארכה ולרחבה שאלה זו. מצד אחד יש לחוש לפי שיצטרך השוחט מעת לעת לטובתו של הערב לחתום כפעם בפעם וירא לנפשו פן לא יחתום אם לא יראה הטבח „טובות" גם ממנו היינו להקל בבדיקת הריאה ואם כי אין לחשוד שוחט מומחה וירא אלקים שיקיל חלילה בעבודתו הקדושה אבל זהו בעצמו שמקבל טובת הערבות פוגם נאמנות השוחט או גורם חשדא.

וסיים „אם אפשר בלאו הכי בלי עיכוב הנישואין בוודאי ראוי שימנע מזה משום הרחק מן הכיעור ומהדומה לו... אבל אם אי אפשר לו בקל באופן אחר או שיגרום לו טרדת הלב שהוא ריעותא גדולה לשו"ב ומגרע כח הרגשתו אז כדאי הוא כל מה שכתבתי לעיל לחלץ עני מעניו והסברא נותנת ג"כ שאם השו"ב עושה זאת רק על פי שריותא דמרא דאתרא יוסר הרינון ג"כ וידעתי שנמצא בתשובות אחרונים נגד סברות התשורת ש"י שעליהן בנה ההיתר שלו . . מ"מ עין בוחנת תבחן אשר דברי התשורת ש"י בנויים על יסודות חזקים".

ה) שוחטים אל יעסקו במסחר.

רבותינו ראו לתקן תקנה טובה שהשוחט אל יעסוק במסחר שלא יהי' טרוד יום יום עם עסקים שונים מחשש שישכח את מלאכתו מלאכת

הקודש וההלכות השונות בבדיקות הריאה. כן לאמן ידו עם סכינו. ע"כ עמדו על המשמר ולא הסכימו שהשוחטים יהיו גם כן סוחרים.

וכמובן קרה גם בתקנה זו עוברים. ראה בשו"ת זכרון יהודה יור"ד ב'.. „ובדידי הוי עובדא באחד מהשוחטים שבגליל שעשה לו בביתו מסחר ותלה באשתו ואני מחיתי בו בפרט שאיזה בעה"ב עמדו מנגד ולא שמע בקולי ובא לידי כך שבא לערכאות והוצאתי תשעים זהובים כסף מממוני אבל הוא הפסיד מלאכתו מלאכת שחיטה ובדיקה". ושם השיב על מה שנשאל שאשת השוחט רצונה לעשות לה מסחר „אתם באתם לשאול את דעתי אם יש רשות לאשת השוחט לעשות לה איזה מסחר לעצמה על שמה כי יש לחוש שיתערב גם השו"ב באותו מסחר מזמן לזמן, ועי"כ יגרע כשרון מלאכת השו"ב כמו שכתב בעל מזבח העולה סימן קל"א בשם פרי תואר דאם יש הרבה טרדות ורוב מחשבות אין למנותו שוחט לצבור". ושם בתשובתו הוא מבקש את בני הקהלה שלא להרשות לאשתו שתעשה לה מסחר.

נשאל הגרי"ל צירלזון בספרו שו"ת גבול בנימין סימן ט', שהשו"ב בעירו של הרב השואל הוא גם כן קצב ומוכר הבשר למרות אזהרת הרמ"א בסימן י"ח. אולם השוחט טוען, שהוא אינו קונה בשום פעם בעצמו בהמות לשחיטה על אחריותו רק ששם ישנם הרבה קצבים נכרים ואת בהמותיהם הוא שוחט באופן שהטריפות שייכות להם והכשירות לו.

ועל זה השיב, שהצדק עם השו"ב. שכל עיקר טעם למנהג זה כדי שלא יבא הטבח להקל ולהכשיר בשביל חמוד ממון ממילא הרי מובן מאליו דכיון שבהמות אינן שלו ואין כאן הפסד ממון וגם שבידו לשחוט עוד אצל יתר הקצבים הנכרים עד השיגו בשר כשר, בזה פשיטא דאין כאן מקום כלל להמנהג, דהרי וודאי לא חשדינן ליה שמשום שיתעצל לשוב ולטרוח עוד הפעם בשחיטה ובדיקה יתיר את האיסור לסבה כזו. ראה שם בדבריו והביא ראי' לדבריו מגדולי הפוסקים.

כן בשו"ת פרי השדה ח"ד סימן כ"ב אות ד' נשאל ג"כ אם מותר לשו"ב להשתתף עם הקצב במסחרים ולא הסכים. וכן בשו"ת שבט סופר להגאון דפרעשבורג תשובה י"ט נשאל מה שנמצא באיזה מקומות שהשוחטים נוחרים תיישים כדי למכור הבשר לנכרים.

וכן נשאל אדמו"ר בשו"ת ערוגת הבושם יור"ד י"א, אם בן השו"ב שותף עם הקצבים אי שפיר דמי וז"ל: „בשאלות המתרגשים לבא לפני השו"ב בבדיקת הריאה . . כמה ענינים שע"כ תלי' רק לפי שיקול דעתו של שו"ב כגון בקליפות הסירכות ובחינת הבצבוץ וכיו"ב. א"כ יש לחוש מאד שאהבת הבן מקלקלת השורה להיות נוטה מדרך האמת בלי כוונה". ושם בשם הדעת תורה „שאף שמדינא אין לאסור אם אחיו או בנו הוא שותף בבהמות הקצבים דהא קרוב נאמן באיסורין, מ"מ אם הוא איש אשר העם חושדין אותו ומרננין אחריו יש להזהר בדבר". וסיים שינסו לבטלם משתפות הנ"ל.

אולם כשנשאל הג"ר שלמה ליב טבק בספרו שו"ת תשורת ש"י תנינא סימן קמ"ד השיב שלא מצא שום מקור וראיה לעכב את הבן מפרנסתו.

כן נשאל ע"ז הגרי"ל צירלזון בספרו שו"ת גבול בנימין סימן י' אכן שם היה בנו הקצב עוד סמך על שלחן אביו וכדבריו „אם מותר לשוחט לשחוט אצל בנו הסומך על שלחנו והוא קצב אם יש לחוש למה שפסקו שאין שוחט רשאי להיות טבח (רמ"א י"ח־י"ח) אלמלא לא הי' סומך על שלחנו אין חשש לפי דברי הנ"ל. משא"כ כשהוא סמוך על שלחנו וכל הרווח שירוויח הלא עפ"י דין (חו"מ ע"ד ס"ב) הרי הוא לאב". וסיים להתיר באופן שהאב יבטיח שאם תהי' איזו ריעותא הצריכה בדיקה לא יסמוך על עצמו רק ילך אל הרב.

ובשו"ת שמלת בנימין סימן י' פסק דמותר למנות שו"ב בקהלה אשר אביו טבח ושם דאפילו בסמוך על שלחנו מותר ובדע"ת סימן י"ח סוף אות מ"ב „ולענ"ד אין להקל בזה דבכה"ג הוי כשותף כמ"ש המג"א סימן קע"ה סק"ד ועיין ברא"ש פ"ה דב"מ סימן מ"ז".

ובשו"ת שואל ומשיב תנינא ח"ג סימן פ"ה, שנשאל מעיר זאלקווא אדות שערוריה הנעשה בקהלה אחת זה איזו שנים שנפרדו החסידים מהאשכנזים ולקחו להם שו"ב אחר והשוחט שלהם נותן מעות לקצבים כדי שישחטו אצלו וממנו ילמדו שאר קצבים להתריז נגד השוחטים שיתנו גם המה מעות בהלואה ואם לא ידבקו בהשו"ב של החסידים... והכלל שכל הקצבים ידם על העליונה על השוחטים . . . ויש כמה מכשולות בזה שהרי יש לו שותפות עם הקצבים ולכשיטרף יפסיד חלקו והוא נוגע בדבר. גם אינו שואל שאלת חכם כי הקצב לא יתרצה לזה... ושם „ואני תמה על קהלה נאה וחסידה שמחמירין שלא לאכול מסירכות ושאלת חכם והם אוכלים ממה שיש נבילות וטרפות . . ע"כ כל איש ואיש הירא לדבר ה' יראה לתקן המכשולות ולגדור הפרצה" ומסכים לאיסורו של הרב.

וראה בטוב טעם ודעת תליתאי כ"ה בשו"ב שנתקבל על אופן זה שיהי' שותף להקצבים לחלק עשירית אם יהי' כשר והשיב שזה איסור גמור ובדעת תורה י"ח־מ"ב „והיכא דנודע שאביו או אחיו שותף בבהמות מדינא קרוב נאמן באיסורים רק היכי דהעם חושדים אותו ומרננים אחריו יש ליזהר בדבר".

ו) שוחט שאבד — מסבה לא נודעת — הרגשה שלו בסכין ולא ירגיש אם שם פגימה ראה בפמ"ג סימן א' סק"ח בש"ד אות ג'.

רבי יהונתן אייבשיץ בספרו כרתי־ופלתי סימן א' ס"ק י"ג כתב „אבל אם שכח להרגיש פגימת סכין יש להורות כטו"ז ולאסור למפרע אף בנטל קבלה". נראה מדבריו שבידו היתה האבדה הלא בידי שמים הוא כאשר באמת כתב הוא בעצמו „גם אם יש דבר לתלות כגון שהיה חולה[38]* ועי"כ בא לו השכחה או שלא היה עוסק זמן רב בשחיטה והסיח דעתו ועי"כ

---

*(38) מעניין מאד מה שהעיד היד דוד (הספרדי) ליור"ד בהגהות הטור אות י"ט, שראה מרבותיו גדולי עיר שאלוניקי שחלה אחד מהשוחטים חולי כבד הרבה ימים „וכשקם מחליו לא התירוהו לשחוט עד שבדקו לו הסכין כי חששו שמא נאבד ממנו ההרגשה מחמת כבדות החולי".

נשכח, פסול עד אותו זמן אבל מקודם כשר". ישנם גדולים שתלו אבדה זו „מחמת איזה דאגה ופחד או מאיזה סיבה אבד פתאום ההרגשה" (שו"ת מילי דאבות דף תקלד).

באבידה זו יש מדרגות שונות „אם אינו מרגיש בפגימות דקות מאד אין לאסור למפרע דיש לתלות שאבד עתה הרגשה זו, אבל באינו מרגיש גם פגימות גדולות א"א לתלות שאבד עתה ההרגשה"[39]. בשו"ת ח"ס יור"ד ג', נשאל ג"כ ע"ז בשוחט שאבד הרגשתו ונמצא אחריו כמה פעמים פגימות בסכין אחר השחיטה ולא הרגיש אם לאסור למפרע והביא דברי כנה"ג בהגהות לב"י סימן א' אות ל"ה ולדבריו שכחת הרגשה באה בפ"א כרגע ואין לאסור למפרע גם הביא דברי הפלתי הנ"ל ומחלק באבדה זו. ושם הביא דברי השואל בזה"ל „והנה מעלתו נתעורר לומר דכל המקילין בהאחרונים אינו אלא בשנוטל קבלה והוחזק עכ"פ אז אמרינן השתא הוא דאיתרע, אבל למפרע אוקמי' אחזקתי' בשעת נטילת קבלה משא"כ זה שלא איתרע חזקתו אלא לאחר שחיטה ולזה לא הוחזק מעולם כי לא העמידוהו על הנסיון בזה כידוע והנה דבר גדול דיבר בזה" עכ"ל.

אכן שם בח"ס נמצאו גם חסרונות אחרים על השוחט, חסרונות שאין להם דבר עם ההרגשה, יצאו גם סירכות מתחת ידו „אלא שכתב (היינו השואל כתב להח"ס) שהוא ירא שמים שמתענה ג' ימים בכל שבוע, אומר אני אולי לא הי' מתענה הי' מתכפר לו בתענית כהא דרבי מזי' וטופריה (סנהדרין כ"ה ע"ב) אך זה טובל ושרץ בידו, א"כ מה יוסף עוד להתענות להלביש אדרת שער למען כחש אני אומר שאין זה האיש מכלל נאמני ישראל הנאמנים על האסורים כלל".

כן תמצא בשו"ת מהר"ם שיק יור"ד כ' ושם מחלק ג"כ באבידת הרגשה אם הוא מחמת קלות ורשעות או מחמת חולשה ותלי' אם אסרינן הכלים למפרע. וציין על הפרמ"ג סימן א' סק"ח אות ג' וז"ל שם „ואם אבד חוש הרגשת הסכין בזה אפשר דעתה ברגע זו אבד חוש הרגשה. דעת הכנה"ג בהגהות ב"י דעתה ברגע זו אבד חוש הרגשה" וכו' (ראה לעיל). וסיים „ומ"מ לדינא אין להקל אף כה"ג אם אבד חוש הרגשה".

האם יש תקנה או תקוה לשוחט זה?.. בדברי חיים ח"ב יור"ד ט' תמצא שיש, שילמוד מחדש אצל שו"ב מומחה, אפשר שיעלה לו להרגש, ואם כן הוא יעבירנו על איזה שבועות ויקבל דברי חבירות ויוכל לשחוט.

---

39) דעת תורה סימן א'—כ"ג, ראה גם בעמק שאלה יור"ד א' לענין הכלים למפרע.

40) בשו"ת רמ"ץ יור"ד ט"ז, מחלק בין רתיתה מחמת זקנה שאין לו שעה מבוררת שאינו מרתת אסורה שחיטתו, אבל אם אינו מרתת מחמת זקנה ורק לפעמים כשהוא נחלש קצת ואומר שהוא יודע ומרגיש בנפשו בשעה זו ואינו שוחט עד אשר עובר ממנו עת החולשה ואז חוזרים הידים לאיתנם, וגם זה הוא רק לעתים רחוקות יש להתיר כשהוא ירא ה' דבזה מהני מה שאומר ברי לי". אבל כאמור רבים הם החולקים עליו והכ"ס יור"ד ג' שהוא לא הרהיב להתיר אפילו בעומד

ובשו"ת תפארת יוסף סימן א' וסימן ב', בשוחט שנתגלה שאינו מרגיש שחיטתו אסורה עד שילמוד אצל שו"ב ויעידו עליו שחזר להרגשתו ואז יחזור לכשרותו.

ובשו"ת נטע שורק יור"ד ט' בתוך דבריו "ואם היינו יודעים שהיה רק מחמת חסרון ידיעה והיה זה אדם מוחזק בכשרות היתה תקנה שילמוד מחדש השחזת הסכין ודינים וכמ"ש האחרונים שגם ההרגשה יכול ללמוד מחדש".

ז) שוחטים שידיהם מרתתין.

לפי הפוסקים יש שתי מיני רתיתות. יש רתיתה הבאה משום זקנה כבחולין כ"ד ע"ב "עד שיזקין (כהן העובד עבודה) עד כמה א"ר אלעא א"ר חנינא עד שירתת" ובתוספתא פ"ב דחולין .. היה שוחט והרתית פסולה.. כן יש רתיתה מחמת חולשה, ורתיתה זו רוצים אחדים מהאחרונים[40] להקל ולהתירו לשחוט. אכן הרב ר' משה יקותיאל קויפמאן (חתן בעל מגן אברהם) בספרו לחם הפנים על יור"ד סימן א' סקל"ה הביא בשם גדולי הראשונים הסמ"ג והרא"ש ולפי דבריהם הוא פוסק דלא מיבעיא שאסור לו לשחוט בכל אופן שהוא המירתת, אלא אפילו מה ששחט טרפה והכלים שבהם בשלו הבשר צריכים הגעלה.

אבל הנודע ביהודה יור"ד (תנינא) תשובה א' שנשאל שם "בשוחט שידיו מרתתין ואמנם הוא מרגיש בפגימה דקה, וגם אומר ברי לי שאיני נכשל בשום דבר במלאכתו לא שהה ולא דרס וכיוצא כי אין הרתיתות מזיק לו במלאכתו", ועל זה הוא כותב "הנה בוודאי יש להעבירו שלא ישחוט עוד, אבל לאסור למפרע לא ידענא טעם כיון שהשוחט מוחזק למומחה בהלכות שחיטה. וגם אינו חשוד בשום דבר קלות, אם כן הוא נאמן על למפרע שלא אירע לו שום קלקול", ושם הוא מביא את דברי הלחם הפנים הנ"ל ואינו מסכים עמו, ומה שמביא בשם הסמ"ג והרא"ש לאסור למפרע, ע"ז כתב שלא מצא הדברים הנ"ל בספריהם ומתאמץ להתיר הכלים שהם בעין עוד משחיטת השוחט.

ובשו"ת מאיר נתיבים סימן ע"ו "ואני מעיד בדבר שראיתי שוחטים שכבר ידיהם רותתים והם שוגגים שלא ידעו מזה כלל כסבורים הם שהם מרגישים גדולים ולא הרגישו אם ידיהם רותתים".

על גביו, ראה דבריו בסוף מאמר זה.

ובספר דעת תורה להגאון מברעזאן סימן א' מאות ל"ג, האריך הרבה בזה והביא כל דברי הפוסקים שכתבו בזה. ושם באות ל"ה, הוא מפלפל עם אלה שחששו ששוחט זה יבא לידי דרסה ואינו מקבל דבריהם, גם מחלק בין עוף לבהמה ושם הוא פוסק "והכל כפי ענין הרתיתה דוודאי אם מרתת הרבה א"א להקל אבל כשידיו מרתתין יש להקל". ראה גם בסוף בספרו דעת תורה דף ק"ו אות ל"ח ושם הוסיף בזה, גם הביא שם בשם שו"ת מים חיים סימן א' שפסק "בשו"ב שידיו מרתתין ואמר ברי לי, כשר בדיעבד ורק לכתחלה אסור ודלא כלחה"פ ובל"י". ראה בשו"ת בית דוד להג"מ ז"ו לייטר סימן קס"ד.

ונראה שכן דעת מהר"ם שיק ביור"ד סימן ד', אם כי מביא דברי הנוב"י שמתיר הכלים, אבל הביא שהיד אפרים בהגהות שלו ליור"ד א' חולק על הנוב"י.

גם הוא מביא שם סיבת[41]) הרתיתה ולפיו עלינו לחוש, ע"כ להעבירו מאומנתו.

ואם כי ירא אנכי להכריע בזה ובפרט שהכל תלוי בהשוחט עכ"ז אביא פה דברי הגאון בעל לבושי מרדכי בספרו האחרון נדפס שנת תרצ"ז, תשובה קל"א ושם הסכים אם הרתיתה אינה תמידית והביא דברי שו"ת חסד לאברהם ח"ב סימן ג' שסמך על השו"ב אם הוא יר"ש מרבים שאם אמר ברי לי שלא היה קלקול בשחיטה ומחלק שם שמתי מרגיש הרתיתה, אם מרגיש קודם שחיטה, הרתיתה, לא ישחוט.

וכן דברי גאון ישראל בעל בית שלמה, שגם הוא נשאל על שוחט שידיו מרתתין ושם בספרו תשובה י' ביו"ד והביא דברי לחם הפנים הנ"ל.

---

41) לפי דבריו ידים רותתות באה מצד חולשת גידיו או מחולשת כוחותיו וכן עילוף בא ג"כ מחולשת ורפיון „וממילא יש לחוש לכמה קלקולים א) ע"י חולשת גידיו וכחותיו הוא אינו מרגיש בפגימת הסכין כמבואר בפלתי סימן א', וממילא מי שידיו מרתתין אינו מרגיש, כי נתבטלה ההרגשה שלו ולכל הפחות הרגשה שלו חלושה וגרועה. ב) על ידי חולשת גידיו וכחותיו אינו יכול לשחוט בזריזות ובמהירות כעין דתנן בפ"ב דחולין מ"ג, השחיז את הסכין ואף שעי"ז ידיו חלושות יש לחוש לשיהו וקי"ל דשהייה במשהו".

והא לך דברי גאון ישראל בעל דברי חיים בזה בשו"ת ד"ח ח"ב יור"ד סימן ג' ושם „וזכור הייתי בעודני טליא שהיו מנסין השו"ב אם אינו מרתת בידו על ידי צלוחית מים, ומעולם לא שמעתי להכשיר שו"ב שמרתת בידו" אבל הוא מחלק בין ריתותא לריתותא באלה הדברים „אבל בשו"ב בוודאי אם מוציא שעה, שהוא ככל אדם ואינו מרתת בוודאי כשר לשחוט לכתחלה ולכן לדינא, אם השוחט ובודק ירא ה' מרבים ואומן, נכון להזהירו היטב שישגיח על עצמו ולא ישחוט בשעה שידיו מרתתין אבל בכל יום שאין ידיו מרתתין יוכל לשחוט" עכ"ז לא החליט בהדאי. וסיים שם „אך כ"ז הכל לפי ראות עיני הדיין וד"ל ובאמת אגיד ולא אכחד כי לא ידעתי איך להעיז פנים נגד הלחה"פ ובל"י ונוב"י אשר הם אוסרים שו"ב המרתת".

ובשו"ת מהרי"א (הג"ר יהודה אסאד) יור"ד מ"ה, הוא הביא דברי השואל רב גאון ומפורסם שכתב „והנסיון מעיד שיש אנשים מרתתין ידיהם, ומ"מ אם יאחז דבר מה בידו ויניחנו בעודנו בידו על דבר קל כקש יהי' הנחתו להועיל לתמוך ידו עפ"י נגיעה קלה כמות שהיא שלא תהי' מרתת, וה"נ עכ"פ אם אנו רואין בעין פקיחא כששחט לפנינו ומניח הסכין על הצוואר בית השחיטה כדרך המצויין ואינם מרגישים בו שום רתיתה בהנחה קלה כמות שהיא אין כאן בית מיחוש", אכן הגאון רבי יהודה אסאד אינו מסכים עם השואל, ואפילו במי שאין

ששחיטות שלהם רובם דרסות הן ואעפ"י שאמרו שברי להם שלא דרסו אינם נאמנים. מפני שהם עלולים לכך ואם כי הנובי"ת לא הסכים לו לאסור כלים למפרע, אבל החסל"א עמד לימין הלחה"פ. עכ"ז כתב שם, ששו"ב מומחה עמד על הבחינה כ"פ ששחט בפניהם ולא היו ידיו מרתתן כלל בשעת שחיטה אף דבעת שהוליך והביא את צפרניו לבדוק הסכין נזדמן לפרקים שהיו ידיו מרתתן קצת, וכן ראו בק"ק וויזניצא שבעת שהיה פורע את עור הפריעה אחר המילה היו ידיו מרתתין קצת אין לחוש להעבירו מאומנתו עי"ז. ושם „וגם השו"ב הזה שנשאלתי עליו הוא מוחזק למופלג ויראה ה' מרבים, שוודאי אם ירגיש בנפשו שיתגבר עליו מיחוש זה עד שיהי' חושש ח"ו שירתתו ידיו בשעת שחיטה, לא יכנוס ח"ו בספק איסור וקרוב לוודאי איסור, לדברי הלחה"פ בשם הרא"ש ומרדכי וש"ך, אבל כל זמן שמרגיש השו"ב הזה בעצמו שאין ידיו מרתתין כלל בשעת שחיטה מותר לאכול משחיטתו לפי הנלע"ד". ואין לרב אלא מה שעיניו רואות.

בשו"ת כתב סופר יור"ד ג' נשאל ג"כ בשוחט שידיו מרתתין אם מותר לו לשחוט כשאמר ברי לי או דוקא רק באחרים רואים אותו והאריך והביא דברי המחברים שדברו בזה ושאל על שני חייו והכל לפי ראות עיני המורה „ולכן אם לעצתי ישמע יצרף עמו עוד רבנים מופלגים בקיאים ומורגלים בהוראה וביראת שמים ויצא ידי שמים ובריות".

ח) שוחטים חולים בחולי נכפה ר"ל. נשאל הח"ס ביור"ד ז', בחזן ושוחט מומחה זקן ורגיל עם כל המדות שמנו חכמים אך לפרקים הוא סובל מחולי הנופל ויש לחוש בכל רגע שמא הוא סמוך לשעה שיכפוהו החולי והוא זמן סוף שפויו ותחלת שטותו. ראה בש"ח סימן א' סעיף כ"ט דחשב נכפה בכלל סימני שטות ואסור לו לשחוט, והח"ס הביא דברי השואל דתלי' פלוגתת רש"י ורמב"ם, דלפי רש"י נכפה כפאו שד ורגיל לבא פתאום בלי הרגשה לפניו או לאחריו, וא"כ לפי"ז בשעת חלומות ישחט אך לפי הרמב"ם בריש פרק מי שאחזו ובמומי בכור שהוא מחמת ריבוי ומילוי דם בעורקיו או מרה שחורה וא"כ הוא חולי בטבע דדעתו חסר ואתי חסר ואתי א"כ ממילא יש לחוש לסוף שפויותם ותחלת שטותם.

ושם הסכים הח"ס עם השואל שתיקן שם ששני שוחטים הולכים לבית המטבחים, גם העמיד משגיח אחד בביתו ע"כ אין כאן בית מיחוש כלל... „מכ"ש שהרופאים תולי' החולי בחולשת ליבא ריקנא א"כ הלא רוב השחיטה יהי' בתר דטעים מידי. ע"כ אין לזוז מפסק מעלתו ויפה דן ויפה הורה ואין להרהר כלל". וכן פסקו גם כן גאונים מפורסמים כן. ראה בדרכי תשובה סימן א' סעיף קמ"ג שהביא מפוסקים שונים כן. וכן בדעת תורה סימן א' סעיף מ"ד.

ידיו מרתתין בכל עת, ומסיים „מיהת לכתחלה מ"מ אסור לשחוט והכל לפי ראות עיני המורה".

ובשו״ת אבני צדק להג״מ יקותיאל יהודה טייטלבוים בחלק יור״ד א׳ נשאל ע״ד שו״ב אשר לפעמים נופל לארץ ונשאר כאבן דומם ואחר כן הוא חוזר לאיתנו. וקרה איזה רגעים אחר ששחט ואחרי כן קם ושב לאיתנו והלך לבדוק הבהמה והכשירה . . . והשואל הביא דברי הח״ס רק יצא לחלק דבנכפה נטרף דעתו קצת מקודם אבל כאן מכח חולשת אין לחוש שגברה מקודם. אבל הרב המשיב דחה דבריו וסיים כדברי הרמב״ן מובא בב״י או״ח סימן תרצ״א ״רואה אני דברים טובים שאפילו בעסקי העולם כל משכיל בוחר לנפשו הדרך היותר משומר מכל נזק ומכשול באפשר רחוק, על אחת כמה וכמה שיש לנו לעשות כן בדרכי התורה והמצות ואיך נכניס להשען על משענת קנה רצוץ לאכול משחיטת שו״ב הזה. . . ע״כ אני מושך ידי מהיות לזה להתירא ואם הוא ירא ה׳ באמת ראוי לו לבדו לחוש על עצמו ועל אחרים לבלי לשחוט עוד . . לכן אם לקולי ישמע יעזבנו בעצמו והקהל יפייסו בממון לתומכו ולסעדו״. וממש באופן זה השיב הג״ר שלמה קלוגער לשואל אחד, ראה בדעת תורה הנ״ל וראה ג״כ בשו״ת זקן אהרן תניגא סימן ל״א שנשאל ג״כ כעין זה אם כי שם קרה לעתים רחוקות מאד והכשירו לכתחלה, אבל בירר הלכה זו לכל פרטיה. והביא הרמב״ם פ״ט מעדות, הנכפה בעת כפייתו פסול ובעת שהוא בריא כשר, ראה לעיל שהבאתי דברי הרמב״ם מריש פרק מי שאחזו, וציין גם על הרשב״א מובא בב״י אבן העזר סימן קכ״א.

ט) שוחטים ועיניהם כהות.

שוחט סומא ממש, הלא דיני מפורש ביור״ד א׳—ט׳ וכן ראה בהספרים שציין הדרכי תשובה, כן סומא באחת מעיניו אינו בכלל סומא, ראה שם אות קצ״ד, ושיכולים למנותו אף לכתחלה ושמותר לו לשחוט בבתי עינים שקורין ברילין (ראה לעיל פ״א) וכן מתיר לשחוט לשוחט שכהו עיניו.

אולם לא כל כהות עינים דומות זו לזו, ראה בעצי הלבנון בסימן ל״ב שמברר שאלה זו לכל פרטיה ושם נשאל בשוחט שעיניו כהו עד שבסבה זו אינו שוחט בלילה זה כשמונה שנים אם מותר לו להסיר סרכות הריאה ע״י קליפת הצפורן ושם הוא שאל את השואל שמקודם עליו לחקור איכות ראיתו א) אם הוא רואה כראוי את הדלדולים הדקים העלולים להשאר מהסירכא בשעת התקלפותא שהעברתם הגמורה היא אחת מהתנאים העיקריים הנוגעים לכשרות הריאה. ב) אם הנהו רואה בעליל מקרה בצבוץ בפושרין שמשימים על שטח הסירכא הנקלפת. ג) אם הוא מבחין היטב במראות הריאה בין פסול לכשר, אחרי שכל אלה דורשים הסתכלות מדויקה וחורדת מאד.

לתכלית זו מחוייב השוחט לעמוד על המבחן לפני אחד הרבנים והשובי״ם.

ובסוף ספר דעת תורה בקונטרס אחרון דף ק״ז ע״ב אות מ״ו, בדין שו״ב שהזקין ורואה בבתי עינים, והעיר על פיה״מ להרמב״ם פ״ל בכלים מ״ב ״אספקלריא הוא המכסה אשר יעשה לראות מאחורים והיא אולי מלה מרכבת ספק־ראי׳ וזה שיראה אחורי המכסה שהיא מזכוכית״ וכו׳ ושם בתוסיו״ט דלרמב״ם פתרונו בל״א ברילל, ומוכח דלאו כל בתי עינים שווים . . .

ומ״מ לענין דינא סיים אאמו״ר (הוא הגאון מברעזאן) כמ״ש בפנים, דאם השו״ב מביט בבתי עינים המגדילים דבר הנראה יותר קטן בלי הבתי עינים הנ״ל דעכ״פ אינן מקטינים אותו אין חשש כלל״.

י) שוחט סריס.

במרדכי ריש פ״א דחולין הביא בשם אלדד הדני דסריס ואשה אסורים להיות שו״ב, אבל הוסיף המרדכי דזה חומרא בעלמא ואין המנהג כדבריו.

גם הגאון מבערזאן נשאל על זה בשו״ת מהרש״ם ח״ג סימן פ׳, ולפי שבש״ץ מפורש במג״א סימן נ״ג דאינו כבוד הצבור שיהי׳ הסריס ש״ץ, אכן אין שום סברא לפוסלו להיות שוחט שאינו מוציא רבים ידי חובתו ומדלא הזכירו הפוסקים גבי שו״ב, ש״מ דאין חשש בזה כלל, ועיין בתשובות מהרשד״ם א״ע סימן קכ״ב בשם הרא״ם ומהר״י חביב דכל דין מחודש שלא כתבוהו הפוסקים נראה דלא ס״ל כן וה״נ בזה ובפרט שדעת כמה פוסקים דמותר לו להיות גם ש״ץ, ועיין בשו״ת בשם תשובות פאר הדור להרמב״ם שפסק ג״כ להקל שמותר להיות ש״ץ ומכ״ש דמותר להיות שו״ב.

פרק חמישי

התלוננות על שוחטים שהכשירו יותר מן המדה, האם יש לתלות מחמת אומנות, או זלזול בכשרות, פולמוס נורא בזה, ביותר הרעישו גדולי ישראל בשנת תר"ג־ד, אדות השוחט מברדיטשוב. ראשי בעלי הפולמוס הגאונים רבי שלמה קלוגער ורבי ענזיל מפטריא.

א) הן אמת כי חז"ל קבעו לנו לחק כי רוב בהמות כשרות הן, ולפיכך התירו חז"ל לשחוט בהמה ביו"ט לפי שרוב בהמות כשרות, ראה ביצה ל"ד ע"א ברש"י שם ד"ה "מי מחזקינן רעותא", "בגווה משום חשש איסור מלאכה ביו"ט, דילמא משתכח טרפה ונמצא שוחטה שלא לצורך, בשלמא שאר בהמות אף על גב דמחמרינן אנפשין ובדקינן מיהו סמכינן ארובא ורוב בהמות אינן טרפות". דברי רש"י מובאים גם בר"ן אות תתקי"ט בד"ה "גרסינן בגמרא".

ושם בהגהות אשר"י ביצה ל"ג אות ט"ו, הביא ג"כ דברי הנ"ל והוסיף בשם האו"ז וז"ל "אבל כל בהמות פשיטא ליה דשרי לשחוט ביו"ט, אע"ג דמחמרינן אנפשיה ובדקינן מיהו סמכינן ארובא ורוב בהמות אינן טרפות, אבל במקום [1]) שהטרפות מצויות כמו הכשרות [2]) אסור לשחוט בהמה [3]), ביום טוב".

---

1) פשוט הדבר שתלי' גם כן "במקום" ואי אפשר לכללם יחד, "יש מקומות שהבהמות גדולות וזקנות שכיחי הרבה יותר סירכות מבהמות קטנות וצעירות בימים כמובן" (שו"ת יד אלעזר תשובה נ'), כן "יש מקומות שמחמירים ברוב הענינים והשאלות כדעת בעל תבואות שור כי כן נהגו מימים רבים, ויש מקומות שנהגו המורים מימי קדם להקל ולסמוך על הגאונים המקילים בעל גוב"י ולב"ש ונהרא נהרא ופשטי' לכן כתב הגאון תב"ש בעצמו בכמה מקומות שבמקום שנהגו להקל בקצת ענינים וסומכים עצמם על הפוסקים המקילים אין למחות בידם כיון שכבר נהגו כן עפ"י המורים ויש להם על מה שיסמכו" (שו"ת רי"א ענזיל תשובה נ"ד ע"ג) ובשו"ת תועפות ראם יור"ד א' "ואם רבו הכשרות בקהל בארדיטשוב גם זה לא יפלא, כי שמה נהגו להקל בכמה שאלות הריאה".

2) בשאגת ארי' סימן ס"ד "במקומות אלו בשנים הללו מצויים טריפות כמו כשרות אם מותר לשחוט ביו"ט או לא". הארכתי להלן מזה.

3) בימים ראשונים בימי המהר"ם ב"ב התאוננו על השוחטים ששוהים יותר מדאי בבדיקה, ראה בשו"ת הנ"ל תשובה צ' (הבאתי דבריו לעיל בפ"ר) שהקצבים מקפידים על השוחטים ששוהים יותר מדאי בבדיקתם "ודרך טבחי גוים להקפיד".

ואם כי מיום שהסכימו לקלוף הסרכות נתרבו הכשרות, כדברי השבות יעקב (הבאתי כל דבריו בפרק שני הערה [1]) שכתב, שהשוחטים התאוננו שאם לא יעשו כן "יהי' דבר שאין יכול לעמוד בה באותן גלילות שיהו רובא דרובא טרפה ואי אפשר לאכול בשר כלל", עם כל זאת גם אחרי כן, ברוב מקומות היו החצי' ממה ששחטו כשר, ורק רב אחד התפאר "כי בעירו רבו הכשרות על הטריפות בערך שלש על שתים". ושם "כי עמדנו על החקירה פה קהלתנו (סטריא) ובכמה קהלות גדולות בארצנו ורבים הכשרות על הטריפות" (שו"ת ר"י ענזיל תשובה נ"ד דף נ"ב).

ב) ועל פי רוב, כשקרה שרבו הכשרות על הטרפות מיד נחשדו השוחטים שמזלזלים בבדיקת פנים, הא לך לדוגמא מקרים אחדים בספרי הפוסקים.

א) בתשורת ש"י סימן רפ"ד, נשאל המחבר הג"ר שלמה ליב טאבאק, בשו"ב שיש עליו עוררים שמכשיר יותר מהרגילות באותם מקומות וקראו לב"ד מעיר אחרת לפסוק בזה, ופסקו שלא יבדוק בעצמו, רק מקודם יבדוק שוחט אחר מומחה לרבים ואחרי כן יבדוק הוא. ושם הוא מסיים "שהוא דבר מתמיה ומבהיל על קהל קודש לא יראו לנפשותם מלאכול מן שו"ב כזה בלי בירור מקודם אם נקי הוא מן הרינון שיצא עליו מאחר כי לא דבר ריק הוא ורגלים לדבר לחשדו".

ב) בשו"ת מהר"ש (ענגיל) חלק ראשון תשובה ז' נשאל מבארדיוב מהגה"צ ר' משה, על השוחט מכפר קורימא שכמעט כל מה שהוא שוחט, הוא כשר, ולעתים רחוקות מאד נמצא אחת טרפה ע"כ פנו אל רבי משה לבא לקהלתם ולדקדק ולדון "והיה נראה לו כי יש באמת ריעותא על השוחט ונתן פס"ד שאל ישחוט מבלי בודק מומחה שיראה האם יש חשש על השו"ב או לא ובתחלה קיימו הקהל הפסק דין, אבל אחר כך שחט השוחט לבדו נגד הפס"ד והרב הנ"ל התרה בו שיקיים הפס"ד והשו"ב לא שמע לקול דבריו". אבל הדגיש המשיב שלא השו"ב אשם בזה, רק בני עירו אשמים, שמאנו לפזר כסף על הבודק.

וכנראה לא מצא הרב וכן הבודק ששמו שם, שום אשמה על השוחט, וממילא לא רצו בני הקהלה לפזר כסף ולהחזיק בודק שלא לצורך, וע"ז השיב הרב הנשאל "והנה בנוגע לשחיטה חשיב בידו דעפ"י הרוב אין קלקול יוצא מבן דעת, אבל לענין בדיקת הריאה בוודאי שכיח טריפות כמ"ש הג"א שאסור לשחוט בהמות ביום טוב עצמו דעכשיו ליכא רוב כשרים וחשב ספק שחיטה שלא לצורך".

ושם הוא נותן עצה לשלוח אותו על נסיון לאיזה מקום שיש שוחטים מובהקים כי אפשר שהשו"ב אינו בקי בבדיקת פנים כהוגן כי לא נחשד ישראל המוחזק בכשרות להכשיר טרפות בישראל בשביל הרווחת סך קטן ורק שאפשר שאינו בקי בבדיקת פנים כהוגן ואף שנטל קבלה מ"מ י"ל [4])

---

4) שם, כאמור, המשיב נתן להם עצה לשלחו על נסיון לפני שוביי"ם מובהקים

שמא שכח". סוף כל סוף לא שמעו אל הרב ולפסקו, למרות שבחרו בו, והוא גמר לאסרו מכח שני טעמים, כיון שהשוחט קיבל פסקו ממילא שוי' אנפשיה חתיכא דאיסורא, והלא הטעם שנפסק, שחכם שאסר אין חבירו רשאי להתיר, מצאו הפוסקים שני טעמים באיסור זה, משום שויא אנפשיה חתיכא דאיסורא ומשום כבודו של חכם, ולפי דברי הרב מודה גם הוא שהשוחט לא נחשד על השחיטה רק יש לומר דאיתרע נאמנתו בענין בדיקת הריאה, לפי שבדיקת הריאה רק מדרבנן ובדרבנן לפי שיטות כמה פוסקים לא אמרינן שויא אנפשיה חתיד"א, ממילא א"א לאסרו מכח טעם זה, כן דוחה המשיב דברי השואל לאסרו משום חכם שאסר, לפי שהשוחט חשב שכבוד הדר"ג לא יקפיד על זה לפי שהוא לא חטא, רק הקהלה שממאנים לשלם להבודק . . . וסו"ס מסיים ונותן טעמו שאין רצונו להשתתף לאסור אותו "כי יראתי ח"ו לקפח פרנסת איש ישראל . . . עם כל זאת כת"ה יען שהוא מבפנים ורצונו להציל נפשות ישראל מאכילת טרפות בוודאי יפה דן כת"ה ויפה הורה ומי יוכל לסרב נגד פסקו" [5].

ג) בספר חיים שאל להרב חיד"א ח"א סימן ל"ו, סיפר שגם בזמנו היו מערערים על שוחט אחד שהכשיר יותר מן הרגיל, והרב דשם רצה לאסרו מטעם שהקהל קיבל שוחט מומחה זה ששימש שם מלפנים בתור שוחט ועזבם ועל מקומו נתקבלו שני שוחטים אבל הטריפו רובא דרובא והוא הכשיר יותר מהראוי, וז"ל "שוחט הק"ק שהרחיק ללכת על עסקיו והשוחטים שנתמנו על מקומו היו מטריפים רובא דרובא ומנהיגי הק"ק שלחו והביאו את השוחט הנזכר וציוו להשוחטים החדשים שלא ישחטו, כי חשדים לבלתי בקיאים והשוחט הנזכר עשה והצליח ומצא להם ומורה ציווה ליחידי סגולה לבלתי אכול משחיטתו כי הוא לא נתמנה אלא להרבות בשר ועל כן אינו נאמן וכל הק"ק לא אבו שמוע לו ומרננו אבתריה, יורינו המורה". אכן הרב חיד"א לא שת אליו, מבטל כל טענותיו ומרבה בשבחו של השוחט וכי מומחה הוא, ע"כ רבו הכשרות.

"ואדרבה שם בהמעשה דבארדיטשוב (ראה להלן) הי' ידוע שהוא אומן גדול ורק היה חשש שעושה בשביל חימוד ממון שפיר הוצרכנו עומד ע"ג אבל הכא בעיר קטנה דלכל היותר הי' צריך להיות ט"ו, י"ח טרפות א"כ בשביל הרווחת סך קטן, לא נחשד ישראל המוחזק בכשרות להכשיר טרפות ורק אפשר שאינו בקי בבדיקת פנים כהוגן"..

5) שם בסוף דבריו "נפלאתי על קהל קורימא, איך ירהבו בנפשם לסרב על דברי כה"ג ולהכניס את עצמם בספק טריפות ובאיסור תמידי ובאם הוא חשד להאכיל טריפות א"ל נאמנות על עניני שחיטה"... ושם הוא מזכיר ענין ברדיטשוב וכתב "יען שכבר היה עע"ג ולא נראה שמץ פסול ורק הגאון רש"ק רצה לפסלו מטעם אומדנא במה שא"א לברר הפסול בזה שפיר כתב וא"א לפסול אדם ולהוציא מחזקתו עפ"י אומדנא".

ד) כן מסר לנו הרב משה נחום ירושלמסקי בספרו „באר משה" (ווארשא תרס"א) בקונטרס שער קדושת ישראל תשובה י"ב מאורע נורא שהרעיש בזמנו גדולי הדור, ה"ה הרב יצחק אלחנן־קובנה רבי ירוחם יהודה ליב־מינסק, רבי שלמה הכהן מווילנא ורבי שלום מרדכי הכהן מבערזאן ועוד, בדבר שוחט אחד, שהכשיר כמעט כל מה ששחט . . . ונתפרסם בכל הסביבה שכל השאלות הטרפות בכל הקהלות, כשרות הנה בעיר ... וכל הפרות הזקנות אשר כל הקצבים מהסביבה לא רצו לקנותן לפי שעל פי אומדנתם טרפות גמורות הנה, הנה נמכרו בעיר א . . . ושם כשרות הנה ובידיעה כראיה נודע לכל שכמה קצבים לא היו אצלם שום טרפה במשך שנה ויותר . . . ולדוגמא הוא מסר לנו „ובמשך זמן מן אדר ראשון עד מוצאי פסח שחט ששה וחמשים שורים ובהמות ולא היתה שום טרפה וכן לא אפילו שאלה אחת, ורק בשבוע שאחר הפסח היו שתי טריפות, והשו"ב השני (שם בקהלה א' . . .) שחט באיטלז השני לערך ל"ח שורים ובהמות והיו שתי טריפות על הריאה ושלש נטרפו ע"י סריכות מטרפש לביה"כ". „ע"כ שלחו מכתב אלי, כי מבקשים ממני לגדור הפרצה . . . ולהודיע להם משפט השובי"ם. ועל זה הוא השיב „וכפי רוב הידיעה בעת תהלוכות השובי"ם, היה מהראוי להעבירם לגמרי . . . אכן בידעי כי בעת הזאת קשה להעמיד הדת על תלה וכל קרוביהם שם המה בעלי אגרופים . . . ואם נמתח עליהם רק מדת הדין לא ישמעו מאומה ויהי' מהומה בעיר כידוע המספחת הזאת שגברה בכל מושבות בני ישראל . . . ע"כ כתבתי בקצרה שלא ישחטו השובי"ם ולא יבדוקו בלי רואה ומשגיח שיבדוק הסכין קודם שחיטתם ויעמוד וישגיח עליהם בעת הבדיקה מתחלה ועד סוף והמשגיח לא יהי' שום קרוב עמהם".

ושם בתשובה י"ג הביא בשם דברי חיים שנשאל על טבחים שלא שאלו שום שאלה במשך הזמן ראה בח"ב יור"ד ל"ז. ושם הוא כותב כי אחד מגדולי הדור השיג על דבריו ושהפריז על המדה בפסקו, אולם כששמע שכמעט כל גדולי הדור כרבי יצחק אלחנן, הגדול ממינסק, רבי שלמה הכהן מווילנא, רבי שלום מרדכי הכהן מבערזאן תמכו את הרב ירושלמסקי, חזר גם הוא מפסקו והסכים להם.

ג) השוחט מברדיטשוב.

כמעט שאפשר להחליט, כי בכל ספרי שאלות ותשובות, לא תמצא פולמוס נורא אדות שוחט כפולמוס זה אשר כמעט רוב גדולי הדור השתתפו בו. השוחט מברדיטשוב הרעיש בזמנו ערים ואמהות בישראל, ידידים נתרחקו, אוהבים נתפרדו, אסרו והתירו, התירו ואסרו, איסורים והיתרים פרחו באויר. ואנכי כדרכי בכל הספר, לא באתי להכריע, ומי הוא בדור הזה להכריע? הלא בכל צד וצד עמדו גדולי הדור ויקרים לנו מפז ושניהם התכוונו להעמיד הדת על תלה, אבל הנני למסור מעשה שהיה.

מעשה שהיה כך היה:

בעיר אומן, לא רחוקה מעיר ברדיטשוב, שמה גר שוחט אחד בשם ר' אברהם ב"ר שלמה. בשנת תקצ"ב עלו בידי חסידי הרב הצדיק רבי משה אבד"ק סאבריין[6], לפנות דרך להשוחט הנ"ל בעיר ברדיטשוב, עיר גדולה של חכמים וסופרים, להיות שם שוחט ובודק.

השוחט ר' אברהם היה ג"כ חסיד ונאמן להה"צ הנ"ל, והה"צ העיד על השוחט שהוא אומן ישר ונאמן במלאכתו, אבל נראה כי לא חיברם היוצר לכך, כי היו שם חסידים מאדמו"רים אחרים, וכשפרצה מחלוקה בין החסידים[7], גם על השוחט יצא הקצף[8].

כי מיד אחרי שנתקבל ר' אברהם לשוחט, פנו בני ישראל מברדיטשוב אל גדולי הדור לבא לעירם, לראות ולבדוק את השוחט.

נשמר לנו מכתב אחד מהג"מ יוסף לנדא שהיה אחד מגאוני הדור ואבד"ק יאַס בספרו שו"ת ברכת יוסף יור"ד תשובה ד' וזה לשונו "תשובה להרבנים מופלגים יושבי על מדין בק"ק ברדיטשוב . . . וע"ד שאלתם אדות השו"ב אשר נקרא למחנה קדשיכם הג"ר שלמה קלוגער . . . הנה זה שנים רבות אשר נקרא נקראתי למח"ק לעיין בדינו בעוד הייתי בק"ק ליטין ולא אביתי להכנים עצמי במחלוקת אשר היה בין צדיקי הדור, הגם כי הייתי קרוב ונראה למח"ק, ובפרט כעת כי רחוק ממני הדבר ואש המחלוקת בוער בין גדולי הדור לזאת לא יכולתי למלאות רצונכם בזה".

כן מרמז הרב ר' ענזיל בספרו שו"ת הנ"ל תשובה נ"ה בסוף דבריו "עד אשר קמו שונאי נפש הצדיק הרב הגדול הקדוש המנוח מהר"ם מסאבריין ז"ל להמרות רוחו של הרב ולהוריד כבודו ולנקום ממנו ע"י הוצאת לעז על השו"ב ר' אברהם באשר סמך הרב ז"ל ידיו עליו".

ד) לא נודע לנו כוונתו מה שכתב "בהוצאת לעז על השוחט", אכן אמת מה שכולם הודו והאוסרים והמתירים, כי מיום שבא השוחט הזה

---

6) תלמיד הה"צ רבי ברוך ממעזבוז והה"צ רבי לוי יצחק. בשו"ת מהריא"ז ענזיל תשובה נ"ד דף נ"א "זה ערך שתיים עשרה שנה שקבלו יושבי העיר הגדולה ק"ק בארדיטשוב איש אחד שמו ר' אברהם ב"ר שלמה שהיה שוחט ובודק בק' אומן להיות שם שו"ב, וזאת היתה להם עפ"י הרב הקדוש החסיד המפורסם מו"ה משה אבד"ק סאבריין אשר לקחו מק"ק אומען ונתנו לקהל הנ"ל לבקשת תושבי הקהלה הנכבדה, וסמך הרב ידו עליו ותמיד היתה תהלתו בפיו שהוא אומן ישר ונאמן במלאכתו ואחריו החזיקו ביד השו"ב הנ"ל מארי תריסין הרבנים המופלגים מורי הוראות בק"ק הנ"ל תמימים וישרים".

7) שם בד"ה "אחר כמה שנים", ושם התעוררו קצת אנשים לסבת קנאות הכתות הידועות (ואת הרה"ק מסאבריין שמו למטרה בסתר לבבם) במדינה זו לרגן אחר השו"ב ר"א הנ"ל".

8) הה"צ מסאבריין נתקבל לדיין ומורה בברדיטשוב, וכאמור לא מכל הקהל, כי לא שמעו אליו כל העיר, והיה בכל עת קטטות נגדו, ראה שו"ת ר' ענזיל תשובה נ"ב.

לברדיטשוב נתרבו הבהמות הכשרות מאשר היו לפניו, ידידיו אמרו שריבוי זה היא מסבה, שהוא אומן גדול ומהיר מאד במלאכתו למעך ולהסיר הסרכות, אכן כמה וכמה יראים ושלמים, אמרו כי אי אפשר לשוחט אפילו אם הוא מומחה שבמומחים להוציא כל כך כשרות, ואז הה"צ מהר"ם מסאבריין, תיקן בזמנו שיעמוד אחד מהמורים*[8]) במקולין לראות ולהשגיח על פרטי מעשיהם של השוחטים הנ"ל ותשקוט העיר אז.

„בימי[9]) החורף שעבר התעוררו שוב קצת אנשים לסבת קנאת איש מרעהו ויוסיפו קול ערעור שרבו הכשרות על הטריפות יותר מדאי[10]) ויטו לב קציני העיר ותקיפיה לשלוח לק"ק בראד ולקרוא להרב המו"ץ דשם[11]) שיבא וילך לבית המטבחיים, וישגיח ויבחין לכל המעשים הנעשים שם בשו"ב, ולא מיחו בדבר השו"ב והרבנים המורים וגם הבעה"ב המחזיקים בידם, כי היו באמונתם ובאומנתם של השו"ב וגם באמונת הרב המ"ץ שיבא שלא יצא דבר מכשול מלפניהם, ולא אחר הרב המו"ץ לבא העירה וישב שמה כמו ג' שבועות ובכל יום ויום[12]) מתהלך לבית המטבחיים והיה עומד על השחיטות ועל הבדיקות ואמר על כשר, כשר, ועל טריפה, טריפה, ולא מצא מקום אף פעם אחת לעורר ולהטיל מום בעבודת השו"ב, גם לא כיהה בכל אנשי הקהל מלאכול בשר מבדיקתו של השו"ב ר"א הנ"ל כאשר היה מימי קדם,

---

8*) בשו"ת ריא"ז ענזיל תשובה נ"ב, תמצא שם תעודה מהדיין ר' ארי' ליב ב"ר יצחק משם, ושם הוא חושב ומונה רבני בארדיטשוב הלא המה א) הרב מו"ה מאטיל. ב) הרב מזאמחוב.. ג) אחריהם הרב ר' יודיל דיין. ד) הרב מו"ה מנחם מענדיל. ה) ואחריהם הדיין ר' ארי' ליב הנ"ל.. „ולזאת מעיד אני ח"מ עליו בתורת עדות שלא יצא שום מכשול מתחת ידו מעולם", וכן שם תעודה מהרב הגדול מ' יוסף חיים רב דאימיניצא שגם הוא מעיד שהוא „בודק כשר וישר ואומן במלאכתו אשר אין מצוי כמוהו אך הכל בכשרות על פי דת תוה"ק".

9) כן כתב רבי ענזיל שהמריבה היתה לסבת קנאות איש מרעהו, וכן כתב הרב ר' יוסף חיים הנ"ל (שם תשובה נ"ג) „ובחורף העבר גברו ידי אנשי ריב וירדפוהו רדיפה שלמה", אבל אליה וקוץ בה כי מודה שם שהרב ר' ליבוש (הדיין ר' ארי' ליב) „ירא לנפשו לדבר עוד מזה מפני אנשי ריבו וידם החזקה בתקיפות ובאלמות ע"כ הוא נמנע מלכנוס בעובי הקורה" .

10) כן הוא לפי דברי רבי ענזיל בשו"ת שלו דף נ"א ע"ג, אבל כסה האמת מה שקרה בהושענא רבה שנת תר"ג ראה להלן.

11) בספרו דף נ"ב ע"א ד"ה „הנה", הוא כותב „ראשונה נראה פשוט דלגבי כל אנשי הקהל מלבד אותן קצת אנשים שחתמו האגרת אליו כששלחו אחריו .. דינו בטל ואין בו ממש", ופעם אחרת הוא כותב „כיון שנקרא לשם מגדולי העיר", ראה אמרי א"ש הנ"ל ד"ה „ובעיקר דבריו", ראה ג"כ בשו"ת תועפות ראם הנ"ל בזה.

12) ראה להלן שהרב רש"ק לא הלך רק שלש פעמים, לא כמו שכתב כאן „ובכל יום ויום", ראה ג"כ להלן.

כי לא נשמע שמץ דבר פסול על זה, ואחר אשר שב הרב המ"ץ לביתו, הניף ידו בעים רוחו ויכתב מרורות על השו"ב ר"א הנ"ל וגער על כל יושבי הקהלה לבלתי אכול משו"ב ר"א הנ"ל ולהעבירו ממלאכתו ואומנתו ולקפח את שוקיו ושלא למנותו עוד לשו"ב[13]) כל ימיו".

ואלה מדבריו של הרב שלמה קלוגער אל קהלת ישראל בברדיטשוב[14]), מכתב זה קרא הכותב שם "וזה יצא ראשונה".

א) "אחינו כל בית ישראל קהל ברדיטשוב . . . לא לחנם העיר ה' לבבכם הטהור ואת לבבי לבא הנה להטריח כל הני פרסין . . . אין זאת כי אם נוכח ה' דרכינו להודיע לכם המעשה אשר יעשון מהיום והלאה, לא בגין די רוח יתירא כי מכיר אני ערכי רק בגין זכות אבותי להיות מתגלגל הזכות על ידי ובזכותם האיר ה' את עיני".

ב) "בריש כל מראין, אהי' כמזכיר להם מאמר חז"ל, שלא יקשה לכם אשר האחד בא לגור וישפוט שפוט, והראשונים אשר היו בקהלכם אשר אולי קטנם עבה ממתני לא הרגישו בזה והיו טוב בעיניהם וכשר, הנה זה לא יפלא בעיניכם מתרין טעמי, אחד בהזכיר מאמרם ז"ל, אפשר בא יהושפט ולא ביערם[15]), אולם מקום הניחו לו אבותיו להתגדר בו, ואולי מקום הניחו לי להיות ג"כ יד וחלק בנחלת ה' ועמו להיות נמשך זכות על ידי. והשנית, הלא גלוי מאמר הכתוב לשמואל הנביא, כי האדם יראה לעינים וה' יראה ללבב . . . ואולי הראשונים לא ירדו לתוכן דעתו, וכעת מלאה צבאו ונגלה עוונו והגיע קיצו בזכות הרבים האיר ה' עיני ומה גם אולי באמת היה אז כשר".

ג) "באתי להתנצל שלא יקשה לכם על השתיקה שלי מתחלה ועד סוף, הנה מה שקבלתי עלי לשתוק מתחלה[16]), הוא, כי אמרתי אני בלבי אם החשד דשוחט הי' מצד חסרון ידיעתו, אבל לבו תמים ביראת אלקים, אז הי' די במה שילמדנו כדת מה לעשות ושב ורפא לו לעשות כהוגן אחרי שהוא בעצם ירא את ה', אך האיש הזה אינו נחשב בחסרון ידיעה וכאשר הכרתי בו אח"כ כשכל מעשיו אינם מצד חסרון ידיעה, רק כפשיעה בשאט

---

13) במק"א כתבתי, אם אמת כדבריהם, שכל גדולי הדור העידו עליו שהוא שוחט מומחה וי"ש אחד מאלף, היתכן שלא מצא מקום לשחוט ? ובברדיטשוב גופא ? . .

14) בכמה מקומות העתיקו דברי רש"ק ראה שו"ת רי"א ענזיל תשובה נ"ב, ובשו"ת טוב טעם ודעת קמא תוצאה ב' בקנטרס הנקרא "פתחי שערים".

15) בשבת נ"ו ע"ב איתא בזה הלשון "אימשר בא אסא ולא ביערם יהושפט ולא ביערם", וכן הוא בחולין ו' ע"ב.

16) בשו"ת תועפות ראם הנ"ל כתב ע"ז "ולא העיר רוחו כי לפי דבריו נכשלו ח"י הראשונים באכילת איסור וכבר אמרו חז"ל השתא בהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה" . . ושם הוא צועק מר על דבריו שאסור הכלים למפרע.

נפש א"כ מה בצע שידע מה שרע בעיני לא ישיב לעשות כן רק בפני . . ומה ששתקתי אח"כ והנחתי לאחינו לאכול מרק פיגוליו אמרתי יהיו למשען לי מאמר חז"ל במנחות (צ"ט) ביטולה של תורה זו יסודה שנאמר אשר שברת, יישר כחך ששברת, אין לנו רעה גדולה משבורת הלוחות וביטול כל התורה ח"ו ושמח לעשות כי בטולה זו יסודה, ועוד אמרו מוטב שיחלל שבת א' כדי שישמור שבתות הרבה, ואמרתי אם אצא לריב ירבה המחלוקת בפני ויתבטל כל הענין".

ד) "ומה גם כי אני עובר אורח ובאתי בימים ויודע אינש בנפשו. יודע אני אם אהיה מעוכב יום אחד ח"ו יותר על איזה עיקול וטענה ח"ו עלי, אני מסכין את נפשי ח"ו ואיבי חס על חיי ועל חיי זרעי התלויין בי כמעט יהי' ח"ו כפתע ביני ובין המות . . . ועכ"פ על זה סמכתי אני במה ששמתי לפי מחסום בעוד רשע לנגדי . . . ולא גליתי על חטאיו מיד ובאמת . . . כי היה בלבי כאש בוערת במה שראיתי שהוא מאכיל טרפות, הוכרחתי לשתוק".

ה) "אבל האמת אני מעיד, שמעולם לא ראיתי מאכיל טרפות כזה הן בענין בדיקת פנים[17], כי זהו עדות המתקיים בידיעה בלא ראיה, לפי ערך הבהמות הנשחטות פה קהלתנו, כי הם בערך שבעים בכל שבוע, ולא שכיח בהן ריאה בלא סירכא[18] וברובם יש הרבה סירכות בכל ריאה ובקהלתם שכיח בלא סירכות, אף אלו ריאות שיש בהן אין בהן רק אחת אחת, ובוודאי מנתקן בפנים[19] כמה דאפשר ולזכרון בעלמא משייר אחת או שתיים ובזה ימים ידברו ורוב שנים המתעסקות בזה הענין, המה ידברו".

ו) "בענין קליפות הסירכת אינו עושה במתון ובישיבה ולהיות רואה להיות נקלף בנקל לאט לאט, רק קורע קרעים בחזקה ובעמידה[20], וכאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש כן הוא עושה הדבר הזה, וגם הוא עושה במהירות כי ל"ו בהמות היה כל זמן בדיקתם ערך חצי שעה על הזייגר ובינו ובינו הלך גם לחוץ לצוות להביא ריאות אחרות ונעשה בחפזון זה רומס וזה חומס . . . והנה פה קהלתנו ערך עשרים בהמות שוהא הבדיקה ערך ב' שעות ובישיבה שיש בה סמיכה".

ז) "בענין בדיקת פושרין, אין לך מרמה שאינו עושה בזה, פעם אינו מניח הריאה כלל למים, רק מחזיק מעט מים בידו ומסמיך בריאה על המים בלי נגיעה ואומר ראו שאינו מבצבץ כאלו הי' הריאה מתכת הנקראת מאגנעט להיות מושך המים אליו, פעם דוחק באצבעותיו אחת למטה על האונה ואחת למעלה ודוחק האצבע לתוכן בלי יוכל הרוח להנידו ולהעלותו היטב

---

17) מפורש פה שהשוחט היה עסק גם בבדיקת פנים, ולא כמו שכתב רבי ענזיל ששוחט אחר, בדק הריאות בפנים הבהמות.

18) ראה להלן פולמוס נורא בזה.

19) ראה הערה 17.

20) בתועפות ראם הנ"ל מערער שלא מצינו בשום מקום דבדיקת הריאה צריכה להיות בישיבה.

ופעם אין הריאה עולה בנפיחה כלל ומנסה אותה ואם הסירכות מגביה משפיל הריאה נוטלי' בשיפוע כדי שיהי' המים יורדים באלכסון מהרה כדרכן לילך אל מקום נמוך".

ח) "בענין שאר ריעותות ושאלות אשר יקרה בהריאה עושה בהעלם עין לגמרי ועושה עין של מעלה כאלו אינו רואה והנה אני בכל יום שהייתי הולך אל בית המטבחיים ציינתי לי כמה רעות ואוי לעינים שכך רואות וכל הכתוב הוא כמוס עמדי חתום באוצרותי . . . כי יאמרו למה שתקתי על רעות כאלה . . כי מכיר אני את חולשת כחי, כי אם ח"ו הייתי מעוכב יום או יומים על ידי איזה קובלנא לא יכולתי עמוד . . . ומה גם המסירה במדינתכם בנקלה היא, אם באמת ואם בשקר . . . ולכן לפי דעתי ראוי לאסרו לגמרי לבל יהי' לו חלק ונחלה בעבודת ה' . . . שאעשה חרוזים במדינתי ולמדינתכם אשלח לקהלות גדולות ותה"ל כולם מכירים אותי וישמעו לקולי ואכריז על בשרו כי הוא טרפה ואל תאכלו בשר בקהל ברדיטשוב".

ושם בראש ספר טוב טעם ודעת קמא, תוצאה שניה, מכתבו השני בשם "וזאת שנית להעיר הזאת" ושם גם תקנות חשובות שתיקן להשוחטים דברדיטשוב, הבאתי מהם לעיל בריש פ"ד בין התקנות.

**
*

כשקבלו בני ישראל בברדיטשוב מכתבו, קמו כולם כאיש אחד ללחום מלחמות ה'. ואם כי אחדים התאוננו באהליהם, עם כל זאת השוחט ראה כי בא הקץ לעבודתו ועזב את העיר. אחדים מידידיו גמרו לשלחו לעיר סטריא לפצור בהרב דשם שהיה אחד מגדולי הדור רבי ענזיל ז"ל לעמוד לעזרתו להשפיע על ידידיו גדולי ישראל, שהמה ישפיעו על ראשי הקהלה ברדיט' להושיבו על כנו. ראה בשו"ת שלו סימן נ"ב ושם הוא כותב "בין כסא לעשור, בא אלי הרבני הוותיק ירא ה' מוה' אברהם בר' שלמה שו"ב דברדיטשוב ודמעתו על לחיו חמס ושוד יקרא על הג' שלמה קלוגער אשר ארח לחברה עם אלה[21]) אשר עמדו להכריתו מארץ החיים על לא חמס בכפו ובידו מכתב, עוד מאחד מגדולי הרבנים אהובנו מנוער, שמה מעוררינו לצאת לישע העלוב ההוא, ואם כי ידעתי כי בעוה"ר חוצפא יסגי בכל יום . . . הקשבתי לעצת מתי סודי ואנשי שלומי באמרם שאין לנו להחשיך עצמנו מלהוכיח את זולתנו כי אם במקום סכנה . . . ואמרתי ויהיה מה, ארוצה את דברי אל העדה בכללה, והאמת יהי' העד לעצמו השומע ישמע והחדל יחדל ואנכי את נפשי הצלתי".

---

21) כן כתב גם הרב ר' יוסף חיים רב דאיזוויניצא (שו"ת רבי ענזיל סוף תשובה נ"ג) "והאמת כי בתחלה הטו אנשים את לבבו של הרב ודברו סרה על השו"ב ר"א הנ"ל ונכנסו הדברים באזניו ולא ראה עוד שום זכות עליו ועתה הוא מתאמץ לחזק דבריו הראשונים".

הרב ר' ענזיל, פנה אל אוהביו גאוני הדור, ובתוכם אחדים שהיו להם דין ודברים עם רש"ק, והמה יגעו עמלו לבטל את פסקו חפשו ומצאו פרטים אחדים אשר לפי דבריהם אינם מכוונים עם המסקנות שלנו.

ואם כי כמעט כולם[22]) הפריזו על המדה והגדישו את הסאה, אכן ביותר עבר כל גבול הרב ר' ענזיל[23]), שאפילו ידידיו שרבו את ריבו, לא כיסו מחשבותיהם ודברו עמו משפטים, האחד הוא ידידו ואוהבו, הרב ר' אברהם תאומים רב דזבארוב, מגדולי הדור ונכד הגאון בעל חוות דעת, שרבי ענזיל שמע מפיו תורה והיה מגדולי תלמידיו, והוא רבי אברהם כתב בתוך דבריו בספר נחלת יעקב ח"ב נף מ"ג ע"ב "וטרם אענה, לא אשא פני גבר בגוברין הרב הגאון מסטריא, תמה אני הלא דברי חכם כמותו בנחת נשמעים ובוודאי גם הרב המגיד מבראד היה משים אל לבו ולא היה בוש מלומר דברים שאמרתי טעות הן בידי.

ולא כן עתה בנשאו רום ידיהו בלשון מדברת גדולות והיקל בכבודו, נתחזקו עבותות המריבה, והוא איש ולא א-ל, ומהראוי לתת כבוד לשמו של הרב מבראד. כי גדול הוא בתורה ובמעשים טובים, ואם אולי יתבאר לפנינו בס"ד כי שגה בזה, הלא שגיאות מי יבין וכבר אמרו בירושלמי "ליית מידע למידן ד"ת", ואנן מה נענין אבתריה".

והשני הרב ר' אהרן[24]) משה טויבש אבד"ק סניאטין ומשם נתקבל ליאס, בספרו שו"ת "תועפות ראם" יור"ד א' ושם בתוך דבריו בד"ה "אולם"

---

22) רק הגאון רבי מאיר א"ש אם כי גם הוא הצטרף עצמו עם הרב ר' ענזיל להתיר השוחט, אבל כל דבריו נכתבים בכבוד כיאות לו.

23) רמזתי פה בספרי זה במקום אחר, מה שמסר נכדו של רש"ק הסבה מגודל השנאה בין ר"ע מסטריא ובין רש"ק. ולדאבוני, בכל התשובות שנכתבו מר"ע לרש"ק, בכולם הוא מדבר עמו כמדבר עם תלמיד צעיר לימים שלא נפתחו עיניו. אבל עליך לפתוח את ספרי שו"ת של רש"ק והספר הקטן "האלף לך שלמה" ואז תוכח מיד כי מכל קצווי ארץ פנו אל רש"ק בשאלות שונות, וכולם חכו למענה פיו אבל כל התשובות שהשיב ר"ע עולות למאה ושלש.

וכאמור לעיל בכל התשובות שנזכר רש"ק, בכולן תמצא דברים בוטים כמדקרת חרב, ובכל פעם הוא חוזר על הראשונות, ובתשובה ק"ב דף צ' ע"ג הוא כותב אליו "והנה לא נכחד ממנו כי משחו ה' שמן ששון מחבריו, בבקיאות וחריפות סיני ועוקר הרים, בכל זאת אינו רחוק שיהי' לאחרים שיקול דעת מכרעת וקולעת אל הסברא הישרה יותר ממנו כדאמרינן בגמרא אסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא סייעתא דשמיא, וארז"ל אגב חריפתא שבשתא וכמה גדולים מחכמי התלמוד נ"ע הודו לדבריהם ואפילו לקטן מהם, ולו יהי' דברי כ"ת בנחת נשמעים ולא ברוגז יגמא ארץ ויהי מקבל האמת ממי שאמרו, יהי' קטן או גדול הנה תורה יבקשו מפיהו". רבי ענזיל נפטר כ"א ניסן תרי"ח ובנו הגולד לגדולות נפטר במגפה שנת תקצ"א ראה בספרו הנ"ל דף צ"ט.

24) גם ביניהם היו ריבות כפעם בפעם, הרב טויבש כשנתקבל ליאס ומצא

„אולם מה שהחמיר עליו מחו' הגאון (רבי ענזיל) בקונטרסו, שישלם הרב להשו"ב מה שהפסידו . . . לדעתי הפריז על המדה, דכאן לא הפסידו ממש, רק הפסידו מה שהיה יכול להרוויח ע"י פעולת שחיטתו ובדיקתו ואין זה דין נזק רק דין שבח".

אלה הם היסודות שאספו שונאי הרב רש"ק לסתור את פסקו. א) דן יחידי ושלא בפני בעל דין. ב) הוציא פסק דין מבלי לשמוע העדים שרצו להעיד להיפך מדבריו. ג) ראה שבני ישראל אוכלים בברדיטשוב טרפות ולא מיחה בהם. ד) הוציא לעז על השוחט שמזלזל בבדיקת פנים, במקום שאין רואה. ה) ובשעה שהוא השוחט, מעולם לא בדק בדיקת פנים. ו) הוציא לעז שמכשיל רבים באכילת טריפות לפי שהוציא כשרות יותר מן המדה, והרי זה שכיח באומן גדול ומומחה כמהו. ז) ואפילו לפי דעתו אין לאסרו לגמרי.

הא לך הפולמוס בפרטות בינו ובין גדולי הדור.

א־ב) דן יחידי ושלא בפני השוחט, גם לא שמע העדים.

הרב ר' שלמה קלוגער, בספרו קנאת סופרים לבוב תר"כ תשובה נ"ז, וכן במכתביו לברדיטשוב ולהרב מאיר א"ש הוא כותב „בנוגע לפסול

לפניו מהרסים וקלים, גם רחוקים מנימוס, מתורה לא ידעו ולא למדו, ולא הצליח להחזירם למוטב, ממילא גבה טורא ביניהם, רש"ק זכה לישב בעיר ואם בישראל שומרי תורה ומדקדקים על כל קוץ וקוץ, ממילא נפרדו גם בתשובותיהם ובהשקפותיהם, רב טויבש יגע ועמל לחפש קולות, ורש"ק יגע להוסיף קדושה ופרישות עליהם. קח לדוגמא תשובות רב טויבש בספרו תועפות ראם בהשמטות לחלק יור"ד דף ל' מה שהשיב שם להרב יונה תאומים אבד"ק פרימשלן, בשוחט שהעלים מעות חצי שחיטה שעליו היה ליתן לשוחט אחר עפ"י חת"י וחתימת ראשי הקהלה „שאם ימצא העלמה בידו שחיטתו כנבילה וכבשר חזיר", ורש"ק כתב לאסרו וע"ז כתב הוא „ולכן אין בזה שום צד לאסור השו"ב והנוגע להרע לו יגור נפשו מלכד פן דמו ידרוש ה', וחשתי להשיבו תיכף מחמת שהדברים פשוטים יש בזה הצלת נפשות מישראל".

ושם בדף הנ"ל תשובה להרב מקאמארנא, שהיו עדים על שוחט שהיה נחשד ביחוד, כן העיד שלפני ד' שנים ישב נגד אשה שהניקה את הילד בדדים פתוחים ועוד העידו עדים עליו שהוא קל אבל בכל פעם היה רק עד אחד (בפ"ו הבאתי מפוסקים שמצטרפים), כן הכה בכעסו על הלחי לאיש אחד שאמר לו שהוא מאכיל טרפות . . וכן דברי ניוול שאמר על משרתת אחת שהיא יפהפיה עד מאד . . פשוט הדבר שבעיר בראד לא התירו לשוחט כזה לשחוט, והרב ר"ש קלוגער אסרו, וע"ז כתב הרב טויבש „ולא אדע איך עלה על הדעת לכתוב איסור כזה, אשר כל השומע יתפלא וישתאה כי איש אשר לו חלק בבינה יאמר דבר כזה אשר אין לו שחר ואיך לא ירא את ה' להבזות איש למגן ויהי מה איזה רוח עבר עליו, הנה דרכו נודע כי בחפזון ינהג ואין לסמוך על דבריו, מכ"ש בדבר פשוט כזה אשר ישחקו עליו צעירים לימים". להלן הבאתי ראשי פרקים ממכתבו שערך לקהל ישראל בארדיטשוב.

השוחט לא בעינן שיהיה העדות בפניהם, דאף שלא בפני השוחט מהני עדותן לפסלן". והביא ראיה מפ"ב דכתובות דף כ' והזמה שלא בפניהם נהי דהזמה לא הוי' הכחשה מיהא הוי". ושם ברש"י ד"ה "נהי דהזמה לא הוי לעונשם לא נפש ולא ממון" וכו' אבל לא הזכיר "לפוסלן", דלפסול העדים הם נפסלים אף שלא בפניהם עכ"ד (ראה לעיל פ"ד סוף אות ג' ובשו"ת שואל ומשיב תניגא ח"ד-ע"ד שהתיר לקבל עדות שלא בפני השוחט).

אולם הרבנים המתירים לא קבלו דבריו.

רבי ענזיל בספרו דף נ"א ע"ב בד"ה "בריש כל מרעין", כתב שעבר על דברי חז"ל אל תהי דן יחידי, ועוד. הרב ר' אהרן משה טויבש בספרו תועפות ראם הנ"ל ג"כ דחה בשתי ידיים דבריו בזה ושם בד"ה "ומ"ש שראה" . . . "אבל כאן שאין מגיד עליו בכזאת רק הרב הגאון מהרש"ק לבדו, פשיטא דאין עד אחד נאמן לפסול השו"ב וכ"ז פשוט לכל בר בי רב".

הרב ר' אברהם תאומים כתב "ועתה נידון עפ"י עדותו של הרב המגיד מבראד, אם יש בו כדי להוציא את האדם מחזקת כשרות והרב מסטריא קרא עליו ערעור תחלה מתרי טעמא, משום שאינו אלא עד אחד ולא העיד בפה רק מפי כתבו והיה לו להושיב ב"ד ולהעיד בפיו מה שראה", ושם "ובנ"ד הרי הרב המגיד מבראד דימה בנפשו כי הוא העד והוא הדיין והוא הבע"ד ומי יבא אחריו לכן בוודאי אין לקבל עדותו בשום אופן".

ושם "ועתה נידון על תוכן עדותו של הרב המגיד מבראד, הואיל ובהיותו בברדיטשוב ערך ג' שבועות, ועמד בשעת השחיטה ובבדיקה, והורה על כשר כשר ועל טריפה טריפה, מי מהימן באמתלא דידי' לחזור מה שאמר בראשונה".

ושם, "הנך רואה כמה יגיעות יגענו כמה טרחות טרחנו להעמיד עדותו של הרב המגיד מבראד, ולא עלה בידינו מכמה טעמים, ואף כי אינו אלא עד אחד ופשיטא דלמיפסל אדם ולהוציא מחזקת כשרות בעי תרי, וגם הנהו מוכחש מעד אחר מהרב ר' ליבוש שעמד בשעת שחיטה להשגיח והוא אומר שנעשה הכל בהכשר ולא ראה שום מרמה ובכה"ג דתרווייהו כי הדדי נינהו הוי ל"ר ראיה כמבואר במרדכי בסנהדרין הובא בטוש"ע חו"מ סימן כ"ט וק"ו בזה שמינוהו להשגיח היטב וודאי דשפיר חזי וא"כ הו"ל הרב מבראד עד אחד והכחשה לאו כלום הוא".

"ועתה נשים לב למה שהעיר הרה"ג מסטריא, ניהו דנתברר דאין מקום לעדותו מצד הדין, מ"מ יאמרו קצת אנשים כי הם מאמינים לדברי העד ונאמן עליהם כשנים לאסור ולדידי מבעי' ליה טובא בתשובתו בענין זה, ולדידי הדבר פשוט שאין בידם לומר שהם מאמינים לדברי העד".

בשו"ת חשק שלמה להרב משה שלמה רב דק"ק נאשעלסק ופארצווע, בספרו ח"ב א', תשובתו לרבי ענזיל ואחר שמעתיק דברי ר"ע, הוא כותב שדין זה יתפרד לארבעה ראשים.

א) האם דינו של הגאון רש"ק דין או דינו בטל.

ב) ואם דינו בטל מ"מ יש להסתפק אם איסורו קיים מצד עדותו לפסול את השו"ב ר"א.

ג) השלישי, מה דינו של הבשר הנמכר במקולין אחר עדותו של הגאון רש"ק, אם נאמר שעדותו קיימת ואם עדותו בטלה מה דינם של אותם אנשים המאמינים להגאון רש"ק, אם נאסרו להם הבשר, ואם מותרים לכתחלה להשתמש באותן הכלים שבשלו בהן הבשר.

ד) הרביעי אם נאמר שגם עדותו של הגאון רש"ק בטלה אם יכולין אנשי בר"ד לסלק את השו"ב ר"א ולמנות אחר תחתיו או אם חייבין להחזירו למקומו שלא לקפח פרנסתו. עד כאן קוטב הספיקות של הגאון מו"ה ענזיל.

ושם הוא סותר דברי רש"ק אבל לא הפריז גם לא נגע בכבודו, רק סיים דבריו „וא"כ הדבר פשוט דאין לגרע את השו"ב מחזקת כשרות וראוי להיות שוחט ובודק ככל השוחטים מומחים לרבים בלי שום פקפוק כלל.

ובמפתחות לספרו היא תשובה ח', ושם ... „ע"ד השוחט אשר התעוררו איזה אנשים על השוחט מבארדיטשוב ושלחו אחר הגאון מו"ה שלמה קלוגער . . . ואפילו האנשים ששלחו אחרי הגאון הנ"ל יכולים לאכול משחיטתו ואסור להעבירו".

בטרם אביא דברי הרבנים האחרים המתירים, עלי להעיר הערה כללית על מה שאחדים מהמתירים כתבו שאחדים מבני ישראל בברדיטשוב הביאו את הגאון מהרש"ק, או „איזה אנשים", או „קצת אנשי העיר", הא לך מה שכתב נכד המחבר בספר „תולדות שלמה" שנכתב תחת עיני הגאון רבי אברהם בנימין קלוגער בנו של הגאון מהרש"ק ושם בדף נ"ד „אז קמו ראשי העיר ונכבדיה הגבירים המפורסמים אנשי שם ויראי אלקים ה"ה רבי ישראל האלפרין ובנו ר' יעקב יוסף ר' ישעי' הורוויץ ר' יעקב פעכטינהאלץ ועוד כל הלומדים שבעיר ובראשם הרב הגדול הנגיד המפורסם מו"ה משה ליב רייציש ז"ל ועשו אסיפה גדולה ברוב בנין וברוב מנין ונמנו וגמרו ביניהם להודיע צערם לאביהם של ישראל רש"ק . . . שיבא הוא בכבודו בעצמו לעירם וישפוט שפוט ולפניו יכרעון ברך כל המחזיקים באזני השוחט, ואא"ז (רש"ק) אשר האמת הי' יקוד בקרבו וגודר גדר ועמד בפרץ וביחוד נגד שוחטים קלי הדעת[25]) . . . ונעתר לבקשתם לבוא אליהם . . . ויהי כאשר קרב

---

25) כמו שתמצא בספריו כמה וכמה פסקים, אשר עפ"י רוב לא ידע לפשר. ראה להלן. אבל לא נודע לכל, כי גם הוא נכוה בעצמו, ואבד לחמו בגלל שוחט קל, אשר רבים הצילו את השוחט, ראה בספרו תולדות שלמה דף 17 כשנתקבל לרב בק"ק יוזעפוף „וביקש לישב בשלוה.. אך עד מהרה קפץ עליו רוגזו של חיים שוחט, אשר אסר אותו מפני מעשה שהיה והשוחט היה תקיף בעירו שהיו לו צדדים גדולים בעיר וימררו את חייו וקפחו את פרנסתו והיה חי חיי צער בדוחק".

ממילא אין להתפלא שכמה פעמים לא רצה לקבל אמתלא, כמו בטוב טעם תליתאי ל"ג, נ"א ע"ח. ושם תשובה כ"ז עד אחד בהכחשה, ואם כי מדינא מותר, אבל מסיים שלא יאכלו משחיטתו, ומכ"ש לא מצא זכות כשהשוחט עבר על שבועה או ת"כ. וכן שם תשובה י' „וכל שוחט קל שבקלים מוצא לו עוזרים הוא ומשפחתו ושאר אנשים הידועים לו ורבו אוהבי שקר ומחזיקים ידי שקר. לכן בימים הללו

לבוא אל העיר בא"ד אז יצאו לקראתו כל גדולי העיר חכמיה ולומדיה וגביריה וכל הרבנים עם הדיינים במרכבות יותר ממאה מלבד המוני עם לאלפים אשר הלכו ברגלם ויביאו אותו העירה בקול רנן והמון חוגג" (ראה להלן הערה לג).

**
*

בשו"ת יד אלעזר, להרב ר' אלעזר הורוויץ רב דווינא, שם תשובה נ' מה שהשיב להרב ר' ענזיל*) שפנה אליו לעזור את המורדף בלי חשך מחמת אויביו ומציקיו השו"ב ר' אברהם בר' שלמה . . . אשר ברבות הימים קמו שנית מערערים שטנה ויחפיאו דברים על השו"ב ומענה בפיהם אחרי כי רבו מספר הכשירות על הטריפות יותר מדאי, עד כי מספר הכשירות עומד בקירוב על שלשה חלקים ומספר הטריפות על חלק הרביעי, וזה בוודאי לא יתכן ובדברים כאלה הניעו את לבב קצת אנשי העיר לבוא עד בית הספק, עד כי שמו עצות בנפשם לשלח לק"ק בראד ולקרוא את הרב הגאון נ"י דשם . . . וכאשר שב לעירו ק"ק בראד שלח כתב שטנה . . . ושם נאמר כי לא ראה מימיו מאכל טריפות לישראל כמו השו"ב הזה, על כן גזר אומר על כל יושבי העיר ההיא להעבירו מאומנתו ולבלתי נתון שיהי' עוד שו"ב כל

אין לשו"ב שום מורא בשר ודם כי בטוח בעוזריו וכמה דרכים ימציא לו לעזרה.. ובאיזה דבר קל יהי' מה שיהי' ראוי לדחותו מאומנתו".

כן לא הסכים בשום אופן שיתערב רב ממקום אחר בעיר שיש רב, והביא ראיה מחולין י"ח דפריך שם ולא חייש מר לסבא, ושם פירש"י "לרבא בר חינגא שהוא העבירו ואתה מכשירו", ושם ומשני שליחותיה עבידנא, ופירש"י, שהרי ציווני למצוא לו זכות ועכשיו שמצינו לו זכות אין אנחנו צריכין לחזור ולהימלוך בו דוקא באופן זה מותר להתערב ולפסוק.

*) רבי אלעזר זה היה יחסן גדול נכד הפלא"ה והאור חדש, ואם כי אחי אמו הרב הגביר הנכבד רבי זיסקינד קאליר שהיה מראשי המדברים בבראד, היה ידיד לרבי שלמה קלוגער, אבל להרב ר' אלעזר זה היה בן בבראד ושכח מי הוא ואת שמו העברי, רק נזכר בשם "האדון הנכבד אלבערט הורוויץ" וריב היה לר"ש קלוגער עמו, ראה בסוף ספרי "לפני שתי מאות שנה".

רובם כתבו לרבי ענזיל, ורק שנים כתבו גם לראשי ומנהלי קהלות ישראל בברדיטשוב, ואלה הדברים נכתבו בהספר קטן "תולדות שלמה" הנ"ל דף 60 שר"ע "משך ברשתו את אחד מצעירי הרבנים.. וגם הוא פער פיו ולשונו נגד רבינו הגדול אשר מתחלה היה אחד משואבי מימי תורתו והיה אז בר בי רב דחד יומא וכתבו שני הרבנים הנ"ל מכתבים לבא"ד לבטל דברי אא"ז מכל וכל". והנה רק רבי ענזיל וראי"מ טויביש כתבו לברדיטשוב, ראה בשו"ת רי"ע, ובשו"ת תועפות ראם כהנ"ל.

ומה שמרמז נכדו שהרב ראי"מ טויביש למד אצלו, נראה שקרה זאת כשהיו שניהם רש"ק וגיסיו ר' צבי הירש העללער ורבי מרדכי מרדיש למדו בייחד בראווע, ראה בספרי תולדות השתדלנים משפחת ראזנטל דף 38.

ימיו . . . וגם ראיתי העתק מכתב מהרב הגדול מו"ה ארי' ליב מו"צ דק"ק ברדיטשוב אשר פורש כנפיו לחסות בצלו את השו"ב ומכחיש את כל דברי הרב הג' נ"י ורמעכ"ת (כוונתו רבי ענזיל) האריך למעניתו בדברי טעם ושכל להצדיק את הצדיק דמעיקרא ה"ה הרב המו"צ ר' ארי' ליב.

שורש דין הזה יפרד לשני ראשים.

א) אם יש לקבל דברי הרב לאסור השוחט מצד שקבלו עליהם אנשי ק"ק ברדיטשוב להיות פוסק בזה, או לא מהני קבלה זו מצד עדותו שהעיד כי השוחט מאכיל טרפות בשאט נפש . . .

ובנוגע לעדותו, הוא כותב "מדברי הרב (רש"ק) נראה שלא עלה על דעת הרב, בדבריו אלו להיות כדן את הדין בדבר הזה כי אם להודיע ולהגיד עדותו אשר ידע או ראה, כראוי ונכון לת"ח גדול וי"א כמהו לבלתי יזיז אף זיז כל שהוא מדברי רבותינו שאמרו אל תהי דן יחידי וכו' ובש"ע חו"מ ג' דאפילו קבלוהו הבעלי דינים עליהם לא מהני והמהרש"ל בתשובה ל"ה פסק דאפילו הוא מומחה וגם קבלוהו הב"ד לא ידין, ושם מאריך אם מותר לו בכלל להיות דן יחידי, ושם שאפילו אם הי' מקובל משני הצדדים לא הי' רשאי לדון יחידי משום דלא שייך בנדון זה שיקבלוהו בין לדין ובין לפשר, דמה פשר דבר שייך בענין כזה לפסול אדם מחזקת כשרות שהוא כדיני נפשות או להעלים עין מסורר שמאכיל טרפות לישראל"?

ושם "הנה לענ"ד שאין בדברי עדות הללו ממש לפסול השו"ב מחזקת כשרות שהי' לו עד היום הזה מכח הרבה טעמים:

א) משום דעדות זו נתקבלה שלא בפני השוחט הבע"ד, ואנן יבא בעל השור ויעמוד על שורו בעינן, והביא שם ראיות שקבלת עדות שלא בפניו פסול.

ב) כי היא ידיעה בלי ראיה לפי הבהמות הנשחטות . . . ואין עדות זו מועיל להעביר את השו"ב . . . אין עדות מתקיימת אלא בראיה וידיעה.

ג) לא העיד עדותו בע"פ בפני ב"ד רק שלח עדותו בכתב ומפיהם ולא מפי כתבם בעינן ואם כי הסמ"ע (חו"מ כ"ח י"א) כתב שראה נוהגין ממורי הוראה שהקילו לקבל עדות בכתב מת"ח שלא להטריח אותם לבא לבי"ד מ"מ לא היה לו להרב להחזיק את עצמו לת"ח בענין זה.

ד) עד אחד בהכחשה אינו נאמן ואפילו הוא בעצמו מותר לאכול משחיטתו (מהרי"ק שורש ל"ג הובא ביור"ד א' ראה לעיל).

ה) דברי עדותו מוכחש גם מעד אחר הרב מו"ה ארי' ליב דיין דברדיטשוב, שהעיד שהלך יום יום עם הרש"ק ועמד על כל הבדיקות והכל היה כשר.

ו) אין להאמין עדות האומר הנ"ל, משום דראה ושתק ולא אמר ולא מידי כל ימי שבתו בק"ק ברדיטשוב".

הרב ר' אהרן משה טויבש, שהיה אחד מגאוני הדור[26] מקודם רב בסנאטין ואח"כ ביאס, בספרו שו"ת תועפות ראם (זלקווא תרט"ו) יור"ד סימן

---

26) היה תלמיד הגאון רבי צבי הירש העללער שהיה בסוף ימיו אבד"ק

א', ב'. שתי תשובות בזה. אחת לק"ק ברדיטשוב שנדרש ללא שואל, שהקהלה לא פנתה אליו, רק רבי ענזיל פנה אליו שם תשובה ב' ערוכה לרבי ענזיל. במכתבו לברדיטשוב, גם הוא יצא מגדר הנימוס וזה לשונו „הנה לקול נאקת חלל זעקת שבר, יעורר השו"ב המופלג מהו' אברהם . . . על רודף נפשו להוריד לארץ חיתו ה"ה הרבני הגאון המפורסם מוה' שלמה קלוגער מבראד אשר גדע בחרי אפו קרנו וכבודו לעפר השכין באגרת החודדת ושלח להדרת כבודם להדיחו ממקומו ולהבדילו מקהל השו"ב . . . כי כל דברי האגרת אין להם שורש וענף עפ"י דרכי התורה, כאשר כל אדם חוזה בו . . . בקראי מכתב האיגרת, השתוממתי על המראה". ושם הוא חוזר על דברי הגדולים שקדמו לו, ובפרט האריך לבטל גוף עדותו „ידיעה בלי ראיה" . . .

הרב ר' מאיר א"ש אבד"ק אונגוואר[27]) בשו"ת אמרי אש יור"ד א', אם כי גם הוא הצטרף עצמו עם הרב ר' ענזיל להתיר את השוחט, עכ"ז, מבצבץ מתוך דבריו כבוד ואהבה לרש"ק והא לך מקצת דבריו בנוגע לעדותו.

„ותחלה אומר כי נראה לפענ"ד דאותם ששלחו בעד הרב הגאון ושלחוהו לבית המטבחיים להשגיח על השו"ב ולבחון מעשיו אין קבלה גדולה מזו שהרי גם זולתו לא נעלם מדעת עם ה' שם, כי השו"ב צריך להיות ירא וחרד על דבר ה' לבלתי יאכיל נבלות וטרפות לישראל שבלתי ספק מה שהביאו אותו ממרחק עצתם לסמוך על בחינתו והבנתו אם מעשה שו"ב כמעשה זובחי זבח הכשרים החרדים על דבר ה' . . . כ"ש בשלחו אחריו מרחוק והביאו אותו לשם לראות ולבחון ולזה קבלוה".

„ונראה עוד דאפילו קבלוהו סתם לדון ונודע להדיין ע"פ ראייתו, כשם שהוא יכול לדון עפ"י עדים כן הוא יכול לדון עפ"י ראייתו".

ג־ד) ראה שאנשי ק"ק ברדיטשוב אוכלים טרפות ולא מיחה בהם, גם חשדו בבדיקת פנים, וידיעה בלי ראיה. הרב רש"ק התנצל מאד על שתיקה זו אולם שומע לא היה לו.

הג"ר מאיר א"ש כתב בנוגע לשתיקה זו „ובעיקר דבריו של הגאון המורה, יש ריעותא גדולה במה שהיה שם לערך ג' שבועות וראה ושתק והניח לפי דעתו להאכיל טרפות לישראל באמת הוא פלא ונעשה אויביו כרשע . . . ויתכן שהי' מורך בלבבו מפני המסירות דשכיח הרבה במקצת מקומות אשר בשוט לשונם יפילו אותו ח"ו בתוא מכמר . . . ומ"מ מי שאינו מאמין לדברי הרב הגאון המורה נר"ו מפני זה אין ספק שמותר לאכול משחיטתו של השו"ב ההוא".

אובן ישן, ראה פרטים חשובים בנוגע לתולדותיו במכתבו של הרב שי"ר בספרי „תולדות השתדלנים, משפחת ראזנטל" דף 38.

27) ראה להלן בזה, ורש"ק הצטער כל ימיו על כי עלתה בידי ר' ענזיל לצרף גם את הגאון הזה על צדו.

כן לא קיבל דבריו בנוגע לבדיקת פנים של השו"ב שחשדו שניתק שם הסירכות וכדבריו „עדות המתקיימת בידיעה בלי ראיה יפה כתב הדר"ג (כוונתו על רבי ענזיל אשר אליו הוא הריץ דבריו) דלא אזלינן בתר אומדנא". ואם כי שרש"ק הביא דברי מהרי"ק דאם יש אומדנות שכבר נכשל השוחט מעבירין אותו וא"כ „גם בענין אשר לפנינו יש אומדנא מצד ריבוי הכשרות מ"מ אין האומדנות דומים כלל". הג"ר אהרן משה טויבש־יאס, האריך ג"כ ושם הוא כותב על רש"ק „והאריך בדברים בדויים כאלה אשר ירא לנפשו כי אם יהי' ח"ו מעוכב יום אחד יותר ע"י עיקול יסכן נפשו ח"ו . . . כי מי פתי יסור להאמין לדברים כאלה כי כאשר יהי' ציר נאמן למשלחו אחריו ישטנהו תחת רדפו טוב . . . ולכן עבר לדבריו בשאט נפשו על לאו דלפני עור לא תתן מכשול".

ושם „ומה גם לדברי מחו' הגאון מסטריא מעולם לא הכניס השו"ב מו"ה אברהם ידו לבדוק בפנים ונעשה הדבר ע"י שוחטים אחרים ואיך יפצה פה להתעולל עליו כי הוא מנתק הסרכות בפנים וכל אדם יחזה כי תואנה הוא מבקש לעות אדם בריבו ולהרשיע בשפטו על מגן".

והרב ר' אלעזר הורוויץ בספרו שו"ת יד אלעזר כתב בנוגע לפרטים הללו.

„אין להאמין עדות האומר הנ"ל משום דראה ושתק ולא אמר ולא מידי, כל ימי שבתו בק"ק ברדיטשוב וידע וראה שבני העיר אוכלים משחיטת השוחט ולא דיבר מאומה בעת ההיא עד שובו לעירו, ושם והפריז (רש"ק) מאד בכתבו „שראה שלא הכניס ידו בפושרין וכדומה שדחק האצבע בלי יוכל להניחו ולהטותו היטב וכן מה שכתב שרשום אתו עוד רעות אחרות מה שראה, ואין בכל אלה הדברים ממש אשר יאמר עליו כי הוא זה כדאי והגון לפסול אותו שו"ב מחזקת כשרות".

וכעין זה כתב הרב ר' אברהם תאומים שם, „ועתה ניתן לב לדון על גוף האמתלאה אם יש בה ממש. וראויה להתקבל על הלב, מה שכתב הרב המגיד מבראד, כי היה מתירא לנפשו פן בעלילת שקרים ימסרו אותו למלכות ויחפאו עליו דברים אשר לא כן, וע"כ הוכרח להאכיל טריפות לישראל לאלפים ורבבות ליטרות בשר טריפה ג' שבועות רצופים. ע"ז הנני מחריש ומשתאה, הלא אפילו קל שבקלים לא יאמר כן, הכי לא היה בידו לאמר כי הדבר צריך התבוננות עד שובו לביתו, ולע"ע לא יאכלו עד אשר ישב שם איזה שבועות ויחקור אחר מעשיו, וגם הלא לפי דבריו בבדיקת פנים הוא עדות המתקיים בידיעה בלא ראיה, הלא תיכף בבואו לברדיטשוב וספרו לו המאורע, תיכף היה לו להשיב לביתו, וישיבם מלא דבר כי שחיטתו אסורה בלי עיון והשגחה כלל".

„אמונת אומן אגיד כי לולא כבודו דהרב הגדול בישראל דרב גובריה בתורה ומעשים טובים הייתי דן אותו לחוטא ולפושע, דהרי ידוע שיטת מהרי"ק דאפילו אם הפחיד את חברו בעונש הגוף ל"ה אונס אף לענין ממון משום דעביד אינש דגזים ולא עביד. ק"ו בזה שקיבלו אותו בכבוד גדול, איך

יעלה על הדעת שאם יאמר להם שהדבר צריך ישוב והתבוננות יעלילו עליו, אמנם הואיל ואמתלא תלוי בראות עיני הב"ד ולבבנו נכון בטוח בתומת ישרו של הרב נר"ו, ע"כ צריכים אנו לדון אותו לזכות כי משגה היא בידו, ובפרט כי ידוע לנו דרכו של הרב במח"כ כי רב ועצום הוא ממנו שכל דבריו בבהלה ולב רגז".

ה) כן מצא חטא נורא שמרבה מאד בכשרות, ובק"ק בראד לא שכיח כלל בשר בלא סירכא (אשר באמת שגגה יצאה מלפני השליט).

הרב ר"א הורוויץ בספרו הנ"ל כתב על זה "לא יאומן וגוזמא קאמר דאדרבה שכיחי בהמות טובא בלי סירכא כלל, וגם בעירנו ובסביבותינו שאלתי שוחטים מומחים וכולם כאחד ענו ואמרו דשכיחי הרבה בלא סירכא כלל רק דלדולים בעלמא, שאינם סירכות כלל שכיחי טובא, גם לא כל המקומות וכל הבהמות שוות בזה, דבהמות גדולות וזקנות שכיחי הרבה יותר סירכות מבבהמות קטנות וצעירים בימים כמובן".

הרב ר' אהרן משה טויבש בספרו שו"ת תועפות ראם שם "אבל באמת דברי מחו' הגאון בקונטרסו ברור מללו דדברי הרב מהרש"ק בדוי' מלב לומר שלא ימצא בקהלתו בהמות בלי סירכות אשר גם בקהלות קטנות נמצאים כאלה, וזה יותר מעשרים שנה אשר ישבתי בסניאטין שהיא עיר בינוני ומעולם לא בא בידי בשר מסרכות ובכ"ז ת"ל ביתי היה פתוח לרווחה וכן רבים מתושבי שמה נזהרו בזה ואכלו בשר למעדנים, ומכ"ש בעיר גדולה לאלקים ואם רבו הכשרות בברדיטשוב גם זה לא יפלא . . . כי שמה נהגו להקל בכמה שאלות הריאה ובלא"ה הדבר תלוי באומנות השו"ב וכל שהוא אומן יותר נקל הדבר שיתרבו הכשרות".

והרב ר' אברהם תאומים שם בתשובתו, "חקרתי פה אצל הפאחטיר והשוחטים, ועולים הכשרים לערך שני חלקים, ולא הוסיף בזה השו"ב באומנותו הנפלאה כי אם מעט מזעיר והרי בזמן התלמוד אמרו רוב בהמות בחזקת כשרות הן ושוחטין ביום טוב, והרש"ל בים של שלמה כתב דקיי"ל כהג"א דבמקום שהטריפות מצויים כמו הכשרות אסור לשחוט ביום טוב והאידנא אין לשחוט ביום טוב אף במקום דלא שייך טריפות עכ"ל.

וידוע כי בימי קדם ערערו רבותינו ז"ל על קולא דמיעוך ומשמש עד שהרא"ש ז"ל הרים קרן מנהג הלזה, ובימינו ניתוסף עוד קולא יתירה בענין הקילוף אשר חכמי הדור שלפנינו קהו בזה קהייתא טובא ומיחו בדבר ועתה נתחזק מנהג זה ע"פ תשובת הגאון מו"ה סנדר והרי התבואות שור שלא הי' יודע ממנהג הקילוף הזה דבודאי לא היה שתק מלהודיע לנו, וכתב בריש סימן ל"ט דלפעמים הטריפות יותר, אחר כל החזיון הזה, אין תימא כל כך אם ימצא אומן מופלא בענין הקילוף עד אשר ימצא ג' חלקים כשירות ובבדיקת פנים אין מקום חשש עליו דהרי גם שוחטים אחרים היו עמו, וגם שנהגו שם להקל בכמה חומרות שהעמיס עלינו הקדוש התב"ש ז"ל עפ"י חכמי הדור אשר ישבו שם מלפנים וח"ו לחשוב זה כידיעה ממש עד שתהא דומה לראיה".

והרב ר' מאיר א"ש בתשובתו להרב ר' ענזיל הנ"ל בד"ה "והנה מה שכתב", ששם מדבר מריבוי כשרות, כנראה גם הוא לא ראה בזה עון, רק הוסיף שם "אבל מה שכתב הרב הגאון המו"ץ נר"ו כי בחצי שעה בדק ל"ו ריאות והלך עוד בתוך זה הזמן לחוץ לצוות להביא ריאות אחרות וכפי הנראה אין מכחישים אותו, ורע בעיני מאד שלא יתמהמה בהסרת הסירכות ובדיקתה אם אינה מבצבצת שיעור מינוטא אחת אין זה כלל מעשה חרד על דבר ה', למה ימהר ויחוש מעשהו, מה לנו לאומנות ידו ומה שבחו בזה כי אם לפני הקצבים דנטיעה מקצץ רגליהן (בביצה כ"ה ע"ב איתא "נטיעה מקטע רגליהן דקצבי') הלא לתפארת יהי' לו אם במתון ולאט יתנהל בבדיקתו וכנראה שזה גרם להשוחט ההוא שכל מעשיו לא ישרו בעיניו".

ובתשו' מהריא"ז ענזיל הנ"ל דף נ"ב . . . "ומ"ש הרב דבקהלתו לא נמצא כלל בהמה בלא סירכא, לא יאומן וגוזמא קאמר דבכל הערים גדולות וקטנות במדינתנו שכיחי טובא בהמות בלא סרכות כלל, ורוב בעלי נפש במדינתנו אינם אוכלים מבהמה שנסרכה כידוע לכל ובכל זאת לא פסק בשר מעל שולחנם, וגם אנכי הפעוט וכל האנשים החוששים לנפשם פה עירנו לא אכלנו מעולם מבהמה סרוכה ואעפ"כ לא קרה לנו שבוע אחד שלא יהי' בה בשר בהמה בלתי סרוכה, וכאשר הוגד לנו מפי אנשי אמונה לא נהגו בעיר מלוכה וויען לקלוף שום סירכא ומטריפין כל הסירכות וכל היהודים הנמצאים שמה אינם אוכלים כי אם מבשר בהמות שלא נסרכו . . . גם התלונה של קצת אנשים המתאוננים רע מראש פרעות אויבי השו"ב ר' אברהם באמרם שרבים הכשרים על הטריפות בערך שלש אל אחת, אפילו אם האמת כדבריהם אין כאן חשש כלל כי עמדנו על החקירה פה"ק ובכמה קהלות גדולות בארצנו ורבים הכשרים על הטריפות בערך שלש אל שתים . . . וא"כ אין כאן שום דבר זר אם יעלו שמה הכשרות לערך ג' אל אחת, מכל הלין טעמי זכינו לדין שאין בפס"ד של הרב המו"צ ממש". אכן שם מבליע הרב ר' ענזיל בתוך דבריו דבר חדש שלא הזכירו הרבנים מברדיטשוב במכתבם בשו"ת רבי ענזיל. הן שם בדף נ"ב סוף עמוד א' "ומה שכתב (רש"ק) שבוודאי מנתקן מבפנים מה דאפשר, הרהיב בנפשו להכחיש את המפורסמת כי ידוע הדבר ומפורסם שם במקומו שכל עסקו ומלאכתו של השו"ב ר"א אינו אלא בהסרת הסירכות ואינו נזקק כלל לבדיקת פנים כי אם שלשה שובי"ם אחרים העומדים תמיד על השחיטה ובדיקה מבפנים ואח"כ מושיטין הריאות להשו"ב ר"א לבדקן בחוץ ולהסיר הסירכות ולמעכן וכן נראה מדברי הרב בעצמו שכתב וז"ל שעושה במהירות שבדק ריאות של ל"ו בהמות בערך חצי שעה ובין כך הלך לצוות להביא עוד ריאות". פלא שהדיין מברדיטשוב במכתבו שנדפס בשו"ת מהרי"א ענזיל סוף סימן נ"ב כתב פעמים "גם אנכי בצוותא חדא עם הרבנים הנ"ל "בעת בדיקתו והסרת וקליפות הסרכות". וכן שם במכתב הרב ר' יוסף חיים שם תשובה נ"ג מזכיר ג"כ שהשגיחו על בדיקתו ופשוט הדבר שהכוונה על בדיקת פנים, וגם המה לא הזכירו דבר. אחרי ששמעו שרש"ק חושדו שמנתק הסירכות בשעת בדיקת פנים,

הא כיצד? עוד הלא היה לרש"ק לאסור גם את השוחט שבדק בפנים, ואם לא הזכיר דבר, הרי סימן הוא שרק הוא עסק ג"כ בבדיקת פנים (ואפשר שקרה כשהיתה שחיטה גדולה נתחלקה מלאכה זו לשתים), וכן כתב בפשיטות התולדות שלמה הנ"ל דף נ"ט „העוכר המקיל בבדיקת פנים . . . מלבד שהוא שותה משקה לרויה עד שהגיע לשכרותו של לוט".

ו) דינו של השוחט.

רש"ק — כמבואר בדבריו — אסרו לגמרי, וכה שלח דבריו אל כמה קהלות מבלי לקבלו לשוחט. אולם הגאונים המפורסמים החליטו להתירו לגמרי.

הרב ר' אברהם תאומים כתב בסוף דבריו שם.

„אחר כל החזון הזה אני קורא בקול גדול ולא יסף כי השו"ב מהר"א עומד בחזקת כשרותו, ומאן יהיב לן משחיטתו משופרא ואכלינן מיניה ורואה אני כי זכותא דהגאון מהר"ש נ"י נפיש טובא, והוא שעמדה ודפקה על פתחי הגאון מסטריא להרים כשופר קולו להציל הצדיק מבוא בדמים כעובדא דרב עילש (ב"ב קל"ג ע"ב) וזהו פסול שחוזר להכשירו ובזה יחשו וישתיקו כל גלי המחלוקת לבל יתחלל כבוד התורה בעיני ההמון".

הרב ר' אלעזר הורוויץ סיים דבריו „עוד דבר אחד נשאר לנו לבאר הואיל וכבר יצאה ההוראה לאסור מהרב המגיד מבראד הא קיי"ל חכם שאוסר אין חברו רשאי להתיר ודעת הרבה פוסקים דאף דגדול מינו א"א להחזיר הדין . . . וה"ג מסטריא נשמר מזה בתוך מכתבו ושינה ושילש בדבריו דהרב המגיד מבראד הו"ל טועה וכיון בזה דטעה בדבר משנה ביד חכם אחר להחזיר . . . וק"ו בנ"ד שאין לנו לחוש לכבודו של חכם ולהאביד נפשות מישראל על לא דבר ועי' בב"י יור"ד סו"ס י"ח".

ושם בסוף דבריו „תבנא לדינא, הנה אין רשות ביד הקהל וב"ד להעביר השו"ב ר' אברהם הנ"ל מאומנתו ואברהם עודנו עומד בחזקת תמתו . . . דעכ"פ אין כל הקהל רוצים להעביר השו"ב מאומנתו פשוט וברור דאין רשות ביד מקצת הקהל להעבירו ואפילו אם יתנו לו שכרו משלם, כי אם מחוייבים להושיבו על כנו כבראשונה וכל המשנה ידו על התחתונה השומע ישמע והחדל יחדל להוציא עוד דבה על איש כשר מישראל".

הרב ר' מאיר א"ש כתב שם בסוף דבריו „ואולם מה שדן אותו הרב הגאון המו"ץ למכיל טריפות בזדון לישראל ח"ו מפני המעשים שראה ממנו, רחוק מכליותי כי איך ישא את לבבו להכשיר בזדון הטריפה והוא יודע כי אורבים לו והעמידו עליו משגיח אדם גדול הביאהו ממרחק ועל מה סמך ועל מה בטח להכשיר מה שיודע בנפשו שאסור הוא וכמ"ש הדר"ג, וע"כ אם כדברי הרב הגאון כן הוא שנהג קלות גדול בבדיקות הריאות הי' מפני המהירות או שבושים ששבשו ההרגל ולומר דכן נכון לעשות וא"צ יותר, וא"כ עכ"פ אם יבוא לפני הרב הגאון האוסר ויקבל דברי חבירות ויוסף עוד באלה ובשבועה שיהי' מתון ולאט יתנהל בבדיקות הריאות ראוי לקרבו . . . ואם יעשה כן לפענ"ד נכון שיחזירהו על מקומו וישיבו על כנו כבראשונה

אם אפשר להיות מבלי מחלוקת ועכ"פ ימצא השוחט ממקום אחר רוח והצלה כי ישוב לקרב בימין צדקו מה שדחה בשתי ידיים".

ביותר הרחיב פה ולשון הרבי ענזיל ושם בסימן נ"ד דף נ"ב ע"ד, „זכינו לדין שכל דברי הרב בטלין ומבוטלין ואין בהם ממש לפסול את השו"ב ר"א והרי הוא בחזקת כשרות בלי שום פקפוק לא מצד הוראתו של הרב ולא מצד עדותו, כי לא נמצא בכל דבריו ענין ראוי להסתפק עליו".

ושם הוא מרבה דברים על גאון ישראל ר"ש קלוגער ז"ל, דברים שאין להעתיקם.

סוף כל סוף, השוחט נתכשר, גדולי הדור העידו עליו גדולות ונפלאות, עם כל זאת לא מצא מקום מנוחה. אף קהלה אחת מכל המדינות, מדינת פולין, רומניה וגליציאה, שגדוליה העידו שהוא שוחט מומחה ומובהק לא רצתה בו, הגם שהעידו עליו שהוא יכול לקלוף סירכות שאין דומה לו בזה, ורק הוא, האחד בדורו, יכול להכשיר תשעים ממאה בהמות ועם כל זאת לא נמצא אף טבח בכל הארצות להזמינו לשחוט אצלו כדי להיות בטוח בפרנסה הלא דבר הוא?

ואחרי כל זאת, כתב הרב ר' ענזיל בשו"ת שלו תשובה נ"ד בד"ה „עתה אלכה לי" . . . „על אשר נשאתנו נפשי לצאת לקראת נשק ואני לבדי ואין איש עמדי ואומר כי באשר באה צעקת העשוק והרצוץ באזני עמדתי מרעיד נבהל ומשתומם בראותי כי אין אחד מגדולי הדור מתעורר להחזיק ביד האומלל אשר הוא מורדף בלי חשך להצילו מיד אויביו ורודפיו". ויהי אחר הרעש.

השוחט ר' אברהם עזב את עיר ברדיטשוב, שוחטים אחרים נתקבלו ועסקו בעבודתם, וכמעט שברדיטשוב שכחה את כל הפולמוס הזה, וכאמור גם הרבנים שעמדו לעזרתו גם הם עמדו מנגד, כמו שמרמז רבי ענזיל בדבריו בתשובה נ"ד „ואני לבדי ואין איש עמדי", אבל רבי ענזיל[28] לא נח ולא שקט. רק ניסה עוד הפעם את כחו, הוא הפיץ מכתבים לברדיטשוב ולשאר מקומות, ועוד הפעם פנה אל ידידיו הרבנים שיעשו גם הם כן ושיכתבו לברדיטשוב. שיגרשו את השוחטים שנתקבלו על מקום ר' אברהם ולהושיב את ר' אברהם על כנו.

הרב משה אהרן טויבש שמע אליו גם הפעם ומכתבו לברדיטשוב תמצא בשו"ת תועפות ראם יור"ד א'. מכתבו של ר' ענזיל שערך אז לברדיטשוב ולשאר מקומות עם חתימות ארבעה רבנים אין בידינו, אבל נשמר לנו מכתב אחד מגאון מפורסם שחש לעזרת רבי שלמה קלוגער, ושם במכתב זה תמצא חומר ולבנים בנוגע לפולמס זה, גם הוא בא במשפט עם הרב ר' ענזיל, וכמעט כל מה שכתב רבי ענזיל עם תברא בצדו תמצא במכתב זה

---

28) בספר הקטן „תולדות שלמה" תולדות ר"ש קלוגער כתב על ידי נכדו הנ"ל תמצא סיבת שנאת רבי ענזיל.

כותב מכתב זה, הוא הרב זאב וואלף פרענקל, רב גאון ויחסן, כי את הגאון רבי שמעלקא מניקולשבורג הוא קורא בהקדמת ספרו ושם בדרוש ב׳ „חותני זקני״. היה מקודם רב בפשווארסק, משם הלך לרישא, חבר ספר „משיב כהלכה״ (קראקא תרמ״ה) ושם הסכמות הגדולים רבי יוסף שאול נטנזון ורבי חיים הלברשטאם. וזה לשונו בתשובה א׳ ליור״ד לקהל ברדיטשוב:

א) „בדבר הרעש אשר נתהווה בקהלתכם אדות השוחט הרבני מו״ה אברהם אשר רעשה עליו כל המדינה להיות כי זר מעשהו בעניני בדיקות אשר היה לתמהון בעיני כל . . . ולהיות כי לבם היו נוקפם בדבר נתתם לכסף מוצא להביא שמה הרב הגאון המובהק המפורסם מו״ה שלמה קלוגער ראב״ד דבראד לתהות על קנקנו ולבדוק אחריו עד מקום שידו מגעת והגאון הנ״ל ישב אצלכם ימים אחדים ודרש וחקר ונמצא בעיניו כי מעשיו מקולקלים... ואתם קבלתם פסקו באהבה וקבלתם שוחטים אחרים במקומו. והנה קמו אחריו מחכמי הזמן וערערו אחרי הפס״ד ורצונם להכשיר השוחט הנ״ל . . . ואם כי אנכי רואה כעת בהעתקה אשר נשלח לידי ממערערים״.

ב) „אשר כבודו מעליו הפשיטו וכינו אותו בשם המורה מבראד, לא כן הדברים, הרב דומה למלאך ה׳ צבאות, ותורה יבקשו מפיהו אשר כל דבר הקשה אליו יביאון וממנו ידרושון ותרב חכמת שלמה מכל חכמי דורו, צדיק בדרכיו ותמים במעשיו ואין ברוחו רומיה וכל עשיותיו לשם שמים, בלי ספק ראה וידע את אשר עשה בדבר גדול הנוגע לרבים, בכל זאת שמתי ידי למו פי . . . ולהיות נדרש בדבר אשר לא שאלוני זולת אשר בשבוע העבר הגיעני מכתב מהגאון המובהק הנ״ל ושלח לידי ההעתקות מארבעה חכמי הזמן[29]) לאסור שחיטות השוחטים הכשרים ולהשיב השוחט הראשון על מקומו ובקש מאתי לצרף עמו ולקנא קנאת ה׳ צבאות אשר מצערים אותו ומבזים כבודו . . .

ג) ולהכריע לא אוכל בלתי אם אראה דבריהם, אך נפלאה בעיני כפי אשר שמעתי אשר כל ערעורים על הכחשת השו״ב אם הרב נאמן כתרי[30]), מלבד המבואר בש״ע ובתב״ש היכא דרגלים לדבר עד אחד נאמן, אם הוא בר סמכא ובכאן אין לך רגלים לדבר יותר מזה אשר הלעיזו עליו זה כמה . . . וביותר מי בכם יראי ה׳ וחושבי שמו אשר לא יאמין את הרב הגאון המובהק נגד השוחט.

---

29) אלה הם הארבעה שנכנסו לפני ולפנים לריב עם הרב רש״ק ונזכרו בשו״ת מהרי״א ענזיל תשובה נ״ה, א) הרב משה אהרן טוביש שגם בספרו תועפות ראם יור״ד א׳ תמצא תשובתו שכתב לקהל בארדיטשוב, ושם הוא כותב בפירוש בד״ה „אולם מה שהחמיר עליו״.. והחיוב על הדרת כבוד החכמים והגבירים „להשיבו על כנו״ ב) הרב ר׳ אברהם תאומים. ג) הרב רבי ענזיל. והרביעי הוא בלי ספק הרב רבי אלעזר הורוויץ מווינא, ראה לעיל.

30) ראה להלן פ״ו שהארכתי בזה בנוגע להרב — והשוחט.

ד) ואחרון הכביד אשר כתבו המערערים לאסור שחיטת השוחטים להיות שחיטתם נבלה עד אשר ישיבו השוחט הראשון על מקומו, כל השומע יצחק להם ועיקר יסודם שהמה רשעים מחמת עני המהפך וכו' אשר לא האמנתי שיצאו דברים כאלה מפי החכמים . . . ומעשים בכל יום אשר מעבירים בכל קהלות שוחטים ומקבלים שוחטים אחרים במקומם אם שהשניים יוכשרו בעיניהם ליותר אומנים ואין פוצה פה ומצפצף ואם דרך גזירה וחוקה כתבו לקיים דבריהם מי בקש זאת מידם לגזור גזרות בארץ לא להם . . . ולפי דעתי מיוסד כל דבריהם עפ"י קנאת איש מרעהו ובפרט האיך שייך כאן עני המהפך, אחרי אשר נתקבלו בהיתר גמור אחרי אשר נפסל השוחט הראשון, מהגאון המובהק הנ"ל.

ה) והנה חלילה לי לקנטר אף לפחותי ערך וביותר לחכמים, אמנם לא אוכל לעצור מלדבר קשות עם אחד מהם, אשר כתב בהעתקה על שני אנשים הנצרפים לכבוד הגאון שמעיד עליהם שאין בהם נדנוד י"ש ואין בהם דעת, אם מטרת כוונתם נגד שני מאורי הגולה[31]) אשר משכן כבודם בלבוב לדעתי האנשים האלה צדיקים וטובים יותר ממנו וגדולים ממנו בחכמה ורואה אנכי אשר גם הוא מרעיש על העושק אשר נעשה נגד השוחט, קורא אני עליו שמים אור לחושך, כי בלבוב אשר השוחטים נתקבלו מכבוד הגאון זצללה"ה, והמה מומחים מובהקים יראי ה' ולא נמצא שמץ פסול עליהם והוא רוצה להעבירם ולהעמיד שוחטים אחרים קלי הדעת ולא הקפיד כלל על איסור זה אך כי ת"ל לא עלתה בידו.

ו) ובפרט בנידון דידן הנ"ל אשר נתקבלו בהכשר גמור ואין כאן לא איסור ואדרבא יניחו ברכה על ראשם, אשר מלאו אחרי דברי הגאון המובהק, כללו של דבר אל תחישו לגזירתם, בכל אות נפשיכם תאכלו בשר משוחטים החדשים

אולם בזאת אני מודה להם במקצת במה שכתבו שקנאו קנאת ה', בזה אני מודה להם שקנאו, אבל לא קנאת ה', אך קנאת איש מרעהו".

**
*

מהדברים הנוראים אשר נכתבו מהשני הצדדים אחרי הפולמוס הזה, מהם אנו למדים מה נורא היה[32]) ובפרט מה שכתב רש"ק בראש ספרו טוב

---

31) אין ספק שכוונתו על הנהי תרי גיסי צנטרי דדהבא בעלי מפרשי הים, הגאונים ר' יוסף שאול נטנזוהן וגיסו ר' מרדכי זאב איטינגא שהיו מאורי הגולה, והמה עמדו לימין הרב רש"ק ולחמו מלחמתו בכל כחם, עכ"פ ראינו פה שגם אותו תמכו גדולי הדור.

32) נודע כי ביותר הפריז על המדה הרב ר' ענזיל והקדיש למלחמה זו שמונה דפים גדולים בספרו שו"ת רי"א ענזיל. ותם אנכי ולא אבין מדוע הדפיסו יורשי הרב את התשובות שלו בשנת תרמ"ב ז"א כארבעים שנה אחרי הריב, ולא השמיטו דבר, בשעה שנתגלה קלון השוחט, ובשעה ששבקו לן חיים המתירים

טעם ודעת קמא (לבוב תרי"ב) בברכת הודאה שכתב שם, הוא כותב . . „אשר כמעט מעולם לא ראיתי נחת רוח מכל עמלי בעולם הזה . . . והנה כל העניינים אשר עברו עלי מנדון השוחט הטורף הזה אשר אין כמוהו בעולם והוא בק"ק ברדיטשוב, ואנכי בדרך נחני ה' בית יראים ושלמים שם מבקשי האמת והצדק וזיכני לבערו ולהציל רבוא רבבות נפשות והי' ראוי להזכירו כאן . . אך היות כי בינו וביני עמד אחד אינו כדאי להזכיר שמו והוא איש ז"ר והדפיס איזה עלין בדברי הבל ופער עלי פיו כמאמר הכתוב בכל מקום שהסכל הולך, אומר לכל סכל, וכל הפוסל במומו הוא פוסל, אשר אין יראת אלקים במקום הזה ודבריו בהבליו יעידון עליו, ואם אדפיס בעת זה ידמה לו כי אני מקפיד על חלומותיו ועל דבריו ואני עומד ללחום עמו ואת מי ארדוף, לזה הנחתי הדבר, וכעת מה לי ולחלומותיו אשר הדפיס, כן יאבדו כל אויביך ה' כשוחט הבליעל הזה ויסכר פי דוברי שקר"[33].

והאוסרים ונשכח כל הענין הלא כבוד אלקים הסתר דבר? וממילא ראו לנחוץ יורשי הגאון רש"ק להדפיס גם כן בשו"ת טוב טעם ודעת קמא תוצאה שניה (לבוב תרס"ג) דברי הריב הזה, וכאמור גם בספר הקטן „תולדות שלמה" שהוציא לאור רבי יהודא אהרן קלוגער (לבוב תרמ"ח) וגם שם כדי להצדיק נפש אבי זקנו הרבה לספר מפולמוס זה . .

ועוד יותר יש להפליא אחרי שלפי דברי הספר תולדות שלמה דף 63 „אמנם גם הרב הזקן כתב בחודש אלול שנת תרטו"ב קודם פטירתו מכתב לאא"ז ז"ל כי מתחרט מאד על העבר ומבקש סליחה על העתיד ואליו הושיט את שרביט השלום ואמר לו הכל שרוי לך הכל מחול לך ומיד אח"כ בימים לא כבירים הרב הזקן הנ"ל גוע ויאסף אל עמיו". בוודאי שהיו להשמיט כל הפולמוס הנורא משו"ת רי"ע.

33) בטוב טעם ודעת קמא (תוצאה שניה) לבוב תרס"ג „הוסיף נכד המחבר הרב שלמה קלוגער בן הרב ר' אברהם בנימין בן רבינו ז"ל אלה הדברים; ואם כי הקונטרס „פרט ועוללות" הנספח לספר שנות חיים וסת"ם, אבל ראה בדברי זקנו שנפשו אותה לספחו ל„הטוב טעם ודעת" . . ואנכי אחרי בנותי בספרים מאיזה מחברים אשר גם המה חוו דעתם אדות השאלה הלזו ובמחכ"ת יצאו נגדו בתרועת מלחמה לירות חצי רעל בחמדת עדת הגולה והדרה והמה באו כאורחים לא קרואים כי אין (איש) ביקש מידם מלחמה בדבר הזה אחרי אשר כל העיר בבארדיטשוב באין פוצה פה ומצפצף נתנו עיניהם ברבינו... כאשר יצא מפיו הקדוש כן יעשו וכאשר יגזור אומר כן יקום, וימין ה' היתה במעוזו כי אחרי נגרש השו"ב משם מלהסתפח בנחלת ה' נגלה דעתו וקלונו בשגם בבואו לחסות בצל אחד הרבנים אשר מתחלה פרש עליו סוכת חסדו למן היום ההוא נפקחו עיניהם לראות כי לא מחשבותיהם מחשבות רבינו ולא דרכיהם דרכיו, ועוד נמצאים תחת ידי אאמו"ר... כמה מכתבי פיוס מאלה הרבנים אשר בראשונה לבשו מדם ללחום מלחמות התורה כפי דעתם וכאשר הגיע לאזנם השמועה לא טובה מהנ"ל, אח"כ באו בדבריהם לחדש ברית את רבינו שלמה והתנפלו לרגלי האדון לבקש מול ארון הקודש סליחתם, כי ישא פניו אליהם וירצם, והוא בצדקתו הגדולה וחסידתו הושיט להם

ג) הרב ר' מאיר א"ש. ביותר הצטער הרב רש"ק כשראה כי גם ידידו גאון ישראל והדרו רבי מאיר א"ש הסכים לפסקו של הרב ריי"ע. ואלה דבריו בספר „תולדות שלמה", דף 60 כפי שמסרם נכדו רבי יהודה אהרן קלוגער שם „דבר אחד אשר נצטער אותו צדיק כאשר ראה כי גם הרב הגאון . . מו"ה מאיר א"ש . . . פוסח בזה הענין על שתי הסעיפים... ויען כי ידע . . כי שנאה וקנאה לא שמו קן בלב הגה"צ רק הרבנים הנ"ל משכו אותו להאמין בדבריהם לכן אליו ערך מכתב ארוך" . . ראה להלן. אבל לדאבונו הרב כשהופיע שו"ת אמרי אש, קבעו לדורות מעשה דברדיטשוב כפי שמסר לו רבי ענזיל, הגם שכתב לו שכמה פרטים בדברי רבי ענזיל לא נכונים הם, ולא הטה אזן לדבריו.

בהקדמה לטוב טעם ודעת קמא (תוצאה שניה), בשם פתחי שערים דף ה', שם מכתב מהרב שלמה קלוגער אל הרב ר' מאיר א"ש[34], תמצא בו פרטים מעניינים מאד, והמה חדשים בנוגע לפולמוס זה ומה שגרם ששלחו פתאום אחריו ולחוש לבא במוקדם האפשר. מעשה שהיה כך היה.

ז) „בשנת תר"ג היה ליל הושענא רבה מוצאי שבת וכמובן שלא הכינו בהמות בעוד יום למען לשחטם בליל הוש"ר, רק בלילה הכינו ושחט בלילה ההוא פ"ג בהמות. והוא רק הוא, מיעך הסירכות מכולם והיו ע"ו כשרות וז' טריפות, ובעת מנחה קודם הלילה שתה ביטטעל יין משליש ובלילה לקח עמו לבית המטבחיים שני ביטלין".

(הרבנים שעמדו לעזרתו כתבו כי הוא הכשיר שלשה חלקים ממנה, ובאמת הכשיר תשעים אחוזים ממאה).

ח) עוד שם „והמעשה הנ"ל (מה שקרה ליל הושע"ר) נתפשט בכל העיר ומחלוקת גדולה פרצה שם ואספו אסיפה גדולה ובא הרואה (כוונתו

שרביט ענוותנותו באמירת הכל מחול לכם".. ושם מתאונן נכד המחבר ובצדק על כמה מחברים שספריהם נדפסו אחרי שנתגלה קלון השוחט, ולא שינו דבר (כוונתו על אלה הספרים ששם נדפסו מעשה דברדיטשוב, שו"ת אמרי א"ש, שו"ת תועפות ראם, שו"ת נחלת יעקב, שו"ת יד אלעזר, ושו"ת חשק שלמה, ועולה על כולם שו"ת מהר"י ענזיל), ע"כ מוכרח גם הוא לחזור הדברים עם מי הצדק.

ובספר תולדות שלמה דף 62 „מה היה אחרית דבר השוחט, נדחה ממחיצתו חלף והלך לו והיה מוכרח לברוח למדינת גאליציאה ובא אל העיר אשר הרב הצעיר הוא המחזיק בידו שוכן בתוכה וישב אצלו כחצי שנה מפתו אכל ומכוסו שתה ונתפס שמה ע"ד עבירה ר"ל והבזיון אשר היה להרב מזה לא ישוער ודחה אותו מביתו והיה הולך מדחי אל דחי עד שבא לארץ ישראל", וימאן לסלוח להרב הצעיר הזה. (שם).

34) בראש דבריו לרמ"א, הוא מתנצל באלה הדברים „והנה חבל על דאבדין ולא משתכחין בהיות הגדולים שלפנינו חיים וקיימים כהגאון בעל חוות דעת הגאון ר' זלמן מרגליות והגאון מלבוב (רבי יעקב ארינשטיין) כל אשר הצרכתי פעלתי אצלם והיו יוצאים חלוצי צבא לעזור ולאמת דברי, על כי ידעו והכירו כי אין כוונתי בשום דבר לכבודי או לפנים אחרת רק לאהבת האמת ולשם שמים וקיום התורה, לא כן עתה המה פנו למנוחות עולם".

המשגיח) בלי קריאה. ואחר שהגיד בחרם הגדול שהיה הכל בהכשר ואין להרהר כלל ונתבטלה האסיפה והלכו איש לביתו ותיכף כשהלך הרואה לביתו נפל לחולי גדול שמת בו וגם כל בני ביתו נפל עליהם חולי גדול והיה כפתע ביניהם ובין המות וזה הרעיש הרעש הגדול ואחרי שנאסף הרואה אל עמו, נודע כי היה חייב להשוחט העוכר הזה ר' רוביל והיה חלול השם גדול וזה הלהיב הרעש לשלח אחרי".

ו) עוד שם במכתבו אשר הכחיש דברי רבי ענזיל שכתב שהלך יום יום עם השוחט, וע"ז השיב, שהיה באמת שלשה שבועות בברדיטשוב, אבל לא הלך עם השוחט רק שלש פעמים והשוחט שחט לפניו מאה ושלשים בהמות ואמר "קל" (מאה ושלשים) להבין".

ז) עיניו ראו כי "לא החליף סכינו ושחט עשרים בהמות בסכין אחד ומבלי לבדוק הסכין בינתיים".

ח) "ואני בעצמי ביום התחלתי נסיעתי מפה, בא אלי פאשקוויל מברדיטשוב לבל אבוא שמה, כי ימסרו אותי עד מאד".

ט) ושם, כי ביום שעזב העיר, באמת מסרו אותו כדבריו שם להרב ר' מאיר א"ש "ואם ח"ו הייתי שם לא הייתי יוצא משם זמן טובא והיו נותנים הודעא אם הי' זוכין לשלח אותי חפשי והי' מוכרחים להשאירו על כנו".

אמת כי הג"מ מאיר א"ש ממדינת אונגריה, לא הבין ולא ידע מגודל שנאת הדת ברוסיא ושדם ישראל היה הפקר, ראה בספרו תשו' א' ליור"ד בד"ה "ובעיקר". "קשה הדבר בעיני מאד ויתכן שהיה מורך בלבבו מפני המסירות דשכיח' הרבה במקצת מקומות, אשר בשוט לשונם יפילו אותו ח"ו בתוא מכמר כאשר קרה לכמה נקיים בעוה"ר ומ"מ וודאי מי שאינו מאמין לדברי הרב הגאון המורה נ"י מפני זה אין ספק שמותר לאכול משחיטת השו"ב ההוא".

על זה השיבו רש"ק שם "וכנראה שאין כת"ר בקי באופיא של מדינת רוסיא אשר מכח עלה נדף יאסרו בנחשתיים עד צוואר יגיע בהמשך זמן רב".

"ובעת נסעי ביום א' בבוקר טרם יכיר איש את רעהו, והמה בקשו ממני להיות נשאר עד עת הצהרים, ולא רציתי, והנה אחר נסעי עוף השמים הוליך את הקול ונשמע כי נסעתי סר וזעף על השוחט[35]) ותיכף הלך הפאכטיר ומחזיק הבשר ומסר אותי ואת הגבירים דשם על עסקי נפשות וכתבו אלי הגבירים כי אני כמלאך אלקים, ורוח ה' היה, כי נסעתי בבוקר השכם כי עדיין לא הרחקתי מהעיר מסרו אותי".

---

35) שם "ועידי בשחק כי בג' להליכתי (לבית המטבחיים), בבואי מבית המטבחיים לא יכולתי לאכול מאומה והייתי סר וזעף מאד קרוב לחולה ובעה"ב שלי הרגיש בי שהלא דבר הוא שהיום אינני אוכל מאומה ודרש וחקר אך לא הגדתי מאומה". ויותר מפורש בספר תולדות שלמה הנ"ל.

ושם הוא כותב לו „ונדון גוף המעשה (שכתב לו רבי ענזיל) יש שקרים וכזבים רבים, מה שכתב „שהיה שם שנים רבות ואחרי כך התלוננו מקצת אנשים", לא כן הוא. רק כמעט תיכף שהיה שם מעט שנים התחילו לצעוק עליו כל ירא וחרד לדבר ה' שראו ממנו כמה קלות, והכשרות הי' שם רובו ככולו רק עשרה למאה היו טרפה ושם „ומ"ש שגדולי המורים עמדו עליו והעידו שהי' בהכשר, לא כן הוא, כי הרב החריף מו"ה משולם נתן מברדיטשוב שהוא ירא ושלם היה שם רואה עומד על גבו וצעק עליו ככרוכיא שהוא מאכיל טרפות, ועי"כ השוכר בשר והאקציז מן המלכות דחאו מלהיות רואה".

פלא מאד שהרב ר"מ א"ש, אחרי שרש"ק ביאר לו הענין והעמידו על איזה דברים שלא ידע מקודם, גם גילה אזנו על כמה שגיאות שהיו במכתבו של הרב ענזיל, מדוע לא תיקן בתשובתו תקונים אחדים? חידה היא ואין בידי לפותרה.

פרק ששי

הרב והשוחט, היחס ביניהם. אם הרב אופר השוחט, האם מחויב הוא לאמר הטעם? ואם השוחט מכחישו וטוען שהרב שונא לו, האם נזקקין אליו. פולמוס נורא בסנטזשורין אדות השוחט, הרב אפרו וגדולי ישראל עמדו לימינו, אולם הגאון מברעזאן ועמו גדולי ישראל ושוחטים מובהקים התירו אותו, והשוחט שחט, רב ושוחט במונקאטש.

א) בפרק החמישי כתבתי מהמאורע הנורא, אדות השוחט מברדיטשוב שהרעיש בזמנו גדולי המדינה, ובפרק זה הנני מוסר גם כן פולמוס נורא שקרה בשנת תר"ע, גם אז פרצה מחלוקה נוראה בארצנו אדות השוחט ר' אברהם חיים, שהרב מרא דאתריה אסרו ואתו עמו גדולי המדינה, אכן השוחט מצא עוזרים, שוחטים מובהקים ורבנים גדולים ובראשם הגאון רבי שלום מרדכי מברעזאן. גם אז יום יום הופיעו פסקים, איסורים והיתרים פרחו מעת לעת באויר, ספרים נתחברו, וכל צד וצד מצא עוזרים. מצד הרב הופיעו כמה וכמה קונטרסים וספר אחד בשם "כתב יושר ודברי אמת", ומצד המתירים הופיעו גם כן קונטרסים וספר אחד בשם "משפט לעשוקים"[1].

***

ב) כשבקשוני ידידי הרב החכם וסופר רבי חיים בלאך נ"י לכתוב "מכתב ידידות" בתור "הקדמה" לספרו היקר "מהרש"ם הפוסק האחרון"[2], עלתה לפני שנת תר"ע. זכרונות שונים צופים ועולים לפני, זכרונות מרהיבים ונעימים, הרהורים נגהים חולפים נגד עיני, את הגאון מהרש"ם אנכי רואה, הוא יושב לבדו מחכה על הרכבת, ארבע שעות, אשר היו אולי היותר נעימות בחיי עומדות לפני, ארבע שעות בליתי עם הפוסק האחרון עם הרבן של כל בני הגולה, הוא ואני ואין איש עמנו, ארבע שעות עסקנו בשיחה, הקשבתי ודברתי, דברתי והקשבתי, כמעט כאשר ידבר איש אל רעהו.

---

1) שניהם נדפסו והופיעו בשנת תר"ע בעיר סאמושאויוואר.

2) "המהרש"ם הפוסק האחרון", תולדותיו, שיטתו, הילך נפשו ודרכו בקודש, גם סיקר על תקופת דורו. נערך ביד אחד מתלמידיו האחרונים הרב חיים בלאך", הו"ל הרב יעקב מאיעסקי (חשה"ד) עם מכתב ידידות מהכותב אלה הטורים.

ארבע שעות הסתכלתי בקלסתר פניו, ובמשך הזמן התפללתי לה' שלא יודע לאיש שהגאון מברעזאן יושב ומחכה בהתחנה על הרכבת, מפחד שלא יגזלו ממני הנכבדים מהעונג שזכיתי, ואחרי שהגיעה הרכבת והגאון עזבני, כעסתי גם עליה, בטענה מדוע לא נתאחרה על דרכה עם איזו שעות.

ג) שנת תר"ע. אגב שנתו האחרונה, ודוקא שנתו האחרונה היתה שנה מלאה צער ועגמת נפש להגאון הזה, ואנכי כדי לנחמו, אמרתי לו מה שקרה עם הגאון רבינו משה סופר בעל חתם סופר דוקא בימי זקנתו [3]) כשהיה מפורסם כרבן של ישראל, ותלמידיו היו כבר גאוני הדור. הגאון הקשיב לדברי וכפעם כפעם יצאו אנחות ממנו, כמו כן הרכין בראשו, באדם שאומר, רואה אנכי כי כן גורלנו.

כאמור לעיל בפתח דברינו, פרצה בשנה ההיא מריבה גדולה בארץ אונגריה, אשר כמעט כל גדולי הדור השתתפו בה. הרב ר' אברהם יהושע פריינד אחד מחשובי הרבנים בזמנו רב וצדיק חסידא ופרישא אבד"ק אינטערדאם הוציא איסור על שוחט אחד ושמו אברהם חיים מטעם שאבד הרגשתו ואתו עמו כחמשים גדולים, אולם השוחט הנאסר מצא עוזרים, שוחטים מובהקים מערים ואמהות בישראל העידו כי הוא בעל הרגשה וכן העידו רבנים גדולים, ואז התיצב גם לפני הגאון רבי שלום מרדכי הכהן מברעזאן וגם הוא הסכים שהוא בעל מרגיש ושמותר לו לשחוט, וכל מי שישיג גבולו, שחיטתו אסורה כנבילה וטריפה. במכתבו זה מצא כל הדלתות פתוחות לפניו וכל גאוני גליציאה הסכימו לדברי הגאון, ותומכי השוחט בקהלתו לבשו עוז וגבורה והושיבו אותו על כנו למרות שהרב הנ"ל טען שרק הוא, ורק לו המשפט והזכות על פי התורה לאסור או להתיר השוחט בעירו ובגבולו, ואין לאחרים להתערב. הרב הנ"ל ועוזריו לא נשאו לו פנים, ואחדים דברו קשות על שר התורה הגאון מברעזאן, שלא כתורה עשה להתערב בעיר ובמדינה אחרת ובפרט במקום

---

3) בספרי „אוצר נחמד" (ניויארק תש"ב) דף 69, כתבתי מאמר גדול בשם „תקופות סערות בחיי הגאון חתם סופר", שם כתבתי מה שסבל בימיו האחרונים מסבות שונות, קודם כל נתן הסכמה לד"ר פינר על הש"ס שאמר להוציא לאור מתורגם לשפת אשכנז. אולם רוב גאוני הדור בימים ההם ראו בזה סכנה גדולה לדת ולרוח ישראל סבא, והח"ס לא בוש מלפרסם ברבים שטעה ובקש „חנוני חנוני".. ראה שם כל מכתבו. ובאמת הופיע רק מסכתא ברכות לבדה בשפת אשכנז ובין החותמים תמצא שמות מלכים ונסיכים, רוזנים ושרים, כן סבל מאד פזור נפש עבור מכתבו שכתב לעיר טרנופול לטובת הרב שי"ר, כן גם על מכתב פסק דין שכתב נגד אחד שהציץ ונפגע יהונתן הלוי אלכסנדרזון, אולם רבנים אחדים ורבני חכמי אשכנז כולם עמדו לימין הנדף וכתבו להח"ס, ואחד הרה"ח זכרי' פרענקל מח"ס דרכי המשנה העיז לפרסם מכתב - גלוי בירחונים בימים ההם, ושם דיבר משפטים עם רבן של ישראל, דברי עזות, ראה שם בספרי כל מה שעבר עליו בימים ההם.

שיש רב אב"ד, ואם כי אמת כי הרב דאינטערדאם כבר עזב את הכפר הנ"ל, עם כל זאת כשעזבם ובנו הרב נתקבל שם על מקומו, לפי דבריו אמר או בני קהלתו בקשו ממנו שכל דבר הקשה, — אם יקרה בקהלה — עליו לפסוק או להכריע, ממילא לפי דבריו, הוא גם אחר שעזבם הרב מרא דאתרא. וממש באותו היום שפגשתי את הגאון מברעזאן, קבלתי גם כן קונטרסים שונים מצד הרב דאינטערדאם, הראיתי אותם להגאון וקרא בהם, וכה דברנו מענין זה.

**
*

ד) לא אכחד, שהגאון ז"ל לא היה שבע רצון מכל הפולמוס הזה, ויותר היה נראה לי שהתחרט על כי התערב בריב זה, גם הכרתי שהרב משה שמואל גלאזנער [4]) ז"ל השפיע עליו לעמוד לימין אביון להצילו מידי הרודפים אחריו.

אבל בעידן ריתחא, יקרה שאחדים מפריזים על המדה, וכן קרה אז. אחדים שכחו מהגדולות ומהנפלאות אשר עשה הגאון מברעזאן, והרחיבו פה ולשון, דברו עליו דברים שאסור לדבר, גם אסור לשמוע [5]), עכ"ז

---

4) רב דק"ק קלויזנבורג, נכד החתם סופר ומחבר ספר „דור רביעי" על מסכתא חולין. והיה לו ריב כל הימים עם הרב אברהם יהושע פריינד הנ"ל בעל האוסר את השוחט ר' אברהם חיים, וכה חשב הרב משה שמואל גלאזנער שהגיעה השעה לשלם לו כמדתו, כי בשנת תרס"ז כשנתים לפני הריב הזה, התערב הרב הנ"ל בעירו, בא לקלויזנבורג ומצא חסרונים וחשש פסולים על המקוה שבנה הרב אב"ד וגם אז עזר לו הגאון מברעזאן ולא רק שהכשיר המקוה, אבל כתב כמה מכתבים לטובתו וממילא גם גדולים אחרים הסכימו עמו בדבר המקוה. בספר „משפט לעשוקים" בחלק הנקרא „עקד הרועים" דף י' תמצא מהגאון מברעזאן נכתב ביום ב' תולדות וז"ל.

„שוכ"ט לכבוד ידיד נפשי הרב הגאון הגדול המפורסם סיני ועוקר הרים וכו' כקש"ת מו"ה משה שמואל גלאזנער נ"י האבדק"ק קלויזנבורג יצ"ו קונטרסו הנעים על אודות השו"ב מסענזארץ לנכון הגיעני והוטב בעיני מאד, אך חסר בו סיום התשובה מבראד (מהרב אברהם בנימין קלוגער, שגם הוא היה מן המתירים את השוחט), כי לא שלח רק ח' דפים, ע"כ אבקשו בטובתו נא להשלים לי חסרונו ויען כי אינני במזג הבריאות, ונצטוותי מפי הרופאים להיות בהשקט ומנוחה ולהרגיע אותי, כי בכל ענין המעורר רגש פנימי נתעורר בי מחלת העצבים, אשר ע"כ לדבר הזה יסלח לי כת"ה כי קצרתי בזה. ודברי לעו ומעטים.

ובזה הנני ידידו דו"ש בלונ"ח

הק' שלום מרדכי הכהן אבדק"ק הנ"ל.

5) ראה בספר משפט לעשוקים. דף ו'.

בקשני הגאון לשלח אליו כל מה שידפיסו שונאיו וכה עשיתי, ורמז זאת בספרו שו"ת מהרש"ם ח"ג קכ"א בתשובתו אלי [6]).

***

ה) כל הפולמוס הנזכר, עומד היום כמו שקרה אתמול, וחי לפני. המריבה אדות השוחט מסנטזשורץ, הגאון מברעזאן, ושנתו האחרונה, והנני למסור פרק זה, מזכרונותי מימים ההם, ומה שרשמתי אז. בשנת תר"ע, סבל הגאון כפעם בפעם יסורים נוראים. ראה נא מה שכתב הגאון רבי שמואל ענגיל אבד"ק ראדימישלי שהתערב גם כן בהריב והיה בין האוסרים וכתב ביום א' שלח שנת תר"ע [7]), "ורק בעוה"ר זה כמה שבועות שנחלה הגאון הנ"ל בחולי כבד ר"ל והיה בסכנה גדולה ות"ל שהוטב לו מעט אך עדיין תש כחו מאד, השם יתברך ירחם עליו".

במכתבו השני של הרב הנ"ל רבי שמואל ענגיל לק"ק נאסויד בנוגע להפולמוס הנ"ל הוא כותב "וזה איזה שבועות שכתבתי גם להגאון מברעזאן אדות זה להציע לפניו מעט הענין [8]) וידעתי בטח כי אם היה הגאון בבריאות השלימות היה חוזר בטח ממכתבו שכתב להצדיק את השו"ב, אך בעוה"ר הגאון שליט"א איננו בשלימות הבריאות, השי"ת ירחם עליו בקרוב".

***

ו) אבל יותר מזה קרה בשנה ההיא בחיי הגאון מברעזאן כפי שהופיעו בעתונים [9]).

"קראקא, אנחנו הקראקאים נבכה ונקונן על האבדה הגדולה בבית רבינו רשכבה"ג הגאון ר' שלום מרדכי הכהן נ"י אב"ד דק"ק בערזאן, בהלקח ממנו אשת בריתו הרבנית הצדיקת מרת גיטל ע"ה, אחרי מחלה

---

6) בתשובה קכ"א ערוכה אלי, ושם "מכתבו קבלתי וכו' " וכמובן לא הועתק לדורות, מה שכתב לי אז "תודה על ששלח הקונטרסים וכה יעשה גם להבא".

7) בספר "כתב יושר דברי אמת", שאליו פנו האוסרים להשפיע על הגאון מברעזאן לחזור מדבריו.

8) בספר "משפט לעשוקים", בקונטרס הנקרא "משבית מלחמה", שם תמצא מכתבו מיום ב' שלח. דוקא בשעה שכתב הג"ר שמואל ענגיל הנ"ל שהוא חולה. ושם כתב הגאון מברעזאן לבני סנטזשורץ "לתשובת מכתבכם הנני להודיע בקצרה ששקר הדבר אשר הוציאו שחזרתי בי כי מעולם לא חזרתי ממה שכתבתי מקודם", אולם על דבריו השיבו בספר "כתב יושר דברי אמת", בחלק הנקרא "מלחמת חובה", בד"ה "ומראש", ששם דיברו קשות עם הגאון מברעזאן, ושם, כאשר יאמר בספר "מלחמות מצוה" (מחלוקת בסיגעט) דף קנ"ג ע"ב .. כי לא נתנו מרגוע לנפשו על שרימה אותו לדין בהיתר השו"ב (של קהל ספרדים בסיגעט) עד שחזר בו בשלשה מכתבים זא"ז, הרי שחזר בו, ופה כתב "כי מעולם לא חזרתי ממה שכתבתי מקודם".

9) מחזיקי הדת, קול מחזיקי הדת, והמצפה שנת תר"ע גליון כ"ו דף ד'.

קצרה ביום ו' כ"ד סיון בקארלסבאד בשנת ס"ב לחייה, היא היתה רק כשבע שנים עטרת בעלה, הגאון הישיש מהרש"ם נ"י אחרי מות עליה אישה הראשון הגאון רבי שמואל יצחק שור ז"ל אב"ד דק"ק מאנאסטערזיקא מחבר שו"ת מנחת ש"י.

בהיותה גם מלידה ממשפחה מיוחסת ואביה ר' שמאי מרגליות ז"ל היה למדן מובהק ויקר רוח קנתה לה יר"ש ואהבת ישראל חכמה וענוה וצניעות כל מדה טובה, ביחוד הצטיינה הרבנית ז"ל בטוב לבבה בהחישה עזר לכל קשת יום ומרת נפש, באשר קרה האסון חוץ למחנה ישראל הובאה הנה לקראקא ופה נהרו אחרי מטתה המונים רבים המשתתפים בצער הגאון הישיש אביר פוסקי דורנו, המקום ינחם אותו ואת יתר אבליה".

***

ז) אחרי מות אשתו הרבנית, נתרופפו עמודי גויתו, ולאט לאט אפסו כחותיו, וביום ט"ז שבט שנת תרע"א, יצאה נשמתו הטהורה, כי כה אמר ה', רב לך לשכון בערפל, של גוך מעליך, וקום עלי הנה ותשבע מפרי תורתך וצדקתך כי מלאה צבאך, והרוח שבה למקומה, לבשו האדמה אבל והשמים מעטה גיל ויראו מלאכי אלקים וירונו ברוך בואך.

רבבות אנשים חשו לברעזאן, לגמול חסד האחרון עם רבינו ובכל קהלות ישראל קראו לבכי ולמספד גם כל החנויות נסגרו בשעת ההספד. וכל עתונים כתבו וכתבו קינות והספדים, הא לך מה שכתב כותב הטורים הללו בגליון "מחזיקי הדת" שהופיע בלבוב, הספד בחרוזים, ואם כי צעיר לימים הייתי, אבל לבבי היה נשבר לאלפי שברים, ואלה הדברים;

רבינו גאוננו רבן של ישראל מברעזאן איננו —

הגלה	הכבוד	הוסרה	המצנפת	הרמה	העטרה
גוע	גאוננו	גאון	גאונים	גבירנו	גדולינו.
אבל	אעורר	אילל	איש	אלקים	איננו
ונפלה	ותיק	וחסיד	ומנהל	ועד	
נכבה	נפלה	נעדר	נר	נשמותנו	

שמים לבשו קדרות אפילה, מפי ישישים ונערים הצווחה גדלה. לאבדון זר תפארת נפש רמה יקרה שמועה נוראה פתאום הובאה ובכל מדינה ומדינה הרבה אבל וקינה. בכל עבר ופינה. מר לנו, ישראל, שואגים. גדול בישראל גוע ליגון רב המונים. מי יורה דעה, רבנו עלה בסערה, נפלה מראשנו עטרה. רעד רעדנו, גדלה הבוכי', תאני' ואני' בעיר ברעזאן המפוארה. דגלנו נפל לארץ גודל תפארתנו, לישורין עטרת שדדה הוסרת. כל מתנים חלחלה, חגרה שק התורה, בגוע נפש טהורה וברה. ימי שנותיו הורה בנפש נאמנה להאיר עתה חשך אורו מלהבהיר. הספרים היקרים הרבים. כולם בשערי ישורן נשמרים. המעט הזה יהי' נחמתנו, על גודל אבדתנו.

תנצב"ה

מ'סיגעט (אונגארין) **יע"א יקותיאל יודא גרינוואלד.**

שנים רבות שמרתי את כל העתונים שהופיעו אז, ובעת המלחמה הראשונה נאבדו ממני, ונשארו בידי אחדים והנני להביא פה דבריהם[10]).

„נגדע הארז הגדול, הגאון האיש הענקי, היחידי במינו, זה שנשאר לנו לפליטה מאותם הרבנים האמתים שלפנים, זה שזרח ככוכב יפה ומזהיר על שמי הרבנות, זה שהיה מימי נעוריו עד יומו האחרון לתל שהכל פונים לו.. שרק מעטים לנו רבנים גדולי תורה, אוטוריטטים, שקולם נשמע בין שדרות העם ושינהיגו כקברניטים אמתים את העם.

הרב שלום מרדכי הכהן לא ירש את כסא הרבנות כמו שהמנהג שולט עכשיו מאבותיו ע"פ חזקה, אלא הודות לכשרונותיו וידיעותיו בכל מקצועות היהדות נכתר בשם רב ברזני... חוץ ממה שהיה גדול בתורה רבן של כל בני הגולה.. היה גם עסקן צבורי, ולאו דוקא רק אז ששאלו את פיו, כי כמעט כל רבני ארצינו והרבה רבנים מארצות שונות הקיפוהו תמיד בשאלות שונות בעניני דו"ד, כי אם גם בשלא שאלוהו יצא מתוך ד' אמות של הלכה והתערב בחיי העם, ואם איזה שו"ב מצא לו צד בעיר מי עמד בפרץ להשיב את השלום? הרב הברזני! ... אם איזה ערב רב עלה לגדולה בחלקו „ממתקים" לאיזו יחידים בתור „דמי לא יחרץ" ודעת אנשי העיר לא היתה נוחה ממנו, אז כתבו תיכף להרב הברזני שיצא לעזרה.. ובשעה שצעקו האומללים הירושלמיים מר על מחלקי כסף החלוקה בכולל גליציאה ועמדה על הפרק שאלת בחירת הנשיא, התערב הוא והקהיל אסיפת רבנים ועשה סדרים ישרים ומאז שלום והשקט בכוללנו.. ותמיד בכל פעם שקראוהו נענה".

ושם כותב רב נכבד.. „מברעזאן יצאה תורה לכל תפוצות הגולה ..יכול ורוצה היה הנפטר להיות סולל מסלה לעמו ולהורותו את הדרך שהוא צריך ללכת בה, לא רק בפסקי דינים, כי — אם גם בתקון פרצות הדור לפי צורך העת. קוראי המצפה יזכרו עוד, כי הוא והה"ג הצעיר ד"ר יוסף זליגר רצו ליסד חברת „ישורון" לתקן תקנות טובות בחנוך הדור בדרך התורה והמוסר כפי הצורך בזמן הזה . . ."

והנני להביא דברי חכם אחד שתאר לפנינו טובו של הגאון הזה וקלע אל השערה[11]). „המנוח ז"ל היה כשרון גאוני יוצר סולל מסלה חדשה ובורא תקופה חדשה בדרכי התלמוד וההוראה, תחת השפעותו הכבירה של הכשרון הזה כבר נתחנך דור שלם, והשפעה זו גם בדורות הבאים לא בנקל ימח רשמה וראויה היא גם להכתב באותיות זהב בתולדות ההתפתחות לפנימית של היהדות בתקופת העת החדשה.

ספרו הראשון משפט שלום על חו"מ שפרסם.. בהיותו רב צעיר בקהלה קטנה כבר עשה רשם גדול בעולם הרבנות הגליצית, ראו תיכף

---

10) בשבועון המצפה תרע"א נומר 8 דף 2, מה שכתבו בני דורו דוקא.
11) בהמצפה נומר 12 דף 2.

שכוכב חדש עלה, הכובש לו בכח גאוניותו דרכים חדשים, שבהן ידרוך הדור הבא, הוא נטה מדרך הפלפול, שבו בלו את ימיהם רוב רבני זמנו.. הוא התגדר אפוא בבקיאות, אבל לא באותה הבקיאות היודעת ואינה יוצרת.. אלא בבקיאות המחדשת חדושים חשובים שבכחם לשנות את פני כל ההוראה תכלית שנוי.

הוא הורה להלומדים את הדרך התשובה לספר הקדמונים . . . וביחוד ללמוד את הספרים שלא היה חזיונם נפרץ בדורות הקודמים, הוא השתמש הרבה בספרי ישנים שנדפסו מחדש מתוך כתבי יד וכן בתוספות ובמאמרי הש"ס שלא נזכרו בפוסקים ומכלם הוציא את התועלת האפשרית לברר הלכה וליתן לה פנים חדשות לגמרי, וכשהראה הגאון ז"ל הלכה למעשה ואיך יכולים להוציא תועלת לדינא גם מספרי המדרש והאגדה משניות נשכחות שבסדרי זרעים וטהרות, וגם ממאמר רש"י על ישעיה השייך לטריפות הריאה, הועיל הרבה כי יתרגל הדור הרבני הצעיר לדפוק על דלתי כל אוצרותיו היקרים האלה, שעד אז לא היתה כל יד ממשמשת בהם ואם רואים אנו את רוב הרבנים של עכשיו עוזבים את הפלפול החדודי ושוקדים באמת על ספרי הש"ס בבלי וירושלמי ותוספות וכו' ומתעזרים בהם לברורי ההלכות, אז עלינו להודות ע"ז בשורה הראשונה להרב הגאון ז"ל.

ספרו המפורסם ביותר „דעת תורה וגלוי דעת" על שחיטות וטרפות עורר רעש וסערה גדולה והיו גם קנאים שיצאו כנגדו בדברים קשים כגידין וכמעט נוטים היו להחרימו בהרגישם היטב כי לא ספר על הלכות טרפות הופיע פה אלא מפעל גדול וחשוב העלול להביא מהפכה גמורה במקצוע ההוראה[12]) החשוב הזה, פחדו ממהפכה שלא היתה כמוה בספרות הרבנות זה כמה מאות שנה, וחלילה לאמר שהגאון ז"ל היה „מתקן" הוא לא בא להתאים — חלילה — את הדת עם החיים אלא חקר בפשיטות אחרי כל דין ודין התעזר בכל מה שמצא בספרי ראשונים ואחרונים צרף את הכל בכח הגיונו הישר ובאופן זה עלה בידו להקל בכמה וכמה דינים בטריפות[13]). והאמת נצחה למרות ההתנגדות שעוררה בתחלה, וספרו הנ"ל על הלכות טרפות נתקבל להלכה בכל תפוצות ישראל ושבע ביום יהללוהו קצבי ישראל על חסדו עמהם.. ועובדא היא שכל רב בזמן הזה הוא בלי ספרי מהרש"ם כמלך בלי שרביט וכגבור שאין בידו כלי זיין.

הרב הגאון ז"ל הוקדש מבטן להיות למחולל תקופה חדשה בתורת הרבנות, ולהיות למורה דרך לדורו ולדורות הבאים ובתור זה ישאר שמו הגדול לזכרון נצח בתולדות ישראל".

**
*

12) ראה בהקדמת הספר דרכי תשובה ח"א מה שכתב על ספרו.

13) ראה בספר „מהרש"ם — הפוסק האחרון" לידידי הרב חיים בלאך נ"י דף 21.

ח) היחס בין הרב והשוחט. על פי רוב היה טוב מאד, הרבנים עמדו בכל עת לימינם, לחמו מלחמתם גם הגינו עליהם כשהיתה השעה צריכה לכך. ורבים פסקו שקבלת השוחט היא לעולם, ושגם את בניהם אחריהם חייבים העיר לקבל[14]).

---

14) הא לך דוגמא מהפסקים הרבים מגדולי הפוסקים שפסקו שיש חזקה, ראה בשואל ומשיב קמא ח"ב — י"ז שפסק שאפילו שיש מחלוקת גמי בנו קודם.

וכן האריך אדמו"ר בשו"ת ערוגת הבושם יור"ד א' בד"ה „ולענין", ששם רצה השו"ב למסור חזקתו לבחור אחד על מנת שישא את בתו והוא ילמוד עמו דיני שחיטה ובדיקה. אולם רוב הקהל לא מצא חפץ בו.. ושם „והנה בעיקר הדין אם יש להשו"ב טענת חזקה, הגם דהמג"א סימן נ"ג הביא בשם תשו' רמ"ע מפאנו, והרשד"ם, דמינוי של תורה ושל קדושה אין בה דין ירושה והא דאמרינן בהוריות י"א למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו.. היינו דוקא מינוי של שררות כמו מלך וכה"ג אבל של תורה ושל קדושה אין בה דין ירושה וראיתי כמה תשובות אחרונים שמדמין גם חזקת שו"ב לזה... משא"כ בשו"ב ושו"ץ דעיקר התמנותו הוא להיות משועבד לקהל לעשות צרכיהם בעניני הזביחה אין לו ענין להאי דמהרשד"ם וא"כ הדרן לכללא דילפינן מלמען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו, וכן מבואר בתשו' מבי"ט ח"ג סימן כ' לחלק ובשו"ת דברי ריבות סימן קי"ז, אלא דלעומת זה איכא ג"כ חבילות תשובות אחרונים דס"ל אפילו למן דס"ל דגם ברבנות אית ביה תורת ירושה וחזקה אין זה אלא בדבר שהוא כעין השתררות ומילוי דמכבדיתא, משא"כ בשוחט שהוא כעין פועל שמשועבד לקהל", ועוד האריך משו"ת שם אריה חו"מ ל"ט סוכ"א, אי מצד הדין או מצד המנהג צריכים להקדים את בן השוחט.

כן דיבר משפטים הלבושי מרדכי יור"ד תליתאי, א', שנשאל מעיר קעטשקעמעט, ששם נמצא שו"ב מומחה, ומבלי סבה כ"ש, רוצים לשלחו בטענה, כי רק חזקת הרב הוא לעולם אולם הדיין דשם עמד לימינו והראה על דין מפורש בש"ע או"ח נ"ג ברמ"א ובמג"א דאין להעביר ש"ץ מאומנתו בלא נמצא בו פסול.. והביא שם להקות ראשונים וגדולי הפוסקים שכולם החליטו שאין להעביר שו"ב והוא מוחזק כמו הרב והביא גם משו"ת המבי"ט הנ"ל שקבלת השו"ב הוא לעולם.

וכן כתב בשו"ת עצי חיים יור"ד א' ששם הגין בכל כחו על שו"ב שבני קהלתו מאסו בו, והוא פסק ג"כ דקבלת שוחט היא לעולם הגם כי אין לו כתב קבלה ומיד כשהתחיל לשחוט ברשותם, מאז אינם יכולים להחזיר (שו"ת רמ"א נ'). ושם הוא מביא ראיה — וחדשה היא אצלי — מדברי התוספות יומא י"ג ע"א, בהא דאם אירע פסול לכה"ג, ומינו אחר תחתיו, דהראשון חוזר לעבודתו, ושם דמודה רבי יוסי שאם מת הראשון, השני חוזר לעבודתו, וכתבו התוספות שם, תימא, הא הלכתא למשיחא ותירצו דאיכא נפ"מ בזה"ז לפרנס הממונה על הצבור ועבר מחמת אונס, שכשיעבור האונס חוזר לשררתו וגם נוהגין כבוד בשני ע"ש, ומשמע דה"ג שאם מת הראשון יכול לחזור אע"ג דלא קבלו את השני לעולם דהא בכל עת הראשון בעמוד והחזור קאי וא"כ מבואר דכל שקבלו אותו סתמא

ואם כי רבים חולקים על פסק זה, אבל לא דוקא בנוגע לחזקת השוחט, המה חולקים גם על חזקת הרבנים[15]).

עם כל זאת קרה ויקרה כפעם בפעם קטטות ומריבות בין הרב והשוחט, ולא פעם מרד השוחט ברבו, הלא עוד בימי חז"ל קרה "ההוא טבחא דאתפקר ברב טובי' בר מתנא, אימנו עליה אביי ורבא ושמתוהו, לסוף אזל פייסיה לבעל דיניה" (מועד קטן דף ט"ו ע"א). הרי שאפילו בשעת ריתחא בין רגע נתהפך מאויב לאוהב.

הוי לעולם, עוד הראה על התוספות גזיר מ"ז ד"ה "וכן". ראה גם בשו"ת ד"ח יור"ד סימן ס"ח, דעת תורה סימן א' — כ"ד ובבית שלמה יור"ד ס"ס כ"א זה לשונו "סיומא דפסקא להלכה למעשה דאסור לשום שו"ב להשיג גבול של השו"ב הראשון אף שלא מינוהו הקהל לשו"ב רק שהוחזק ברשות והמשיג גבול נקרא רשע, ראה גם בספר משמרת שלום ח"ב יור"ד סימן רמ"ה ולעיל הארכתי בזה בפ"א ובענין השגת גבול ובכמה ספרים שהאריכו הרבה בזה.

15) לא באתי פה לברר הלכה זו, רק הא לך דוגמא מהפוסקים שכתבו שאין חזקה. ראה בח"ס או"ח י"ב נכתב בשנת תק"פ שנשאל מהרב דמונקאטש בזה, ושם שכבר התערבו בריב הנ"ל שרי הגליל, והמה החליטו שהכל תלוי בדברי הרב דפרעשבורג (הח"ס), שאם הוא יאמר שיש חזקה אז המה יחליטו שבן הרב הוא הרב על מקום אביו. וכתב ע"ז הח"ס "היוצא לנו מזה לענין ולנידון שלפנינו אי אין רוב הצבור מסכימים עליו להיות להם לרב ותופס ישיבה וכדומה אין לו להשתרר עליהם מטעם נחלת אבותיו כלל ומ"ש הרמ"א ביור"ד סוף סימן רמ"ה בניו קודמים נמי אהחזיק עצמו בשררה אבל לא אהוראה ורבנות". ושם הביא דברי רמ"ע בעשרה מאמרות בנוגע להלל ואילך ששם לא משום כתר התורה אלא להיות המלכות בישראל מלכות הורדוס עבדא בישא, ראו חז"ל להשלים כתר המלכות ע"י נשיאי התורה שהי' אז מזרע דהע"ה והורישו כתרם לבניהם מטעם שלטונות מלוכה לא מטעם התורה וההוראה", ושם בסוף דבריו הביא "ראיה אחרונה גדולה מכולן" שאין שום חזקה. ראה שם, ושם בתשובה י"ג בתוך דבריו "אמנם הנוגע מזה לדינא, קושטא קאמינא כי עד היום הזה כבר באו לפני איזה מעשים בענין זה, והוראתי הלכה למעשה שאין קדימה לבן ואם יש אחר טוב ממנו וכ"ש שהצבור חפצים באחר.. ושם "ואמנם היום ב' אדר תק"ץ חזרתי ועיינתי בזה לקיים דברי הרמ"א סו"ס רמ"ה דוודאי נשיא התורה בזמן חז"ל היה כעין מילוי קדושה לבד ולא שירות וזה אינו בירושה, אך עכשיו הוא כמשועבד לקהל לעשות צרכיהם בשכר ולא גרע משי"ץ ואטו מפני שהוא ג"כ שר התורה מגרע גרע . . וב"ה שזכיתי להפך בזכותיה דת"ח ובניהם אחריהם". ובאמת שהוא בעצמו רמז לבנו שימלא מקומו בפר"ב, ראה בחוט המשולש דף פ"א ע"ב שאמר לבנו כשהתאונן שאין לו פרנסה "וכי מיד אעמוד מכסאי ואושיבך עליו"?, ראה בספרי "מהר"ם שיק וזמנו" 19. שו"ת מהר"ם שיק יור"ד רכ"ח, תשורת ש"י תקע"ד תקע"ו ובהקדמת הספר "אבות על בנים", ושם כתב המחבר "והגאון מאונצדארף זצ"ל השתדל הרבה לבטל במדינתנו חזקת ירושה ברבנות".

כן קרה פירוד לבבות ביניהם לפי שחז"ל אסרו לשוחט לשחוט טרם הראה סכינו לחכם, איסור זה גרם בכל עת קנאה ושנאה, ואם כי כעת מחל החכם על כבוד זה, עם כל זה מחל רק להראות סכינו בכל עת, אבל מעת לעת הרי חייב גם היום הזה ויקרה שסכינו לא מצא חן בעיני הרב, וקרה שהשוחט טען שהרב שונא לו ובאמת סכינו טוב.

דוגמאות כאלו תמצא בספרי שאלות ותשובות למאות, והנני למסור לכם דברי הפולמוס הנורא שקרה בזמני שכמעט כל גדולי ישראל השתתפו בריב זה ונפלגו לשתי מחנות.

בשנת תר"ע קרה ריב זה, בכפר קטן נקרא סנטזשורץ במדינת טרנסילוואניה, אז בארץ אונגאריה, שם שימש בעבודת הקודש שוחט אחד בשמו אברהם חיים יליד ווישאווא (מחוז מרמארוש אונגאריה) שם היה רב מפורסם בשם רבי אברהם יהושע פריינד, שנתקבל משם לכפר אינטערדאם ובנו נתקבל על מקומו, ולפי דבריו כשעזב הקהלה הבטיחם — על בקשתם — שכל הדבר הקשה, — אם יזדמן —, ישפוט הוא, אבל ראשי הקהלה הכחישו זאת, שהמה מעולם לא ביקשו ממנו כעין זה וממילא אין לו ולהם דבר.

אבל הרב רבי אברהם יהושע פריינד לא התחשב עם דבריהם, רק הוציא איסור על השוחט, לפי כי אבד ההרגשה שלו ואינו מרגיש הפגימות, השוחט וידידיו לא קבלו דברי הרב, באמרם כי הרב הוא שונא לו מסיבות שונות, והשוחט נשלח לשוחטים המשמשים בערים ואמהות בישראל, וכולם העידו כי הוא מרגיש נפלא, אז, כששמע מזה הרב, טען „שבאמת לא מטעם זה אסרתי את השוחט, כי אפילו אם הוא מרגיש נפלא אין היתר לאיסורו", ושם הוא מונה וחושב הריעותות של השוחט.

א) מעולם לא למד תורה, ואחדים העידו שהוא מאכיל טרפות לישראל [16]), ולא היה מעולם שבע רצון ממנו רק חותנו הרב ר' מרדכי יהודה ז"ל שהיה רב באינטערדאם, שלח אותו לסנטזשורץ לשחוט, והוא — הרב ר' אברהם יהושע — הצטער אז על זה.

ב) שחט בימי החורף כשהיה קור גדול מאד וידי כולם רעדו, והוא שבא מן הדרך, הלך לשחוט, טרם ניסה להחם א"ע, כן לא בדק מקודם הסכין שלא יכול לבדקו מטעם שידיו רעדו, והרי אסור לשחוט אז לפי דברי הד"ח יור"ד ח"א תשובה ד'.

---

16) רבים שאלו את הרב, שאם כן הדבר, שהאכיל טרפות זה כמה שנים, מדוע שתק עד אז, ושם בהספר „כתב יושר ודברי אמת" שהדפיס הרב ועוזריו נשאל שאלה זו מהרב אברהם אשר זעליג שטיין רב דאודוואראהעל, וזה לשונו שם „ובאמת אתפלא מאד על הדר"ג אשר תמיד מגמתו להעמיד הדת, איך שותק כל השנים הללו, ואיך היה לו כל כך המעציר מבלי לאסור שחיטת השו"ב מסנטזשורץ אשר היה ר"ל מכשיל רבים כמה שנים".

(ואני אוסיף גם דברי המאמר מרדכי מהרב מרדכי זאב איטינגא סי׳ מ״ב שנשאל על שו״ב ששחט ע״פ השדה בזמן הקור הגדול ולא ראה אם בדק יפה סכינו קודם השחיטה, והשיב שאף אם בדק, בדיקה זו לאו כלום היא כיון שהיה קר א״א לבדוק, ולפי שהיה קר ממילא שחט את העגל בחפזון, וזלזול יש כאן בבדיקת הסכין וקלות דעת ג״כ ממילא יש להעבירו).

ג) העיד שוחט אחד שהתארח בביתו שראה כל סכיניו ובכולם מצא פגומים. והוא, השוחט, ציווה לאחד לשחוט עם סכין אחד מסכיניו, הגם שהיה גם כן עם פגימות.

ד) פעם פרצה שריפה בשבת במקומו, ואם כי לא היתה סכנה, עם כל זה חילל שבת שהלך לבכות השריפה.

ה) ממילא — גומר הרב דבריו — אסרתי אותו, והרי איסור זה בתקפו וחכם שאסר אין חברו רשאי להתירו, ואפילו טעה הרב בשיקול הדעת. (ושם הביא ראיות שהזכרתי אותם פה בספרי) ואפילו אם הרב העביר שוחט משום מיגדר מילתא, אסור הוא לעולם ואינו רשאי שום רב או ב״ד להזדקק עמו, ואסור לו לשחוט ואם ישחט שחיטתו נבלה וטריפה.

אולם השוחט ועוזריו טענו כי כל אלה הדברים לא היו ולא נבראו, אבל הרב שונא לו מתמול שלשום. ומוכנים המה לברר כל זה לפני בית דין, גם מוכנים המה לקבל הפסק דין מהבי״ד, ואז נולדה השאלה הגדולה אשר השתתפו בה יותר ממאה רבנים, אם הרב נאמן כשהשוחט מכחישו, ואם הרב צריך לברר מדוע הוא אוסר השוחט?[17]). כאשר תראה טעמם וחימוקם של האוסרים ושל המתירים.

י) לדאבוניו הגיעה שאלה זו, גם לפני שופטי העיר (הנוצרים), וכמובן כל צד הרשיע הצד השני שהוא התחיל, צד הרב האוסר כתב בראש ספרו„כתב יושר ודברי אמת״, שהמה השו״ב ועוזריו „מלשינים

---

17) „בכתב יושר דברי אמת״ במכתבו של הרב זאב ג״ב רב דק״ק באַנפי הוניאד חותן הרב ר׳ ישראל פריינד (בן הרב ר׳ אברהם יהושע האוסר) רב דק״ק סנטשורץ שמילא שם מקום אביו כהנ״ל, שמקודם היה גם הוא בין המתירים למרות שמחותנו היה האוסר ומתנצל שם אחרי שחזר בהיתרו באלה הדברים „יען שהשו״ב הראה לי מכתב אשר הוא השיג מחתני הנ״ל, שהעיד עליו שהוא בחזקתו כמקדם, ושהוא לא אסר אותו וע״כ הסכמתי להתירו כאשר כן כתבתי בסיום מכתבי הנ״ל שהוא באופן אם יסכים לזה הרב מרא דאתרא.. וכעת נודע לי הענין שמכתב זה אשר הראה לי השו״ב הנ״ל מחתני הרב מרא דאתרא דשם, בכפיה השיגו ממנו ומוכרח היה ליתן לו המכתב הנ״ל כי באו עליו השו״ב עם איש אחד באמצע הלילה והקיצו אותו משינתו לפתוח להם הדלת והרעישו עליו ואמרו לו שבטח כי כל העולם ירעישו ועמדו עליו כמה שעות ולא יכול לפטור מהם והשיב להם, מה אתם רוצים ממני הלא לא אני אסרתי אותו רק פסקו מלאכול מזבחו „והפצירו אותו שעכ״פ יתן להם מכתב שהוא לא אסר אותו״. נראה מזה שהרב שמילא מקום אביו לא אסרו, והוא היה המרא דאתרא.

בערכאות בכל מיני השתדלות ומי בראש מחללי שבתות בפרהסיא, הן הם המקנאים קנאת ה' צבאות לעמוד לימין האמת", וממש אלה הדברים תמצא גם בספר „משפט לעשוקים" דף ט"ו בד"ה עוד אחת . . . „הקדים את עצמו ואץ להעריך בערכאות אצל השטולריכטער (השופט) שיתן פקודתו להשו"ב שימנע א"ע מלשחוט ולהושיב אחר במקומו כאשר נברר זאת על ידי הבעשייט (הפקודה) מהשטולריכטער".

עוד, מסרו לפניהם, סיבת השנאה של הרב על השוחט לפי שהוא נוסע לפעמים להרה"צ מוויזניצא שהוא חסיד וויזניצי, והלא ריב להרב אברהם יהושע פריינד עם הה"צ הנ"ל, כי הוא מאמין רק בגזע צאנז. היינו נכדי הגה"צ ר' חיים הלברשטאם, בכל אופן שהוא, כמעט כל רב השתתף בפולמוס, דן פסק וכתב ובירר, זה בירר שהרב נאמן כתרי נגד השוחט, וזה בירר, שעל הרב לברר דבריו בפני ב"ד.

יא) רבנים האוסרים, בירורו בראיות, שהרב נאמן אפילו אם השוחט מכחישו.

מפורש בתורה[18]), בחז"ל ובפוסקים שאין עד אחד נאמן והבאתי פה בספרי דברי מהרי"ק שחידש שאפילו העד שהעיד נגד השוחט מותר לאכול משחיטתו והובא דבריו בש"ע יור"ד סי' א' סעיף י"ד שעד אחד בהכחשה לאו כלום הוא. אולם אם הרב הוא העד לפי כמה פוסקים, נאמן הרב, כן פסק הרב ר' שמואל לנדא בשו"ת שיבת ציון תשובה כ"ג „והרב נאמן נגד השוחט והכחשת השוחט לאו כלום הוא . . . דהא הוא עומד על כך להשגיח על השוחט... שהרי על פי דין אין השוחט רשאי לשחוט עד שמראה סכינו לחכם.. אבל במקום שיש מרא דאתרא שנתקבל מהקהל, ידוע הוא שנתקבל מבני קהלתו להשגיח על כל דבר אסור והיתר וביחוד על השוחט ועל הטבח בזה לכ"ע הרב נאמן הואיל ובני הקהלה הימנוהו על כך ורב שרואה בעצמו שהשוחט הוא חשוד, הרשות נתונה בידו לפסלו מטעם שבני הקהלה הימנוהו לכך" וכו' והביא קצת ראיות לדבריו.

וכן הוא בח"ס, אם כי לא בפירוש נכתב, אבל יש למצוא בדבריו שכוונתו כן הוא, ראה ח"ס יור"ד י"ג ד"ה „וגם", „וגם מי יכול לדון עם רב בעירו אולי בקעה מצא בה וגדר בה גדר, ואין כל המקומות והאנשים שוים, ואין לרב אלא מה שעיניו רואות ובלבד שיהי' כל מעשיו לשם שמים", ושם בד"ה „נמצינו למדין", „פר"מ דמילי דבני מאתיה עליו רמיא ומי יחוש חוץ ממנו... וכל העובר על תקנותיו אחר התראה יש לדון אם לא יפסל השחיטה מכאן ולהבא".

ובשו"ת מהר"ם שיק יור"ד י"א וז"ל „ע"ד השוחט שנתברר למעלתו ששחט הרבה פעמים בסכין פגום במזיד ומצד קלות ראש ואין עליו עד

---

18) בדברים י"ט — ט"ו „ולא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת", ובקידושין דף ס"ה „ותסברא עד אחד בהכחשה מי מהימן ? והוסיף המהרי"ק שאפילו עד המעיד מותר לאכול משחיטת שו"ב זה, כאשר הארכתי מזה בספר זה.

אלא מעלתו נ"י וביור"ד סוף סימן א' איתא דאין עד אחד יכול לפסול, אלא שבספר דברי חיים ח"א סימן ז' כתב דהרב דמתא יש לו נאמנות דכבר קבלו הקהל אותו לנאמן ושפיר הוא נאמן לפסול השוחט ההוא ושאל מעלתו אם צריך להעיד כן לפני ב"ד, הנה גוף סברת של בעל דברי חיים מבואר גם כן בשו"ת שיבת ציון תשובה כ"ג בנידון שלו והוא פשוט דמועיל ואין צריך לזה להעיד בפני ב"ד ואפילו היכא דנאמן עד אחד, אפילו לא קבלו עליו לא בעי עדות לפני הב"ד".

בתשובות בית אברהם סימן ב' בהגהה את ט"ו, שיש רשות ביד הב"ד שבעיר לגזור על השו"ב בעירם שלא ישחוט משום חשש רינון ואם עבר ושחט יש להעבירו ולפסלו גם מהאי טעמא לחוד שעבר על גזירתם.

בשו"ת בר ליוואי להגאון משולם יששכר הלוי איש הורוויץ הרב אבד"ק סטאניסלוב ביור"ד סימן א' כלל ג' "ואם חכם העיר אוסר את השו"ב אפילו עפ"י שיקול הדעת ואפילו אם אסרו משום כבודו אפילו היה שיקול הדעת בטעות נמי אין חבירו רשאי להתירו אפילו אם גדול ממנו בחכמה ובמנין" [19]). כן כתב שם בספר "כתב יושר ודברי אמת", הגאון רבי צבי שפירא המחבר הספר "דרכי תשובה", מזה, והביא דברי הב"ח בתשובות הישנות ריש סימן ה' שיש כח ביד הרב לאסור שחיטת השוחט בקהלתו אף אם אין לו טעם מספיק, רק למיגדר מילתא, בוודאי אם נראה לעיני הרב שאמת בפי המגידים עליו שאם היה אמת שחיטתו אסורה, אם כן כל זמן שלא נתברר ששקר העידו המוצאים רינון יוכל לאסרו.

יב) כן מצאו עוד יסוד לאסור השוחט, מטעם שאינו ציית להרב, ואם כי כאמור, הרב הזה, לא היה אז הרב מרא דאתרא, אבל לפי דבריו, מצודתו פרוסה גם אז בסנטזשורץ בכל אופן שהוא, השוחט התריז נגדו.

אגב הנני מביא פה איזה שיטות מגדולי הדור שחששו לאסור השוחט אם הוא יזלזל בכבוד הרב.

---

19) מעניין מאד שהאוסרים הביאו ראיה לדבריהם מדברי שו"ת בר לוואי והמתירים ג"כ מביאים ראיה מדבריו שם בתשובה ד' וה', שהתיר שוחט אחד שהרב אסרו שלא כדין, ובמשפט לעשוקים בחלק הנקרא "עקד הרועים" דף ט"ז, האריך הרב יעקב לוי איש הורוויץ בן הגאון שו"ת בר ליוואי הנ"ל, לחזק דברי הגאון מברעזאן שאין כח ביד הרב לאסור שוחט מבלי שיאמר הטעם לאיסורו, ושם הוא כותב "אפס אשר ראיתי בעלים הנדפסים שיש מהרבנים האוסרים שתלו באילן גדול באבא מארי הגאון בר ליוואי ואנכי הרואה כי הסבו את דברי אדמו"ר על כוונה אחרת אשר לא עלתה על לבו", ושם "ואולם הרב הג' מאינטערדאם נ"י טעה בחשבו שו"ב שלא נמצא סכינו יפה יש כח ביד החכם להעבירו מאומנתו וסלקו עד שלא יהא לו תקנה עולמית וזו מחשבה שאינה הגונה".

בשו"ת עטרת ישועה להג"מ יהושע הורוויץ — דזשיקוב, תשובה ח', מאריך בזה ומסיק דשוחט דמתא צריך לציית את הרב דמתא ובאם לאו מעבירין אותו, ושם על מה שנשאל בשו"ב שלא רצה להראות סכינו להרב בשעה שעמד וצווח דלא מחל לו, ושם „לפענ"ד מהראוי לאסרו, והכי נהגינן בכל תפוצות ישראל להעביר שו"ב כשמבזה את הרב דמתא ולא הראה סכינו לפניו".

כן ראה בשו"ת מנחת אלעזר ח"ד סימן ס"ז שנשאל בשו"ב שהתריז נגד הרב והאריך שם וסיים „שהשו"ב צריך להיות עליו מורא הרב כמורא שמים". ושם הביא הוראות מגדולי הדור שאם השו"ב מהרהר אחרי הוראת הרב אב"ד ראוי להעבירו.

כן פסק הג"ר[20]) שלמה קלוגער בטוב טעם ודעת סימן ק"ה, שאין רשות לשום איש להתערב בעניני השו"ב נגד הוראת הרב כי אין לדיין אלא מה שעיניו רואות, ועל זה הוסיף הגאון רבי שמואל ענגיל במכתבו בספר „כתב יושר דברי אמת", „ואף אם רבנים אחרים רואים כי כשר הוא, עם כל זה הרב מרא דאתרא מכיר ביותר את השו"ב כי הוא בתדירות עמו ורבנים אחרים אינם רואים רק לשעה".

ותמצא בספרי שו"ת פסקים למאות שאם השוחט הרהיב להעיז נגד הרב שחיטתו אסורה[21]) ואם לא ימצא חן בעיניו יוכל לסלקו[22]).

---

20) ראה להלן שהג"ר שלמה קלוגער כתב כפעם וכפעם שא"א לאסור השוחט מאלו הטעמים לבד. וכנראה הכל תלוי בהשוחט, אם הוא מפורסם לשומר תורה ומצוות אז עלינו לחפש לו זכות וליתן לו שם ושארית.

21) ראה בשו"ת מהריא"ז ענזיל י"ג בשוחט שהעיז ולא בא על הזמנת הרב וראשי הקהלה אל האסיפה שקראו לגדור גדר ולתקן תקנות יפה עשו שרחקו מכל. וכן בשו"ת יהודה יעלה נ"ב שהשוחט העיז נגד הרב, לא הראה לו סכינו. ולא שאל דבר כמה שנים ופער פיו לאמר „כי אין לו לציית לך ולא לגדול ממך" והסכים לאסרו. ושם בתשובה מ"ו ביור"ד ג"כ בדין ודברים בין הרב והשו"ב. ושם הציע הרב כל מה שהיה בלבו על השוחט, ואם כי לכאורה ניסה הרב להצדיק את השוחט, אבל כתב שם „ואם מעלתו חושד להשוחט שהוא משקר באמונתו ובאומנתו, למה לו להערים ולהעליל עליו, יאמר בפשוט שאינו מאמין בכתבי עדיותיו ואינו נאמן בעיניו לפי שכבר הוכיחו מעשיו שרצה להכשיל את הצבור להאכילם טריפות כמה פעמים כמו שבא בכתב מעלתו נ"י אלי".

ובשו"ת עצי לבנון סימן כ"ט נשאל משו"ב מתנגד להמפעל הטוב שתקן הרב לנסוע בעצמו לבית המטבחיים ולהשגיח על הבדיקה, התנגדותו הגיעה למדרגה כזו עד שהנהו מרהיב בנפשו לעשות התפתלויות שונות לחרף את הרב בפני ההמון וגם להשפיל ערכו בעיני הקצבים, בכדי שלא ישמעו לקולו, ושם הוא פוסק „באם השו"ב יהין מהיום לבזות את הרב אחרי ההתראה הזאת, אזי כיון שהמרא דאתרא בוודאי יש לו דין ת"ח.. המבזה אותו יש לו דין אפיקורס דממילא הוא פסול לשחיטה

יג) עפ"י היסודות הללו נאסר השוחט אברהם חיים איסור עולמית, והרבה גדולי ישראל ואדמורי"ם החזיקו ידי הרב והשתתפו עמו גם כן, שאסור לו לשחוט בין גסה, דקה ואפילו עופות, ואם כי רבים מהאוסרים, העידו בעצמם שהשוחט היה לפניהם וראו סכיניו ושיש לו הרגשה טובה[23], אבל עשו זאת מפני כבודו של הרב האוסר שהיה מפורסם לצדיק ולחסיד.

אלה הם הרבנים הגאונים שכתבו בספר "כתב יושר ודברי אמת" מכתבים שבהם המה מסכימים לפסקו של הרב אברהם יהושע פריינד שאברהם חיים נאסר לשחוט.

הרב ר' יהודה גרינוואלד — סאַטמאַר[24], הרב זאב ג"ב — באנפי הוניאד[25], הרב משה דוד טייטלבוים — מאדיאר לאפוש[26], הרב ר' יואל

ולפיכך יצטרך השו"ב לקבל העברה על המשך שיחליט הב"ד מהרבנים הסמוכים אשר לא יחזירוהו לכשרותו רק אחרי התשובה הנאותה וקבלת דברי חברות כראוי".

22) ראה בטוב טעם ודעת תליתאי ל"ב ובשו"ת בית הלל לרבי הלל ל"ש כמה תשובות בזה וכן הבאתי לעיל ריש פ"ג דברי השו"ת אוריין תליתאי וכן בשו"ת נחלת יעקב להגאון מליסא ח"ב דף מ"ו ושם בתשובה ה' שעל השו"ב לפייס את הרב עד שיתירו,, "להכניע לב השו"ב לבל יצא בהיתר בלי הסכמת הרב מו"צ דק"ק הנ"ל למיגדר מילתא.. ומהיום והלאה כל ספיקי דאית ליה בבדיקות יציע לפני המורים".

23) תראה דבריהם בספר "משפט לעשוקים", ושם בקונטרס "משבית מלחמה" דף ג' ע"ג הכותב מדבר משפטים עם הדיין מקלויזנבורג, שמקודם נתן לו בכתב שניסה אותו כמה פעמים וכי הוא שוחט מומחה, ועשה זאת על פי מכתבו של הה"צ משינאווי שצוה לנסותו אם הוא מרגיש הפגימות ,אולם אחרי כן הצטרף עם האוסרים ועוד אחדים ראה להלן.

24) היה אחד מראשי הדור. וגם הוא ראה את השוחט, כי עמד לפני השוחטים בעירו כי הוא מרגיש נפלא, והרב קים חתימותיהם, אבל במכתבו בכתב יושר ודברי אמת הצטרף עם האוסרים מטעם שבלי ספק הרב בקעה מצא שפרוצה וגדר בה גדר.

25) ראה לעיל הערה 17, שגם הוא נתן מקודם מכתב להשוחט, אחרי שהשוחט הראה לו תעודה מהרב ר' ישראל פריינד בן הרב ר' אברהם יהושע וחתנו שאין לו שום טענה עם השוחט, אולם אחרי כן הצטרף עם האוסרים

26) גם הוא היה מקודם בין עוזרי השוחט אולם בכתב יושר הנ"ל הוא כותב "והן למורית רוחי הדפיסו מכתבי הארוך בחסרון אחר חסרון ורוב הדברים הנאמרים למען האמת והשלום חסרו ממכתבי למען הטעות בזה לב המוני להתפאר לפניהם כי גם אנכי נשאתי את ידי להורות באתרא דחבריה אשר לא עלתה על לבי". אכן בספר "משפט לעשוקים" בקונטרס "משבית מלחמה" העירו על דבריו, ושם "הלא התירו נכון ועומד אצל הרה"ג הצדיק מבעטלאן שליט"א שכתב לו בטרם נסע לארצינו הקדושה, שבאם יביא השוחט תעודה מהשוחטים מווישא אז הוא נותן לו כח והרשאה ליתן לו היתר בשמו ולחותמו בשמו כדחזי,.. א"כ איפוא איככה

טייטלבוים — סאָטמאָר, הרב ר׳ שמואל ענגיל — ראדמישל רבתי[27], הרב ר׳ שמחה ישכר בער הלברשטאם — צעשינוב, הרב שלום אליעזר הלברשטאם — ראצפערט*[27] הרב הדיין מקלויזנבורק, הרב ר׳ ארי׳ ליבוש הלברשטאם — טארנא, הרב מרדכי ליב ווינקלער — מאד, הרב שאול בראך — קראלי, הרב נפתלי רובין — ווישניצא, הרב משה יוחנן שעהנפעלד — ערמיהאליפאלווא, הרב שמעון גרינפעלד — סעמיהאלי[28], הרב אלי׳ קליין — האלמין, הרב נפתלי טייטלבוים — ניר באָטור, הרב ר׳ חיים צבי טייטלבוים — סיגעט[29], הרב ר׳ יחזקאל פאנעט, — דעש, הרב ר׳ מנחם מענדיל הלברשטם — מפריסטיק, הרב שלמה זלמן עהרנרייך — שומלוי, הרב צבי בערגפעלד. — נימיזא, הרב נתנאל הכהן פריעד — ב׳ אויוואַרוש, הרב משה גינזו — ב׳ קערעסטור, הרב יששכר בער ברי״י קאהן — ערדי סנטזשארץ, הרב יצחק צבי יונגרייז — קאשוי, הרב ר׳ יעקב יוסף גינזו רב בביסירמין, הרב

יאמר שלא עלתה על לבו להתיר השו״ב, גם להשו״ב דפה כתב כהדר״ג שע״י נסיון אצל השוחטים בווישא יצמח רפואה למכתו״.

27) הגאון המפורסם הזה שהיה בזמנו אחד מראשי הגולה, היה בין הראשונים שהצטרפו לאסור השוחט ושם בכתב יושר תמצא שני מכתביו בזה.

*27) הוא בן הגה״ק דברי חיים, אכן בספר משפט לעשוקים בקונטרס הנקרא משבית מלחמה דף ג׳ ע״ג העידו עדים שההי״צ התנצל לפניהם „כי מאד נתחרט על שנתן המכתבים לסייע ידי הרב מאינטערדאם כי רק עתה נתודע לו שלא נהג כשורה עם השו״ב דשם, ולא שפיר עביד שמזכיר לו עונות ראשונים מכמה שנים ועתה אין בו כדי להעבירו, גם לא ידע גודל חלול השם שנפרץ במדינה על כן הוא מתנחם ע״ז״.

28) מלבד מכתבו בשפת אמת, עוד תמצא תשובה ארוכה, ערוכה אל הרב משה שמואל גלאַזנר רב דקלויזנבורג בספרו שו״ת מהרש״ג יור״ד כ״א, ושם הוא מבאר ומברר שיש כח ביד כל רב מרא דאתרא לאסור השוחט שלו בלי שיברר טעם האיסור, ושם הוא מדחה דברי הגאון מברעזאן שהיה הראש למתירים שהורה, שהרב מחוייב לברר טעמו ולמסור דבריו בכתב, לפי שהגאון מברעזאן לא הביא ראיות לדבריו, רק מה שמבואר בחו״מ סימן י״ד ובנוב״י מה״ת חו״מ א׳ ומדחה הראיות ששם מיירי בד״מ אבל באיסורי איסור והיתר לא שמענו כלל שיהי׳ הרב מחויב לתת טעמיו בכתב. אכן מה שהביא ראיה לדבריו משו״ת נוב״י יור״ד מ״ח במחכ״ת, שם מבואר שהשוחט העיז נגד הרב דגליל מליקח ממנו רשות לשחוט, ואז אסר הרב את שחיטתו.

29) בנוגע לאיסורו של הרב הגה״צ מסיגעט, תמצא במשפט לעשוקים בקונטרס הנקרא משבית מלחמה דף ו׳, מעשה שהיה, השו״ב הנאסר היה בסיגעט והתנפל לפניו לנסותו ג״כ על ההרגשה, אולם הרב התנצל לפניו שצר לו מאד בצערו, אבל לא יכול להכניס א״ע במחלוקת זו מטעם הכמוס, אבל זאת הבטיח אותו שלא יערב א״ע בדבר לא לכאן ולא לכאן, ובמכתב שכתב היה נכתב רק „שהכח ביד

ר׳ מנחם מענדיל טעננבוים — טארנא, הרב צבי הירש [30]) שפירא — מונקאַטש, הרב שלמה זלמן וויינבערגער — מרגרטן, הרב ר׳ יהודה ראזנר — סעקעלהיד [31]), הרב ישעי׳ פאלאק — וואדקערט, הרב יצחק טייטלבוים — בארטפעלד, הרב מנחם צבי ראזנבערג — נאדיפאלו, הרב פנחס צימענטבוים — גראסווארדיין, הרב יצחק אייזיק — טורץ, הרב אברהם אשר זעליג שטיין — אודווארהעל ורבי שלמה יהודה וויינבערגער — בוגאר ועוד.

על פי דבריהם, שלח הרב אברהם יהושע, שוחט בישוב אילוואמינקא [32]), שהיה שייך להשוחט אברהם חיים, שמשם מצא כמעט לחמו, ושחט השוחט למרות תחנוני השוחט שיחוס על צאצאיו שהם רעבים ללחם.

**
*

י״ד) אכן עוזרי השוחט, גם הם היו מוכנים לריב, מקודם בקשו את הגאון רבי אברהם פראנקעל — בודאפעסט, שהיה ראש ללשכת היראים, כעין נשיא לאגודת הרבנים האורתודוקסים, שישפיע על הרב האוסר להושיב ב״ד ולשמוע הטענות גם לנסות את השוחט, לראות אם צדקו דברי הרב שאין לו הרגשה. הרב ר׳ אברהם פראַנקעל עשה כן אולם הרב האוסר לא שמע לו וכה פרץ הריב לארכו ולרחבו.

הא לך איזה קטעים כפי שמסר לנו צד של השוחט נכתב בספר משפט לעשוקים וכה דבריו; השוחט אברהם חיים, עני גדול, אב לתשעה בנים פתאום אבד חינו בעיני הרב ולפי דבריו אבד השוחט ההרגשה וכה אמר בפירוש לכמה רבנים [33]) שרק משום ההרגשה שאבד, אי אפשר לו להמשיך עבודתו עבודת הקודש. אז עזב השוחט את מקומו אחרי שמכר

הרב לאסור את השו״ב והמותר הוסיפו בדבריו כאלו גם הוא הצטרף לאסור השו״ב אברהם חיים ראה שם כל המאורע בזה.

30) גם במכתבו — לפי דבריהם בהנ״ל — הוסיפו וגרעו כי גם הה״צ ממונקאטש לא רצה להתערב בפולמוס זה ורבו עליו אנשים יומם ולילה עד כי כתב מה שכתב אבל כאמור הוסיפו. ראה בספר הנ״ל.

31) מענין מאד הדברים שהבליע בתוך מכתבו בנוגע להשגחה ולמשגיח הבאתי אותם בהקדמה לספרי זה.

32) הזכות לשחוט שם, קנה השוחט אברהם חיים בשנת תרמ״ח מהשוחט שהיה שם, חזקתו, ראה במשפט לעשוקים דף ד׳ אות ב׳, ועל השטר־קנין היה חתם בתור עד הרב ר׳ אברהם יהושע פריינד, וכה אבד גם חזקתו משם, והשוחט החדש שחט, אולם הרבנים הגאונים שהתירו את השוחט אברהם חיים, אסרו את השוחט החדש לפי שהוא משיג גבול השוחט הנ״ל שקנה החזקה בישוב הנ״ל.

33) מפורש במשפט לעשוקים דף ב׳ „גם הגאון מבעטלאן שלח שליח מיוחד ת״ח אחד ושם בפיו לאמר להרב שיגיד לו האמת אולי יש לו איזה טעם או טעמים אחרים על השו״ב שהוא קל אז יעמוד לימינו להעביר את השוחט, ועל זה השיב שאין לו שום ריעותא על השוחט, רק שאינו מרגיש״.

מה שהיה לו והשכין אפילו הכרים והכסות, ונסע לשינאווי ששם שיכן הצדיק נכד הגה"ק ר' חיים הלברשטאם, שגם הרב מאינטערדאם הסתופף בצילו וכפעם בפעם נסע אליו לקבל ברכתו, התנפל לפני הצדיק שישפיע על הרב להעמידהו לנסיון לפני שוחטים מובהקים, וההי"צ ענהו שיסע לערים ואמהות בישראל ששם שוחטים מובהקים ואם המה יעידו עליו כי הוא מרגיש אז ידבר הוא על לב הרב.

כששה חדשים התגורר השוחט הזה ועמד לפני שלשים שוחטים ועשרים רבנים גאונים[34]) ועם תעודות בידיו, שכולם העידו כי הוא מרגיש וכי הוא שוחט מומחה, כששב עם כל אלה התעודות והראם לפני הרב, אז — לפי דבריהם — ענה לו הרב שלא משום הרגשה לבדה אסרו, כי יש עליו ריעותות אחרות די והותר.

אולם שם בספר „משפט לעשוקים", הכותב סותר כל אלו הריעותות, וכי אי אפשר למסור להרב הכח והזכות לאסור שוחט מבלי לברר טעמו ונימוקו וכן אם חכם שאוסר יטעה בדין מותר לאחר להתיר, כן מה שכתב שמותר להרב לאסור את השוחט משום מיגדר מילתא, גם על זה ניסו לברר שלא כן הוא, וממילא אין ממש בדברי האוסרים והשוחט כשר לכתחלה לשחוט.

ט"ו) חלילה לי להכריע או לפזר תהלות לצד אחד, הנני רק לחרוט את דברי המתירים, אם כי המחבר הכותב ספר „משפט לעשוקים" ששם הוא מצדיק את השוחט הנאסר היה תלמיד חכם יחריף נפלא עם כל זה הפריז מאד על המדה וכמה פעמים דבריו בוטים כמדקרת חרב, אבל אביא דברי הגאונים בנוגע לאיסורם.

א) מה שהביאו האוסרים שהרב נאמן אם השוחט מכחישו, דוקא בדבר שהרב ראה בעצמו על השוחט ריעותות שנפסל בסבתם, והשוחט מכחישו, הרב נאמן דהקהל הימנוהו כבי תרי, אבל אם אמר מה ששמע מאחרים אז הלא לא מפיו אנו חיים, ואין הרב נאמן, וחייב הרב לברר או בעל הרואה או המוסר הדברים עליו לברר בפני ב"ד[35]).

ואלה הם היסודות[36]), פסקים מגדולי הדור, שעליהם סמכו המתירים, והתירו מה שהרב ועמו גדולי הדור אסרו.

ב) רבי יוסף שאול נטנזון בשואל ומשיב תלתאי תשובה רמ"ד, ושם; „כל עוד שלא יברר הרב אב"ד שהשו"ב פסולים המה, שחיטתם כשרה ככל המון שוחטים מובהקים וכל עוד שלא יביא ראיה אין לו מה

---

34) גם אדמורי"ם התערבו בריב זה, ההי"צ מויזניצא וספינקא.

35) בשו"ת בית שלמה יור"ד ט' ובשאר מקומות.

36) מובן מאליו, שכל אלו הגדולים דברו רק בנוגע להרגשת השוחט ובנוגע לאומנות שלו, ורק שאם השוחט מוחזק לירא שמים כל ימיו, אבל לא דברו מהריעותות שונות שהרב אמר עליו, כי כולם נכחשו על ידו ומעולם לא נגבה עדות עליהן.

לזעוק . . . מ״מ בד״ת אין הולכין אחרי רב וקרוב, כי אחר המחילה חותר חתירות לקלקל ולעוות אדם בריבו שלא כד״ת״.

ושם תשובה רע״ו ״והנה חפשתי מה להשיב ולא מצאתי דבר, מה אומר ומה אדבר, אחרי כי הפך ישראל עורף אל האמת וכשאני לעצמי עיינתי בגוף הגב״ע וכו׳, ובאמת בושני מכם צדיקים ופרושים המכנים את עצמם בשם חסידים ויתגדרו בפני ההמון אשר כל מגמתם להרחיק ממרק פגולים אף לספק אחד מני אלף והלב יודע אם לעקל או לעקלקלות כי בשנאתם וקנאתם לעני האומלל הזה מעבירים קול במחנה כי נמצאו לו פסולים ח״ו, ומאד יפלא אם יחושו על שמץ פסול אחת מני אלף מדוע לא יחשו לכמה לאוין המפורשים בתורה כי עוברים על לא תשנא את אחיך ומרבים העם להביא בשיח שפתותיהם שקר ולה״ר וכל תועבה וגם שופכים דמים כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש כן הדבר הזה, איש אשר עמל להיות מכלכל לחם ביתו באומנות נקיה להיות שו״ב ואם יפסלהו בשפת שקר ובדברי כזב כמעט חיים בלעוהו, כי מה יעשה האומלל הזה, ולא ידע עצות בנפשו להביא טרף לביתו אם לא על ידי אומנות אשר למד, אחי אל נא תרעו, ומה תעשו ליום פקודה, כי יפקוד ה׳ וירע בעיניו ובערה חמתו ואין מכבה ח״ו והנה דמו ודם זרעותיו צועקים לאמר הבה לחם ואם אין מתים אנחנו״.

ג) רבי שלמה קלוגער בטוב טעם ודעת תליתאי תשובה ב׳, בשוחט שהרב אמר שסכינו אינו יפה ופסקו בני קהלתו לאכול משחיטתו, אכן השוחט הראה סכינו לפני רבנים אחרים ואמרו כי יפה הוא, וכן שהוא מרגיש, ונשאל מה דינו, והעלה שאין הרב נאמן לאסרו, שאין עד אחד נאמן בהכחשה, ואפילו אם הוא מוכחש מהשוחט עצמו ומכל שכן מכמה רבנים, ושם ״העולה לדינא דהשוחט הזה אם הוא מוחזק לירא שמים מכבר, אין לאסרו, ואף למי שהחכם נאמן לו כבי תרי מותר לו לאכול משחיטתו, וליתר שאת אם הראה סכינו לב׳ חכמים מה טוב, דכיון שהוחזק גם כן להשחיז הסכין ונמצא יפה וודאי שהוא מבין ובקי בהשחזת הסכין והשוחט הזה נשאר בכשרותו״.

וכן כעין זה שם בתשובה ג׳ שנשאל בשו״ב דק״ק ליסקא (אונגריה) שהראה סכינו להרב דק״ק טולשווא (שכינו) וצווח הרב שבסכין יש כמה פגימות ושהשו״ב אבד הרגשתו ושלח שליח מיוחד לק״ק ליסקא שלא יאכלו משחיטתו, ויען כי נכמרו רחמיו על השוחט שהיה ערום ומחוסר כל וטפלי תלוי בו, בקשו את הרב לנסותו עוד הפעם, והפעם הכשרוהו ופערו פיהם נגד הרב מטולשווא שאין לסמוך עליו כלל ובפרט שפעמים רבות עשה כן, וכששמע זאת הרב מטולשווא ציווה להכריז בעירו שלא יקחו בשר מליסקא שהוא נבלה, אז נסע השוחט לעיר אחרת והביא קבלה מהרב ההוא שיש לו הרגשה, ונשאל רש״ק מה הדין והשיב ״שלא יעלה על שום לב אדם לפסול השוחט וגם לא הבשר והדין פשוט דהשוחט והבשר כשר וכל ישראל יכולים לאכול ממנו״.

ג) רבי שלום מרדכי הכהן מברעזאן, במכתבו אל הרבנים שם בקונטרס עקד הרועים דף ב', ושכל הרבנים סמכו על דבריו במכתביהם שערכו אל השוחט או אל הקהלה.

„בדבר זה כבר כתבתי בחיבורי „דעת תורה" סימן י"ח ס"ק ל"ט וס"ק מ' [37]) ש„מחויב (הרב) ליתן הטעמים בכתב ואם רבנים אחרים יראו כי לא בצדק ידבר, יוכלו לבטל איסורו עיי"ש טעמי ונמוקי", ושם „ומה ששאל אם ביד רבני המדינה לתקן שיהי' שררת הרב דמתא בלתי מוגבלת ושיהי' בידו לאסור השו"ב גם נגד הדין הנה מלבד שתקנה כזו אין בידם לתקן, רק באסיפת כל חכמי ורבני המדינה שיהי' ביחד פנים אל פנים ועפ"י רבים להטות ולש"ש בלי שום נטויה, אבל בדורנו זה שרבו ב"ד שאינם מהוגנים קשה הדבר לתקן שלא יצמח מזה קלקול ח"ו".

ד) בשו"ת לבושי מרדכי תניגא יור"ד ד' „ובלאו הכי נוהגים בק"ק יראים אם יש להרב על השו"ב דבר ואינו מברר דבריו, מציעים ומעריכים בפני ב"ד של ג' כהנ"ל וכאשר יאמרו כן יקום".

**
*

ואלה הרבנים גאונים ראשי ישראל שהצטרפו עם הגאון מברעזאן והתירו את השוחט. א) הרב משה גלאזנער — קלויזנבורג [38]), ב) הרב אברהם בנימין קלוגער — בראד, ג) הרב אברהם בן הגאון מסקאליא (מחבר שו"ת בית שלמה וישרש יעקב) ד) הרב אברהם מענדיל הלוי שטייגבערג — בראד, ה) הרב אליעזר דייטש — בוניהאד, ו) הרב שמעון סופר (בן הגאון כתב סופר — ערלוי [39]). ז) הרב אברהם אהרן טייטלבוים — קלבאסוב, ח) הרב בנימין ארי' הכהן ווייס — טשערנאוויץ. ט) הרב מאיר אריק — יאזלאוויטץ י) הגה"צ ר' יצחק אייזיק האדמו"ר מספינקא,

---

37) שם בס"ק ל"ט מסכים שאסור לשוחט לישחט בלי רשות הרב „זולת אם נראה איזו ענין נגיעה או קנטור וניצוח מהרב שאינו לש"ש, אז מחוייבים להציע הדבר בפני רב אחר ממוצע שיראה עם מי הדין... מכ"ש בעניני שו"ב, כל זמן שאין בבירור שמעביר הרב השורה שלא לש"ש כל מה שעשה לגדור מילתא דאיסורא הוא עשוי". ושם בס"ק מ' „ואם השו"ב מבקש שיתן לו הרב בכתב, הטעמים, מדוע אוסר שחיטתו נראה דמחוייב ליתן לו גם אם הוא רב גדול ולא מיבעיא אם ביחיד אסר אותו כבר כתב בתשו' נוב"ת חו"מ א' דמחוייב בזה, רק גם אם היה ב"ד של ג' מחוייבים בזה". וציין על תשו' אבקת רוכל י"ז, י"ח, וסימן כ"א בשם רדב"ז ומבי"ט ובב"ח תשובות סוס"י כ"ב, וכן בשו"ת בית שלמה יור"ד ט' ואפילו אם פגע בכבוד הרב אם אין הפגיעה בכבודו בענין שחיטה וודאי דאין בידו לאסרו.

38) הוא האריך מאד בבירור שאלה זו, ורבים סמכו על פסקו.

39) הגאונים ר' אליעזר דייטש ורבי שמעון סופר כתבו, שעל הרב חוב קדוש לברר דבריו לפני ב"ד, אבל בגוף הענין לא התערבו.

יא) הרב אלימלך אשכנזי — האראדענקא. יב) הרב משה סופר — טיסאפירעד. יג) הרב דוד פראנקעל — נעפאלקאוויץ. יד) הרב יעקב יוסף האמער — סנאטין. טו) הרב מרדכי ארי' הלוי איש הורוויץ — וויקנא. יו"ט) הרב ר' חיים געלערנטער — קיטוב. כ) הרב יעקב הלוי איש הורוויץ — סטאניסלוב. כ"א) הרב יצחק מאיר האגער — ראזניב. כ"ב) הרב פנחס האדרוויר — טלוסט. כ"ג) הרב נתן אליעזר ראזנצווייג — יאגלניצא. כ"ד) הרב ארי' ליב בערנפעלד — זאלישטשיק. כ"ה) הרב יצחק מאיר — סטאנאוויץ. כ"ו) הרב גרשון שטערן — וואסקאוויץ. כ"ז) הרב חיים ראזנבערג — קאראליפקא. כ"ח) הרב עזריאל מאיר הכהן רפאפארט — מיעלניצא. כ"ט) הרב ישראל גינצבורג — זאדאווא.

***

כששב השוחט עם הפסקים מגאוני הדור הנזכרים[40]) פה, הסכימו הקהל להרשות לו לשחוט ולבדוק[41]) וכה עשה.

***

ט"ז) רב ושוחט. גם בעיר הגדולה, עיר ואם בישראל, ק"ק מונקאטש, פרצה מחלוקת גדולה בגלל "רב — ושוחט", וגם ממונקאטש, פרחו יום יום קונטרסים וספרים, עם איסורים והיתרים, כתה גדולה עם חסידים ומהדרים, בשם "חסידי בעלז" יצאה מתוך העדה הגדולה ויסדה להן קהלה לעצמן ולקחו להם שוחט ומורה נגד רשות הרב אב"ד, ולפי שהממשלה שם לא הרשה בעיר אחת שתי קהלות אורתודוקסית, על כן קראה לה שם ריפורמים "לפנים"[42]), אבל שמה היתה "כנסת יראים", "קהל עדת ישרון", "מחזיקי הדת" "חסידי[43]) בעלז", ועוד, ואם כי מקודם איזה רבנים

---

40) עקד הרועים דף 8.

41) המה סמכו על דברי הגאון מברעזאן שכתב להם "והנה נתברר עפ"י שו"ב ורבנים שהרגשתו טובה מאד... א"כ איסורו של הרב הוי בטעות, ואין בזה משום הכם שאסור כמבואר בתשובת מהרשד"ם ח"א" ושם הוא מסיים "מי הוא זה ואי זה הוא שיעלה בדעתו דאיכא בכה"ג משום הכם שאסר" גם הביא הגאון הנ"ל את דברי הריב"ש סימן תצ"ח, ואם כי אחרים כתבו "בכתב יושר" על הגאון "ששגגה יצאה מלפני השליט" כי הריב"ש והרשד"ם לא אייתי אלא בסתם הכם שאסר דאז הדין אמת אבל במרא דאתרא דין אחר יש לו"...

42) קלע אל השערה, הרב ר' שלום ווידר שם "בכתבי קודש" דף ל"ג, "ואף אם יאמרו שלא עשו זאת אלא לפנים, כדי להשיג על ידו רשיון להפרד, אבל הלא מפורש במגילה י"ב דנתחייבו שונאי ישראל שבאותו הדור כליה, יען השתחוו לצלם אף שלא עשו אלא לפנים כדמסיק שם, ושמה הי' אנוסים מגזירות המלכות ועם כל זה נתחייבו".

43) כמה גדולים מגליציאה הסכימו מקודם להתיר להם הפירוד, בחשבם כי

גדולים מגליציאה הסכימו לה, אבל כמעט כל גאוני הדור יצאו באיסור חמור לאסור שחיטתם והוראת המורה כמפורש בספר „כתבי קודש", הנקרא גם כן „מלחמת מצוה החדש", „מכתבים מאת מרנן ורבנן רישי כלי ורישי גלוותא.. נגד כת מחרחרי ריב המתפרצים בעם מהרסי הדת שלחלק יצאו מהעדה הקדושה האורתודוקסים בעיר מונקאטש יצ"ו", (נדפס בשנת תרפ"ח במונקאטש).

ושם בהקדמה ד"ה „והן המה", „והן המה אשר עוד לפני חמש שנים (שנת תרפ"ג) פיטמו כריסם במאכלות אסורות נבילות וטריפות ולא שמעו לקול חכמים ערך חמשים גאוני וזקני וצדיקי דורנו שליט"א, אשר הרביצו על זביחת הנוחר שלהם ועל הוראת המורה שלהם איסור חמור כדת משה וישראל".

השוחט ששחט בלי רשות הרב הגאוה"צ רבי חיים אלעזר שפירא, מר חיים בנימין, שנסמך לשוחט על ידי הרב מנחם סג"ל פאלאק, נאסר מיד על ידו ופרסם בעתונים שהקבלה שנתן לו בטלה ומבוטלת (כתבי קודש דף נ"ג).

בהספר כתבי קודש הנ"ל, תמצא כמאה מכתבים ובראשם מהגאון זקן הדור רבי מרדכי ליב ווינקלער מחבר ספרי „לבוש מרדכי" שכולם לקחו להם ליסוד דבריו ואיסורו. א) שכל שוחט השוחט בלי הסכמת הרב אב"ד שחיטתו אסורה. ב) וכל שוחט השוחט אצל קהל ריפורמים שחיטתו אסורה.

כבוד הה"צ מבעלזא המה רוצים להגן, כידוע כי ריב היה כמעט בכל עת בין חסידי בעלז וחסידי מונקאטש, אולם אחרי כן התחרטו על מעשיהם וגם הם אסרו את השוחט והמורה הוראה שלקחו להם בלי רשות הרב אב"ד.

מ פ ת ח

ר׳ אברהם זוסמאן השוחט מלונדון 6, 45, 57, 90

״ אברהם חיים השוחט מסנטזשורץ 156—176

הרב אברהם יהושע פריינד מאינטערדאם 156—176

״ אברהם יהושע פריינד מאינטערדאם הפולמוס הגדול בינו ובין השוחט 156—176

״ אברהם יהושע פריינד מאינטערדאם הפולמוס בינו ובין רבני המדינה 156—176

ר׳ אברהם מברדיטשוב, ראה השוחט מברדיטשוב

הרב אברהם יוסף אש רב בניו־יאָרק 7

ר׳ אהרן צבי פרידמן שוחט בניו יאָרק 6, 10, 20

אוזות מלעיטות 42

אונגוואר ושוחטיה 60

ב

בדיקת חוץ וחובתה לבדוק 40

בדיקת חוץ אל יבדק לפני עיני הטבח 68, 96

בדיקת סימנים אחר השחיטה 82

בדיקת פנים בחפזון 16

בהמות כשרות מרובות על הטרפות 129—156

בהמות כשרות מרובות על הטרפות והרב חיד״א 131

בהמות כשרות מרובות על הטרפות והרב ירושלימסקי 132

בהמות כשרות מרובות על הטרפות והרב שלמה ליב טבק 130

בהמות כשרות מרובות על הטרפות והרב שמואל ענגיל 130

בהמות כשרות מרובות על הטרפות ומעשה דברדיטשוב 129—156

בחור לסמכו לשוחט 36

בלטימור ושחיטתה 7—8

ברדיטשוב, הפולמוס הגדול שם בשנת תר״ג 129—156

ברכה על השחיטה ונוסחה 21

ברעזאן הרב שלום מרדכי הכהן וכו׳ 177

ברעזאן הרב שלום מרדכי הכהן שנתו האחרונה וכו׳ 178

בתי עינים (ברילין) אם מותר לשוחט לשחוט בהם 38

ג

גרינוולד הג״ר משה, והשחיטה באמעריקא 15

ה

הורוויץ הרב אלעזר והשחיטה בניו יאָרק 8, 9

הכשר וטובה והמקילים בה 17

הרבנים והשוחט מסנטזשורץ 158

השגת גבול והשוחט 105, 69, 39

השגת גבול והשוחט אצל מוכרי עופות 108

השוחט מברדיטשוב והפולמוס הנורא שם 129—156

השוחט מברדיטשוב והרב אברהם תאומים 129—156

השוחט מברדיטשוב והרב אלעזר הורוויץ 129—156

השוחט מברדיטשוב והרב זאב פרענקיל 129—156

השוחט מברדיטשוב והרב יוסף לנדא — יאסי 129—156

השוחט מברדיטשוב והרב מאיר אש 129—156

השוחט מברדיטשוב וה״צ משה סובריין 129—156

השוחט מברדיטשוב והרב משה אהרן טויבש 129—156

השוחט מברדיטשוב והרב משה שלמה נאשעלסק 156—129
השוחט מברדיטשוב והרב ענזיל מסטריא 156—129
השוחט מברדיטשוב והרב שלמה קלוגער 156—129

ח

חזקה בכלל ואם יש לבן השוחט חזקה 4—163, 7—106
חליף הטעם ששינו מ„סכין" לחליף 22
חרם, אם השוחט עבר על חרם עצמו, או על חרמי השוחטים או על חרם הקהל 4—103, 94

ט

טבח וטובו 21
טבח, מדוע נשתנה שמו ל„שוחט" 27
טבח שהאכיל את ישראל טרפות 85, 24
טבח שמזלזל בכשרות 116, 48, 25
טבח שמזלזל בניקור 85, 78, 48, 25
טבח שמכר בשר ששהה ג״י בלא מליחה 98
טבחים שנאסרו בימי חז״ל 6—24

י

הרב יהודה מיטלמאן רב בנ״י 8, 6
הרב יוסף משה אהרנסון רב בנ״י 11, 8, 6
הרב יעקב וויל 55, 45, 32, 28, 23

כ

כשר שבטבחים 24
כתב ראיה (קבלה) 43—33

מ

מגינים על בעלי חיים בניו יארק 20—18
מגינים על בעלי חיים ורבני ארצות הברית 20—19
מונקאטש הריב הגדול שם בין הגאב״ד וחסידים שונים בגלל שוחט 177
מונקאטש והריפורמים שם 177
מחברים, שובי״ם לומדים 57, 56
מעשה דריינוס 59, 56
הרב משה שמואל גלזנר והרב מברעזאן 158
הרב משה שמואל והשו״ב מסנטזשורץ 158

נ

נטנזון הג״ר יוסף שאול וניו יארק 12, 11, 6
ניו יארק, רבניה הראשונים 12, 10, 7

ס

סינסינגטי בשנת תרכ״ב 8
סירכא, מיעוך בסירכא 59
סירכא קליפה בסירכא 58
סכין, (חליף) ואורכו והטעם 23, 22

ע

עגלים מדוקרים לפני שחיטתם וכו׳ 7
עד אחד בהכחשה 139, 115
עד אחד האם נאמן להעיד 139, 115, 82
עד אחד ואפרושי מאיסורא 139, 116
עד אחד והוא הרב וכו׳ 160, 139
עד אחד ומיגדור מילתא 116
עד שהעיד שלא בפני השוחט 116, 139
עדים מעידים בעניינים שונים 117

פ

פראַג, שוחט ק״ק 59, 58—56

ק

קבלה. אין לשחוט טרם השיגה 54, 43, 42, 36
קבלה. אזהרות שונות לנותני קבלות
קבלה. אל יכתבנו על קלף 42
קבלה. אם אב מותר לסמוך את בנו 37
קבלה. אם מותר ליקח שכר בעד נתינתה 33
קבלה. הנותנה צריך להיות מומחה בהשחזת הסכין והרגשת הסכין 54, 42
קבלה. תנאים שונים להתנות עם המקבלה 63, 36
קבלה וטובה 33

קבלה ונוסחה 34
קבלה. טרם נמלאו להמקבל ח״י שנה 36
קבלת דברי חבירות 78, 3—52
קלוגער הרב ר׳ שלמה 8, ראה גם השוחט מברדיטשוב
קראקא ושוחטיה 56

ר

רב ושוחט, אם מחויב הרב לאמר מדוע אסרו, 177—166
רב ושוחט אם מחויב למסור בכתב הטעם שאסרו 177—166
רב ושוחט היחס ביניהם 163, 70, 68
רב ושוחט מי מהימן כשהשוחט מכחישו 176—166
רבנו תם היה שוחט 73
רבני ירושלים אסרו אופן השחיטה בארצנו בשנת תרכ״ב 9—8
רבנים מאירופא מתערבים באופן השחיטה בעיר ניו יאָרק בשנת תרכ״ב 10—8
רבנים מאירופא יש מתירים ויש אוסרים 10—8
ריאה. בדיקתה כשהבהמה מתנענעת והולכת 17—16
ריינוס. ראה מעשה דריינוס
רש״י, רבינו היה שוחט 73

ש

שבועה בכתב אי הוי שבועה 102
שבועה בכתב הוי שבועה 104, 103
שבועה בכתב לא הוי שבועה 102
שבועה בכתב הוי שבועה מדרבנן 105, 103
שוחט אבל, ראה בספרי כל בו דף 290
שוחט אונן, ראה בספרי כל בו דף 160
שוחט, טוב שלא יעסק ברבנות 63
שוחט אכזר 111
שוחט אל יורה איסור והיתר כשיש שם רב 95
שוחט אל יעסק במסחר 120
שוחט אל ישחט לקצבים שאינם בודקים הריאה 101
שוחט אם מותר לטבחו לערוב בעדו 120
שוחט בחור אי שפיר דמי 36
שוחט, הטעם שנקרא שוחט ולא טבח 21
שוחט הנחשד בפריצות וזנות 3—112, 85
שוחט ואביו טבח מהו 122
שוחט ואשתו הולכת בגילוי ראש וכו׳ 90
שוחט ואשתו ממאסה בטהרת משפחה 90
שוחט ואשתו עוסקת במסחר 121
שוחט ובנו טבח 121
שוחט ובנו רע מעללים וסומך על שלחנו 92
שוחט והוא ג״כ טבח 121
שוחט והוציא טרפות מת״י 77, 71
שוחט והוציא טרפות מת״י בשוגג וכו׳ 77
שוחט וחולק עם גנב 119, 117
שוחט וידיו מרתתים 124
שוחט ויש לו שתי נשים 87
שוחט ולקח כסף כדי להכשיר 119, 115, 85
שוחט ומזלזל בבדיקת חוץ 112
שוחט ומזלזל בבדיקת פנים 116
שוחט ומזלזל בכבוד גאון שוכן עפר 114
שוחט ומזלזל בשמירת שבת 113, 87
שוחט ומזלזל בתפלה 114, 109
שוחט ומלוה ברבית 110
שוחט ומעלים כסף מחברו 119
שוחט ועיניו כהות או סומא באחת מעיניו 127
שוחט ושותה משקה המשכרות 73, 38, 36
שוחט חולה בחולי נופל 126
שוחט לוה ויש לו ואינו משלם 115
שוחט לטבח שגונב מכס 120, 118
שוחט מחבק ומנשק אשה זרה 86
שוחט מסרב לעמוד לד״ת 115
שוחט נחשד בגניבה 116
שוחט ניסה לאבד עצמו לדעת, ראה בשו״ת בית דוד להגז״ו לייטר תשובה קס״ז

שוחט סידר קידושין לאשה בתוך ימי הבחנה 113
שוחט סידר קידושין לכהן שנשא גרושה 113, 82
שוחט סריס 128
שוחט קל וחשיד 82, 69, 68
שוחט שאבד ההרגשה 122, 38
שוחט שאסר את המותר 110
שוחט שבקש משרה אצל קהל ריפורמים 100
שוחט שהתיר איסור מפורש מחסרון ידיעה 79
שוחט שהנכרי עוזרו לשחוט הבהמה 89
שוחט שגנב נרות מבית הכנסת 119
שוחט שגנב ספרים מבית הכנסת 119
שוחט שיצא מדעתו ר"ל [1]
שוחט שיש בביתו שובך עם אפרוחים 101
שוחט ליצן 110
שוחט שלא בדק הסימנים אחר ששחט 77
שוחט שלא ראה הסירכא והסירכא נתכשרה 80
שוחט שמבזה את הרב 111, 87
שוחט שמהרס יסודי הטקסי אשר להקהלה 85
שוחט שנחשד באיסור ערוה ועוד 8—87
שוחט שעבר על שבועה [2] 100
שוחט ששחט בכור אחר התראה 111
שוחט ששחט בסכין פגום 73
שוחט ששחט טרם השיג קבלה 41, 40
שוחט ששחט בתער שמגלח בו זקנו 114, 61
שוחט ששחט לקהלה ריפורמית 101
שוחט ששינה שמו לשם נכרי 114
שוחט ששכח הדינים 89
שוחט ששתה טוטין בשבת 113
שוחטים בארצות הברית בשנת תר"כ 6
שוחטים בני תורה 60, וכו' 55
שוחטים קלים ופורצי גדר 109
שוחטים שמכשירים יותר מהראוי 109
שוחטים שעברו על תקנת הגאונים 99, 98, 38
שוחטים שעברו על תקנת הקהלה 95, 94
שחיטה תלויה 15 14
שחיטת עופות קעפליך שחיטה 16
שחיטת שני שוחטים וכו' 93
שיקגו. המחלוקת שם בנוגע לשוחטים ושחיטה 13
שפשוף הסכין אחר השחיטה 74

ת

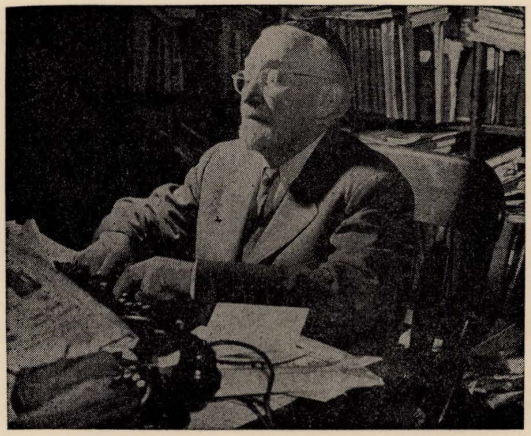
תקיעת כף שנתנו ועברו 66
תקנות נחוצות שתיקן הרב שלמה קלוגער לשוחטי ברדיטשוב 97
תקנות שונות שתקנו גדולי ישראל בקהלות שונות 93
תשובה, שנתנו לטבחים שהאכילו טרפות 25
תשובה שנתנו לשוחטים שהאכילו טרפות 26, 25

---

1) בשו"ת אורי וישעי סימן ז' בשו"ב ר' בצלאל מניגערשט שיצא מדעתו, וזייף חת"י רב אחד על קבלה, פשוט הדבר שאסור לו לשחוט.

2) בשו"ת הנ"ל סימן ס"ו, בשוחט ששחט בסכין פגום, והתפאר שאם הוא ישחט עשרים בהמות רק אחת תהי' טרפה, גם החציף לחתם "כשר" על בהמות שעכו"ם נחרו. קרה בבוקארעשט.

הרב יקותיאל יהודה גרינוואלד ז״ל

(תרמ״ט — תשט״ו)

הרב יקותיאל יהודה גרינוואלד ז"ל

(הערכה תולדתית-ספרותית)

מאת עקיבא בן-עזרא

א

היהדות ההונגרית היתה ידועה ליהדות קיצונית. מצד אחד יהדות דתית שאינה מוותרת על קוצו של יו"ד, ומן הצד השני יהדות ריפורמית, מתבוללת, שהתחומים בינה ובין התרבות ההונגרית כמעט שניטשטשו לגמרם. שתי רשויות אלה לא נגעו אחת בחברתה, כל אחת הלכה בדרך שלה, לפי שיטתה ומהלך מחשבתה.

ביחוד התבלטה היהדות החסידית של מרמורש, על הרביים והחסידים שלה, שלא נטו מדרכם כמלוא הנימה. ואם ירדו למרמורש עשרה קבין של יהדות חרדית וחסידות אדוקה — נטלה סיגט, העיר הראשית שלה, תשעה מהם. עיר זו היתה סוגרת ומסוגרת בפני רוחות מנשבות מן החוץ. היא היתה עיר ואם בישראל! עיר שהיו בה ארבעה-עשר אלף יהודים, בתי-מדרש, ישיבות ומוסדות צדקה לתפארת, ואם — שממנה יצאו בנים לתורה ולמסורה היהודית!

באווירה דתית כזו נולד הרב ר' יקותיאל יהודה גרינוולד בהו"ר, תרמ"ט. אביו היה הרב ר' יעקב, שלא השתמש בתגא דרבנן, ופרנסתו היתה מחנות-הספרים שלו. ר' יעקב היה לוחם קנאי ליהדות החרדית, וכחמשים שנה היה דורש בכל שבת, שלא על מנת לקבל פרס, בבית-המדרש של הת"ת, שהיה אחד מעמודי התווך של המוסד הזה. כמו כן היה מגיד שם שעור בגמרא.[1]. ביחוד היה ר' יעקב מוכיח את קהל שומעיו על-דבר חינוך הבנים. ר' יעקב היה מתנגד גדול ללמודי חול ולשונות זרות. הוא נקט בשיטה הישנה-נושנה ולא זז ממנה אף במשהו. ודרש שיתנו לילד היהודי חינוך שלם בלי תערובת זרה כלשהי[2].

בבית אבות זה קבל הרב גרינוולד את ראשית חינוכו, המיוסד על תורה ויראת שמים. וככל ילדי סיגט קבל את תלמודו מפי מלמדים שלימדו על-פי השיטה המדוברת לעיל. אבל תיכף הכירו שהילד יהודה, או כפי שקראוהו: זלמן לייב, נוצר לגדולות, כי היה חריף ובעל הגיון בריא, ועל כל המעלות האלה היה בור סוד שאינו מאבד טיפה.

נפש הנער זלמן לייב חשקה בתורה. בגיל י"ד עזב את עיר מולדתו סיגט וגלה לישיבה המפורסמת בימים ההם, לישיבה אשר באונצדורף,

---

1) עיין מבא „לפלגות ישראל באונגריא"; „מצבת קודש", עמ' 61.

2) עיין ר' יעקב גרינוולד, „חלק יעקב", קונטרס „אל תחטאו בילד". סעאני, תרפ"ג.

שבראשה עמד הרב הגאון רבי שמואל רוזנברג. בישיבה הזאת למדו אז 300 בחורים, וסדר הלימודים התחיל מחמש בבוקר ונגמר בשעה מאוחרת בלילה. מלבד שעורים בתלמוד ומפרשיו היו לומדים בכל בוקר גם פרק ב„חובת הלבבות", וראש הישיבה היה משוחח עם תלמידיו שיחה במוסר[3].

ובשבתו בישיבה רוב שעות היום על התורה ומפלפל עם חבריו בהוויות אביי ורבא, כבר התחיל להתענין בקורות ישראל בכלל, ובקורות העיר אונצדורף בפרט. בחדשי אלול ואדר, ימי בין־הזמנים, באותם הימים שבחורי הישיבה היו נוסעים לבתיהם לבלות את החגים עם בני משפחתם, נשאר הבחור זלמן לייב בעיר הישיבה, והיה מבקר את בתי־הקברות. כי המצבות שעל הקברים של גדולי ישראל כאילו קראו אליו: לך והחיה את שמות הגדולים אשר בארץ![4].

ור' זלמן לייב עשה את השליחות הזאת. הוא לא הסתפק בהעתקת הכתובות שעל גבי המצבות אלא היה מחטט בכתבים ישנים שמצא בעליית בית־הכנסת, מעתיק מפנקסי הקהלה, שואל את זקני העיר ורושם מפיהם מה שהם יודעים על רבני העיר אונצדורף ופרנסיה[5].

ומאז התמסר הרב גרינוולד לחקירת יהודי הונגריה, תולדותיהם, רבניהם וספריהם. והרוצה לדעת את קורות יהודי הונגריה — יזדקק לספרי הרב גרינוולד.

הרב גרינוולד עשה שנים אחדות בישיבת אונצדורף. ובאותו פרק־הזמן נסמך לרבנות מכמה גאוני הונגריה ופולין, וביניהם הגאון הצדיק ר' משה גרינוולד[6], הכותב בכתב הסמיכה שלו שהרב גרינוולד בקי בשני החלקים „יורה דעה" על־פה.

ואף־על־פי שמכתבי סמיכה היו בכיסו, לא עשה הרב גרינולד את התורה קרדום לחפור בה, אלא המשיך ללמוד בישיבות. בשנת תרס"ח עזב את אונצדורף והלך לישיבת חוסט, שבראשה עמד הרב משה גרינוולד הנ"ל, ושבה למדו אז קרוב לארבע מאות תלמידים. הישיבה הזאת היתה מפורסמת על־ידי ראשי הישיבה שעמדו בראשה, כעין הגאון מהר"ם שיק ור' עמרם בלום. והישיבה הזאת היתה כאבן השואבת לבחורים בעלי־מוחין כי כולה היתה קודש[7].

---

3) עיין „טויזענט יאָר אידיש לעבן אין אונגאַרן", עמ' 227-8. ר' שמואל רוזנברג חיבר את הספרים האלה: „באר שמואל", חידושים ושו"ת, ו„באר שמואל" פירוש על התורה.

4) עיין מבוא, „קורות עיר פרסבורג וגדוליה", סיגט, תער"ב.

5) עיין „מקורות לקורות ישראל", עמ' א, 16.

6) הוא חיבר שו"ת „ערוגת הבושם" על או"ח ויו"ד; „ערוגת הבושם" על התורה; „הלל נרצה", פירוש על ההגדה; ו„הכנה רבה" (צוואה).

7) עיין „מצבת קודש", עמ' 84. על מהר"ם שיק עיין „לתולדת הריפורמציאן הדתית בגרמניא ובאונגריא". ר' עמרם בלום חיבר ספר של שו"ת „בית שערים" ופירוש על ההגדה בשם „ערבי פסחים".

הרב גרינוולד לא שהה זמן רב בישיבת חוסט. בשנת תרס"ט למד בישיבה הגדולה אשר בסטמור, טרנסלוויניה[8]). וגם כאן לא עשה הרבה זמן, כי נפשו נמשכה לישיבה שבפרשבורג, שהעמידה גדולי ישראל בתורה וחכמה, ורוח החתם־סופר, אחד ממבססי הישיבה, היתה מרחפת עליה. בין בחורי הישיבה באותה תקופה היו גם אחדים שהריחו את ריח ההשכלה[9]). תוך ישיבה זו נקלע בשנת תרע"א, לאט לאט התוודע לספרי השכלה והתחיל לעיין בהם. ביחוד השפיע עליו השפעה גדולה מאד ספרו של קלמן שולמן „דברי ימי ישראל", וממנו תוצאות רבות על השכלתו הכללית של הרב גרינוולד[10]).

ומכאן עוד צעד — לפרנקפורט ענ"מ, לבית המדרש לרבנים שבראשו עמד ד"ר נחמיה נובל. בפרנקפורט התחמם גם לאורו של ההיסטוריון והביבליוגרף הרב ד"ר אהרן פריימן, והוא הדריכו בחקירת תולדות יהודי הונגריה ותנועת שבתי צבי[11]).

בפרק־הזמן הזה, 1912, חיבר הרב גרינוולד את ספרו המונומנטלי „היהודים בהונגריה" שהיה היסוד ליתר ספריו בתולדות יהודי הונגריה, ושממנו הסתעפו כמה וכמה ספרים. שהם בבחינת נכסי צאן ברזל בספרותנו ההיסטוריוגרפית.

ב

קו אופיני באישיותו של הרב גרינוולד הוא בקשת האמת. הוא אינו מקבל את המוסכמות. הוא בודק את העובדות, מחפש בספרים וכתבים, ולאור חקירותיו הוא מפרסם את דבריו, אינו נרתע אפילו מפני גדולי הדור ודבריו.

כבר בראשית עבודתו הספרותית, „תולדות גדולי הדור" התבלט הקו הזה. בספר זה פרסם מונוגרפיה על ר' יהונתן אייבשיץ, ובו יצא להציל את כבודו. הרב גרינוולד מוכיח בהוכחות ברורות, שר' יהונתן אייבשיץ היה נקי מכל חשד, ורק קנאה ושנאה היו הגורמים שהביאו למהומה והמבוכה בעולם היהודי. והעמדת האמת על אמתה לא נתנה לו מנוחה עד ימיו האחרונים. ושוב יצא להגן על רי"א מידי ה„מקובלים המודרניים" היושבים על מדין בירושלים. הפעם הדפיס ספר בן 116 עמודים[12]), שבו הוא נלחם את מלחמתו, מלחמת המצוה של רי"א כנגד שונאיו הישנים והחדשים. והכל נעשה מתוך שיקול דעת וידיעת המקורות. הרב גרינוולד אינו מסתפק במאמר פלוני או בפסוק אלמוני, הוא יורד אל השיתין ומתוכם הוא מעלה מים זכים המרווים את הצמאים לדבר אמת.

---

8) עיין „אוצר נחמד", עמ' 93.

9) עיין „טויזעט יאָר אידיש לעבן אין אונגאַרן", עמ' 213.

10) עיין רייזען, „לעקסיקאַן", ערך גרינוולד.

11) עיין מבוא, „היהודים באונגריא".

12) „הרב ר' יהונתן אייבשיץ", נ. י. תשי"ד.

וכמו בספר זה כך בשאר ספריו. הוא אינו נושא פני שום איש[13]. וכן יצא להפוך בזכותו של יוסף בן מתתיהו שגרץ ואחרים השפילו את כבודו. כבר בספרו „הכהנים הגדולים" אנו קוראים דברי שבח על ההיסטוריון יוסף בן מתתיהו[14]. אבל הוא הרחיב את הדיבור עליו ב„לתולדות הסנהדרין בישראל". והוא מבקש למנות בית־דין לעיין בדינו ולשפוט משפט צדק[15].

כן דחה הרב גרינולד את האותנטיות של הספר „מגיד מישרים" המיוחס לר' יוסף קארו, דעה שמחזיקים בה גדולי ההיסטוריונים היהודים. בראיות חזקות הוא יצא להלחם בדעה זו. אחת הטענות שלו היא, מדוע לא הזכיר רבי יהודה, בנו של מהרי"ק בהקדמתו לשו"ת „בית יוסף" על „אבן העזר" (שאלוניקי, שנ"ח) את „מגיד מישרים" בתוך יתר ספרי אביו שציוה שידפיסו אותם? ועוד: לשונו של מהרי"ק היתה עברית טהורה, ואיך השתמש במלים ספרדיות? וגם התאריכים ב„מגיד משרים" אינם עולים יפה! כמו כן חסרה התאמה בין ה„מגיד מישרים" ובין ה„שלחן ערוך". ולא רק בין שני הספרים האלה אין אחידות, אלא גם בתוך „מגיד מישרים" גופא אין התאמה. מכל זה בא הרב גרינוולד לידי מסקנה, שאת הספר „מגיד מישרים" לא כתב מהרי"ק![16].

הרב גרינוולד היה פולמוסן גדול, וכמה מספריו הם פרי וויכוחיו עם מתנגדיו[17]. וכלי נשקו הם התלמוד בבלי והתלמוד ירושלמי, ספרי ראשונים ואחרונים, והכל בבקיאות עצומה עד לידי השתוממות. ואגב אורח הוא ישב כמה גירסאות בבבלי וירושלמי. וכן הוא פרש כמה מאמרי חז"ל על־פי תנאי הזמן[18].

ידיו של הרב גרינוולד רב לו גם במונוגרפיה האישית. במונוגרפיה „תולדות משפחת ראזענטהאל" עשה נפש למשפחת השתדלן נפתלי רוזנטל ממוהר ושני בניו. בספר זה לא שייר פרט קטן או גדול השייך למשפחה הכבודה הזאת. ועל־ידי המכתבים השונים שפירסם בספר זה האיר כמה וכמה פינות בחיי יהודי הונגריה.

ודוגמת המונוגרפיה הזאת היא המונוגרפיה „המהרי"ל וזמנו" שבה הציב מצבה ספרותית למהרי"ל. הרב גרינוולד לא הסתפק בנתינת תמונתו התולדתית של מהרי"ל, אלא שם אותה במסגרת של תקופתו ואנשי דורו. הוא מיצה את השו"ת שנתחברו לפני המהרי"ל ואחריו, ומתוכן אנו עומדים על דמותו הרוחנית ועל ההווי היהודי שבזמנו. הוא מוסר לנו בפרוטרוט את תולדותיו של המהרי"ל, רבותיו, בניו, בנותיו, תלמידיו ובני זמנו. מתוך פרטים אלה אנו עומדים על יחסו לאשתו ולתלמידיו שהיו חביבים עליו כבנים.

---

13) עיין „הראו מסדרי הבבלי את הירושלמי?", עמ' 10־9, הערה 14.
14) עיין שם „דברים אחדים", עמ' ד־ה, הערה 1.
15) עיין שם עמ' 23־20; 110־83.
16) עיין „ר' יוסף קארו וזמנו", עמ' 233־185.
17) עיין „הראו מסדרי הבבלי את הירושלמי?", עמ' 19־18.
18) עיין „לתולדות הסנהדרין בישראל", עמ' 62, הערה 87.

הרב גרינוולד לא עבר גם על המנהגים השונים שרווחו באותם הימים, שמתוכם אנו מקישים על יחס האבות לבנים, על חינוך הבנים והמצב החברתי־כלכלי של הקהלות בימי מהרי"ל.

עבודה גדולה וחשובה הם ספריו בהלכות אבלות. הוא לא הניח דבר קטן או גדול שלא טיפל בו, והם בבחינת "הפך בה והפך בה דכולא בה". פרקים אחדים בספרים אלה הוא הקדיש לשו"ת הצומחות על אדמת אמריקה, שנעשתה לאדמה דשנה המצמיחה שאלות משאלות שונות בקשר עם המתים. הוא הסיק שמעתתא אליבא דהלכתא ועל־פיהן הוציא את הדין. ועל־יד ספרי הלכה השתמש גם בספרי מנהגים כדי לברר את הדין ואת המנהג שנעשה לדין. הספרים הללו נעשו לתלפיות — תל שהכל פונים בהם.

בספרים אלה כמו במאמריו ההלכתיים אינו מחמיר ואינו מקל. הוא משתדל עד כמה שאפשר להקל במקום שמותר להקל. ובה בשעה הוא לוחם נלהב ליהדות החרדית. הוא התנגד ל"כלאים" שבבתי הכנסת האורטודוקסים, כלומר למנהגי הריפורמים הרווחים בכמה בתי כנסת אלה. והוא דרש להכניס סדר אחיד בבתי הכנסת הללו [19]).

הרב גרינוולד לא היה רק נאה דורש, כי אם גם נאה מקיים. וכאשר רצו לבטל בבית־כנסתו, "בית יעקב" אשר בקולומבוס של אוהיו, ששימש בו כשלושים שנה, את המחיצה בין האנשים והנשים, הרעיש עולמות והיה מוכן להתפטר מכהונתו. כעשרים בעלי־בתים עזבו את ביהכ"נ, אבל הרב גרינוולד עמד על דעתו. וסוף־סוף ניצח, ובבית־הכנסת החדש שלו לא הכניסו רמקול, ומחיצה בין אנשים ונשים קיימת [20]).

בכלל, לא הראה משוא פנים לשום איש. והוא שם לו לחוק לא להזכיר בתולדות הקהלות את שמות החיים, אף שעשו גדולות, מפני אבק חנופה. ואת החוק הזה שמר בכל ספריו [21]).

מטבעו היה הרב גרינוולד יהודי גא, ביחוד כשהגיע הדבר להגן על כבוד ישראל. וכדאי להביא כאן אפיזודה אחת שממנה נקיש על אפיו של הרב גרינוולד. זה היה אחרי מפלת ממשלת בלה קון הקומוניסטית. והרב גרינוולד ישב אז בעיר בודפשט. והנה באו מטעם הממשלה ואסרו את הרב גרינוולד ועינו אותו עד מוות, כי לא רצה לשיר את השיר האנטישמי הידוע "ארגר־ברגר", שעל־פיו כל יהודי הוא רמאי ואיש חמס.

הרב גרינוולד ענה למעניו בגאון: "לא אשיר"! וכה יתאר את המומנטים הטרגיים ההם: "ואמרתי להם יעבור עלי מה! לא אשיר! וכדומה לי כי אראה את הנשמות הרבות אשר מסרו את נפשם על קדושת השם, את הגבורים אשר היו לנו, אשר כל הצער והיסורים למשחק להם. והמה לא רצו לפנות עורף לעם ישראל! והנשמות יאמרו לי: חזק ואמץ בני! אל

---

19) עיין מבוא, "לפלגות ישראל באונגריא".

20) עיין "הראו מסדרי הבבלי את הירושלמי?", עמ' 22־21.

21) עיין דברים אחדים, "מקורות לקורות ישראל"; מצבת קודש", עמ' 4.

תחטא לעם ישראל! אל נא בני, אל תאמר כן, כי כל בני אברהם, יצחק ויעקב רמאים! כעת הגיעה השעה לקדש שם שמים"[22].

אמנם קידש הרב גרינוולד את השם!

בספריו, במכתביו ובמאמריו הרבים קידש הרב גרינוולד את שם ישראל, כי בהם הראה את הכח הצפון שיש לעמנו, שקיים את עם ה' אלפי שנים ונצח ישראל לא ישקר.

כתיבת מכתבים בעניני תורה וחכמה היתה אצל הרב גרינוולד כעין תחליף למאמרים. הוא בא בחילופי מכתבים עם גדולי הדור, שנשא ונתן אתם בהלכה, עוד בהיותו צעיר לימים[23]. ובדרך זו הלך אפילו כשהתבגר ושמו יצא לתהילה בין חכמי ישראל. הוא לא הבדיל, בין רבי קנאי, ובין חוקר ישראל כעין ד"ר גסטר או ד"ר מרמורשטיין. האמת היתה נר לרגליו, ואותה הלך לבקש בכל מקום.

ברב גרינוולד התמזגו הרב ההונגרי, בעל הידיעות המרובות בהלכה, וחכם ישראל האירופאי, החוקר המזויין בכלים מודרניים. הוא היה אישיות מזהירה שמעטים הם כמותה! חבל על האי שופרא דבלי בארעא![26].

ג

הפריון הספרותי של הרב גרינוולד היה גדול מאד. בשנים האחרונות חיבר ספר לשנה, או שני ספרים לשנה. והרבה ספרים השאיר בכתב־יד שעוד לא זכה לפרסמם. בין אלה יש חיבור אחד בשם „דברי הימים", קובץ כל מאמרי חז"ל, התנאים והאמוראים בש"ס ירושלמי אשר לא נזכרים בבבלי וספרי אגדה ושו"ת[27].

חיבה יתירה היתה נודעת מן הרב גרינוולד אל הירושלמי. והוא זכה לסדר ספר בשם „הירושלמי וההלכה". בספר הזה הוא מראה לדעת שמאות הלכות נמצאות בד' חלקי ש"ע וספרי הפוסקים, ומקורן רק בתלמוד ירושלמי[28].

כמו כן התחיל לחבר ספר היסטורי (ואולי כבר גמר) מחורבן בית שני עד שנת ת"ר. חבל שרק פרק אחד נדפס![29].

---

22) עיין במקום הקדמה, „תולדות חכמי ישראל".

23) עיין שו"ת מהרש"ם, ח"ג עמ' קכ"א.

24) „אוצר נחמד", עמ' 1000־95.

26) הרב גרינ. מת בתוך שנתו, בבוקרו של יום ג' דחוהמ"פ, תשט"ו. הוא השאיר אחריו את אשתו גיטל, בת הרב צבי הלוי הורוויץ בהרמנשטט, רומניה, ושלושה בנים. ה' ינחם באבלם!

27) עיין דברים אחדים „תולדות הכהנים הגדולים". נ. י. תרצ"ג.

28) עיין „הראו מסדרי הבבלי את הירושלמי?" עמ' 107.

29) עיין הנ"ל, עמ' 160־135.

והריני נותן כאן רשימה ביבליוגרפית של ספרי הרב גרינוולד על־פי סדר הופעתן[30]:

א) תולדות גדולי הדור, ח"א, בית יהונתן. מ"ד עמ'. סיגט, תרס"ח (על ר' יהונתן אייבשיץ).

ב) זכרון לראשונים. 52 עמודים. סיגט, תרס"ט. (תולדות גאוני סיגט).

ג) פאר חכמי מדינתינו. ק"כ עמודים. סיגט, תר"ע, (קורות גדולי הונגריה).

ד) קורות עיר פרעסבורג וגדוליה. 48 עמ'. סיגט תרע"ב.

ה) היהודים באונגאריה, ספר ראשון. 83 עמ'. וואץ אונגארן, תרע"ג.

ו) תולדות משפחת ראזענטהאל. 104 עמ'. בודפשט, תר"פ. (משפחת שתדלנים חשובה בהונגריה).

ז) קורות התורה ואמונה בהונגריה. 79 עמ'. בודפשט. תרפ"א.

ח) תולדות חכמי ישראל, ר' אפרים הכהן מווילנא. 55 עמ'. קלוזש, תרפ"ד. (יש בו גם השקפה על קורות ישראל בימים ההם והריסת העיר אובין בשנת תמ"ו).

ט) ספר הזכרונות. 128 עמ'. בודפשט, תרפ"ב. (מוסר את ההרפתקאות אשר עברו על הרב גרינוולד בהיותו בצבא הונגריה במלחמת העולם הראשונה).

י) לפלגות ישראל באונגריה. ק"ח עמ'. דעווא, תרפ"ט. (ע"ד מצב התורה בהונגריה והמחלוקות השונות — בקהלות ישראל בארץ זו. בסוף הספר הזה יש קונטרס מיוחד בשם „זכר צדיק", תולדות אביו ר' יעקב ז"ל).

יא) תולדות הכהנים הגדולים. קמ"ט עמ'. נ. י. תרצ"ג. (רשימת הכהנים הגדולים מאהרן הכהן עד סוף בית שני ופעולות כל אחד ואחד).

יב) מקורות לקורות ישראל. 92 עמ'. ברהובה, תרצ"ד. (לקורות הקהלות בסלובקיה, אונגריה, טרנסילוניה ויוגסלביה).

יג) תלמוד בבלי וירושלמי, ספר ראשון. 80 עמ'. נ. י"., תרצ"ו. (סקירה על א"י, בבל וארצות הגולה אחרי חורבן בית שני).

יד) תלמוד בבלי וירושלמי, ספר שני. 87 עמ'. נ. י"., תרצ"ו. (על המצב הכלכלי מאחר חורבן בית שני).

טו) אח לצרה. 306 עמ'. סנט לואיז, תרצ"ט. (הלכות דינים ומנהגים השייכים למת ולימי אבלות).

טז) אוצר נחמד. 128 עמ'. נ. י. תש"ב. (מאסף מוקדש להלכה ולחכמת ישראל. יש בו גם מכתבים שקבל המחבר מגאוני ישראל. הופיע רק פעם אחת).

יז) מהרי"ל וזמנו. 78 עמ'. נ. י. תש"ד.

---

30) לא הכנסתי לרשימה זו את הקונטרסים שהדפיס, ולא את המאמרים שפירסם בעברית, אונגרית, אשכנזית, אידית ואנגלית. על אלה עיין חיים בלאך „הרב יקותיאל יהודה גרינוולד" בסוף ספרו „לתולדות הריפורמציאן הדתית בגרמניא ובאונגריא" בסימנים מיוחדים.

יח) טויזענט יאר אידיש לעבן אין אונגארן. 279 עמ'. נ. י'. 1945. (תולדות יהודי הונגריה).

יט) כל בו על אבלות. 414 עמ'. נ. י'. תש"ז. (זהו הספר „אה לצרה" במהדורה חדשה ובתוספת ניכרת).

כ) לתולדות הריפורמציאן הדתית בגרמניא ובאונגריא. 115 עמ'. נ. י'. תש"ח. (תולדות המהר"ם שיק וזמנו ומלחמתו נגד הריפורם באשכנז ובהונגריה. בסוף הספר יש קונטרס שלם בסימנים מיוחדים מאת חיים בלאך „הרב יקותיאל יהודה גרינוואלד", הערכה ורשימה ביבליוגרפית למלאות ארבעים שנה לעבודתו הספרותית 28 עמ'.).

כא) כל בו על אבלות, חלק שני. 156 עמ'. ברוקלין, תשי"א. (כולל שו"ת לדיני אבלות).

כב) כל בו על אבלות, חלק שלישי. 80 עמ'. נ. י'. תשי"ב. (החלק הזה נקרא „כתר כהונה", כי בו הוא מבאר כמה הלכות בקשר לקדושת כהן ובית הקברות).

כג) לפני שתי מאות שנה. 69 עמ'. נ. י'. תשי"ב. (תולדות הרב אלעזר קאליר וזמנו).

כד) מצבת קודש. 152 עמ'. נ.י'. תשי"ב. (קורות הערים סיגט ומטסדורף והערים הסמוכות לתן).

כה) הרב יוסף קארו וזמנו. 236 עמ'. נ. י'. תשי"ד. הוצאת פלדהיים.

כו) האם ראו מסדרי הבבלי את הירושלמי? 133 עמ'. נ. י'. תשי"ד. (המחבר סובר שהבבלי לא ראה את הירושלמי, מעמוד 135 עד 160 יש פרק לדוגמה מתוך ספרו בכ"י „דברי ימי ישראל").

כז) הרב יהונתן אייבשיץ, 116 עמ'. נ. י'. תשי"ד. (מהדורה מורחבת של ספרו הראשון „תולדות גדולי הדור").

כח) השוחט והשחיטה בספרות הרבנות. 160 עמ'. ניו יורק, תשט"ו. (דינים ומנהגים הנוהגים בשחיטה ובשוחטים. מצבם מיום שנצטוינו על השחיטה עד היום. בסוף הספר נקרולוג בצורת שיר בנוסח הפייטנים מימי הבינים על הגאון ר' שלום מרדכי מברזן, גליציה). הוצאת פלדהיים. נמסר לדפוס בחייו והודות למו"ל פ. פלדהיים יצא לאור. וכן איפשר לו להוציא עוד ספרים (עיין „הרב ר' יוסף קארו וזמנו" עמ' 16).

ולאות הכרה מסר הרב גרינוולד עוד בחייו את המכירה הראשית של כל ספריו ליד בית מסחר והוצאת ספרים פלדהיים בניו יורק.